

שבוע חוה"מ סוכות

(12 – 18 Oktober 08)

י"ג – י"ט תשרי ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר. בימי חול המועד אין נוהגים להניח תפילין.

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹא־הִבֵּה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהֶאֱדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדַּתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבַרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְדָּר וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיבֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

תְּרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מִצְוֶה לְהַתְפַּלל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילֹת שְׁחֵרִית כּוֹלֵל פְּרָקֵי הַתְּהִלִּים הַיּוּמִי. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִי מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לְנֹו אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְדָּר וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְטוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש הטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומתראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִמִּיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מֵצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּילֵם: ז וַיְדַרְיֶכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חַשְׁדָּ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם פְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצִּיאֵם מִחַשְׁדָּ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שִׁבַּר דִּלְתוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרִיתִי בְרוּל גִּדְעָה: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח כֹּל־אֲכַל תִּתְעַב נַפְשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפְּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתֵם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד תְּהֵא רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יוֹדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יַחֲוּגוּ וַיִּגְעֻ כִּשְׁפוֹר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְפַּלַּע: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלוּיָהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מַחֲזוֹ חַפְצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקְּהַל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִחְלָלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהַרּוֹת לְמִדְבָּר וּמֵצְאֵי מַיִם לְצַמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָה: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאִגַּם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֵצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוְנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻו כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: לח וַיְבַרְכֶם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבְהִמְתָּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רַעַה וַיִּגּוּן: מ שִׁפְדָּ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתוֹהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשֶׁם פְּצָאֵן מִשְׁפַּחֹת: מב וַרְאוּ יִשְׂרָיִם וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיה: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֲזַמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹזְרָה הַגָּבֹל וּכְזוֹר אַעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֲזַמְרֶךָ בְּלֵאֲמִים: ה כִּי־גִדַּל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדְּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אִמְתָּךְ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחְלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בַּקֶּדְשׁוֹ אֲעֹלָה אֲחַלְקָה שְׁכֵם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אִמְדָּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזוֹ רֵאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדוֹם אֲשִׁלִּיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתָרוּעַע: יא מִי יִבְלְנִי עֵיר מִכְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדוֹם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָּנוּ עֹזְרָת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"ז ק"ח ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ולקחתם לכם ביום הראשון י"ג תשרי ה'תשל"ה ..... ה
- (ד) מאמר ד"ה ביום השמיני עצרת תהי' לכם יום שמחת תורה ה'תשט"ו ..... יג
- (ה) שיחת אור ליום ועש"ק, ב' דחווה"מ סוכות שמחת בית השואבה ה'תשט"ו ..... יט
- (ו) לקוטי שיחות פרשת וזאת הברכה (בלה"ק) ..... לה
- (ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע חוה"מ סוכות ..... לט
- (ח) מברק כ"ק אדמו"ר להקפות שניות באה"ק ..... מז
- (ט) לוח "היום יום" לשבוע חוה"מ סוכות ..... נ
- (י) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... נב

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- (יא) ג' פרקים ליום לשבוע חוה"מ סוכות ..... נד
- (יב) – פרק אחד ליום לשבוע חוה"מ סוכות ..... עו
- (יג) – ספר המצוות לשבוע חוה"מ סוכות ..... פב
- (יד) נביאים וכתובים יהושע פרק כד, דברי הימים-א פרק כב ..... פו
- (טו) הדרן למסכת קידושין ..... צ
- (טז) מסכת קידושין עם ביאורים מדף ד עד דף י ..... צו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (יז) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן ..... קכד
- (יח) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן ..... קכד
- (יט) לקוטי תורה - ד"ה כי ביום הזה יכפר - אדמו"ר הזקן ..... קכה
- (כ) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי ..... קכו
- (כא) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קכח
- (כב) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש ..... קכט
- (כג) קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קכט
- (כד) ספר המאמרים ה'ש"ת - אדמו"ר מוהר"ש"צ ..... קל
- (כה) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהר"ש"צ ..... קלא
- (כו) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהר"ש"צ ..... קלג
- (כז) אגרות קודש – אדמו"ר מוהר"ש"צ ..... קלב
- (כח) הפטרות לימים א' וב' דחג הסוכות ולשבת חול המועד ..... קלז
- (כט) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע חוה"מ סוכות ולימים שעד שמחת תורה ..... קמא
- (ל) סדר מצות הדלקת נרות לחג הסוכות ושבת קודש ..... קנא

בס"ד. י"ג תשרי (הילולא דכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע), אור לערב חג הסוכות, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

ולקחתם: לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל², וידוע הדיוק בזה מה שמקשה במדרש³ עה"פ, ביום הראשון זה ט"ו ואתה אומר ביום הראשון. וביותר אינו מובן מה שבפרשה זו גופא, בכמה פסוקים לפני⁴, נקרא יום זה (שתי פעמים) חמשה עשר יום לחדש, ולמה נקרא בפסוק זה יום הראשון. וביותר אינו מובן, שבתחילה (בפסוק שלפני⁵) כתיב ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון, והיינו, שזה מה שיום זה נקרא יום הראשון הוא בענין כזה שיש אחריו יום השמיני, אשר שניהם, יום הראשון ויום השמיני, הם אסורים במלאכה (משא"כ ימי חוה"מ שבינתיים), ולפי⁶ אינו מובן ביותר מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון, הרי הציווי דולקחתם לכם מה"ת הוא רק ביום החמשה עשר בלבד, וא"כ איך שייך לקרוא אותו (בענין זה) יום הראשון, שהתואר ראשון מורה שיש שני לו, והרי הענין דולקחתם לכם (מה"ת) הוא רק ביום החמשה עשר בלבד. וידוע אחד הביאורים בזה, ע"פ מה דאיתא במדרש רבה פרשת תולדות⁷ בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון שנאמר אני ראשון ואני אחרון⁸, ופורע לכם מן הראשון זה עשו דכתיב⁹ ויצא הראשון, ובונה לכם ראשון זה בית המקדש דכתיב ב"י¹⁰ כסא כבוד מרום מראשון, ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח דכתיב ב"י¹¹ ראשון לציון הנה הנם.

והנה הטעם מה שביהמ"ק ומשיח נקראים בשם ראשון הוא לפי שביהמ"ק ושמו של משיח קדמו לעולם¹², ועד"ז הוא גם בנוגע דולקחתם לכם ביום הראשון שהוא מצות התורה – כי התורה קדמה לעולם¹³, וזהו מה שהם נקראים בשם ראשון, לפי שהם ראשון וקודם למציאות הזמן, כי מציאות הזמן הוא נברא שנתהווה בעת בריאת העולם, כידוע תורת המגיד והובא בסידור¹⁴, וענינים הנ"ל שקדמו לעולם נקראים ראשון לפי שהם לפני סדר הזמנים. ועד"ז הוא גם בנוגע לפורע לכם מן הראשון כו' ויצא הראשון אדמוני, כידוע¹⁵ דזה מה שעשו נקרא ראשון הוא לפי ששרשו מעולם התהו שקדם לתיקון, שלכן נקרא בשם ראשון כי עולם התהו קדם לעולם זה. ומזה מובן גם בנוגע למ"ש במדרש, אני נגלה לכם ראשון, שנאמר אני ראשון ואני אחרון, דזה מה שהקב"ה נקרא כאן בשם ראשון דוקא

6 תולדות כה, כה.

7 ירמ' יז, יב.

8 ישעי' מא, כז.

9 ב"ר פ"א, ד.

10 ב"ר שם.

11 שער הק"ש עה, סע"ד ואילך.

12 אוה"ת שם (ע' שלב). ומציין לד"ה בשלח פרעה (תו"א

בשלח סא, ב).

1 המאמר מיוסד על ד"ה ולקחתם באוה"ת אמור ע' שלב.

שם ע' שלג ואילך. וראה שם ע' קפב. ד"ה הנ"ל תרל"ז (סה"מ

תרל"ו ח"ב ע' שנח ואילך. ועם הגהות – סה"מ תרנ"ב ע' א

ואילך).

2 אמור כג, מ.

3 ויק"ר פ"ל, ז.

4 פס"ג, ח. ראה אוה"ת אמור שם.

5 ישעי' מד, ו.

(ולא באחד מהשבעה שמות) הוא לפי שקאי על בחינת האלקות שלמעלה מסדר ההשתלשלות, ובחינה זו בענין הספירות היא ספירת הכתר¹³, כידוע שחכמה היא ראשית ההשתלשלות, משא"כ כתר היא למעלה מהשתלשלות. דזהו ג"כ מה שמובא בכ"מ שביום הראשון בגימט' כתר¹⁴, כי ראשון מורה על בחינה שלמעלה מהשתלשלות, שבענין הספירות הוא בחי' הכתר כנ"ל.

והנה ענין הנ"ל [שזה מה שיום הט"ו לחדש השביעי נקרא יום הראשון הוא לפי שהוא בחינה שלמעלה מהשתלשלות, בחינת הכתר. מתאים ג"כ עם הידוע שהענין דסוכות בא ע"י קדימת שלימות עבודת התשובה דיוהכ"פ¹⁵ [דזהו הטעם על השמחה שבחגה"ס, מה שדוקא בחגה"ס נאמר ג"פ שמחה¹⁶, וגם בהנוסח שקבעו בתפלה נקרא זמן שמחתינו¹⁷, אף שכל המועדים הם מועדים לשמחה, מ"מ הענין דזמן שמחתינו הוא בסוכות דוקא, דלהיותו בא לאחרי קדימת עבודת התשובה, לכן אז דוקא הוא שמחה גדולה ביותר, וכהמשל¹⁸ דבן המלך שהי' בשבי' כו' וחזר לאביו המלך, שמזה תוגדל השמחה, שהשייכות דחגה"ס שנקרא יום הראשון לענין התשובה דיוהכ"פ הוא, כי תשובה קדמה לעולם¹⁹, ובפרט התשובה דיוהכ"פ שעל ידה נפעל הענין דלפני הוי' תטהרו²⁰, ו"תטהרו" בגימטריא כתר²¹.

אך עדיין צריך להבין מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו', מהי השייכות דלקיחת פרי עץ הדר וכו', להענין דביום הראשון שהוא בחינה נעלית ביותר (בחינה שלמעלה מהשתלשלות) בנוגע לכל הענינים, דבענין האלקות הוא בחי' הכתר שלמעלה מהשתלשלות כנ"ל, וגם בענין העולמות הרי הענין דפורע לכם מן הראשון הוא המשכה מעולם התהו שקדם לעולם התיקון, [והיינו שגם מבחי' התהו נמשך לישראל דוקא, פורע לכם, וגם בנוגע לעולם זה גופא, הרי ביהמ"ק הוא המובחר שבעולם, דאבן שתי' שהייתה בקודש הקדשים ממנה הושתת כל העולם כולו²², וגם בנוגע לנשמות הרי נשמתו של משיח היא המובחרת שבכל הנשמות, וכמבואר בכ"מ²³ שכל הנשמות שהיו עד עכשיו הם רק הבחינות דנפש רוח נשמה וחי', משא"כ נשמת משיח היא בחי' יחידה, היינו שנשמת משיח הוא בחי' יחידה הכללית של כל הנשמות. ואינו מובן, מהי השייכות של לקיחת ד' מינים גשמיים לבחי' ביום הראשון. וגם צ"ל מה שבמצוה זו צ"ל ד' מינים, דאף שהיא מצוה אחת²⁴ מ"מ צ"ל בה ד' מינים, וד' מינים אלו דוקא הנמנים בכתוב. וגם צ"ל מה שמקדים בכתוב פרי עץ הדר לכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל, והרי סדר הלקיחה הוא

(20) אחרי טז, ל.

(21) אוה"ת שם (ס"ע שלד). והוא ברמ"ז ס"פ אחרי. הובא בלקו"ת אחרי כו, ריש ע"ד. שם דרושים לשמע"צ פט, סע"ד.

(22) יומא נג, ב. נד, ב.

(23) ראה רמ"ז לזהר ח"ג רס, ב. סה"מ תרח"ץ ע' ר. תרצ"ט

ע' 207. תש"ב ע' 51. וראה ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך משיח. וש"נ.

(24) ספר המצות להרמב"ם שורש יא.

(13) אוה"ת שם (ע' שלב. שלד). וראה גם לקו"ת שלח מז, ד.

(14) אוה"ת שם (ע' שלב). סד"ה ולקחתם לכם תרל"ז ותרג"ב (הנ"ל הערה 1).

(15) ראה המשך וככה תרל"ז פרק פד. וראה לקו"ש חכ"ד ע'

249 ובהנסמן שם.

(16) ילקוט שמעוני אמור רמז תרנד.

(17) בכ"ז – ראה לקו"ת שמע"צ פח, ד ואילך.

(18) ראה תניא פל"א. ועוד.

(19) פסחים נד, א.

שבתחילה לוקחים את הלולב ומיניו, ואח"כ לוקחים האתרוג, ויתירה מזו, שגם לאחרי שנוטלים את האתרוג אוחזים אותו בסיום הלולב דוקא, ועד שאיתא בשיחה הידועה²⁵ שיש קס"ד שהאתרוג יהי' תחת הלולב, וא"כ למה מקדים הכתוב את האתרוג ללולב ומיניו, ובפרט שקדימה זו שבכתוב מורה (ככל עניני הקדימה שבתורה) על מעלת האתרוג, ועד אשר הדין דהדר נאמר בפירוש גבי אתרוג דוקא, ורק שממנו למדים דין זה גם בלולב הדסים וערבות, שמזה מוכח שעיקר הענין דהדר הוא גבי אתרוג דוקא ורק שממנו נמשך זה גם בלולב ומיניו.

והענין הוא, עפ"י מה שמבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש, בעל ההילולא (בהמשך וככה²⁶ ובכמה מקומות, [מיוסד על מאמרי רבותינו נשיאינו שלפנ"ז²⁷, המאמרים של כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, וענין זה מבואר גם בהמאמרים שלאח"ז, המאמרים של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ושל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהצד השווה שבד' מינים אלו (שבהם הם שונים משאר המינים שבסוג הצומח) הו"ע האחדות, ועיקר ענין זה בגילוי ובהדגשה הוא במין האתרוג. והענין הוא, דהנה האחדות שבלולב הוא מה שהוא כפות, דזהו הטעם על מה שנקרא בכתוב זה בשם כפות תמרים דוקא, לפי שמעלת הלולב מה שנוגע להמצוה דולקחתם לכם היא זה שהוא כפות, וכדרשת רז"ל²⁸ א"ת כפת אלא כפות, דאף שהעלים הם בעצם נפרדים זמ"ז, וגם כל עלה גופא הוא כפול לב', מ"מ הם מחוברים יחד, לא באופן דנפרצו עליו, וגם לא באופן דנפרדו עליו, אלא שהם כפותים יחד. וכ"ה גם בנוגע להדס שנקרא בכתוב זה בשם ענף עץ עבות, אעפ"י שמצינו בתנ"ך גם השם הדס, לפי שענין ההדס מה שנוגע לכאן (המצוה דולקחתם לכם גו') הוא זה מה שהוא עבות, שמורה על ענין האחדות, היינו שצ"ל תלתא בחד קינא²⁹. וכ"ה גם בערבה (ערבי נחל), שנקרא בגמרא בשם אחוונא³⁰ על שם שגדלים באחוה³¹. וכ"ה גם בנוגע לאתרוג, שנקרא כאן בשם פרי עץ הדר, שזה ע"ש הדר באילנו משנה לשנה³², כי ענין זה שבו (מה שהוא דר באילנו משנה לשנה) מורה על האחדות, דאף שבמשך השנה ישנם כל שינויי האוירים, זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה³³, שהם הפכיים זמ"ז, מ"מ הוא סובל את כל האוירים והוא גדל מכל האוירים. ועד אשר כמ"ש כ"ק אדמו"ר מהר"ש בעל ההילולא³⁴ וכמדומה שגידולו הוא לג' שנים, שבג"ש נגמר כל

(29) סוכה שם, ב. טושו"ע (ודארה"ז) שם סתרמ"ו ס"ג (ס"ב).

(30) ראה שבת כ, א ובפרש"י שם ד"ה אחוונא. שם, ב ובפרש"י שם ד"ה אחווינא.

(31) כן הובא במאמרי אדה"ז תקס"ח שם ובסידור שער הלולב שם (ובכ"מ בדא"ח) – מפרש"י שבת שם. ובפרש"י שלפנינו ליתא.

(32) סוכה לה, א.

(33) בראשית ה, כב.

(34) המשך וככה שם פרק צד.

(25) ראה ספר המנהגים – מנהגי חב"ד ע' 66 הערה 14: "באמת האט דער לולב געדארפט זיין אפן אתרוג, אָבער, מפני טעם טוט מען ניט אַזוי" (משיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר בריגא). (26) תרל"ז פרק פז.

(27) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' תמו. סידור שער הלולב רסא, ג ואילך. שם רסד ד ואילך. ד"ה ולקחתם לכם תרל"ז ותרנ"ב (הנ"ל הערה 1). סד"ה ולקחתם לכם תרס"א. תרפ"ג. תרצ"ו. ד"ה וחג האסיף תשמ"ג (סה"מ מלוקט ח"א ע' תמב). ובכ"מ.

(28) ראה סוכה לב, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתרמ"ה ס"ג.

גידולו בשלימות, שהכוונה בזה, אשר ענין הנ"ל מה שאתרוג הוא גדל מכל האוירים הוא ג"פ, ובג"פ הוא חזקה. וזהו מעלת ד' מינים אלו, אשר עם היותם במין הצומח שבעוה"ז הגשמי, שהוא עלמא דפרודא³⁵, שהרי מעולם הבריאה מתחיל ענין הפירוד³⁶, ומשם יפרד³⁷, ובפרט עולם העשי' הגשמי, שהוא עולם התחתון שאין תחתון למטה ממנו, אשר בו הפירוד הוא עוד יותר, ועד אשר אפילו בקדושה הענין דריבוי הכלים וריבוי האותיות הוא בעיקר בעולם העשי' דוקא, לפי שכל מה שהאור נמשך למטה יותר, הוא בא יותר לידי התחלקות, שלכן ריבוי הכלים הוא בעיקר בעשי' דוקא, וזהו ג"כ מה שאיתא בגמרא³⁸ בנוגע לירידת גשמים שהוא כללות ענין ההמשכה מלמעלמ"ט, אשר כל טיפה וטיפה יש לה דפוס בפני עצמה, שדוקא באופן זה יכול להיות קיום העולם, דכמו שבעולם קטן זה האדם יש לכל שצורה גומא בפני עצמה, עד"ז הוא גם בנוגע להעולם גדול (ששני ענינים אלו שייכים זל"ז, כדאיתא בגמרא שם), שהענין דונתתי גשמיכם בעתם³⁹, שהוא כולל את כל הברכות וההמשכות כפירוש הרמב"ן⁴⁰, הוא באופן שכל המשכה (כל טיפה) יש לה צנור בפני עצמה, וכ"ז לפי שהמשכה צריכה לבוא לעלמא דפרודא לכן היא באופן דהתחלקות. אמנם הרי התכלית של עלמא דפרודא שישראל יעשו מזה בחי' אחדות, וכמו שאומרים בק"ש⁴¹ שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד, וידוע הפירוש בזה⁴², שצריך להמשיך את אלופו של עולם, הנרמז באות א', בז' רקיעים וארץ ובד' רוחות העולם הנרמזות באותיות ח' וד', ובאופן אשר הם (הח' והד') יהי' התחלתם מהאל"ף, אשר האל"ף יהי' אלופו של העולם, היינו אלופו של הז' רקיעים וארץ וד' רוחות (הנרמזים בח' וד'). דזהו"ע שמע ישראל גו' אחד, מה שישראל ע"י עבודתם פועלים את ענין האחדות. אמנם גם בעולם גופא ישנם ענינים כאלו שבהם ניכר ענין האחדות מצד הבריאה גופא (עוד לפני העבודה), שזהו הצד השווה שבכל ד' המינים, שבהם ניכר ענין האחדות כמבואר לעיל. ועפ"ז יובן גם מעלת האתרוג על שאר המינים, כי ענין האחדות (שהוא המעלה של ד' המינים) ניכר בהאתרוג יותר מבשאר המינים, דבג' המינים לולב הדס וערבה, עם היות שניכר בהם ענין האחדות, ניכר בהם גם ענין הפירוד. וכמו בכפות תמרים, שעם היות שכל העלים הם כפותים, בכל זה הרי רואים שיש בו עלים שבעצם הם נפרדים זמ"ז, וגם איך שכל עלה גופא נחלק לשנים, ורק שמ"מ הם כפותים יחד. ועד"ז הוא גם בענף עץ עבות, שישנם ג' עלים, או עכ"פ כמה עלים, אלא שהם בקנה אחד. ועד"ז הוא בערבי נחל, ערבי לשון רבים, וכהדין שצריך לקחת ב' ערבות, אלא שהם ממין כזה שגדלים באחוה. משא"כ באתרוג, הרי כל שינויי האוירים דזרע וקציר וכו' הם מתאחדים בו בתכלית היחוד. שהרי אין שייך לומר שיש חלק בהאתרוג שגדל מהקור ויש חלק שגדל מהחום וכו', כי אם, אשר גידול האתרוג

(35) תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(36) ראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. ובכ"מ.

(37) בראשית ב, י.

(38) ב"ב טז, א.

(39) בחוקותי כו, ד.

(40) בחוקותי שם.

(41) ואתחנן ו, ד.

(42) ראה סמ"ק הובא בבית יוסף לטור או"ח סימן סא. שו"ע

ורדאה"ז שם סעיף ו. לקו"ת תוריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב.

בכל חלק וחלק שבו הוא מכל האוירים, ששינויי האוירים שבמשך כל השנה, עם היותם משתנים מן הקצה אל הקצה, הם (כולם יחד) גורמים ומסייעים ומסבכים את גידול האתרוג בכל חלק וחלק שבו. וזהו מעלת האחדות שבאתרוג על האחדות שבשאר המינים, אשר שינויי האוירים מתאחדים ונעשים לדבר אחד ממש, שהרי הוא פרי אחד, פרי עץ הדר.

ובזה יובן השייכות של נטילת ד' מינים להענין דביום הראשון שמורה על בחינה שלמעלה מהשתלשלות כנ"ל, דהנה ענין ההשתלשלות מורה על שינוי המדריגות, שהרי ענין ההשתלשלות הוא מה שמדריגה אחת משתלשלת ממדריגה שלמעלה ממנה, וממנה משתלשלת מדריגה שלמטה ממנה. ומזה נעשה התחלקות גם בהמדריגות עצמם, מכיון שהם נמשכים מבחינת ההשתלשלות שענינו הוא התחלקות. משא"כ הבחינה שלמעלה מהשתלשלות הו"ע המקיפים (או, כמו שנקרא, בחי' טובב) שלמעלה מהתחלקות. שבענין הספירות הוא ספירת הכתר. כידוע שכתר הוא טובב את כל הדרגות בשוה, ובבחינת הכתר אין שייך הענין דראש וסוף כו'. ואף שגם בכתר ישנם כמה דרגות, הרי ידוע⁴³ שהשתלשלות הכתרים הוא זמ"ז, שבחינת הכתר של עולם הכי תחתון הוא נעלה יותר מבחינת החכמה של עולם שלמעלה ממנו, כי כל הכתרים שייכים זל"ז, שבחי' הכתר של עולם הכי תחתון שייך לבחי' הכתר של עולם הכי עליון, הרי מובן מזה, שבחי' הכתר הוא למעלה מענין ההשתלשלות והתחלקות. וענין הכתר בעבודת האדם הו"ע התשובה. דאעפ"י שגם בעבודת הצדיקים יש ענין הכתר, שהיא העבודה דהקדמת נעשה לנשמע, שהוא הביטול לבעל הרצון, שהוא נעלה יותר גם מהביטול לבחי' הרצון, מ"מ, כמו שזה נמשך אח"כ בעבודת האדם, הרי עבודת הצדיקים היא באופן מסודר, משא"כ העבודה דבע"ת היא בחילא יתיר בחילא סגיא⁴⁴ בשעתא חדא וברגעא חדא⁴⁵, ועד אשר ע"י עבודת התשובה הוא קונה עולמו בשעה אחת (שמצד זה בכה רבי)⁴⁶, דזה מה שהוא קונה א גאנצן עולם בשעה אחת הוא לפי שתשובה היא בחינה שלמעלה מהשתלשלות. ואין הכוונה בזה שאין לה שייכות כלל להשתלשלות, שהרי ע"י עבודת התשובה הוא קונה את עולמו, כי אם, ע"ד ענין האחדות שבד' המינים שהפירוש בזה הוא לא שהד' מינים ווערן ארויסגענומען פון סדר ההשתלשלות אלא הכוונה בזה הוא, שכמו שהם בסדר ההשתלשלות, בסוג הצומח שבה, יש בהם ענינים חלוקים ונפרדים (אוירים שונים, עלים שונים וכו') הם מתאחדים ביחד, דכמו"כ הוא בענין התשובה, שהיא פועלת בבחי' ההשתלשלות (קונה עולמו), אלא שפעולתה בהשתלשלות היא ע"י המשכה שבאה מבחי' שלמעלה מהשתלשלות והתחלקות (שלכן הוא קונה עולמו בשעה אחת). וזהו הטעם מה שע"י התשובה נעשים זדונות כזכיות⁴⁷, ועד שנעשים לזכיות ממש, כי התשובה מגעת בבחינה שלמעלה מהתחלקות, במקום כזה שאין שם חילוק בין זדונות לזכיות, שלכן

(45) זהר שם סע"א ואילך.

(46) ע"ז יד, סע"א.

(47) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.

(43) ראה לקו"ת ר"פ קרח. ד"ה נשא תרס"ה. סה"מ תש"ג ע'

112. ועוד.

(44) זהר ח"א קכט, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע'

תפו ואילך. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרנ"א ואילך.

נהפכים הזדונות לזכיות. שזהו ע"י התשובה בכלל, ובפרט ע"י התשובה דעשי"ת, ועאכו"כ התשובה דיוהכ"פ, שמזה נמשך אח"כ הענין דחגה"ס, כידוע בענין בכסה ליום חגנו. וזהו מה שאמרו (בנוגע לסוכות) פורע לכם מן הראשון זה עשו כו', ובונה לכם ראשון זה ביהמ"ק כו', ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח כו', שהשייכות דכל ענינים אלו לסוכות הוא, כי אחרי עבודת התשובה דיוהכ"פ אשר עיצומו של יום מכפר⁴⁸, שאז נעשים זדונות כזכיות ועד שנעשים לזכיות ממש, הנה אח"כ בחגה"ס נעשה פורע לכם מן הראשון זה עשו, דזה מה שעשו נקרא בשם ראשון, ויצא הראשון אדמוני, הוא לפי שהוא ראשון במעלה, וכנ"ל ששרשו של עשו הוא מתהו, שבתהו הוא אורות תקיפים, וזה נמשך ע"י עבודת התשובה דיוהכ"כ, אך להיות שאח"כ צריך להיות עבודה מסודרת דבחי' התיקון, הנה זהו מה שאומר ופורע לכם מן הראשון, שמויצא הראשון אדמוני, הזדונות נעשים כזכיות, עד שנעשו כזכיות ממש, ובפרט ע"י העבודה דתשובה דיוהכ"פ שעיצומו של יום מכפר. וכל זה נעשה ע"י התשובה דבחי' אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא⁴⁹. וזהו ג"כ ובונה לכם ראשון זה ביהמ"ק, שהכוונה כאן היא לביהמ"ק השלישי שבו יהי' תכלית השלימות דביהמ"ק, שביהמ"ק השלישי הוא בקו האמצעי⁵⁰, בחי' יעקב⁵¹, וכמרוז"ל⁵¹ לא כאברהם שכתוב בו הר כו', ולא כיצחק שכתוב בו שדה כו', אלא כיעקב שקראו בית, והיינו, שמעלת ביהמ"ק השלישי על בית ראשון ושני הוא שביהמ"ק השלישי הוא בחי' יעקב, קו האמצעי, שהוא נחלה בלי מצרים. דהנה ישנה בחינה ביעקב שהוא בריח התיכון המבריא מן הקצה אל הקצה, ובחינה זו שביעקב – מכיון שהיא שייכת לקצוות (מבריא מן הקצה אל הקצה) – עלי' נאמר⁵² מי יקום יעקב כי קטן הוא, משא"כ בחינת יעקב המבוארת כאן היא בחינת נחלה בלי מצרים⁵³, שלמעלה מענין הקצוות, וזה נמשך בביהמ"ק השלישי, שיהי' בית עולמים, ענין הנצחיות, ונצחיות בעוה"ז הגשמי גופא. וזה נמשך ע"י עבודת התשובה, כי גם תשובה הו"ע שלמעלה מגדר קצוות, כדאיתא בגמרא⁵⁴ שע"י הרהור תשובה, הנה גם אם בתחילה הי' בקצה הכי תחתון ולמטה יותר, הנה ע"י הרהור תשובה אחד הוא נעשה צדיק גמור, ויש לו גם המעלה דבע"ת (למעלה מקצה הכי עליון). וזהו ג"כ ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח, שנאמר ראשון לציון הנה הנם, דהנה משיח הוא בחי' היחידה של כל הנשמות²³ כנ"ל בתחילת המאמר, והוא ענין היחידה שבנשמת כל אחד, וכדאיתא בספר מאור עינים⁵⁵ שבכל אחד מישראל יש ניצוץ מנשמת משיח, דכמו שבמשיח יש ניצוץ מכל נשמה פרטית, כן בכל נשמה פרטית יש ניצוץ מנשמת משיח, דזהו הטעם על מה שמשיח יוכל ללמד תורה לכאו"א מישראל⁵⁶, להמשיך המשכות והשפעות לכאו"א,

חט"ו שם (ע' 231 ואילך).

(52) עמוס ז, ב. וראה חולין ס, ב.

(53) ראה שבת קיח, סע"א ואילך. ד"ה והי' זרעך דש"פ ויצא,

י"ד כסלו תשכ"ב. לקו"ש חט"ו ע' 226-230.

(54) קידושין מט, ב.

(55) ס"פ פינחס. וראה סה"מ תרמ"ג ע' ע.

(56) ראה סה"מ תרה"ן ותרצ"ט שבהערה 24. ועוד. וראה

(48) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג-ד (ושם: עצמו של יום

. מכפר. אבל כ"ה כבפנים (עיצומו) בקרית ספר להמבי"ט

לרמב"ם שם). וראה תוס' שבועות יג, סע"א.

(49) ראה זהר ח"א ד, א.

(50) ראה לקו"ת מטות פג, ג ואילך. וראה לקו"ש חט"ו ע'

240.

(51) פסחים פח, א. ובחדא"ג מהרש"א שם. וראה לקו"ש

ולהוציא מהגלות את כאו"א, כי בכ"א יש ניצוץ מנשמת משיח. ומכיון שמשיח הוא היחידה של כל הנשמות, הרי הענין דאביא לכם ראשון כו' הוא אמיתית ענין האחדות, שכל הנשמות כמו שהם בנשמת משיח הם למעלה מענין ההתחלקות, ולמעלה גם מכמו שהם בבחי' התכללות דלאחדים כאחד, כי גם בהתכללות דלאחדים כאחד, הכוונה שישנם בחינות חלוקות אלא שהם בהתאחדות, ולמעלה הוא בחי' אחד, משא"כ משיח שהוא היחידה של כל הנשמות, הרי אין כאן התחלקות כלל, ולמעלה הוא בחינת יחיד שלמעלה מבחי' אחד, מלך יחיד חי העולמים.

והנה נת"ל שענין האחדות שבהד' מינים עיקר הגילוי הוא באתרוג, דזהו גם הטעם על מה שדוקא האתרוג נקרא בשם פרי עץ הדר, ורק שממנו נמשך ענין ההידור גם בהלול ומיניו. ואעפ"י שסדר נטילת הד' מינים הוא שבתחילה לוקחים את הלולב ומיניו ואח"כ לוקחים את האתרוג, וגם אז מעמדו ומצבו של האתרוג הוא בסיום הלולב ומיניו, ועד שיש דיעה בקבלה⁵⁷ שהאתרוג צ"ל למטה מהלולב ומיניו, מ"מ עיקר הענין דהדר הוא באתרוג דוקא. והענין הוא כידוע בפירוש הכתוב⁵⁸ אשת חיל עטרת בעלה – שזה שייך ג"כ להענין דלולב ואתרוג, כמרז"ל⁵⁹ שלולב זה הקב"ה, ואתרוג הוא כנס"י – דאף שהיא אשת חיל שמקבלת מבעלה מ"מ היא עטרת בעלה, שזהו מה שכנס"י נקראת בשם אמי למעלה מבחי' בעלה. והנה בזהר⁶⁰ איתא דלולב היינו שכינתא עילאה וכותב ע"ז הצ"צ⁶¹ דשכינתא עילאה היינו בחי' בינה, ואח"כ כותב אך יותר נראה דפירוש שכינתא עילאה היינו מלכות כשהיא עטרת בעלה ע"ד לא זו מחבבה עד שקראה אמי. ויש לפרש הכוונה, שזהו כפי שהמלכות מקבלת מכתר ע"י הבינה. וכמ"ש הצ"צ (שם⁶¹) שהמק"מ⁶² פירש מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון שזהו על שם הבינה הנק' ראשון, ויותר יש לומר כי ביום הראשון הוא כתר והמלכות מקבלת ע"י הבינה הארת עתיקא קדישא. וזהו מעלת האתרוג על הלולב ומיניו, דאתרוג הוא בחי' מלכות, ולכן הוא בסיום הלולב (ולדיעה אחת למטה מהלולב), אלא שאעפ"כ הוא נעלה יותר, כי שרש המלכות הוא בפנימיות הכתר, וכידוע⁶³ ששרש כל הספירות הוא באריך, משא"כ שרש המלכות הוא בעתיק, בחי' רדל"א⁶⁴.

וזהו ולקחתם לכם ביום הראשון דקאי על יום הט"ו לחדש, הנה ביום הט"ו לחדש קיימא סיהרא באשלמותא⁶⁵, היינו שאז הוא השלימות דמלכות כמו שמקבלת מבחינת שכינתא עילאה, דזהו מעלת יום הט"ו לחדש כמו שהוא מצד עצמו. אמנם בפסוק ולקחתם לכם גו' שמדבר מענין המצוה (דנטילת ד' מינים), היינו כמו שהוא מצד התורה, שהתורה קדמה לעולם, הנה אז מיתוסף בזה מעלה יתירה, אשר הוא (לא רק יום הט"ו דקיימא

לקו"ת צו יז, א ואילך.

(57) ראה גם ספר המנהגים – חב"ד ע' 66 הע' 14.

(58) משלי יב, ז. אוה"ת ויקרא (כרך א) ע' שלד.

(59) ראה זהר ח"ג רנו, א. אוה"ת שם.

(60) שבהערה הקודמת.

(61) שבהערה 58.

(62) לזח"ב קפו, ב.

(63) סה"מ תרצ"ט ע' 20 ואילך. ד"ה זה היום תשמ"א (סה"מ

מלוקט ע' קז). (וש"נ). ובכ"מ.

(64) ראה עין חיים שער יג פ"ב.

(65) ראה זהר ח"א קנ, א. ועוד.

סיהרא באשלמותא, אלא גם) ביום הראשון בגימטריא כתר שלמעלה מהשתלשלות, ומצד זה הנה לוקחים אז ענינים אלו שבעולם אשר גם מצד עצמם (טרם שנעשה בהם המצוה) ניכר בהם הביטול לשרשם ומקורם, דעם היותם בעוה"ז הגשמי שהוא בחי' ישות, מ"מ ניכר בהם הביטול כו' ולכן גם בבחי' עולם גופא ניכר בהם ענין האחדות כנ"ל בארוכה, ועושים מהם מצוה. וזה בא ע"י הקדמת העבודה הכללית דעשי"ת ויוהכ"פ, כי ענין התשובה הו"ע האחדות שלמעלה מהתחלקות, כנ"ל. וזהו ג"כ מה שאיתא במדרש⁶⁶ עה"פ ולקחתם לכם ביום הראשון, שמה שנקרא בשם יום הראשון הוא לפי שהוא ראשון לחשבון עונות, דמיוהכ"פ עד החג כל ישראל עסוקין במצות, היינו שד' ימים שבין יוה"כ לסוכות שייכים להענין דיוהכ"פ, וחגה"ס הוא יום הראשון, הנה המצוה דביום הראשון הוא ולקחתם לכם. דאף שהמצוה דולקחתם לכם היא ביום דוקא משא"כ מצות סוכה היא מתחילת הלילה של יום הראשון, מ"מ המצוה שנאמרה בהדגשה בנוגע ליום הראשון היא מצות ולקחתם לכם דוקא, שענין מצוה זו הוא שלוקחים ענינים אלו שגם מצד הבריאה עצמה יש בהם ענין הביטול והאחדות, וישראל ע"י עבודתם עושים מהם מצוה, ופועלים בהם שיהי' ולקחתם לכם ואין לזרים אתך, ועי"ז ממשיכים את הגאולה האמיתית והשלימה, וכמ"ש במדרש (שהובא בתחילת המאמר) אשר בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון כו' ופורע לכם מן הראשון כו' ובונה לכם ביהמ"ק ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח, בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה ובעגלא דידן.

66 ויק"ר פ"ל, ז.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנשי כפר חב"ד שיחיו בעת מסירת האתרוגים ע"י באי כח הכפר שיחיו יום ב', ערב חגה"ס ה'תשמ"ב.

תרגום חפשי

יהי רצון שיומשכו כל ההמשכות שע"י הד' מינים.

והמשכתם תהי' בכל ד' הסוגים שבבנ"י - המרומזים בד' המינים¹.

ובאופן ד"ויעשו² כולם אגודה אחת³ לעשות רצונך בלבב שלם⁴ - כשם שהד' מינים הם מצוה אחת.

וההמשכה מאחדות הפשוטה תומשך בכל הפרטים ופרטי פרטים, בכל המצטרך, הן בגשמיות הן ברוחניות, הן ברוחניות הן בגשמיות, וברוחניות ובגשמיות גם יחד.

חג - "זמן שמחתנו" - שמח, ולהמשיך את השמחה על כל השנה כולה.

(4) נוסף על זה שכל אחד מהד' מינים מורה על ענין האחדות - סידור רסד, ד ואילך. המשך וככה ספ"ז. המשך תער"ב ח"ב ע' תרעט. ועוד.

(1) ויק"ר פ"ל, יב.
(2) תפלת ר"ה ויוהכ"פ.
(3) ראה ויק"ר שם.

בס"ד. יום שמחת תורה, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

ביום השמיני עצרת תהי' לכם¹, ואיתא במדרש² משל למלך שעשה סעודה שבעת ימים וזימן כל בני אדם שבמדינה כו' כיון שעברו שבעת ימי המשתה אמר לאוהבו כו' נגלגל אני ואתה כמה שתמצא, וכן הוא בענין חג הסוכות ושמיני עצרת, שבחג הסוכות מקריבים ע' פרים כנגד שבעים אומות, ובשמע"צ מקריבים פר אחד איל אחד³, הה"ד יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך⁴. וצריך להבין, והרי גם הקרבת הע' פרים בחג הסוכות הו"ע נעלה, שזהו ענין הבירורים שמבררים את הניצוץ הטוב שבהם ומעלים אותו לקדושה, והיינו, שהבירור הוא לא רק בדברי הרשות אלא בלעו"ז, והבירור הוא באופן שמעלים אותו לקדושה, שזהו שההקרבה היתה במזבח שבביהמ"ק, והמביאים המקריבים היו ישראל, וכיון שגם הקרבת הע' פרים שבחג הסוכות הו"ע נעלה, צריך להבין מהי המעלה בשמע"צ דוקא, שבו מקריבים פר אחד איל אחד, כנגד ישראל בלבד.

(ב) **ולהבין** זה צריך להקדים תחילה⁵ מ"ש⁶ כי אל דעות הוי', שיש ב' דעות, דעת עליון ודעת תחתון, דעת תחתון, שהוא דעת המקבל ודעת הנבראים, שלמטה יש ולמעלה אין, ודעת עליון, שהוא דעת המשפיע ודעת הבורא, שלמעלה יש ולמטה אין. והנה⁷, הפירוש דאין בב' הדעות, אף שנקרא בשם אחד (אין), הרי פירושו אינו שוה. הפירוש אין בדעת עליון היינו שהוא אין ואפס באמת, שהרי בדעת עליון האין הוא אין של יש האמיתי, ומצד יש האמיתי, הנה כל ענין של השפעה לזולת, שאינו בערך כלל, אינה אלא הארה בלבד, שהיא אין ואפס באמת לגבי העצמות. אבל בדעת תחתון, הפירוש דאין אינו שהוא אין ואפס באמת, דמאחר שהנברא הוא יש, הרי בודאי שאינו יכול לומר על מקורו שהוא אין, כי, אם הנברא הוא מציאות, הרי מכ"ש וק"ו שמקורו הוא בודאי מציאות, ומה שקורא את מקורו בשם אין, הכוונה בזה שאינו מסוג המציאות של הנברא כלל. דהנה ידוע ההפרש בין עילה ועלול לאין ויש, שבעילה ועלול, שהעילה מהוה את העלול (וכמו השכל שמהוה את המדות), אופן התהוות העלול הוא ע"י גילוי העילה, וכמו בשכל ומדות, שלידת המדות הוא ע"י גילוי השכל דוקא, שכאשר השכל הוא בגילוי בהבנה והשגה, עי"ז דוקא נעשה לידת המדות, וכמ"ש בתקו"ז⁸ בינה לבא ובה הלב מבין, היינו, שהשכל הוא בגילוי עד שנעשה מורגש גם בלב, ואז דוקא הוא לידת המדות. אך התהוות יש מאין אינו ע"י גילוי האין, שהרי כאשר האין יתגלה בהיש אזי יתבטל

(1) פינחס כט, לה.

(2) במדב"ר פכ"א, כד.

(3) פינחס שם, לו.

(4) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.

(5) ראה גם רד"ה ביום השמיני עצרת עתר"ו (המשך תער"ב

השמיני עצרת).

(6) שמואל-א ב, ג. וראה תו"א סח, א. לקו"ת ראה כג, ד.

שמע"צ פג, א. שה"ש מז, ב. ובכ"מ.

(7) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב שם ע' א'קמו ואילך

(ד"ה בחודש השביעי, והמאמרים שלאחריו, עד סד"ה ביום

השמיני עצרת).

(8) ח"ב ע' א'קסח).

ממציאותו לגמרי, אלא אופן ההתהוות הוא ע"י העלם והסתר האין דוקא. והיינו, דלבד זאת שהאין הוא בהעלם בהיש שאינו נרגש בו כלל, הנה גם האין מצד עצמו הוא בהעלם והסתר והעלאה (לצורך התהוות היש), ומשום זה ישנו גם ההעלם שהאין הוא בהעלם בהיש. וכיון שאופן התהוות יש מאין הוא ע"י העלם והסתר דוקא, והיינו לפי שהאין אינו מסוג המציאות של היש כלל, לכן קוראו בשם אין. וזהו ג"כ פירוש הב' שבאין, אין שאינו מושג, דלהיות שהאין מתעלם מהיש והיש אינו משיגו כלל, לכן קוראו בשם אין, לפי שבעולם ההבנה והשגה שלו אינו נמצא כלל. וזהו ההפרש בין פירוש אין כמו שהוא בדעת עליון לפירוש אין כמו שהוא בדעת תחתון, דבדעת עליון פירוש אין הוא אין ואפס באמת, ובדעת תחתון פירוש אין הוא (לאו שהוא אין ואפס באמת, כי אם) שאינו מסוג המציאות של הנברא, או אין שאינו מושג.

ועוד זאת, שהאין שבדעת עליון והאין שבדעת תחתון הם ב' בחינות אין. והיינו, שאין זה באופן שיש בחינה אחת של אין שיש בה ב' דעות, היינו, שהאין הוא אחד, אותו האין, והחילוק הוא רק שדעת המשפיע והבורא היא שהוא אין ואפס באמת, ודעת המקבל ונבראים היא (שהוא מציאות דבר, אלא) שאינו מסוג מציאותם כלל או שהוא אין שאינו מושג, אלא שיש ב' בחינות באין, והיינו, שהאין (שהוא הממוצע בין יש האמיתי ליש הנברא) נחלק לשנים, אין של יש האמיתי, ואין של יש הנברא. ומה שמבואר שישנם ג' בחינות, יש אין ויש, הרי זה בכללות, אבל בפרטיות ישנם ד' מדריגות, לפי שהאין נחלק לשנים, אין של יש האמיתי ואין של יש הנברא.⁹ והחילוק בין ב' הבחי' דאין הוא חילוק גדול ביותר, עד שלפעמים מבואר¹⁰ שהתחלקות האין לב' בחי', אין של יש האמיתי ואין של יש הנברא, היא ע"י צמצום הראשון שהוא בדרך סילוק לגמרי, ומזה מובן שהחילוק בין בחי' אין הנ"ל הוא באין ערוך לגמרי.

ג) אמנם ממה שכתוב כי אל דעות הוי', מובן, שבמשפיע עצמו ישנם ב' הדעות דדעת עליון ודעת תחתון. והיינו דמשנת"ל שב' הדעות הם דעת המשפיע ודעת המקבל, הרי זה בכללות, אבל בפרטיות, הנה באלקות גופא ישנם ב' הדעות דדעת עליון ודעת תחתון, והיינו שבאלקות גופא ישנם ב' בחי' אין, אין של יש האמיתי ואין של יש הנברא, וזהו מה שכללות ההשתלשלות נחלק לאורות וכלים, שהאורות הם בחי' אין של יש האמיתי, והכלים הם בחי' אין של יש הנברא. והענין בזה, דהנה, ההפרש בין אורות לכלים הוא שהאורות הם דבוקים במקורם, ובדביקות ניכרת דוקא, והכלים אינם דבוקים בדביקות ניכרת, והיינו שהתהוותם הוא שהם בדביקות בלתי ניכרת דוקא. ולזאת הנה האורות הם האין של יש האמיתי, היינו שהם אין ואפס באמת.

¹⁰ ראה המשך תער"ב שם ע' א'קמט – ע"פ המבואר "בלק"ת בד"ה לבבתי בהבי"י [ראה לקו"ת שה"ש ל, א ואילך]. וראה ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ד פ"ט (סה"מ תשי"א ע' 83).

⁹ ראה תורת חיים ויגש פרק ז (צא, ד). שם בשלח ד"ה תפול עליהם (רסו, א ואילך). שערי אורה שער הפורים סב, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' רכ ואילך. ובכ"מ.

ויש לבאר ענין זה (הביטול שבאור שהוא אין ואפס) בכמה אופנים. אופן הא' הוא, דכיון שהאור הוא דבוק במקורו ונרגש בו מקורו, הנה מצד הרגש מקורו הרי הוא מתבטל בהעדר תפיסת מקום, וכמו חכם קטן שכאשר נמצא אצל חכם גדול אזי מתבטל ממציאיותו, וכמו שרגא בטיהרא מאי אהני¹¹, וכמו"כ הוא למעלה, דכתר עליון אע"ג דאיהו אור צח אור מצוחצח אוכם הוא קדם עילת העילות¹². וגם ביטול זה הוא בהאור דוקא ולא בהכלים, דכיון שאופן התהוות הכלים הוא שהם בדביקות בלתי ניכרת, אין נרגש בהם מקורם, וא"כ אינם נמצאים אצל (לעבן) מקורם, ורק בהאור שהוא בדביקות ניכרת ונרגש בו מקורו, הנה מצד הרגש מקורו הרי הוא מתבטל בהעדר תפיסת מקום. אמנם, ביטול זה אינו ביטול במציאות, היינו שביטול זה אינו נוגע בעצם מציאותו של האור, שהרי הביטול דהעדר תפיסת מקום הוא רק מצד הרגש מקורו בלבד, וכמו בחכם קטן לגבי החכם גדול, הרי ביטולו הוא רק כאשר נמצא אצל החכם גדול, אבל בהיותו בפני עצמו הרי הוא במציאותו, וכמו"כ הוא למעלה, דכתר עליון אוכם הוא קדם עה"ע, הרי ביטול זה הוא קדם עה"ע דוקא, דלהיותו קדם עה"ע הנה לגבי עה"ע אוכם הוא, אבל מצד עצמו הרי הוא במציאות. אך יש ביטול נעלה יותר בהאור, והוא אופן הב' בביטול האור, שהביטול נוגע בעצם מציאותו, והיינו, שעם היות שגם ביטול זה הוא מצד הדביקות, הרי זה באופן שהביטול נוגע בעצם מציאותו. והענין בזה, דלהיות שהאור דבוק במקורו בדביקות ניכרת, וכל מציאותו היא רק להיותו דבוק בהמאור, וכמו באור השמש, שכאשר מאור השמש שוקע או כאשר ישנם עננים המסתירים על השמש אזי מתבטל האור, וכל מציאותו הוא רק ע"י הדביקות, הנה דביקות והרגש זה פועל עליו שמתבטל ממציאיותו לגמרי, שכל מציאותו היא רק מצד המאור. והיינו, דאף שישנו מציאות האור, מ"מ, מציאות זו היא בביטול לגמרי, שכל מציאותה הוא רק מצד המאור, וביטול זה הוא הביטול דאין זולתך¹³, שמבלעדו אין שום מציאות כלל. אמנם גם ביטול זה, אף שנוגע בעצם המציאות שלו, דמבלעדי המאור אין למציאותו כלל וכל מציאותו הוא רק מצד המאור, מ"מ, הרי יש איזה מציאות, אלא שהמציאות הוא מצד המאור, והיינו שביטול זה הוא רק שמבלעדי המאור אין מציאותו, אבל עם המאור ישנה איזה מציאות.

ויש ביטול נעלה יותר בהאור, והוא אופן הג' בביטול האור, דביטול זה הוא ג"כ מצד הדביקות, אך הביטול הוא באופן שגם עם המאור אין מציאות אור כלל כי אם המאור בלבד. והוא ע"ד מ"ש אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה¹⁴ בענין ביטול הנבראים, שאילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחניות שבכל נברא כו' לא הי' גשמיות הנברא וחומרם וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניות הי' אין ואפס ממש כו' והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו, א"כ אפס

13) תפלת שבת.

14) פ"ג.

11) חולין ס, ב.

12) ראה תקוני זהר ת"ע (קלה, ב).

בלעדו באמת. וכמו"כ הוא גם בהאור, דלהיותו דבוק במקורו בדביקות ניכרת, נרגש בו שאינו בבחי' מציאות כלל, וכל המציאות אינה אלא העצמות. וביטול זה הוא הביטול דאפס בלתך¹³. והיינו, דביטול הב' שהוא הביטול דאין זולתך, הוא רק שמבלעדי המאור אין מציאות, אבל עם המאור ומצד המאור ישנו איזה מציאות, אמנם הביטול דאפס בלתך הוא שגם עם המאור אין מציאות אור כלל, כי אם המאור בלבד, שזהו מציאותו של האור שהוא המאור עצמו.

והנה ג' אופנים הנ"ל בביטול האור הם רק מצד האור, אך יש אופן נעלה יותר בביטול האור, אופן הד', והוא כמו שהמאור יודע את האור, דכמו שהמאור יודע את האור ומביט עליו הרי הוא באופן אחר לגמרי. וביטול זה כמו שהוא מצד המאור נמצא ג"כ בהאור, דלהיות שהאור הוא בדביקות ניכרת במקורו, לכן גם מה שהמאור יודע אותו משתקף (שפיגלט זיך אָפּ) גם בהאור. ואופן הד' בביטול האור הוא באין ערוך לגמרי לגבי ג' אופני הביטול שלפנ"ז, וע"ד האין ערוך דהמאור לגבי האור, כן הוא גם האין ערוך דביטול שמצד המאור לגבי הביטול שמצד האור. וגם ביטול זה שמצד המאור נמצא בהאור, דלהיותו דבוק במקורו, כנ"ל. ומכל זה מובן שהאור שהוא דבוק במקורו הוא בחי' האין של היש האמיתי שהוא אין ואפס ממש. משא"כ הכלים שאופן התהוותם הוא בדביקות בלתי ניכרת דוקא, והתהוות הכלים היא מהארה דהארה בלבד, דהארה דהארה היא הארה נבדלת כידוע¹⁵, לכן הכלים הם האין של יש הנברא, שאינם אין ואפס באמת, ונקראים בשם אין רק לפי שאינם מסוג מציאותו של הנברא, ואין שאינו מושג.

ד) והנה ב' דעות אלו דדעת עליון ודעת תחתון כמו שהוא בעולמות, הנה בכללות הרי זה ההפרש בין אצילות לבי"ע. דהנה, עולם האצילות הוא אלקות ממש, ובו מאיר האור כמו שהוא בבחי' דביקות במקורו, ולכן באצילות איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד¹⁶, ומזה מובן שבאצילות הוא אין ואפס באמת, והיינו, דכיון שבחינת איהו נרגש גם בחיוהי ואפילו גם בגרמוהי, לכן הנה כללות האצילות, גם הכלים, הם בביטול במציאות. משא"כ בבי"ע דלאו איהו וחיוהי חד, לאו איהו וגרמוהי חד¹⁶, אין בהם הביטול במציאות, והיינו, דאף שגם בהם יש איזה ביטול, הרי זה רק הביטול דדעת תחתון, והוא לפי שהתהוותם היא על ידי העלם והסתר, שהרי התהוותם היא מבחינת מלכות שמעלים ומסתיר.

ועוד זאת, שב' דעות אלו ישנם גם באצילות גופא, שהרי אף שאצילות הוא מלשון אצלו וסמוך¹⁷, מ"מ נקרא גם הוא בשם עולם (שהרי בד' עולמות אבי"ע נכלל גם עולם האצילות), ועולם הוא מלשון העלם והסתר¹⁸, ולכן גם באצילות ישנו אין של יש הנברא

ח"א ע' שנה [ע"פ מחז"ל פסחים נ, א]. וראה קה"ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו"ת במדבר ה, סע"ג]. תקו"ז תמ"ב (פב, א). ספר הבהיר סימן י. סידור האריז"ל במוסף לר"ה (היום הרת עולם). ובכ"מ.

15) ראה המשך תרס"ו ע' רכב. סה"מ תרס"ט ס"ע קסא ואילך. וראה אוה"ת שה"ש ח"ג ריש ע' תקנ. ועוד.

16) תקוני זהר בהקדמה (ג, ב).

17) ראה פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"א.

18) ראה לקו"ת שלח לז, ד. חוקת סה, א. ביאור"ז להצ"צ

וד"ת. והענין בזה, דהנה, עולם האצילות הוא ממוצע בין למעלה מאצילות ובין בי"ע, וכל ממוצע בהכרח שיהי' בו מעין של העליון ומעין של התחתון, וכמו"כ הוא באצילות שיש בו מעין של למעלה מאצילות ומעין של בי"ע. ולכן, בחי' אצילות שבאצילות, דהיינו בחי' חכמה דאצילות, הוא האין של יש האמיתי, והיינו לפי שספירת החכמה היא אורות בלי כלים¹⁹. אבל בחי' בינה ז"א ומלכות, שהם בחי' בי"ע שבאצילות, אינם בבחי' אין ואפס באמת, והם רק האין של יש הנברא. ולמעלה יותר, הנה ב' דעות אלו הם למעלה מאצילות ואצילות. דלגבי למעלה מאצילות הנה כללות האצילות הוא האין של יש הנברא, שהרי באצילות יש הגבלה דעשר ספירות, עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר²⁰, ונוסף על ההגבלה שמצד הספירות, יש גם ההגבלה שמצד ההיכלות דאצילות, שהם בהגבלה ממש, דאף שאין זה הגבלה כמו ההגבלה של הנבראים, מ"מ הרי זה הגבלה ממש, ולכן הרי זה בחי' האין של יש הנברא, ולמעלה מאצילות הוא האין של יש האמיתי.

וכמו"כ ישנם ב' דעות אלו למעלה יותר, בהקו עצמו, והם פנימיות הקו וחיצוניות הקו. חיצוניות הקו הוא האין של היש הנברא, דלהיות שהקו בא בהתחלקות ובמילא בהתלבשות בעולמות, בכל עולם לפי ערכו, לכן הוא האין של יש הנברא. וטעם הדבר הוא, להיות שהקו בא ע"י הצמצום בדרך סילוק, דאף שאחרי הצמצום חזר והאיר, מ"מ, גם מה שחזר והאיר הרי זה ג"כ ע"י הצמצום, ומצד הצמצום הוא בא בהתחלקות ובמילא בהתלבשות בעולמות. וכל זה הוא חיצוניות הקו. אמנם פנימיות הקו שאינו בא בהתחלקות ובהתלבשות, הוא האין של יש האמיתי, והיינו לפי שפנימיות הקו אינו מצד הצמצום, כי אם מצד האור שלפני הצמצום. ובזה יובן מה שלפעמים מבואר שהקו שרשו ממלכות דא"ס, ולפעמים מבואר דשרש הקו הוא מת"ת הנעלם. והענין בזה, שחיצוניות הקו שרשו ממלכות דא"ס, ומשום זה הוא בא ע"י הצמצום. דהנה, כללות ענין המלכות הוא להעלים, וכיון שחיצוניות הקו שרשו ממלכות דא"ס, לכן הוא בא ע"י הצמצום, שהצמצום פועל עליו שיהי' בהתחלקות ובהתלבשות. אמנם פנימיות הקו שרשו מת"ת הנעלם, ואינו קשור עם הצמצום, ושייך להאור שקודם הצמצום. והיינו, דכשם שמבואר בענין מעלת קו האמצעי שת"ת עולה עד הכתר²¹, דאף שכל הקוים שרשם מהכתר, מ"מ, כל הקוים שרשם בחיצוניות הכתר, ומעלת קו האמצעי, ת"ת עולה עד הכתר, שעולה עד פנימיות הכתר²², הנה כמו"כ הוא גם בפנימיות הקו ששרשו מת"ת הנעלם²³, שהוא מגיע בפנימיות עתיק דכללות שהוא עצמות ומהות א"ס ב"ה.

(ה) **והנה להיות שכללות ב' הדעות דד"ע וד"ת הם באצילות ובי"ע, אך בפרטיות ובשרשם הם למעלה יותר, הנה כשם שההפרש בין אצילות ובי"ע הוא שבאצילות כתיב²⁴**

(19) ראה סה"מ תרע"ח ע' שסו. וראה אוה"ת וארא ע' קנ.

(20) ספר יצירה פ"א מ"ד.

(21) ראה לקו"ת מסעי צו, ב.

(22) ראה תורת חיים נח סה, ב. המשך תער"ב ח"א ס"ע רכ

ואילך. סה"מ תרפ"ג ע' ע' קו ואילך.

(23) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קפט ואילך. סה"מ

תרח"ץ ע' קכב. וש"נ.

(24) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, סע"ג.

לא יגורך רע, ובבי"ע הוא התחלת הרע עד שבעולם העשי' רובו רע²⁵, שזהו מצד ההפרש שבין האין של יש האמיתי והאין של יש הנברא, הנה כמו"כ הוא גם בב' בחי' אין אלו כמו שהם בשרשם, שבכל מדריגה ומדריגה איזה שתהי', הנה מצד האין של יש הנברא (כפי שהוא במדריגה זו), יש איזה נתינת מקום ללעו"ז, משא"כ מצד האין של יש האמיתי, אין שום נתינת מקום כלל לחיצונים. והענין מזה בעבודה הוא, שמצד האין של יש הנברא הנה העבודה היא עבודת הבירורים, דמאחר שיש נתינת מקום ללעו"ז, צריך להיות ענין הבירורים, אבל מצד האין של יש האמיתי הנה העבודה היא בקדושה גופא.

ובזה יובן מ"ש ביום השמיני עצרת תהי' לכם, ואיתא במדרש משל למלך כו' נגלגל אני ואתה כו', והיינו, דעם היות שגם הקרבת הע' פרים הו"ע נעלה, שזהו"ע עבודת הבירורים, מ"מ, עבודה זו מגעת רק לבחי' האין של יש הנברא, דגם כמו שהוא במדריגות נעלות ביותר יש שם נתינת מקום ללעו"ז. אמנם בשמע"צ מקריבים פר אחד איל אחד, כנגד ישראל בלבד, כיון שעבודה זו מגעת לבחי' האין של יש האמיתי, ששם אין נתינת מקום כלל לזרים, ויש שם רק נש"י בלבד, יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך, והיינו, שהעבודה שמצד בחי' האין של יש האמיתי אינה עבודת הבירורים, כי אם עבודה בקדושה גופא, שהוא בביטול בעצם. וכמו עבודת העבד נאמן²⁶ שהוא בביטול לגמרי, דבעבד נאמן נרגש גם הביטול כמו שהאדון יודע אותו, והיינו, דכשם שנת"ל באופן הד' בביטול האור, שבאור נרגש גם כמו שהמאור יודע אותו, כמו"כ הוא בהביטול דעבד נאמן. ועבודה זו מגעת לבחי' האין של יש האמיתי, ולמעלה יותר, ששם ישנם רק נשמות ישראל בלבד, יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך.

מח (שער הקליפות) פ"ג.
26) ראה המשך תרס"ו ע' שטז ואילך.

25) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה
להדרוש. וראה גם שם שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ד. שער

בס"ד. שיחת אור ליום ועש"ק, ב' רחול המועד סוכות, שמחת בית השואבה, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. אודות הסדר של שמחת בית השואבה – כותב הרמב"ם¹ (ע"פ דברי הגמרא²):
 "אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן (כמ"ש³ "ושמחת בחגך", וכפי שאומרים בנוסח התפלה: "מועדים לשמחה"), בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר⁴ ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", והיינו, שמפסוק זה מוכח שנוסף על שמחת יו"ט שיש בחג הסוכות מצד הציווי הכללי דשמחת המועדים, יש בו חיוב של שמחה יתירה.

ולאחרי שמבאר "כיצד היו עושין כו'", "והיאך היתה שמחה זו כו'", ו"מצוה להרבות בשמחה זו" – מוסיף שהיתה בזה הגבלה:

"ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע".

ב. ולכאורה אינו מובן טעם ההגבלה בשמחת בית השואבה:
 לאחרי פרטי ההלכות דשמחת בית השואבה – מוסיף הרמב"ם לבאר גודל הפלאת המעלה של עבודת השם בשמחה: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא", ומוסיף, ש"כל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר⁵ תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב",

והיינו, שכוונת הרמב"ם לבאר היתכן שבגלל העדר השמחה בעבודת השם מגיע עונש חמור כזה – כהמשך הכתוב⁶: "ועבדת את אויבך גו' בחוסר כל", שזהו הקצה דעומק תחת!?

אלא עכצ"ל, שענין השמחה אינו הידור או ענין פרטי בלבד, אלא ענין עיקרי שנוגע לכללות העבודה דקיום המצוות, כי, בשעה שהאדם שמח בעשיית המצוה הרי זה מורה שעבודת השם חביבה עליו, ואם אינו שמח, הרי הוא פוגע ח"ו בכבוד המקום.

ולכאורה, כיון שכל ישראל, גם עמי הארץ והנשים, חייבים לשמוח בעשיית המצוות, וזהו גם ענינה של שמחת בית השואבה: "לחבב את המצוות" (כדברי רש"י⁶) – מהו הטעם שיש הגבלה בשמחת בית השואבה שחיובה אינו חל על כל בני ישראל?

ג. ועכצ"ל, שהטעם לכך ש"לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה" הוא – לא מפני שאינם חייבים בה, אלא מפני שלא היו יכולים לקיים את הדבר בפועל:
 שמחה יתירה זו הוצרכה להיות "במקדש", כמ"ש "ושמחתם לפני ה' אלקיכם גו'", שזהו בית המקדש. ובבית המקדש – ישנו חיוב מיוחד של יראה, כמ"ש⁷ "ומקדשי תיראו".

וכיון ששמחה ויראה הם ב' תנועות הפכיות, שמחה היא תנועה של התפשטות ויראה היא תנועה של כיווץ – הרי אלו שלא היו ביכלתם לעמוד בשני הקצוות יחד, הוכרחו לוותר על השמחה היתירה בגלל חיוב היראה שקדם לו.

ולכן: "גדולי חכמי ישראל כו' והחסידים והזקנים ואנשי מעשה", שהיו יכולים לעמוד בשני הקצוות יחד,

(1) הל' לולב פ"ח הי"ב-יד.

(2) סוכה נ, ב ואילך. וראה לקו"ש ח"י ע' 267 ואילך. וש"נ.

(3) פ' ראה טז, יד.

(4) אמור כג, מ.

(5) תבוא כח, מז.

(6) ד"ה דברי הכל – סוכה נ, ב.

(7) קדושים יט, ל. וראה רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ז (לקו"ש חל"ז

ע' 55 הערה 1).

– וכמו דוד המלך, שהי' בשמחה גדולה, "מפזז ומכרכר לפני ה'"⁸, עד כדי כך, שבעיני אדם אחר, לא סתם אדם, אלא אדם שהי' בעילוי גדול, הי' נראה כ"אחד⁹ הריקים"... ובאותה שעה עמד בתנועה של יראה גדולה כמו המלאכים ש"מוראך עליהם"¹⁰ –

הנה אצלם היתה שמחת בית השואבה בגילוי;

"אבל כל העם האנשים והנשים כולן", שלא היו יכולים לעמוד בשני קצוות הפכיים – הי' אצלם ענין היראה, ואילו ענין השמחה נעשה אצלם עי"ז שהיו רואים את שמחתם של החסידים ואנשי מעשה, שראי' זו פעלה הזזה גם אצלם בדרך מקיף.

וע"ד שכאשר אדם נמצא בד' אמותיו של צדיק ושומע את תפלת הצדיק בשפיכת הנפש, הרי כל ימלט שהדבר לא יפעל עליו הזזה בדרך מקיף עכ"פ¹¹. ועאכ"כ כאשר נמצאים בביהמ"ק ורואים את שמחתם של החסידים ואנשי מעשה – הרי בודאי שהדבר פעל על כולם, בדרך מקיף עכ"פ.

ד. ובנוגע אלינו – הרי "קלקלתנו זוהי תקנתנו"¹²: כיון שאין אנו נמצאים בביהמ"ק, כך שאין אצלנו החיוב ד"מקדשי תיראו" – אזי יכולה להיות ה"שמחה יתירה" אצל כל בני ישראל. דוגמא לדבר – בנוגע לשתיית יין בכהנים, שבזמן שביהמ"ק הי' קיים, "אנשי בית אב של אותו היום אסורים לשתות", ואילו בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים, "קלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא"¹³ (אע"פ שכמה דינים השייכים לזמן הבית ישנם גם בזמן הזה, משום דאמרינן "מהרה יבנה המקדש"¹⁴) – מב' טעמים: (א) כיון שהכהן אינו מכיר משמרתו ובית אב שלו, (ב) כיון שלעולם יהיו כהנים אחרים שאינם שתויי יין, לא חל דין זה על כל כהן בפני עצמו¹⁵.

ועד"ז בנוגע לשמחת בית השואבה – שקלקלתנו שאין ביהמ"ק קיים, זוהי תקנתנו, ששמחת בית השואבה שייכת לכל בני ישראל, כיון שאין לנו חיוב על היראה המיוחדת ד"מקדשי תיראו".

ובנוגע לענין היראה שצריך להיות גם עכשיו – הרי השמחה לא תבלבל ליראה זו, כפי שמצינו בספרי¹⁶ לענין אהבה ויראה: "אין אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה (דכיון שאהבה ויראה הם ב' תנועות הפכיים, אהבה היא תנועה של התפשטות ויראה היא תנועה של כיווץ, אינם יכולים להיות בבת אחת) אלא במדת הקב"ה בלבד", והיינו, שבעבודת ה' יכולים להיות ב' התנועות דאהבה ויראה (ועד"ז שמחה ויראה) בבת אחת, ואדרבה: השמחה תסייע ליראה.

ובפרט כאשר השמחה היא במעמד כו"כ מישראל, אשר א"כ כל בי עשרה שכינתא שריא"¹⁷, בדרך מקיף¹⁸, ונוסף לזה יש גם המעלה של הסוכה, שמהמקיף דסוכה מסבב את כל מציאות האדם מכף רגלו ועד קדקדו, ונעשה "למחסה ולמסתור מזרם וממטר"¹⁹, שזוהו"ע של הגנה שלא תהי' יניקת החיצונים – אזי בודאי שיכול וצריך להיות עתה ענין השמחה, והמקיף דסוכה יגן שלא יבוא מזה ענין בלתי-רצוי.

ה. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יתן השי"ת שנשמח בשמחת בית השואבה, והשמחה תפרוץ את גדרו²⁰ הגלות,

ויקיימו דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ שהקב"ה שורף את כתלי הגלות,

ונצא ממיצר הגלות אל המרחב של הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

(8) שמואל"ב ו, טז. הובא ברמב"ם הל' לולב שם (בסופן).
 (9) שם, כ.
 (10) נוסח הפיוט "אשר אימתך" בתפלת יוהכ"פ. וראה סה"מ תרס"ב ע' רלט.
 (11) ראה תו"א מקץ לג, סע"ד. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ו ריש ע' 65.
 (12) ע"ד ריש ע' 67. ח"א ריש ע' 65.
 (13) תענית יז, א ובפרש"י. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"א ה"רוז.
 (14) ראה אנציק' תלמודית ערך ביהמ"ק בסופו (ע' רמא). וש"נ.
 (15) ראה גבורות ארי לתענית שם.
 (16) ואתחנן ו, ה.
 (17) סנהדרין לט, א.
 (18) ראה תניא ספ"א. וראה גם ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' פז). וש"נ.
 (19) ישע"י ד, ו. וראה שיחת שמחת ביה"ש דאשתקד סכ"ד (תורת מנחם – התועדויות ח"י ס"ע 61 ואילך). ח"א ע' 198. וש"נ.
 (20) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
 (21) אגרות-קודש שלו ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).

כא שיחת אור ליום ועש"ק, ב' דחול המועד סוכות, שמחת בית השואבה, ה'תשט"ו

ו. חגג הסוכות בא לאחרי העבודה דעשרת ימי תשובה. כלומר, שכל ההמשכות דעשרת ימי תשובה באות בחג הסוכות בקו השמחה.

עשרת ימי תשובה כוללים את שני הימים דראש השנה, יום כיפור, ושבעת הימים שבין ראש השנה ויום כיפור. וכל ג' הענינים – ראש השנה, יום כיפור, וז' הימים – קשורים עם סוכות.

ראש השנה:

בתיבת "סכך" ישנם ג' אותיות²³: סמ"ך, כ"ף ועוד כ"ף. וענין זה קשור עם הששים (ס') תקיעות, עשרים (כ') שברים ועשרים (כ') תרועות של המאה קולות²⁴ שתוקעים בשופר בראש השנה²⁴.

יום כיפורים:

עיקר הענין דעבודת יום הכיפורים הוא ענן הקטורת. ומבואר בחסידות²⁵ שמענן הקטורת נמשכים ענני הכבוד, שזהו הענין של סוכות.

ד' ימים:

בז' הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים נכללים כל ימי השבוע: יום ראשון, שני, וכן הלאה. יום ראשון מז' הימים מתקן את כל ימי ראשון של השנה, יום שני – כל ימי שני וכו'²⁶. וז' ימים אלו (שבע עשרת ימי תשובה) נמשכים אח"כ – בשמחה – בז' הימים דסוכות, ועל ידם ממשכים שמחה בכל ימי השבוע של השנה הבאה.

ז. וצריך להבין²⁷:

החיוב ד"ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" מן התורה הוא במקדש דוקא, אלא שר' יוחנן בן זכאי תיקן שיהי' כן גם בגבולין, "זכר למקדש"²⁸. וכיון שבמקדש לא היו חוגגים שמחת בית השואבה בשבת ויו"ט²⁹, הרי מובן, שבגבולין, שאין זה אלא זכר למקדש, בודאי אין עושים שמחה זו בשבת ויו"ט.

וכיון שכן, הרי אין לנו ז' ימים של שמחה, כדי שעל ידם תומשך השמחה בכל שבעת ימי השבוע של השנה הבאה?

והביאור בזה:

הסיבה לכך שהחליל של בית השואבה אינו דוחה שבת ויו"ט, היא, בגלל הגזירה שמא יתקן כלי שיר³⁰. והרי כל גזירות חכמים נתחדשו בזמן בית שני³¹, משא"כ בזמן בית ראשון – שגם אז היתה שמחת בית השואבה, שהרי הפסוק "ושאבתם מים בששון גו'" נאמר בישעיה³², ונבואת ישעיה היתה בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו³³ שהיו בזמן בית ראשון – היו חוגגים שמחת בית השואבה כל שבעת ימי הסוכות, גם בשבת ויו"ט³⁴.

ונמצא, שגם בענין זה קלקלתנו זוהי תקנתנו – שכאשר אין ביהמ"ק קיים, ועושים "זכר למקדש", אזי ה"זכר" הוא (לא על מה שהי' בפועל לאחרי הגזירה, אלא) על עצם הענין כמו שהוא מצד עצמו, וכיון שמצד עצם הענין השמחה היא גם בשבת ויו"ט, הרי גם עכשיו צריכה להיות השמחה גם בשבת ויו"ט (מבלי להתחשב בהנהגה בפועל בזמן בית שני, מצד הגזירה, שאין זה אלא בבחינת "ארי" הוא דרביע עלי"³⁵).

והיינו, דכשם שנתבאר לעיל בנוגע להגבלת שמחת בית השואבה ששייכת רק לחסידים ואנשי מעשה, שקלקלתנו זוהי תקנתנו, שמשחרב ביהמ"ק בטלה הגבלה זו – כן הוא גם בנוגע להגבלה דשבת ויו"ט, שכיון שמשחרב ביהמ"ק אין חוגגים השמחה בכלי שיר כמו בזמן הבית, אזי בטלה ההגבלה דשבת ויו"ט, ובמילא, ישנם ז' ימים שלמים.

(27) סעיף זה – מהנחה בלתי מוגה.

(28) סוכה מא, א (במשנה). וש"נ. רמב"ם הל' לולב פ"ד הט"ו.

(29) שם רפ"ה (ג, סע"א). רמב"ם שם פ"ח הי"ג.

(30) תנוד"ה שאינו דוחה – סוכה שם.

(31) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, ג.

(32) יב, ג.

(33) שם א, א.

(34) ראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 247 הערה 17. וש"נ.

(35) ע"ד עירובין עה, ב.

(22) השיחות דלקמן, עד סו"ס כג – הוגהו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסו בלקו"ש ח"ב ע' 425 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(23) ראה תורת לוי"צ ע' שג.

(24) ראה טור או"ח שתקצ"ב (בשם הערוך). מג"א שם ר"ס תקצו (בשם השל"ה). שו"ע אדה"ז שם.

(25) ראה עט"ר שער יוהכ"פ לו, סע"א ואילך. אוה"ת דרושי סוכות ע' א'תשכב ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ד. סה"מ תרנ"ז ע' קסב ואילך. סה"מ מלוקט ח"א ע' רמז ואילך. ועוד.

(26) ראה סידור הארז"ל – עשי"ת.

ח. ועדיין יכולים לשאול: כיון שהניסוך הי' בבוקר, בזמן הקרבת תמיד של שחר³⁶, הרי אין כאן ז' ימים שלמים, שהרי חסר לילה הראשון?

אך באמת אין זו קושיא – מצד ב' טעמים:

(א) השמחה דסוכות קשורה עם לולב, וענין זה מתחיל מבלילה – משקידש היום³⁷.

(ב) אפילו מצד הנסכים – איתא בירושלמי³⁸ שאם הי' הניסוך בלילה, אפילו בלילה הראשון, שעדיין לא הקריבו קרבנות החג אפילו פעם אחת, בדיעבד כשר. ובמילא, מתחילה השמחה מהלילה, וישנם ז' מעת-לעת שלמים.

ט. (וסיים²⁷ כ"ק אדמו"ר שליט"א):

חודש תשרי הוא חודש כללי³⁹. ובמילא, השמחה שבחודש תשרי היא ה"מפתח" להמשיך שמחה על כל השנה כולה, היינו, ששבעת הימים דשמחת בית השואבה ימשיכו שמחה בכל שבעת ימי השבוע, הן בגשמיות והן ברוחניות.

* * *

י. הטעם לכך שניסוך המים כשר בדיעבד גם בלילה, הוא, לפי שניסוך אינו חובת הזבח אלא חובת היום. וזהו החילוק שבין ניסוך היין וניסוך המים: ניסוך היין הוא חובת הזבח, ולכן צריך להיות ביום דוקא, משא"כ ניסוך המים הוא חובת היום⁴⁰.

ואע"פ שגם ניסוך המים קשור עם הזבח, שלכן איתא בתוספתא⁴¹ ששייך פיגול בניסוך המים, מ"מ, אין זה קשור עם זמן הזבח.

אך צריך להבין – מדוע יש אמנם חילוק בין ניסוך היין לניסוך המים. ניסוך המים נלמד מהפסוקים שבהם מדובר אודות ניסוך היין⁴², וכמרומוז גם בכך שא' הפסוקים הוא "ונסכיו"⁴³ – לשון רבים, וא"כ, למה יהי' ניסוך היין חובת הזבח ומצוותו ביום דוקא, וניסוך המים – חובת היום וכשר גם בלילה?

יא. ויובן ע"פ ביאור הענין בפנימיות התורה – ובהקדמה⁴⁴:

כתיב⁴⁵ "זאת התורה אדם", היינו, שהתורה נמשלה לאדם. כשם שבאדם ישנו גוף ונשמה, שנמצאת בכל חלקי הגוף ומחי' אותם, כך גם בתורה ישנו הגוף דתורה – גליא דתורה, והנשמה דתורה – נסתר ופנימיות התורה⁴⁶. ופנימיות זו ישנה בכל החלקים של הנגלה, בכל הלכה וסוגיא, והיא (פנימיות זו) החיות של הנגלה. ולכן ישנם כמה וכמה ענינים בנגלה, שבהם נראית בגילוי הנשמה שלהם, ואפשר להבין אותם רק ע"י הפנימיות שבהם.

וגם ענין הנ"ל יובן ע"פ הפנימיות והנשמה שבו.

יב. החילוק שבין יין למים הוא⁴⁷:

יין – יש לו טעם ועריבות ("געשמאק"), אבל מים לבדם – אין בהם עריבות.

ולכן מציינו שעל שתיית יין צריכים תמיד לברך⁴⁸, דכיון שיש לו טעם, הרי באיזה אופן ששותים אותו מרגישים

(36) יומא כו, ב.

(37) פרש"י ד"ה הכי גרסינן – סוכה לג, ב.

(38) סוכה פ"ד ה"ו. וראה גם תוד"ה איבעיא – תענית ב, ב. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ז.

(39) ראה סה"מ תקס"ו ע' שטט. אוה"ת דרושי סוכות ע' א'תשנו. ברכה ע' א'תסתו. סה"מ תר"ל ע' רפו. תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רעה.

תש"ב ע' 49. ועוד.

(40) ראה גבורות ארי לתענית שם. הובא בהמועדים בהלכה (לרש"י זעורין) סוכות ע' קטז. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש תשי"ג סל"ח (תורת מנחם – התוועדות ח"ז ע' 55).

(41) סוכה פ"ג, ז. וראה שו"ת אבני נזר חאו"ח ח"ב סתצ"ה. הובא במכתב י"ג מ"ח שנה זו (אגרות-קודש ח"י ע' 10).

(42) שבת קג, סע"ב. וש"נ.

(43) פינחס כט, לא.

(44) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ב ס"ע 32 ואילך. ועוד.

(45) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, רע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

(46) ראה זח"ג קנב, א.

(47) ראה גם שיחת שמחת ביה"ש תשי"ג סט"ז ואילך (תורת מנחם

– התוועדות ח"ז ס"ע 36 ואילך). וש"נ.

(48) ובהקדם תוכן ענין הברכה:

איתא בגמרא (ברכות לה, סע"א ואילך): "כתיב לה' הארץ ומלוואה, וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא קשיא, כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה", היינו, שפעולת הברכה היא שעל ידה נעשה מ"לה" – "לבני אדם".

ובענין זה (ענין הברכה) – יש חילוק בין יין למים, כבפנים (מהנחה בלתי מוגה).

טעם ועריכות; אבל על מים אין צריך לברך אא"כ שותה מים לצמא דוקא⁴⁹, שאז יש לו טעם בשתיית המים. כשם שבחיי הגוף ישנם יין ומים, כמו כן ישנם ב' האופנים בחיי הנשמה: עבודה על פי טעם ודעת – נקראת יין, כיון שיש בה עריכות; ועבודה מצד קבלת עול – נקראת מים, כיון שמצד עצמה אין בה עריכות.

אע"פ שקבלת עול הו"ע שמצד עצמו אין בו עונג ועריכות, מ"מ, כשם שבנוגע למים מצינו שהשותה מים לצמא מברך כו', כי מצד הצמאון נעשה עריכות גם במים – כן הוא גם בקבלת עול: בשעה שהוא מתבונן בענין ירדת נשמתו למטה, שירדה "מאיגרא"⁵⁰ רמה לכירא עמיקתא"⁵¹ – תופס הוא לפתע ("ער כאפט זיך") שלמרות גדלותו בהשגה, הוא "גדול" בחכמה⁵², הרי איזה ערך יש לזה לגבי המצב שבו עמדה נשמתו קודם ירדתה, והלואי תהא יציאתו מהעולם כביאתו עכ"פ⁵³, ומצד זה נעשה אצלו צמאון לאלקות, וצמאון זה מעורר אצלו ביטול וקבלת עול, ואז, מצד הצמאון, גם הקבלת עול היא מתוך ריבוי עריכות וחיות,

– וזהו גם השותה מים לצמא מברך שהכל נהי' בדברו: כאשר עומדים בתנועה של צמאון וקבלת עול, אזי נרגש ב"הכל", בכל דבר, גם בעולם הזה הגשמי והחומרי, איך ש"נהי' בדברו", כפי שרבינו הזקן אמר פעם שהוא רואה רק את כוח הפועל בנפעל⁵⁴. וענין זה יכול להיות נרגש גם בזמן הגלות –

ואדרבה: העריכות והשמחה שבקבלת עול היא גדולה יותר מאשר השמחה שמצד השגה, כי השמחה שמצד השגה היא בהגבלה כפי אופן ההשגה, אבל השמחה שמצד קבלת עול היא בלי גבול.

ולכן רואים גם שעיקר השמחה היתה בניסוך המים דוקא, ועד כדי כך היתה השמחה, ש"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"⁵⁵.

יג. וזהו הטעם שניסוך היין הוא חובת הזבח וניסוך המים הוא חובת היום, כי, החילוק שבין זבח ויום הוא: זבח הו"ע של עבודת האדם, שהאדם מביא קרבן. ולכן יש בזבח כמה וכמה חילוקי מדריגות, עד שנשים וכו' פטורות ממחצית השקל⁵⁶, שממנו הביאו קרבנות הציבור.

ואילו יום טוב הו"ע הבא מלמעלה, "מיקדשא וקיימא"⁵⁷. – קביעות החדוש תלוי' אמנם בבית דין, אבל, לאחר שביטל דין קבעו כבר ראש חודש⁵⁸, אזי בבוא יום החמשה עשר חל במילא חג הסוכות. – ולכן אין בענין זה חילוקי מדריגות, אלא הכל שוים⁵⁹.

וזוהו שייך, טעם ודעת, הוא חובת הזבח, ומים, קבלת עול, חובת היום – כי, עבודה שע"פ טעם ודעת היא לפי ערך האדם המשיג, ויש בזה חילוקי מדריגות, כמו בזבח; אבל עבודה מצד קבלת עול אינה לפי ערכו, בענין זה לא נוגע מצב האדם, כיון שאינו מתחשב עם ההבנה וההרגש שלו, אם הוא מבין או לא, אם הוא מרגיש או לא, הוא לגמרי לא מתחשב עם עצמו, ומקבל עליו עול מלכות שמים. ובענין זה אין חילוקי מדריגות, ולכן הרי זה דומה ליום טוב, שבו לא נוגע מעמד ומצב האדם, אלא תיכף משקידש היום נעשה קדוש.

יד. וזהו גם הענין שניסוך היין הוצרך להיות ביום דוקא, וניסוך המים הי' יכול להיות גם בלילה: עבודה מצד השגה – יכולה להיות רק כאשר שכלו נמצא במעמד ומצב של אור ("אים איז ליכטיק אין זיין

(49) שם מד, א (במשנה). וש"נ.

(50) ע"ד חגיגה ה, ב.

(51) ובפרטיות יותר:

קודם ירדתה למטה היתה במעמד ומצב ד"טהורה היא", ואפילו במדריגות תחתונות יותר הרי זה באופן ש"כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא", "גזורה מתחת כסא הכבוד" (ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 189 ואילך. וש"נ), וכל ענינה אינו אלא להיות נהנית מזוי השכינה (ברכות יז, א), ואין לה שייכות לענינים אחרים כלל*.

ואילו בירידתה למטה – אין לה שייכות לגמרי לכל הענינים האמורים, כי אם לענינים גשמיים, אכילה ושת' ודומיהן, ולא עוד אלא שלאחרי כל זה, אומר הוא: "שישו בני מעי"...

וא"כ הרי זו ירידה גדולה ביותר! (מהנחה בלתי מוגה).

(52) יש לו ראש טוב, הוא לומד תורה ומחדש חידושים בתורה, וע"י החידושים שמחדש בתורה גורם הוא שמחה בשיבה של מעלה, וכן בישיבה שבה לומד, ששמחים בכך שלומד אצלם תלמיד טוב כזה

שמחדש בתורה!

הוא אמנם עושה מדבר עקום – דבר ישר, ומדבר ישר – דבר

עקום ("פון קרום – גלייך, און פון גלייך – קרום"), אבל בכל זאת

הוא עושה "משהו"... (מהנחה בלתי מוגה).

(53) ב"מ קז, סע"א.

(54) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ריש ע' 258. וש"נ.

(* ובודאי לא לענינים בלתי-רצויים, שהרי אפילו בהיותה בעולם הבריאה שיש בו מציאות של רע, הרי הרע בטל במיעוטו (ראה ע"ח

שמ"ב פ"ד. שמ"ז פ"ד. לקו"ת במדבר ג, ד. ובכ"מ).

(55) סוכה נא, א"ב.

(56) ירושלמי שקלים פ"א ה"ג.

(57) ביצה יז, א.

(58) וענין זה נמשך גם בזמן הגלות, שכבר קידשו את כל החדשים

עד שיבוא מורה צדק, שזהו משיח צדקנו (מהנחה בלתי מוגה).

(59) ראה גם תניא ספמ"ו.

שכל"), הוא מבין ומרגיש; דוקא אז ביכלתו לעבוד את השם מצד שכל.

אבל העבודה של קבלת עול יכולה להיות גם בלילה, כאשר אין האור מאיר אצלו, ואעפ"כ אינו מתחשב בשום דבר ומקבל על עצמו עול מלכותו יתברך.

טו. עפ"ז נמצא שניסוך המים קודם לניסוך היין, שהרי ניסוך המים שייך תיכף בלילה הראשון של סוכות, ואילו ניסוך היין מתחיל רק למחרת בבוקר. והענין ברוחניות:

קבלת עול בלבד אינו מספיק. יש צורך להשתדל שגם השכל יבין שצריך לעבוד את השם, שהרי "כל חלב להוי"ו"⁶⁰, כל הדברים הטובים ביותר צריכים ליתן להקב"ה⁶¹, והיכן יש להאדם דבר טוב וערב יותר מאשר השכל, ובמילא צריכים גם את השכל לשעבד לאלקות⁶².

אבל, אין הכוונה שקיום המצוות יהי מצד וע"פ שכל; אדרבה, יסוד העבודה הוא קבלת עול דוקא. וע"י הקדמת הקבלת עול אזי יכולה להיות ההשגה.

וטעם הדבר – שהרי "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו"⁶³, ומוכרחים להזדקק להעזר של הקב"ה, ו"ליקח" את הקב"ה יכולים ע"י קבלת עול דוקא, אבל ללא קבלת עול לא מקבלים את העזר של הקב"ה, ובמילא, בגלל היצר הרע, אין גם ענין ההשגה.

וזוהו שמצינו בשעת מתן תורה, שההתחלה היתה בהקדמת נעשה לנשמע⁶⁴, שזוה"ע הקבלת עול – דכיון שעדיין לא ידעו כלל במה המדובר ("וועגן וואָס עס האַנדלט זיך"), הרי מובן שלא הי' יכול להיות אצלם טעם ועריבות בזה, אלא קיבלו את התורה מצד קבלת עול.

וכמו כן בעבודה הפרטית של כל אחד ואחד אמרו חז"ל⁶⁵: "למה קדמה פרשת שמע לווה"י אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות" – שדיוק הלשון הוא "עול" דוקא, היינו, שאין לו בזה עריבות. וכפי שמביא אדמו"ר הזקן בתניא⁶⁶ בארוכה: "כהאי תורא דיהבין ל"י עול בקדמיתא כו", ואי האי לא אשתכח גביי", אזי לא יכולה להיות גם העבודה של השגה.

ועפ"ז יובן המענה של רבא להצדוקי על טענתו⁶⁴ "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו": "תומת⁶⁷ ישירים" – היינו, התמימות של בני ישראל שהקדימו נעשה לנשמע – "תנחם", שסוף-כל-סוף יומשך גם בהשגה; "וסלף בוגדים" – כאשר רוצים לילך ע"פ שכל דוקא – "תשדם", שסוף-כל-סוף מאבדים גם את ההשגה.

יסוד העבודה הוא קבלת עול, אבל, כאמור לעיל, גם את השכל צריך לשעבד לאלקות, אלא שהעבודה של השגה יכולה לבוא דוקא לאחרי ההקדמה של קבלת עול (כנ"ל).

ולכן הדין הוא שלכל לראש הוא ניסוך המים (קבלת עול)⁶⁸, שבזה היא ההתחלה תיכף משקידש היום, ואח"כ יכולים וצריכים לגשת לעבודה של השגה, ניסוך היין.

טז. בפירוש המשניות⁶⁹ מבאר הרמב"ם טעם לדברי המשנה "בכל מערבין כו' חוץ מן המים" – כיון שבשביל "עירוב" צריכים דבר המזין, ומים אינם דבר המזין, אלא הם רק מוליכים את המזון בכל חלקי הגוף. וכן הוא בקבלת עול שנמשל למים – שהקבלת עול עצמה אין בה עריבות, אין זה דבר המזין, אבל ע"ז יכולים לבוא גם להשגה, כנ"ל.

(66) פמ"א – מזהר ח"ג קח, א.

(67) משלי יא, ג.

(68) ונקבע בחג הסוכות דוקא, שבו מתחילה העבודה של כל השנה

– שהרי ראש השנה הוא באופן של "בכסה" (מלשון כיסוי), והגילוי הוא "ליום חגיגו", בחג הסוכות (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ) – להורות שהתחלת העבודה דכל השנה היא בענין הקבלת עול.

וענין זה בא בהמשך להקבלת עול דראש השנה – כמארז"ל (ר"ה טז, סע"א. וש"ג) "אמרו לפני מלכות בר"ה כדי שתמליכוני עליכם" (מהנחה בלתי מוגה).

(69) עירובין פ"ג מ"א.

(60) ויקרא ג, טז.

(61) ראה בארוכה תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 54 ואילך. וש"ג.

(62) כיון שהקב"ה ברא את האדם להיות בְּדַעַה – שזוהו מש"ע "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", "להבין ולהשכיל" (בראשית א, כו ובפרש"י) – הרי בודאי שגם את השכל צריך לשעבד לאלקות.

וזוהו הטעם שבכלל קיום המצוות ניתנה גם מצות תלמוד תורה – בכדי שגם השכל יהי משעבוד לאלקות (מהנחה בלתי מוגה).

(63) סוכה נב, רע"ב. וש"ג.

(64) שבת פח, א.

(65) ברכות יג, א.

כיחת אור ליום ועש"ק, ב' דחול המועד סוכות, שמחת בית השואבה, ה'תשט"ו

יז. כשם שעצם הענין דקבלת עול מוסיף גם בהשגה, כך גם השמחה שמצד קבלת עול מביאה תוספת שמחה בהשגה.

ולכן היתה השמחה בכל משך הזמן דסוכות – כלשון הגמרא⁷⁰ ש"לא טעמנו טעם שינה" – גם בזמן ניסוך היין.

בשעת השינה נחשב האדם כבהמה. אבל העבודה של קבלת עול מגרשת את השינה, גם על משך הזמן דניסוך היין, ועל כל משך שבעת ימי הסוכות, ועל ידם גם על כל שבעת ימי השבוע שבכל משך השנה (כנ"ל ס"ו) – שבכל הזמנים ובכל האופנים לא יהי' מעמד ומצב של שינה, אלא יהי' "עבדת את הוי' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל"⁵.

יח. עפ"ז יובן גם מ"ש בגמרא⁷¹ "ולמנסך אומר לו הגבה ירך, שפעם אחד נסך (צדוקי) אחד על גבי רגליו" – לפי שהצדוקים אין מודים בניסוך המים, כפי שהרמב"ם מבאר הטעם⁷², כיון שניסוך המים לא נכתב בפירוש בתורה, ואין זה אלא רמז שממנו למדו רז"ל⁴² המצוה דניסוך המים – "ורגמוהו כל העם באתרוגיהן", ומאז היו אומרים למנסך "הגבה ירך", "שנראה שתתן המים בספל"⁷³. ולכאורה יש כאן כמה ענינים שאינם מובנים:

(א) כיון שהצדוקים אינם מודים בניסוך המים – לא יהי' להצדוקי לנסך כלל, ולמה ניסך על גבי רגליו?
(ב) למה רגמוהו כל העם – הרי על שינוי בעבודה מגיע או מיתה בידי שמים או שזה שייך לקנאים⁷⁴, כהדין שקנאים פוגעין בו, וא"כ, למה רגמוהו כל העם?

(ג) מהו הדיוק ש"רגמוהו כל העם באתרוגיהן" דוקא?

וע"פ האמור לעיל אודות הענין דניסוך המים – יתורצו כל הדיוקים.

יט. שיטת הצדוקים⁷⁵ היתה שצריכים לקחת את התורה ע"פ שכל. ולכן לא היו מודים במסורת חז"ל. האמת היא הרי שמה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'⁷⁶, ועד שכל הלכה שנפסקה בשולחן-ערוך ושאר הספרים שנתקבלו אצל בני ישראל, אין להרהר אחריהם⁷⁷. יש להשתדל אמנם להבין עד כמה שאפשר, אבל גם מה שלא מבינים יש לקיים כפי שכתוב. אבל הצדוקים טענו, שכיון שהתורה "לא בשמים היא"⁷⁸, צריך כל אחד ליקח את התורה לפי שכלו.

ולכן, על ניסוך היין שענינו הבנה והשגה – הסכימו, אבל על ניסוך המים שענינו קבלת עול – היו מנגדים. נשים ועמי הארץ, וכן בעלי עסקים ששכלם טרוד בעסק ולא בתורה, אכן מוכרחים להתנהג לפי ההוראות שנותנים להם; אבל אלו שנותנים את ההוראות, כיון שהם מונחים בתורה, הרי הם – לשיטת הצדוקים – אינם צריכים להיות בטלים למסורת חכמים, כיון שגם הם בעצמם מונחים בתורה, ו"יפתח בדורו כשמואל בדורו"⁷⁹, ו"שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם"⁷⁹, ותורה "לא בשמים היא".

וזוהו שהצדוקי נסך על גבי רגליו: הוא בעצמו, כיון שהוא כהן במקדש ומשרת את ה'⁸⁰ – אינו זקוק לקבלת עול; אבל נסך על גבי רגליו – שממנו יבואו הוראות בדרך קבלת עול ל"שש מאות אלף רגלי העם"⁸¹.

– וכמו כן ישנו ענין זה בנוגע לעצמו, שהענינים של רגלים יהיו בקבלת עול, אבל הענינים של מוח ולב יהיו מצד ההרגש, ולא מצד קבלת עול.

כ. ולכן "רגמוהו כל העם" – לא הכהנים, אלא פשוטי העם דוקא:

בעלי השגה – הגם שהיסוד לעבודתם הוא קבלת עול, מ"מ, מצד זה שיש להם שכל, הנה בשעה שבא

(70) סוכה נג, א.
(71) סוכה מח, ב. הובא ברמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"י ה"ח.
(72) בפירושו המשניות סוכה פ"ד מ"ט.
(73) פרש"י שם.
(74) ראה סנהדרין פא, סע"ב (במשנה). רמב"ם הל' ביאת המקדש רפ"ט. הל' סנהדרין פ"ח ה"ו.
(75) ראה גם שיחת שמחת ביה"ש תשי"ב ס"ג ואילך (תורת מנחם – התוועדות ח"ד ס"ע 44 ואילך).
(76) אבות רפ"א.
(77) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. וש"נ.
(78) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.
(79) ר"ה כה, רע"ב.
(80) ועיין ברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל שענין הכהן הוא, אשר נדבה רוחו וכו'.
(81) בהעלותך יא, כא.

מישהו וטוען שאין צורך בקבלת עול אלא מספיק שכל – קשה להם לענות לו, כי אצלם לא נרגש כל כך ששכל בלבד אינו מספיק;

אבל פשוטי העם דוקא – בשמעם את הטענה שאין צורך בקבלת עול, הרגישו מיד שזהו היפך רצון העליון. וע"ד המבואר במק"א⁸² שבזמן הגלות מאיר כח המסירת נפש יותר מאשר בזמן הבית, כי מצד הגילוי אלקות שהי' בזמן הבית, "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם וגו'⁸³", לא היו זקוקים כל כך למסירת נפש – וכן הוא גם בזמן הבית ובזמן הגלות גופא, שאצל אנשים פשוטים מאיר כח המסירת נפש יותר מאשר אצל בעלי שכל. כא. וביאור הדיוק ש"רגמוהו כל העם באתרוגיהן":

בד' המינים אתרוג לולב הדס וערבה – המעלה היותר נעלית היא באתרוג, כיון ש"יש בו טעם ויש בו ריח"⁸⁴. וענינו בכחות הנפש הוא השכל, כיון שכח השכל הוא הכח היותר נעלה.

וזהו הפירוש ש"רגמוהו כל העם באתרוגיהן" – שהמענה להצדוקי הי' באתרוגיהם, היינו, שגם בהשכל ותענוג שלהם הבינו וענו להצדוקי ששיטתו היא היפך רצון העליון, כיון שאצל "קבלת-עולניק", גם השכל והתענוג הוא ע"פ הקבלת עול.

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁸⁵, שבליובאוויטש פרצה פעם שריפה, והי' אחד שברח מן השריפה ורץ למקום צר ביותר, שאח"כ לא הי' יכול לצאת ממנו. ולכאורה, כיון שהמקום הי' קטן, שלכן לא הי' יכול לצאת ממנו – כיצד נכנס לשם לכתחילה? הרי "כבולעו כח פולטו"⁸⁶. אך הענין הוא, שבתחילה, הנה מצד גודל התשוקה להשאר בחיים, נפעל כיוון בבשר הגוף.

וא"כ, אם הרצון יכול לפעול על הגוף – מכל-שכן שרצון יכול לפעול על השכל.

וכפי שמצינו גם לגבי שוחד, שמצד הרצון נעשה נטי' גם בשכל⁸⁷.

כב. עפ"ז יובן גם מ"ש בגמרא⁸⁸ "ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו":

ענינו של מזבח הוא שעליו הקריבו את החלב והדם – דהיינו המוכחר – של הקרבנות. וע"פ הידוע⁸⁸ שבשעת הקרבת הקרבן היו צריכים לחשוב שכל הענינים הנעשים עם הבהמה היו צריכים להעשות עם האדם, הרי מובן, שענין המזבח בעבודה בנפש האדם הוא – שעבוד כחותיו הנעלים, כמו השכל, לאלקות.

כשם שסכין לשחיטה שמכשיר הבשר לאכילה, אסור שתהי' בו פגימה, כך גם מזבח שמעלים עליו אפילו את הענינים הנעלים, אסור שיהיו בו פגימות, כפי שלומדים זאת אחד מהשני⁸⁹, ואם יש בו פגימה, הרי זה חסרון במזבח, ובמילא גם בקרבנות.

וזה הי' המענה להצדוקי שטען שאין צורך בקבלת עול אלא מספיק השגה – שהראו לו פגם במזבח, היינו, פגם בקבלת עול, שמצד זה נעשה חסרון בהקרבתו, בהשגה.

כג. במה תיקנו את הפגם במזבח – ע"י מלח.

וענינו ברוחניות:

במשנה "בכל מערבין חוץ מן המים" (כמוזכר לעיל⁹⁰) נאמר גם חוץ מן המלח. וטעם הדבר הוא כמו במים, כיון שמלח אינו מזין.

וענינו בעבודה הוא לימוד פנימיות התורה באמונת חכמים, אע"פ שאינו מבין זאת כפי שיכולים ומוכרחים להבין נגלה דתורה, כידוע⁹¹ בענין "קב חומטין" ו"ארץ מליחה"⁹², שענין זה דוקא נותן כח בכל הששה סדרים,

(ח) – שאין הכוונה שרצונם לפסוק באופן אחר ממה שמחייב שכלם, שהרי באופן כזה צריכים להקרא "רשעים", אלא הכוונה היא כבפנים (מהנחה בלתי מוגה).

(88) רמב"ן ויקרא א, ט. וראה ספורנו שם, ב. ועוד.

(89) חולין יז, סע"ב.

(90) סט"ז.

(91) ראה לקו"ת ויקרא ו, א.

(92) שבת לא, סע"א ובפרש"י.

(82) ראה סה"מ אידיש בתחלתו. ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע' רנו ואילך).

(83) ר"פ בחוקותי.

(84) ויקר' פ"ל, יב.

(85) ראה סה"מ תרפ"ז ע' קסה. וראה גם תורת מנחם – התועודיות

ח"ה ע' 174 הערה 25.

(86) פסחים ל, ב. ועוד.

(87) ועז"נ "השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים" (משפטים כג,

כיחת אור ליום ועש"ק, ב' דחול המועד סוכות, שמחת בית השואבה, ה'תשט"ו

ומתקן ומסייע שיסורו כל ההעלמות וההסתרים של השכל שמסתירים על האמת, ושתהי' שנה טובה ומבורכת בתורה ומצוות, ובדרך ממילא יהי' "ונתתי גשמיכם בעתם".

* * *

כד. שאיבת המים עבור ניסוך המים – היתה "מן השילוח", "מעין הוא סמוך לירושלים"⁹³, ש"הי' מקלח מים בכאיסר" (פי המעין שהוא נובע שם רחב כאיסר)⁹⁴, ובלשון הכתוב⁹⁵: "מי השילוח ההולכים לאט". ובהקדמה – שענין זה ("מי השילוח ההולכים לאט") נאמר בכתוב כמשל על מלכותו של חזקיהו, אשר, לעומת זאת הם "מי הנהר העצומים והרבים . . מלך אשור"⁹⁶.

כה. ובפרטיות יותר:

בימי חזקיהו, בא סנחריב (מלך אשור) והציע לבנ"י לצאת מירושלים ולבוא אליו, באמרו: "צאו אלי . . ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם"⁹⁷.

– הוא לא אמר שיקחם אל ארץ טובה יותר מארצכם, כיון שלא רצה לשקר, להיותו אדם ישר ("א ערלעכער מענטש"), ולכן אמר רק שיקחם "אל ארץ נארצכם"⁹⁸.

סנחריב הי' מלך בכיפה⁹⁹, וכל האומות שהיו תחת ממשלתו הי' מעבירם מארץ לארץ, והי' מעניק להם חופש, כל מי שרצה הי' יכול לעבוד את אלקיו כו'.

וכך רצה גם לעשות עם בני ישראל: הוא יתן להם חופש, הוא ישאיר להם את ביהמ"ק (שהרי לא מצינו בשום מקום שרצה להחריב את ביהמ"ק), הם יכולים ליקח עמהם את כלי המקדש, ליקח עמהם את ה"שולחן ערוך" ולהתנהג על פיו; הוא רק דורש מהם שיצאו מירושלים.

ולכאורה, ע"פ שכל לא הי' מקום להתנגד לכך ולצאת למלחמה, שהרי, לכל לראש לא היו לבני ישראל כחות גופניים לכך (דאף שהי' זה בזמן בית ראשון, מ"מ, היו אז בני ישראל חלשים בכחות גופניים), ועוד זאת, שלכאורה לא הי' גרוע כ"כ להכנע לסנחריב, כיון שהי' נותן להם חופש להתנהג כרצונם.

ואכן, שבנא וסייעתו, שהיו רובו של סנהדרין, היו סבורים שצריכים להשלים עם סנחריב¹⁰⁰.

ואעפ"כ, לא הסכים חזקיהו בשום אופן לצאת מירושלים¹⁰⁰.

כו. והענין בזה:

אודות "ירושלים" – איתא בתוס'¹⁰¹ "שנקרא על שם אברהם שקראוהו¹⁰² הר ה' יראה, והעיר הי' נקרא כבר שלם, כדכתיב¹⁰³ ומלכי צדק מלך שלם, ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם", והיינו, שענינה של ירושלים הוא יראת שמים.

וכמו כן איתא בגמרא¹⁰⁴ ש"התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש, כי¹⁰⁵ מציון תצא תורה", ומבואר בתוס'¹⁰⁶ "לפי שהי' רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה (נשמות בגופים שנמצאים בביהמ"ק, וגם חייהם הגשמיים חיים הם מן הקרבנות, "ה' הוא נחלתם"¹⁰⁷), הי' מכוון לבו יותר ליראת שמים".

ולכן, כאשר סנחריב רצה שבני ישראל יצאו מחוץ למחיצות של ירושלים, והעמיד בפני חזקיהו שתי אפשרויות: או שבני ישראל יטלו עמהם כל מה שרוצים ויצאו מירושלים, או שהוא יחריב את הכל – הנה אע"פ ששבנא וסייעתו ורוב חברי הסנהדרין היו סבורים שצריך להשלים עם סנחריב, ו"אחרי רבים להטות"¹⁰⁸,

102) וירא כב, יד. – בעת שעמד בנסיון העקידה, ולא עוד אלא ש"עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו כו", כמבואר באגה"ק (סכ"א) שזוהי עיקר המעלה בענין העקידה.

103) לך לך יד, יח.

104) ב"ב כא, א.

105) ישעי' ב, ג.

106) ד"ה כי מציון.

107) ראה רמב"ם שבהערה 80.

108) משפטים כג, ב. וראה פרש"י ישעי' ח, יב.

93) סוכה מח, סע"א (במשנה) ובפרש"י.

94) ערכין יו"ד, ב ובפרש"י.

95) ישעי' ח, ו.

96) שם, ז.

97) מלכים"ב יח, לא-לב. ישעי' לו, טז-יז.

98) ראה סנהדרין צד, א ובפרש"י. ספרי עקב יא, יו"ד. – הובא

בפרש"י ישעי' שם.

99) ראה מגילה יא, סע"א ואילך.

100) ראה סנהדרין כו, א – הובא בפרש"י ישעי' ח, יא.

101) ד"ה הר – תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).

מ"מ, לא הסכים חזקיהו לכך, באמרו, שאסור לבני ישראל לזוז מהמחיצות של "ירושלים", יראת שמים!
 כאשר מדובר אודות ענין שיכול לפגוע ביראת שמים – אזי נופלים כל החשבונות והטענות, וחזקיהו אומר
 שיהודי אינו זז מהמחיצות של יראת שמים.

ואף שאין כח להלחם עם סנחריב – הנה כשם שאברהם אבינו עקד על המזבח את יצחק, בנו יחידו, בידעו
 שאין לו תחליף, היינו, שהעמיד את הכל בסכנה, בהסתמכו לחלוטין על הקב"ה, כמו כן כאשר מדובר אודות
 המקום של יראת שמים, המקום של מס"נ, שזהו"ע של ירושלים, העמיד חזקיהו את הכל בסכנה, שלא לצאת
 ממקום זה.

ומה הי' בפועל – ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור גו'¹⁰⁹:

בלילה ההוא הי' גילוי פנימיות התורה. – הלשון שמצינו בענין זה הוא: שירת המלאכים¹¹⁰. והרי שירת
 המלאכים קשורה עם "חברים מקשיבים לקולך"¹¹¹ – ללימוד התורה דנשמות ישראל בגן עדן, ושם הלימוד הוא
 – פנימיות התורה.

ועי"ז נעשה האיבוד של מחנה אשור, ובני ישראל נפטרו מסנחריב, ולא עוד אלא שע"ז נעשה עליו גדול
 יותר – "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח"¹¹².

כזו וכיון שהתורה אינה ספר היסטורי, אלא, כדברי הזהר¹¹³, שתורה מלשון הוראה – הרי הסיפור הנ"ל מהוה
 לימוד והוראה גם בימינו אלו:

כאשר באים ליהודי ואומרים לו: יש לך ילדים שאתה צריך לחנכם, והחינוך יכול להיות בשני אופנים: (א)
 לחנכם להיות בין אנשים ("מיט מענשטן גלייך"), "תורה עם דרך ארץ", ובכך תבטיח גם את פרנסתם בעתיד,
 ואז יהי' להם קל יותר לשמור שבת וכל דיני התורה, (ב) למסור אותם לישיבה שבה לומדים תורה ביראת
 שמים, ולא ענינים של רובו של עולם, ומי יודע כיצד יסתדרו אח"כ בעולם,

ומסבירים לו, שכיון שצריך לשמור על הילדים להיותם דבר הכי יקר, וכפתגם הבעש"ט¹¹⁴ שכל יהודי יקר
 אצל הקב"ה כמו בן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנתם, ועוד יותר מזה – כיצד אפשר להסתכן ולשלוח
 "בן יחיד" לישיבה שמתנהלת באופן קבצני ביותר ("זייער קבצן ניש"). ... לסמוך על "נגידים" שיתנו כמה
 "סענט" עבור חלב וכו', וגם אח"כ לא ידע הילד להסתדר ("ער וועט ניט קענען אַ קער-טאַן זיך") בעולם,
 ומצד זה יהי' קשה לו גם ברוחניות,

אי לזאת – אומרים לו – מוטב לילך מחוץ לירושלים עם סנחריב, שמבטיח להעניק לך חופש; הוא לא יפגע
 בך, הנך יכול ליקח עמך את השולחן-ערוך וללמוד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ושאר כ"ג שעות היום
 יכול אתה להתנהג כרצונך, כמו יהודי או כמו אינו-יהודי ח"ו, וישנם תלמידי חכמים רבים – רובו של סנהדרין –
 שאומרים שההנהגה צריכה להיות באופן של "תורה עם דרך ארץ", וא"כ, למה לך להתעקש ולהחריב את הכל?! ...
 ועל זה ישנה הוראה מימי חזקיהו:

"מי הנהר העצומים והרבים" של מלך אשור – לא זהו הענין! אין מה להתפעל מזה! ו"לא תאמרון קשר
 לכל אשר יאמר העם הזה קשר"¹¹⁵; אם מישהו אינו תובע להוסיף ענין ביראת שמים, אלא הוא תובע את ההיפך,
 ואין זה אלא שמחפש טעמים בקדושה – צריך לידע שזהו שקר!

ותמורת זה צ"ל "מי השילוח" דוקא; להיות קשורים עם המחיצות של ירושלים וקדשי קדשים, ודוקא בדרך
 זו נציל את הילדים שלנו, ויתירה מזה, שע"ז יהי' עליו גדול יותר – שנזכה לבנין ביהמ"ק השלישי, שכבר
 עומד בנוי¹¹⁶, אלא שצריך להתגלות באופן שיהי' נראה בעיני בשר.

כח. והנה, בנוגע למעין השילוח שהי' מקלח מים בכאיסר – איתא בגמרא⁹² ש"צוה המלך (אגריפס)
 והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו, ונתמעטו, וחזרו ומיעטהו והי' מקלח מים".

109) מ"ב יט, לה.
 110) ראה סנהדרין צה, ב': "אזנים גילה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו".
 111) שה"ש ח, יג.
 112) סנהדרין צד, א.
 113) ראה זהר ח"ג נג, ב. קנב, א.
 114) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ז. וש"נ.
 115) ישעי' ח, יב. וראה הנסמן בהערה 100.
 116) פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.

והענין בזה ברוחניות:

מי השילוח – הו"ע הקבלת עול ומסירת נפש, למעלה מהשגה, שזהו ששיעורו "כאיסר", "איסר כנגד לבו"¹¹⁷, שהו"ע נקודת היהדות.

ולכאורה יכולים לחשוב שהצורך בענין הקבלת עול הוא דוקא בתחלת העבודה, שצריכה להיות לא מצד השגה אלא מצד קבלת עול, נקודת היהדות. אבל לאחרי שחלק משנותיו חי באופן של קבלת עול, וכבר עברו עליו רוב שנותיו בלא חטא – אזי יכול כבר להתנהג כפי השגתו, כיון שכבר נשתרש אצלו אופן ההנהגה הרצוי. בצעירותו למד בישיבה תורה ויראת שמים בלבד, ועכשיו, כשהתבגר קצת, יכול להתחיל כבר בסדר ההנהגה של "תורה ודרך ארץ".

וזו היתה טעותו של אגריפס:

אגריפס – מלך כשר ה'118, ובימיו הקריבו כל ישראל פסחיהם¹¹⁹, היינו, שכל ישראל היו במעמד ומצב של דילוג לגמרי – "אינגאנצן איבער-געשפרונגען" – לצד הקדושה. ולכן "צוה המלך והרחיבוהו", בחשבו, שעכשיו, לא נוגע כ"כ ענין הקבלת עול ("כאיסר"), אלא יכול להיות ענין ההשגה וההרחבה.

וכתוצאה מזה – "נתמעטו", שנעשה מיעוט בהמים, והיינו, לפי שהעבודה דקבלת עול ("כאיסר") צריכה להיות תמיד. הקבלת עול של אתמול אינה מספיקה בשביל היום, כיון ש"כל יומא ויומא עביד עבדתי"¹²⁰, וכאשר חסר היום בקבלת עול, אזי כו'¹²¹.

ומ"ש בגמרא¹²² "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא" – הכוונה בזה היא שלא יבוא לידי חטא בשוגג, והיינו, שכאשר עומד בתנועה של קבלת עול ואינו עושה מאומה, ואעפ"כ יכול להיות ענין של חטא בשוגג – על זה מועיל המצב "שיצאו רוב שנותיו ולא חטא", שלא יבוא לידי חטא בשוגג; אבל כאשר הוא בעצמו מגרה את היצה"ר – אזי לא מועיל מאומה, שהרי בודאי שלא נוטלים ממנו את ענין הבחירה.

וע"ד שמצינו שהנזהר ממהו חמץ בפסח לא יבוא לידי חטא כל השנה¹²³ – שהכוונה בזה היא שלא יבוא לידי חטא בשוגג דוקא, אבל בנוגע למזיד, הרי זה ענין שתלוי בבחירתו¹²⁴.

וזהו שמצינו גבי יוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ונעשה צדוקי¹²⁵:

כהן גדול – הוא מקודש ביותר, שהרי בני ישראל בכלל הם "גוי קדוש"¹²⁶, עם סגולה, וביניהם גופא נבחר שבט לוי, ובשבט לוי גופא ישנם כהנים, ובכהנים גופא – עד לסגן כה"ג וכהן גדול.

ויוחנן – לא זו בלבד שהי' כה"ג, אלא עוד זאת, ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה – לא רק רוב שנותיו, אלא שמונים שנה, "ואם בגבורות שמונים שנה"¹²⁷, והי' יודע תעלומות מעיד עליו שהוא צדיק גמור, שהרי אילו היתה אצלו מחשבה בלתי-רצוי' כו', לא הי' נשאר בחיים לאחרי עבודת יוהכ"פ¹²⁸.

ואעפ"כ, כאשר עזב לרגע את התנועה של קבלת עול – נעשה צדוקי, ואיבד את כל עולמו שהתייגע עליו במשך כל ימי חייו.

ולאידך גיסא, כאשר עומדים בתנועה של קבלת עול – הרי זה מועיל גם בכל שאר הענינים, היינו, שגם בהיותו על משרתו, במשרד וכיו"ב, ממלא את שליחותו לעשות מקום זה להיות דירה לו ית', שזוהי ההצלחה ברוחניות, ובמילא זוכה להצלחה גם בגשמיות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "צמאה לך נפשי". "ימין ה'"]

* * *

(123) באה"ט או"ח ר"ס תמו. וראה זח"ג רפכ, ב (ובנצו"ז שם).

(124) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 945.

(125) ברכות כט, א. וש"נ.

(126) יתרו יט, ו.

(127) תהלים צ, יו"ד.

(128) ראה פיהמ"ש להרמב"ם יומא רפ"ה.

(117) ברכות כח, סע"ב.

(118) פרשב"ם ד"ה אגריפס – פסחים קז, ב.

(119) ראה פסחים סד, ב.

(120) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

(121) חסר איזה תיבות (המו"ז).

(122) יומא לח, סע"ב.

כט. בהמשך המאמרים דראש השנה¹²⁹ מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר טעמי הבריאה, ומביא בזה¹³⁰ כמה לשונות: (א) בשם הזהר¹³¹, ש"סיבת בריאת העולמות הוא בגין דישתמודעון ליי", היינו, שתהי' ידיעה באלקות, שבשביל זה צריכה להיות מציאות שאצלה תהי' הידיעה, ולכן נבראו העולמות.

(ב) בשם הע"ח¹³², ש"סיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו כו", והיינו, שקודם הבריאה היו כל העינים ככה בלבד, ובלשון הידוע¹³³: שיער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל, ועי' התהוות העולמות הרי זה נמשך בפועל ממש.

ומקשה בהמאמרים על שני הטעמים:

בנוגע לטעם הזהר – הרי ענין הידיעה פועל רק למטה, היינו, שאצל האדם נוסף איזה ענין כאשר יודעים אודותיו, אבל למעלה, אצל הקב"ה, שהוא תכלית השלימות – מה נוגע לו הידיעה שידעו אודותיו? ובפרט ש"ממך הכל ומידך נתנו לך"¹³⁴, היינו, שזה גופא שהנבראים יודעים אודותיו הרי זה מיני' ובי', וא"כ, בודאי שעי"ז לא ניתוסף שלימות למעלה.

ועד"ז בנוגע לטעם הע"ח – הרי בשלמא באדם, הנה קודם שהכח פועל פעולתו, וכמו כח התנועה טרם שמנענע, לא יודעים העילוי שלו, ולא יודעים כלל ענינו, ועי"ז שבא בפועל, ישנו הגילוי וההתפשטות שלו, ובמילא יש מעלה בהפועל; משא"כ למעלה, הרי הכח אינו חסר פועל¹³⁵, ואדרבה, ככל שהוא למעלה יותר הרי הוא בשלימות יותר, וככל שנמשך בגילוי יותר הרי הוא בתנועה של ירידה, וא"כ, לשם מה הוצרך להיות הגילוי מקודם הצמצום לאחרי הצמצום, וכמו כן לאחרי הצמצום גופא – מעולם אחד למשנהו?

ובפרטיות יותר:

טעמים הנ"ל – "בגין דישתמודעון ליי", "בכדי שיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו כו" – שייכים בסדר השתלשלות דוקא, דכיון שכללות סדר ההשתלשלות נקבע ע"י הקב"ה עם הגבלות מסוימות כפי רצונו ית', כמו ההגבלה של מעלה ומטה, העלם וגילוי, וכיו"ב – אזי שייך לומר שהידיעה והפועל פועלים משהו; משא"כ למעלה מסדר השתלשלות, ששם אין הגבלות הנ"ל – אזי לא שייכים כל הטעמים האמורים.

ועל זה היא הקושיא:

כיון שהבריאה היא ממקום כזה שהוא למעלה מהגבלה, וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן באגה"ק¹³⁶ שההתהוות היא מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חו", ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין כו",

– וכמרומו גם בלשון הרמב"ם¹³⁷ "כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", דלכאורה, הי' יכול לומר שנמצאו מהמצאו, ומהו הדיוק שנמצאו "מאמתת המצאו"? אך הענין הוא, שיש דרגת אלקות כפי שבאה בהעלם והסתר של לבושים, לבושי העשי', לבושים של השתלשלות, ועד שישנו הלבוש ש"נתעטף (הקב"ה) בטלית לבנה כו"¹³⁸; ועל זה מדייק הרמב"ם ש"כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", היינו, שההתהוות היא מדרגת האלקות שלמעלה מלבושים והגבלות –

הרי ב"מקום" זה לא שייכים טעמים הנ"ל, ובמילא נשאלת השאלה מהי סיבת ההתהוות?

ועל זה מבאר רבינו הזקן – על יסוד מאמר רז"ל¹³⁹ ע"פ¹⁴⁰ "שוקיו עמודי שש", "שוקיו, זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו, עמודי שש, שנברא לששה ימים" – שההתהוות היא בגלל "שנשתוקק", שזהו"ע של תשוקה ותאוה שלא שואלים על זה טעם וסיבה, כיון שזהו למעלה מהטעם.

(135) ראה פרדס שי"א פ"ג. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. ובכ"מ.
(136) ס"כ (קל, סע"א ואילך).
(137) ריש הל' יסוה"ת.
(138) מדרש תהלים מזמור קד בתחלתו.
(139) במדב"ר רפ"י.
(140) שה"ש ה, טו.

(129) דשנת תש"ב – יצא לאור בקונטרס חודש תשרי שנה זו (תשט"ו), ונדפס לאח"ז בסה"מ תש"ב בתחלתו.
(130) פט"ז ואילך (סה"מ ש"ע 30 ואילך).
(131) ח"ב מב, ב.
(132) בתחלתו (שער ההקדמות הקדמה ג. שער א ענף א).
(133) ראה ע"ח שער עיגולים ויושר בתחלתו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ט ס"ע 38 ואילך.
(134) דברי הימים-א כט, יד.

שיחת אור ליום ועש"ק, ב' דחול המועד סוכות, שמחת בית השואבה, ה'תשט"ו לא

וזהו גם מה שאמרו רז"ל¹⁴¹ "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים", שכיון שנשמות ישראל, "ועמך כולם צדיקים"¹⁴², מושרשים ב"אמתת המצאו", לכן נמלך בהם לברוא את העולם.

ל. ונמצא, שבהתהוות העולמות ישנם ב' ענינים: (א) כפי שהתהוות היא מצד העצמות ולמעלה מהשתלשלות, (ב) כפי שהתהוות היא מצד השתלשלות.

כלומר: ההתהוות היא מצד העצמות, שזהו שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹⁴³, ובגלל זה ברא הקב"ה כל סדר ההשתלשלות, ונתנו לבחירת האדם, לפעול בו הענין ד"ישתמודעון ליי", ו"שיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו כו", שעי"ז תושלם הכוונה דדירה בתחתונים¹⁴⁴.

— סדר ההשתלשלות כמו שהוא ניתן להאדם, והאדם הוא בעה"ב על סדר ההשתלשלות לפעול בו עליו או להיפך ח"ו.

והנה, כפי שהתהוות היא מצד העצמות — לא נדרש ענין של תשלום, שהרי זה ענין של תאוה כו'; אבל כפי שהתהוות היא מצד השתלשלות — נדרש איזה תשלום (ע"ד לשון חז"ל עה"פ¹⁴⁵: "מי הקדימני ואשלם"), שזהו ע"ד "ישתמודעון ליי", ו"שיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו כו".

ובזה יובן מארז"ל¹⁴⁶ בנוגע לאדם שחטא ופגם ועבר את דרך המלך, מלכו של עולם, שכאשר "שאלו לחכמה כו' לנבואה כו' לתורה כו'", לא היתה להם עצה על זה — כי, חכמה נבואה ותורה הם בסדר השתלשלות, ובסדר השתלשלות נדרש ענין של תשלום, וכאשר האדם חוטא, ואינו ממלא תפקידו בעשיית הדירה, אין נתינת מקום למציאות כזו; אבל כאשר "שאלו להקב"ה" — בחי' שלמענה מהשתלשלות — הי' המענה "יעשה תשובה ויתכפר לו", דכיון שבדרגא זו לא נדרש ענין של תשלום, אזי מועילה תשובה¹⁴⁷.

לא. ענין זה — ככל הענינים שבפנימיות התורה — משתקף גם בנגלה דתורה:

הדין הוא ש"המוכר את הבית לא מכר כו' לא את הבור ואת הדות", היינו, שמוכר את הבית בלבד, ולא את שאר התשמישים, משא"כ הנותן מתנה, שנותן גם את הבור כו', כיון שכל הנותן בעין יפה הוא נותן, יותר מאשר המוכר בעין יפה¹⁴⁸.

והענין בזה:

מכירה — ענינה שמוכר את הדבר בשוויו, ורוצה תשלום עבורו, ולכן, מה שאינו שייך להבית הנמכר, אין לו מקום בהמכירה, כיון שעל זה לא קיבל תשלום;

משא"כ הנותן מתנה — כיון שמתנה אינה דורשת תשלום, נותן הוא גם את התשמישים שאינם קבועים בהבית, אפילו "את הבור ואת הדות", שהם ענינים תחתונים ביותר, שענינם ברוחניות הו"ע הזדונוות, שנעשים לו כזכיות¹⁴⁹.

לב. וכשם שישנם ב' ענינים אלו למעלה, כמו כן ישנם גם בעבודת האדם — עבודת התורה שמגעת בסדר השתלשלות, ועבודה התשובה שמגעת למעלה מסדר השתלשלות:

ישנה עבודת התורה, היינו, עבודה שמצד השגה, שבה נדרש ענין של תשלום, היינו, שהאדם נמצא בהגבלה שלו, ויש לו רצון ודרישה כו' ("ס'איז פאַראַן וואָס ער וויל און וואָס ער מאָנט"). וישנה עבודה התשובה, האהבה ד"בכל מאדך"¹⁵⁰, שהאדם יוצא מכל הגבלותיו, ואין לו רצון ומבוקש ("ס'איז ניטאָ וואָס ער וויל").

והחילוק ביניהם — שעבודת התורה מגעת רק בבחי' ההשתלשלות, משא"כ עבודת התשובה, שיוצא מכל הגבלותיו, ומעמיד את עצמו למעלה מתורה נבואה וחכמה, למעלה אפילו מחכמת שלמה המלך, ואינו דורש תשלום — אזי מגיע לא רק להענין ד"מכרתי לכם תורתי"¹⁵¹, אלא גם להענין ד"מתן תורה", שאז נותנים לו גם

(146) ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. יל"ש תהלים רמז תשב.

(147) ראה גם "רשימות" חוברת קסד. לקו"ש ח"ח ע' 120.

(148) ראה ב"ב סא, א, עא, א. וש"נ.

(149) יומא פו, ב.

(150) ואתחנן ו, ה.

(151) שמור"ר רפ"ג.

(141) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(142) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(143) ראה נחזומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג,

ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(144) חסר קצת (המו"ז).

(145) איוב מא, ג. ויק"ר פכ"ז, ב.

"את הבור ואת הדות", וגם "את המפתח", היינו, שנותנים לו את המפתח להיות בעה"ב גם על הבור והדות, שהו"ע הזדונות – לעשות מהם "זכיות", ולעשות גם מהם דירה לו ית'.

וזהו גם כללות החילוק שבין חודש ניסן לחודש תשרי¹⁵²:

ענינו של חודש ניסן הוא – יציאת מצרים, שאז הי' ענין הגירות¹⁵³, ו"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"¹⁵⁴, שזהו אופן העבודה דאור ישר.

ואילו ענינו של חודש תשרי הוא – עבודת התשובה, שעל ידה עושים גם מהתחתונים דירה לו ית', ומגלים בהם את "אמיתת המצאו", וכיון שבענין זה אין הגבלות, הרי זה נמשך גם למטה מטה, ומתקיים היעוד¹⁵⁵ "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר", שגם בעוה"ז הגשמי יראו אלקות בעיני בשר, כפי שיהי' במוחש במהרה בימינו, בגאולה האמיתית והשלימה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "עסן עסט זיך"].

* * *

לג. דובר לעיל (סי"ב) אודות ניסוך המים, ש"מים" הו"ע שמצד עצמו אין בו טעם, מראה וריח, שזהו דוגמא על ענין הקבלת עול.

אמנם, במים גופא יכול להיות גם "מים הרעים", כלשון המשנה במסכת אבות¹⁵⁶: "שמא . . . תגלו למקום מים הרעים", והיינו, שכאשר מתנתקים מ"ירושלים", שזוהי דרך ההנהגה של אברהם אבינו ומלכי צדק (שם בן נח), שעל שמם נקראת "ירושלים" (כנ"ל סכ"ו), אזי יכול להיות הענין ד"מים הרעים".

והעצה לזה – מי מעיין, שמטהר בכל שהוא¹⁵⁷, ומי המעיין מטהרים גם את ה"מים הרעים", ועד שמטהרים גם דברים אחרים.

וענינו ברוחניות:

"מים" – קאי על תורה¹⁵⁸, ומעיין – קאי על פנימיות התורה¹⁵⁹ (שהו"ע קב חומטין, כנ"ל סכ"ג).

וטעם הדבר – כי, ענינו של מעיין שהוא מחובר למקור, וענין זה מודגש בפנימיות התורה, שלימודה מוכרח להיות באופן של חיבור למקור – ללמוד דברי הרב, ולא לומר סברות משלו ("אייגענע סברות"), כדאיתא בספרים¹⁶⁰ בנוגע לאמירת סברות בפנימיות התורה, שזהו א' מ"א הענינים... (אינני רוצה לומר תיבה זו בפירוש), "אשר יעשה פסל גו' ושם בסתר"¹⁶¹, והיינו, לפי שכלימוד פנימיות התורה מוכרח להיות החיבור עם המקור.

לד. אמנם, כאשר ההעלם וההסתר הוא גדול כל כך עד שאינו יכול לפעול על עצמו להיות מחובר אל המקור, – כי, כדי להיות מחובר אל המקור בגילוי, צריך תחילה להתבטל ולסגת ("אָפּטּרעטן") מהמציאות שלו. ובפרט אצל מי שהתנהג כל ימיו ע"פ טעם ודעת, הרי בודאי קשה לו לפעול על עצמו ענין כזה –

אזי נותנים לו עצה – שכאשר קשה לו לפעול בעצמו את הענין דמי מעיין, אזי יכול להיות גם מי מקוה.

וכפי שמצינו באחרונים¹⁶² שמוכיחים מדברי הרמב"ם שגם מי מקוה כשרים לניסוך המים – שהרי הרמב"ם פוסק שאם נשפכו המים שמילאו מן השילוח לניסוך המים, "ממלא מן הכיור ומנסך"¹⁶³, ובמק"א פוסק ש"כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור"¹⁶⁴.

לה. והענין בזה:

אודות הענין דטבילה במקוה כתב הרמב"ם¹⁶⁵: "הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא . . . ואעפ"כ רמז יש בו . . . לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות . . . והביא נפשו במי הדעת טהור".

160) ראה זח"ג כזו, סע"ב ואילך, ובנצו"ז שם אות א. עמק המלך שער עולם התווה ס"פ סט (מ, סע"ג).

161) תבוא כז, טו.

162) ראה שו"ת בנין שלמה האו"ח ח"א ס"ג. הובא בהמועדים בהלכה (לרש"י זעווין) סוכות ע' קיז.

163) הל' תמידין ומוספין פ"י הי"י.

164) הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ב.

165) סוף הל' מקוואות.

152) ראה תורת מנחם – התוועדויות חי"ב ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

153) ראה יבמות מו, א"ב. וש"נ.

154) שם כב, א. וש"נ.

155) ישע"י מ, ה.

156) פ"א מ"א.

157) רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ח. טשו"ע יו"ד ר"ס רא.

158) ראה תענית ז, א. ב"ק יז, א. וש"נ. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ט.

159) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 120.

ולכאורה אינו מובן¹⁶⁶:

כיון שענין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, היינו, שיהי' אצלו ענין ההשגה – היתה הטבילה צריכה להיות בכל אברי הגוף חוץ מן הראש, היינו, להטביל את כל האברים במי הדעת, שהנהגתם תהי' כפי ההשגה, אבל הראש – ענין ההשגה – צריך להשאר במציאותו, ולמה צריך להטביל גם את הראש?

אך הענין הוא, שהטבילה במי הדעת מועילה אך ורק כאשר ע"י מי הדעת נעשה ביטול עצמי שלמעלה מהשגה. והיינו, דכיון שהוא מלוכש בגוף בשר ודם, וכפתגם הרשב"ץ¹⁶⁷: חכמה עילאה בשק של בשר ועצמות, אזי אם ישאר בהמציאות שלו, ואפילו אם הראש בלבד, הצד "הימני" של הראש, ישאר בהמציאות שלו, לא יכול להיות ענין של טהרה אפילו ברגלים.

ולכן צריכה להיות גם טבילת הראש, היינו, שההשגה תהי' באופן כזה שעל ידה יוכל לפעול ביטול גם בהראש – ע"י השגה עכ"פ, ואז – חוקה חקתי גזירה גזרתי שנעשה טהור.

לז. וזהו הענין של מי מעין או עכ"פ מקוה:

לכתחילה נדרש הענין של מי מעיין, היינו, להיות מחובר עם המקור, שזהו"ע ביטול עצמי שלמעלה מהשגה לגמרי;

אבל, כאשר נדמה לו – מצד תוקף ישותו – שהוא מציאות, וטוען שכיון שבשבילו נברא העולם, הרי הוא בבחינת "דבר המעמיד"¹⁶⁸, "חתיכה הראוי' להתכבד" ו"ברי"¹⁶⁹ וכו', שבהם לא חל ענין הביטול¹⁷⁰,

[בנוגע להדין שברי' אינו בטל – ישנם שתי הסברות¹⁷¹: (א) כנגד הברי' אין לך שיעור של ביטול ברוב, בששים וכו', כי, הרוב הוא רק כנגד הכמות, אבל לא כנגד ה"ברי'", (ב) כן היא ההלכה שבברי' לא שייך ביטול.

וכמו כן ישנם ב"ישות" ב' אופנים אלו: (א) אע"פ שלהזולת יש מעלות גדולות יותר, מ"מ, כיון שהכל נברא בשבילו, אין זה נמדד ברוב ומיעוט. (ב) מלכתחילה אינו נכנס לשום חשבונות; הוא "ברי'", ואינו רוצה לשמוע אודות ביטול...],

אזי נותנים לו עצה – מי מקוה – להטביל את עצמו במי הדעת, שהו"ע פנימיות התורה, כלומר: עליו להתפשט מה"לבושים" שלו, ולהכנס ערום כמו שנולד לתוך המקוה, מי הדעת, וע"י מי הדעת יפעל על עצמו ענין של ביטול, לידע שההשגה שלו אינה כלום.

והיינו, שכאשר מתאחד עם פנימיות התורה, "אילנא דחיי"¹⁷², הרי זה כשר לניסוך המים (אע"פ שהביטול בא מצד השגתו, וקשור עם מציאותו), ונעשה מעמד ומצב ד"אתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"¹⁷³, וממשיכים מניסוך המים על כל השנה, לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות.

* * *

לז. איתא בגמרא¹⁷⁴ "ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת".

כלומר: אע"פ שבסוכה צריכים להיות דפנות, ומנהגינו (על יסוד מ"ש הרמ"א¹⁷⁵) לעשות ד' דפנות¹⁷⁶, ובהכרח שהסוכה תהי' במדידה, מ"מ, "ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת", גם כאשר יהיו למעלה מהגבלה, כמ"ש¹⁷⁷ "והי' מספר בני ישראל גו' אשר לא ימד ולא יספר", והיינו, שיהיו ב' הענינים (מדידה ולמעלה ממדידה) ביחד.

וע"ד שמצינו בקדש הקדשים ש"מקום ארון אינו מן המדה"¹⁷⁸, וכן הוא גם בהענין הפנימי והאמיתי דסוכה, שנמשכת מענן הקטורת דיוהכ"פ בקדש הקדשים²⁵ – שאף שיש בה מחיצות, מ"מ, ענינה הוא בלי גבול.

172) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). וראה תניא אגה"ק סכ"ו.

173) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ד.

174) סוכה כז, ב.

175) אור"ח סתר"ל ס"ה.

176) ספר המנהגים חב"ד ע' 65.

177) הושע ב, א.

178) יומא כא, סע"א. וש"נ.

166) ראה גם שיחת שמחת ביה"ש תשי"ג סמ"א (תורת מנחם –

התוועדיות ח"ז ע' 58). וש"נ.

167) לקו"ד ח"א קפח, א.

168) טואו"ח סו"ס תמו. רמ"א יו"ד סו"ס פז. ועוד. וראה אנציק'

תלמודית בערכו. וש"נ.

169) חולין ק, א.

170) ראה גם "רשימות" חוברת קכג ע' 13.

171) ראה צפע"נ מהדו"ת נ, ב"ג.

לח. והנה, ידוע שכל הענינים דלעתיד לבוא יש מעין זה גם עכשיו. ובהקדם מ"ש בספרי¹⁷⁹ שקיום המצוות בזמן הזה הוא באופן של "ציונים"¹⁸⁰ בלבד לגבי קיום המצוות לעתיד לבוא, כיון שדוקא לעתיד לבוא יהי' קיום המצוות "כמצות רצונך"¹⁸¹.

ולכאורה: מה חסר בקיום המצוות שאינם תלויות בארץ, שגם הם אינם אלא "ציונים" בלבד? – ומבואר בחסידות¹⁸², שזהו לפי שעכשיו המצוות הם בהגבלה, ולעתיד לבוא תהי' ההתקשרות עם בעל הרצון בגילוי, ואז יהיו המצוות בלי גבול.

כלומר: אע"פ שגם לעתיד לבוא יהיו כל פרטי השיעורים שבמצוות, כמו השיעור דתפילין וציצית וכו', מ"מ, יהיו המצוות בלי גבול. וכמו בנוגע לבני ישראל – "והי' מספר בני ישראל גו' אשר לא ימד ולא יספור".

ואעפ"כ נקראים המצוות שבזמן הזה "ציונים" עכ"פ – כיון שהם הכנה ומעין המצוות דלעתיד לבוא.

וכן הוא בנוגע למצות סוכה:

ענינה של מצות סוכה – שמקיפה את כל מציאות האדם לגמרי, מכף רגלו ועד קדקרו, כמו ענין הטבילה.

ובכן: כאשר יהודי אינו מתחשב עם ההגבלות שלו ונכנס כולו בהמקיף דסוכה – הרי זה הכנה ומעין הענין ד"סוכה אחת" כפי שתהי' לעתיד לבוא, שיתגלה בה הבלי גבול ד"רחבה מצותך מאד"¹⁸³.

לט. ינגנו עתה הניגון "ממצרים גאלתנו", ויהי' זה התחלה לצאת מהמיצרים וגבולים של נפש הבהמית, ויהי' גם "צעד" ("א' שריט") לצאת מהמיצרים וגבולים שנדמה שהם מצד שכל דקדושה, ולצאת גם מהמיצרים וגבולים שאכן באים מצד שכל דקדושה,

ולצאת מכל המדידות והגבלות ולעבור למעמד ומצב שלמעלה מחכמה תורה ונבואה – "שאלו להקב"ה", ששם הו"ע עבודת התשובה (כנ"ל ס"ל).

כלומר: אע"פ שנמצאים אמנם לאחרי חודש אלול, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יוהכ"פ, וד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות, שענינם הוא תשובה עילאה¹⁸⁴ – מ"מ, כאשר האדם מתבונן אליבא דנפשי, אזי תופס ("ער כאפט זיך") שעומד הוא קודם כל העבודה...

ובעמדו בשמחת בית השואבה, שומע ונרגש אצלו שפלוגי הוא "חסיד מעיקרו", פלוגי הוא "בעל תשובה", ו"אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא", ואילו הוא נמצא במעמד ומצב ד"מי שחטא"... ואומרים לו ש"ישוב וימחול לך"¹⁸⁵.

לאחרי כל העבודה דראש השנה עשיית ויוהכ"פ, עד לסיומה של תפלת נעילה, שבה מכריז "שמע ישראל", ומכוין למסור נפשו על קידוש השם (כמ"ש במחזורים) – לאחרי כל זה עומד הוא קודם התחלת העבודה, במעמד ומצב ד"מי שחטא"¹⁸⁶...

אלא, שע"י כללות העבודה הנ"ל נעשה אצלו הרגש ש"בשעתא חדא וברגעא חדא" יכול לעשות תשובה¹⁸⁷, שעל ידה יתהפכו הזדונות לזכיות, כי, ע"י התשובה, שענינה יציאה מהגבלות, נרגש אצלו שהקב"ה הוא בעה"ב גם על ה"בור" ו"דות" (כנ"ל סל"ב), וגם שם יכולים לעשות דירה לו ית', ומצד זה יוצא לעבוד עבודתו בשמחה על כל השנה כולה.

[ניגנו הניגון "ממצרים גאלתנו". ואח"כ צוה לנגן "ניע זשוריצי כלאפצי". ואח"כ "כי בשמחה תצאו"].

טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום ובשמחה.

184) ראה לקו"ת דרושי ש"ש סו, ג. סז, ד. ובכ"מ.

185) סוכה נג, רע"א ובפרש"י.

186) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד כשדיבר בענין זה (המו"ז).

187) זח"א קכט, סע"א.

179) עקב יא, יח. וראה רמב"ן אחרי יח, כה.

180) ירמ"י לא, כ.

181) נוסח תפלת המוספין.

182) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

183) תהלים קיט, צו. וראה סה"מ תשי" ע' 277.

לקוטי שיחות פרשת וזאת הברכה כרך ט'

מתורגם ללשון הקודש

יש להבין: מהו הקשר, ולפחות ברמז, שבין פרשת "וזאת הברכה" לבין מהותו של שמיני עצרת?

ב.

הבדלת ישראל מן העמים

על הקרבנות של חג הסוכות ושל שמיני עצרת נאמר בגמרא⁸, ששבעים הפרים שמקריבים בסוכות הם "כנגד שבעים אומות", וה"פר יחידי" שמקריבים בשמיני עצרת הוא "כנגד אומה יחידה".

כלומר, בשמיני עצרת מתבטא וניכר ייחודם של ישראל, והבדלותם לחלוטין⁹ מכל העמים – "אומה יחידה".

לפי זה אפשר היה להסביר את הקשר של "וזאת הברכה" לשמיני עצרת¹⁰, כי גם בתחילת ובראש הפרשה, לאחר ההקדמה בפסוק הראשון "וזאת הברכה אשר ברך משה... לפני מותו", מסופר, שהקדוש־ברוך־הוא הציע, כביכול, את התורה לבני שעיר ולבני ישמעאל¹¹ – אשר הם שבעים האומות בכללותן¹², כנאמר בגמרא¹³ "שהחזירה על כל אומה ולשון" – אך הם סירבו לקבלה, ורק ישראל היו ה"אומה יחידה", אשר קיבלה את התורה¹⁴.

בוח"ג (לב, א) "לא אשתכחי במלכא אלא ישראל בלחודיה", הנח"ר שמעבודת הבירורים אינו מגיע לשם.
(10) לעיל ע' 234 ואילך מבואר, שהשייכות ד"וזאת הברכה" ליום שמחת היא [לא מצד זה שהוא יו"ט שני דשמע"צ, כי אם] מצד הענין ד"שמחת תורה" שבו, במה שהוא נבדל משמע"צ.

ועפ"ז מבואר שם דיוק לשון הרמב"ם (המובא לעיל בפנים) "ולמחר קורין זאת הברכה" – ולא "ובתשיעי" (כמו "ובשמיני" גבי יו"ט שני דשש"פ) – כי הענין ד"שמחת תורה" בא לאחרי שמע"צ, "למחר".

אבל: א) מזה גופא שקבעו שמחת ביום שהוא גם (יו"ט שני ד) שמע"צ ועד שבארץ ישראל שני הענינים (שמע"צ ושמת"ת) הם באותו היום, מוכח שהענין ד"שמחת"ת" שייך להענין ד"שמע"צ", כמבואר לעיל שם הערה 12 – בשוה"ג.

ב) "זאת הברכה" שייכת גם להענין ד"שמע"צ" (כדמוכח מהטעם (המובא לעיל בפנים) "כדי לסמוך ברכת המלך כו"). ולהעיר מפיה"מ להרמב"ם (מגילה פ"ג מ"ה) "ובתשיעי קורין זאת הברכה" וי"ל שגם בטור ושו"ע סתרי"ט, הלשון "תשיעי" קאי גם א"קורין" (ודלא כדלעיל ע' 236 הערה 23). וראה לקמן הערה 48.

(11) ספרי ורש"י פרשתנו לג, ב. זח"ג קצב, ב.

(12) אוה"ת פרשתנו ע' איתתה. סה"מ תרכ"ז ע' עט. וזוה מבאר שם מה ש"חשיב ב' שרים אלו הגם כי הקב"ה החזיר.. על כל אומה ולשון".

(13) ע"ז, ב, ב.

(14) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1309, שעי"ש שהחזירה על כל אומה ולשון וככ"ז נתנה לישראל דוקא, נתגלה בחירת הקב"ה בישראל, בחירה חפשיית שמצד עצמותו ית'. עיי"ש.

ועפ"ז תומתק יותר השייכות של התחלת פ' זאת הברכה לשמע"צ – כי כמו שבשמע"צ, אף שבה לאחרי הקרבת הע' פרים (שכנגד כל ע' אומות), נתגלה אח"כ הענין ד"אומה יחידה" (ראה לעיל הערה 9) – כן הוא גם במה שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון (התחלת פ' זאת הברכה) שעי"ז נתגלה בחירת עצמותו ית' בישראל, שאין לאוה"ע שייכות שם כלל.

א.

"וזאת הברכה" נקראת בשמיני־עצרת

כותב הרמב"ם¹ (על פי המשנה והגמרא²), שבכל יום טוב קוראים בתורה "בענין המועד", כי "משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו".

בהמשך להלכה זו הוא ממשיך ואומר "ומה הן קורין", ומפרט איזו פרשה נקראת בכל חג ומועד. בפירוט קריאת התורה בימי הסוכות, הוא אומר: "וביום טוב אחרון קורין כל הבכור... ולמחר³ קורין וזאת הברכה".

מכך מובן, שהסיבה לקריאת פרשת "וזאת הברכה" ביום טוב שני של שמיני עצרת, היא

[לא רק כדי לקשר את "סוף כל המועדות" אל "ברכת משה רבינו שבירך את ישראל"⁴, או "כדי לסמוך שמחת התורה שזכו לסיימה לשמחת החג"⁵, או "כדי לסמוך ברכת המלך (שלמה) לברכת משה"⁶, שאלו הם טעמים צדדיים, אלא]

משום שפרשה זו היא "בענין המועד"⁷.

(1) ה' תפלה פ"ג ה"ח ואילך.

(2) מגילה לא, א.

(3) ראה לקמן הערה 10.

(4) ר"ן מגילה פ' בני העיר (הובא בתויו"ט שם).

(5) מחזור ויטרי ששפ"ה.

(6) מח"ו שם. אבודרהם סדר תפלת סוכות ופירושה ד"ה ליל תשיעי.

(7) בברכי יוסף לאו"ח סוף סימן תרסח (בשירי ברכה), ש"וזאת הברכה לא שייכא לרגל כלל". עיי"ש. (וראה גם מח"ו שם: "וקריית ענין חג הקדמונהו כבר מיום ראשון של שמע"צ לפי שהיא עיקר"). אבל ממה שגם בארץ ישראל קוראין בשמע"צ "זאת הברכה" – ודלא כככל יו"ט, שקוראין בא"י הקריאה דיו"ט ראשון – יש לומר (בפנימיות הענינים) ש"וזאת הברכה" שייכת ל"ענין המועד" יותר מ"כל הבכור". ומה שכתו"ל קוראין וזאת הברכה ביו"ט שני הוא לפי ששייכת (בעיקר) ל"שמחת תורה" – ראה לקמן הערה 10.

(8) סוכה נה, ב.

(9) ואף שה"פר אחד" דשמיני עצרת בא לאחרי הקרבת הע' פרים דסוכות – הרי הענין דשמע"צ, מה ש"יהיו לך לברך ואין לזרים אתך" (ראה סד"ה ביום השמע"צ תש"י), הוא בבחי' עצם הנשמה כמו שמייוחדת בעצמותו ית', שאין בבחי' הבירורים (הקרבת ע' פרים כנגד ע' אומות) יכולה להגיע לשם, אלא שגילויי בחי' זו הוא לאחרי קדימת הבירורים. וראה אוה"ת שמע"צ (ע' איתתו) שגם "התעלות נה"א לשרשה (שלמעלה מתהו, שרש נה"ב) הוא דוקא ע"י בירור נה"ב".

ועפ"ז יומתק לשון הגמרא (סוכה שם) "פר יחידי.. אומה יחידה" [אף שבכתוב (פנחס כט, לו) נאמר פר אחד] – בכדי להדגיש שהפר שמקריבין בשמע"צ כנגד ישראל, אף שבה דוקא לאחרי הקרבת הע' פרים שכנגד הע' אומות, הוא נבדל מהם – יחידי.

וי"ל שזהו ג"כ מ"ש רש"י (סוכה שם) "אין לי הנ"י וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך" – אף שבכל הקרבנות "נח"ר לפני שאמרת ונעשה רצוני" – כי בבחינת שרש האמיתי של נשי", מכיון שאין שם שום מציאות כ"א ע"ד משיכ

בנוסף לתמיהה דלעיל, כיצד קשורה שבירת הלוחות ל"וזאת הברכה", אין מובן גם, מדוע "לעיני כל ישראל" הוא הסיום והחותם של התורה שבכתב כולה. שהרי, לכאורה: מהותה של התורה היא "דבר אל בני ישראל"²², ענין המוכיח שהם קדמו אפילו לתורה²³, וכיצד ייתכן²⁴ שהתורה תסיים בענין שהוא: (1) ההיפך משבחם של ישראל, (2) שבירת הלוחות של "דבר ה' אל כל קהלכם"?

לפיכך יש לומר²⁵, שמעלת משה בשבירת הלוחות, אשר על כך אמר לו הקדוש-ברוך-הוא "ישר כוחך ששברת", היא מעלה גם לגבי ישראל, כפי שיוסבר להלן.

ד.

"ישר כוח" - לאחר זמן רב

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שאת ה"ישר כוח" על שבירת הלוחות לא נתן הקדוש-ברוך-הוא למשה באותו יום או למחרת, מיד כאשר עלה שוב על ההר, אלא ארבעים יום לאחר שבירת הלוחות: כאשר הקדוש-ברוך-הוא הורה לו "פסל לך...", רק אז הוא אמר לו "הלוחות הראשונים אשר שברת - ישר כוחך ששברת". ולכאורה: מדוע לא אמר לו הקדוש-ברוך-הוא מיד "ישר כוחך"?

יותר מכך מפליא: על הפסוק "אשר שברת"²⁶ שנאמר ארבעים יום לאחר שבירת הלוחות, כדלעיל, אין רש"י מפרש "ישר כוחך ששברת", אלא בסוף פרשת "וזאת הברכה", שנאמרה כמעט ארבעים שנה לאחר מכן - רק אז מפרש רש"י שהמשמעות של המלים "אשר שברת", שנאמרו לפני ארבעים שנה, היא "ישר כוחך ששברת".

אמנם, הטעם הפשוט לכך הוא, כיון שאת ההוכחה לפרש כך על פי הפשט מוצא רש"י רק במלים "לעיני כל ישראל"²⁷, אך כיון שכל הפרטים בתורה מדויקים, מובן, שה"ישר כוח" שנתן הקדוש-ברוך-הוא למשה בעת אמירת "פסל לך", נתגלה רק עתה, כאשר "ויצל משה... אל הר נבו...".

אך אין די בהסבר זה: ההבדלה שנוצרה בין ישראל לבין האומות בזמן מתן תורה קשורה יותר לחג השבועות מאשר לשמיני עצרת, ולכן אי אפשר לומר, ש"הוי" מסיני בא... הוא "ענין המועד" של שמיני עצרת.

ג.

סיום הפרשה והתורה: "לעיני כל ישראל"

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר, שבסוף הפרשה - והרי "הכל הולך אחר החיתום"¹⁵ - מספרת התורה מעלות טובות ושבחם רבים על משה רבינו, ומסיימת בפסוק "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", העוסק בשבירת הלוחות¹⁶.

ומיד מתעורר הקושי: שבירת הלוחות היא ענין שלילי, עד כדי כך שכשרוצים להפליא את היפך הטוב שבמיתת צדיקים, אומרים, שהיא קשה כיום שנשתברו בו הלוחות¹⁷. ואם כך, מדוע מזכירים זאת בין המעלות והשבחים של משה? רש"י מבהיר זאת ומוסיף "והסכימה דעת הקדוש-ברוך-הוא לדעתו, שנאמר¹⁸ אשר שברת - ישר כוחך ששברת".

אך אינו מובן: משה שבר את הלוחות מפני שערך קל-וחומר "ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה¹⁹ וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים, על-אחת-כמה-וכמה"²⁰. יוצא מכך, ששבחו של משה על שבירת הלוחות הוא בכך שכיבד את התורה, ולא חפץ לתיתה ל"מומרים", אך לגבי ישראל - הרי בשבירת הלוחות הוא הביע, לכאורה, את ההיפך ממעלתם,

וכיצד ייתכן שסיום פרשת "וזאת הברכה", שתוכנה הוא "אשר ברך משה... את בני ישראל", וכהקדמה לכך הזכיר משה את זכותם של ישראל²¹, בהיותם היחידים שקבלו את התורה - הוא בענין הנוגד למעלתם של ישראל, ובמיוחד ענין שבירת הלוחות שנגרם מכך שישראל היו אז "מומרים" ולא ראויים לתורה?

(24) נוסף להתמ" - שצריך לסיים בטוב. ויש לומר, שמטעם זה מוסיף רש"י (לפי הנוסח שבדפוס ראשון) [נאחרי התיבות "ישר כחך ששברת"] "אשרין..."* - אף שלפירוש התיבות "לעיני כל ישראל" ה' מספיק שיסיים ב"ישר כחך ששברת" - בכדי לסיים בטוב.
(25) וראה לקו"ש חל"ד ע' 217 ואילך.
(26) בפ' תשא (לד, א) או עקב (יו"ד, ב) - ראה חדא"ג מהרש"א לב"ב יד, א ד"ה אשר שברת.
(27) כי מכיון ש"לעיני כל ישראל" - שנאמר לבו לשבור הלוחות כו"ו מונה הכתוב גבי המעלות והשבחים של משה, לכן הוכרח רש"י להוסיף "והסכימה כו".

(15) ברכות יב, א.
(16) ספרי ורש"י ס"פ ברכה.
(17) רש"י עקב יו"ד, ו.
(18) תשא לד, א. עקב יו"ד, ב.
(19) בא יב, מג.
(20) שבת פז, א. ורש"י תשא לב, יט.
(21) ראה רש"י ריש פרשתנו.
(22) ראה ב"ר פ"א, ד: אילולי שצפה הקב"ה ש.. ישראל עתידין לקבל את התורה לא ה' כותב צו את בני" כו.
(23) ב"ר שם. וראה גם תנדבא"ר פי"ד.

(* בהצילום שמדפוס ראשון מטושטש. וצריך בירור.

ובכמה נתי" רש"י שחז"י (גיירסא זו והבאה גם בהוצאת ברלינר מהדורא א') אשרי תלמיד שרבו מודה לו.

ה.

שבירת הלוחות לצורך מעלת התשובה

ההסבר לכך הוא:

על חטא העגל נאמר בגמרא²⁸ "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה", שחקדושוברוך הוא איפשר ליצר הרע לשלוט על ישראל ולשכנעם לעשות את העגל כדי להגיע למעלה²⁹ של התשובה – ביטול החטא, והתעלות האדם יותר³⁰ מאשר לפני החטא.

מכך מובן גם לגבי שבירת הלוחות – תוצאת חטא העגל – שהטעם לכך בפנימיות הוא, כדי להגיע למעלה המיוחדת בתורה, להיפך מן השבירה, ועד לדרגה נעלית יותר מה"לוחות אשר שברת" – הלוחות השניים, שהם "כפלים לתושיה" לעומת הלוחות הראשונים³¹,

ויש לומר, שגם כוונת משה בשבירת הלוחות, עקב קלותומו, שכיון ש"ישראל מומרים" אי אפשר לתת להם את התורה, לא היתה רק למען כבוד התורה, אלא גם כדי לגרום לישראל לשוב בתשובה³².

כמשל הבן³³ שאינו מתנהג כראוי, עד ש"אביו דוחו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו", שדוקא על ידי כך מתגלית אהבת הבן לאביו, והוא זועק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן, ובמכל-שכן כשלא יקרא בשם אביו".

לפי זה מובן הדיוק במלים "ואשברם לעיניכם"³⁴, וכפי שמדגישה התורה גם בסיום פרשתנו "לעיני כל ישראל", כי מעלתו ושבתו של משה בשבירת הלוחות היא בכך ש"נשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם"³⁵, ועל ידי כך התעוררו לתשובה.

כך גם מוסבר כיצד יום צום שבעה-עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות³⁶, ייהפך לששון ולשמחה³⁷:

עתה, כשרואים ששבירת הלוחות גרמה ל"אומה ולשון שולטת בהם", יום שבירת הלוחות הוא יום תענית³⁵. אך לעתיד לבוא, כאשר תתגלה בשלימות מעלת התשובה של ישראל על חטא העגל, אשר התחילה³⁸ על ידי "ואשברם לעיניכם", וכן מעלת הלוחות השניים³⁹, אז ייהפך שבעה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות, ליום ששון ושמחה.

ולכן נאמר "ישר כוחך ששברת" רק בציווי על הלוחות השניים, ובגלוי, בפשוטו של מקרא (עולם העשייה) מתבטא הדבר רק בסוף "וזאת הברכה", כאשר הראה הקדוש-ברוך-הוא למשה "עד היום האחרון"⁴⁰, כי דוקא אז מתגלית המעלה שאליה הגיעו ישראל על ידי שבירת הלוחות.

ו.

שמחת תורה - על הלוחות השניים

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר של פרשת "וזאת הברכה" ל"ענין המועד" של שמיני עצרת:

מוסבר בתורת החסידות⁴¹, ש"שמחת תורה" נקבעה ביום שמיני עצרת, למרות שלכאורה היתה צריכה להיות בחג השבועות, זמן מתן תורה, משום ששמחת התורה היא על הלוחות השניים שניתנו ביום הכיפורים, אשר השמחה עליהם גדולה יותר מהשמחה על הלוחות הראשונים, ושמיני עצרת הוא "יום האחרון שאחר יום הכיפורים"⁴².

מכך יוצא, שהענין של "לעיני כל ישראל" המביע את מעלתם של הלוחות השניים, כדלעיל, דומה לשמחת תורה.

אך בכל זאת תחילת הקריאה בתורה של שמחת תורה היא "וזאת הברכה... הוי' מסיני בא...", העוסקת בלוחות הראשונים, כי גם ענין זה קשור לשמחת תורה, כפי שיוסבר להלן.

– הרי מפשטות הענין משמע, שכל ה"חמשה דברים" שאירעו בי"ז בתמוז שייכים להתענית. וכמו שמסיים בטור שם: להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו. ועוד להעיר שמצד הענין דמגלגלין... חובה ליום חייב (תענית כט, א. ערכין יא, ב) הרי הקביעות שזהו יום חובה הייתה בשבירת הלוחות. (37) זכר' ת, יט וכפי' המצו' שם. וראה לקו'ש ח"ט ע' 253 בהערה. לקו'ש ח"ט ע' 355 הערה 31. חט"ו ע' 414 ואילך. (38) ומכיון כי ביום פקדי ופקדתי – לחטא העגל (סנה' קב, א) מובן ששלימות התשובה תהי' אך לעת"ל כשיבטל החטא לגמרי. (39) להעיר מד"ה ויתן לך תרס"ו (ס"ע צב) [בנוגע להמעלה דתלמוד בבלי לגבי תלמוד ירושלמי, שהיא בדוגמת המעלה שבלוחות השניות לגבי לוחות הראשונות (שם ע' צג)] ש"עיקר הגילוי מזה יהי' לעתיד". (40) ספרי ורש"י פרשתנו לד, ב. (41) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ד"ה ביוהשמע"צ תרס"ז – בהמשך תרס"ו (בסופו). תש"ו (בתחלתו). ועוד. (42) אוה"ת שם.

(28) ע"ז ד, ב. פירש"י שם.
(29) כי ענין התשובה בכלל – הורה כבר אדה"ר וכו' (מדרש תהלים צב, ב. וראה גם ב"ר פפ"ד, יט – בנוגע לראובן).
(30) וכמחז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד – כדעת ר' אבהו ברכות לד, ב (וראה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה. לקו'ש ח"ט ע' 361)).
(31) ולהעיר, שמהלשון "אין יכולים לעמוד" – ולא "אינם עומדין" (כבברכות שם) – משמע שהמקום שבע"ת עומדין הוא למעלה אפילו מבחי' ה"יכולת" [שנעלה מבחי' "כח" – (ראה ד"ה מן המיצר תש"ט פ"ד. ובכ"ט)] דצדיקים. (31) שמו"ר פרמ"ו.
(32) להעיר מתוספות שבת שם.
(33) באוה"ת וארא ריש ע' קכג (לענין אחר).
(34) עקב ט, ז.
(35) רש"י ס"פ ברכה.
(36) משנה תענית כו, ס"ע. ואף שתיקון התענית הוא בעיקר מצד הבקעת העיר [שלכן י"א שבתחילה תיקנו צום הרביעי בט' בו (טור א"ח התקמ"ט)]

ז.

מקבלים מן התורה ומשפיעים בה

ההסבר לכך הוא:

ההבדל בין צדיקים (בכחינת הלוחות הראשונים, ודרגתם של בני ישראל במעמד זה) לבין בעלי תשובה (בכחינת הלוחות השניים, ודרגתם של בני ישראל אז) הוא, שמהותו ומעלתו של הצדיק היא התנהגותו על פי התורה. ואילו בעל תשובה מגיע לדרגה הנעלית מהתורה⁴³.

מכך מובן, שמצד הלוחות הראשונים ישראל הם בכחינת מקבלים מן התורה, אך מצד הלוחות השניים, הרי עבודת התשובה מעוררת ומגלה את שורש הנשמה, אשר מחשבתם של ישראל (שעלו במחשבה⁴⁴) קדמה לתורה⁴⁵ – ואז ישראל משפיעים בתורה.

זהו הקשר שבין התחלת וסוף הפרשה "וזאת הברכה" לבין שמחת תורה: "בשמחת תורה" יש שתי משמעויות: (א) ישראל שמחים בתורה⁴⁶, ועל ידי כך הם מגיעים לדרגה נעלית יותר, (ב) ישראל משמחים את התורה⁴⁷.

ואלו הם שני הענינים שקוראים בתורה בשמחת תורה: בתחילה קוראים "הוי מסיני בא...", שישראל מקבלים את התורה, ומקבלים מן התורה ושמחים בה; ולאחר מכן מגיעים לדרגה נעלית יותר – "לעיני כל ישראל", שישראל נעלים מן התורה, עד שהם משפיעים בה שמחה⁴⁸.

ח.

"יישר כוחך" - הוראה לעבודה במשך השנה

התכלית של שמיני עצרת ושמחת תורה – "סוף כל המועדות"⁴⁹ – היא, שישראל יקחו עמם את הכוח של כל המועדים לעבודתם בתורה ובמצוות במשך כל השנה, בעבודה הרוחנית של "ויעקב הלך לדרכו". גם ענין זה נרמז ב"לעיני כל ישראל":

כאשר יהודי יוצא לעולם, מלשון העלם והסתרת⁴⁹, הוא עלול להיבהל⁵⁰ ולחשוב: כיצד בכוחי להתייצב מול החושך שבעולם ולבצע את המוטל עלי?

– על כך נלמדת ההוראה מעניינו, שאפילו במצב של העלם והסתרת כה עצום כשכירת הלוחות, אמר הקדוש-ברוך-הוא "יישר כוחך", שבכוחו של יהודי להתעלות גם על ידי כך, ועד כדי מעלה גבוהה יותר מכפי שהיה לפני השכירה,

ולכן, מיד לאחר "לעיני כל ישראל" קוראים בתורה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ": על יהודי לדעת, שאל לו להיבהל מההעלם ומההסתרת שבעולם, שהרי כיון שישראל וקודשא בריך הוא כולא חד⁵¹, לכן בכל מצב שבו יהיה העולם שרוי, בכוחו של יהודי "לברוא" עולם חדש⁵², עולם שבו "וידע כל פעול כי אתה פעלתו... הוי אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה"⁵³.

(משיחות שמחת תורה ושבת בראשית)

תשי"א, תשל"א)

הוא (נעשה). וראה רמב"ם הל' ממרים רפ"א: התקנות והגזירות והמנהגות כו') שישראל מוסיפים ומשפיעים בתורה – "ונוהגין למעבד ישראל עמיה חזרה... ומעטין לס' בתר דיליי" (זח"ג שם. וראה לעיל ע' 234 הערה 12. ובארוכה – לקו"ש ח"ט ע' 381 ואילך).

(49) לקו"ש שלח לו, ד. ד"ה על ג"ד ש"ת (בתחלתו).

(50) ובפרט, שאחרי שמח"ת ישנו כחצי שנה בלי רגלים (ראה לקו"ש פרשתנו צח, ב), נוסף לזה שבימי החורף אינו מאיר כ"כ בחי' "שמש הוי" (לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 3. ולהעיר מסד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ו).

(51) נסמן בלקו"ש ח"ה ע' 246 הערה 39.

(52) להעיר ממרד"ל (ב"ר פצ"ח, ג) אף איכם בורא עולמות, ובאו"ת בראשית רנח, ב – דקאי על כל בני ישראל. וראה גם זח"א מז, א. ח"ב קסב, ריש ע"ב. ועוד.

(53) נוסח התפלה דר"ה.

(43) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידי ותשובה. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 162 ובהערות שם.

(44) ב"ר פ"א, ד. מדרש תהלים צג, ב. וראה לקו"ת שה"ש יט, ב"ג. המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדב"ס וד"ה אין עומדין (תרס"ז – ע' תפה). ועוד.

(45) ב"ר שם. וראה לקו"ת שם. ד"ה וידבר גו' במדב"ס שם. ועוד.

(46) כפשטות הענין דשמח"ת, ש"שמחין.. לגמרה של תורה" (רמ"א או"ח תרס"ט. וראה גם טור שם).

(47) סה"מ תרצ"ט ע' 68. 72. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה ותש"ו (בתחלה וסוף). וראה גם זח"ג רנו, ריש ע"ב (הובא בהערה הבאה).

(48) ויש לקשר שני ענינים אלו שבפ' זאת הברכה לשני ענינים – שמע"צ ושמח"ת (ראה לעיל הערה 10): שמע"צ הוא ככל היר"ט – מצד ציווי התורה, ובמילא הגילוי דשמע"צ מקבלים ישראל מהתורה; משא"כ "שמחת תורה" היא (לא מצד ציווי התורה, כי אם) הוספה – מנהגן של ישראל, אשר תורה

יום ראשון י"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלד, כב. אהובי אחי... עד עמ' קלד, בפרש"י.

וְאִמּוֹרָאִים, אֲשֶׁר כָּל רֵז לֹא אָנֹכִי, – ששום סוד לא נעלם מהם, וְנִהְיִירִין לְהוֹן שְׂבִילֵין דְּרִיקָעִי, – והיו בהירים ומאירים להם הדרכים שבשמים, כִּי אִם לְנִבְיָאִים מְמַשׁ, אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל, כְּשִׁמוּאֵל – הנביא, הנקרא הַרְוָאָה, אֲשֶׁר הִלְךְ אֵלָיו שְׂאוּל לְדָרוּשׁ ה' – על ידו,

עַל דְּבַר הָאֲתוֹנוֹת

שְׁנֵאֲבָדוּ לְאֲבִיו. – מדוע,

אֲכַן, לֹא שָׁאלוּ אֶת הַתְּנַאִים

וְהַאֲמוֹרָאִים גַּם אֹדוֹת

עֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים? – מסביר

רבנו הזקן: כִּי בְּאֵמֶת, כָּל

עֲנִינֵי אָדָם, לְכַד מְדַבְּרֵי

תּוֹרָה וְיִרְאַת שְׁמַיִם –

אֵינָם מְשֻׁנָּים, רַק

כְּנִבְיָאָה, – ככתוב⁵ – וְלֹא

לְהַכְמִים – מגיע, לְחֶסֶם, –

כלומר, כֹּל הַעֲנִינִים

הַגַּשְׁמִיִּים, כְּמֵאֲמַר רַז"ל:

"הַכֹּל בְּיַדֵי שְׁמַיִם, חוּץ

מִיִּרְאַת שְׁמַיִם", וְ –

חַכְמֵינוּ ז"ל אֹמְרִים:

"שִׁבְעָה דְבָרִים מְכַסִּים

כּו' – מִדִּיעַת הָאָדָם,

וּמֵהֶם: אֵין אָדָם יוֹדֵעַ כְּמָה

מִשְׁתַּכַּר כּו' וּמַלְכוּת בֵּית

דָּוִד מְתֵי תַחֲוֹר כּו'", –

כשיבוא המשיח, הִנֵּה הַשְּׁוֹן

– פִּרְנָסָה גַשְׁמִיית וְקַץ בִּיאַת

הַמְּשִׁיחַ, וְהָ לְלוֹת. – כשם שאין אף אחד יודע ה"קץ", כך אין בכוח

אף אחד לדעת הענינים של פִּרְנָסָה. וְמָה שְׂפָתוֹב בִּישְׁעִיהָ:

"יֹדְעֵין וְחֶסֶם הַרְשִׁים", – הרי שחכם (בחכמת התורה) הוא גם

"יֹדְעֵין" מִוִּנְחָה שִׁמְשִׁתְּמִשִּׁים בּוֹ עַל נְתִינַת עֲצָה בְּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים, וְכֵן

מָה שְׂאֲמָרוּ רַז"ל: – בְּנוֹגַע לְמִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמּוּהָ: "וְנִהְיִין

מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתוֹשִׁיחַ" – הרי מובן מהפסוק וממאמר רבותינו ז"ל

שֶׁתִּלְמִיד חָכֵם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה יֵשׁ בְּכוּחוֹ לְתַת עֲצוֹת, הֵינּוּ כְּדַבְּרֵי

תּוֹרָה, – דוּקָא, הַנִּקְרָא "תוֹשִׁיחַ"⁶, – וְאִ"כ עֲצָה וְתוֹשִׁיחַ הֵינּוּ

– עֲצוֹת בְּעֲנִינֵי תּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל: "יֹדְעֵין" – "וְהָ שְׁוֹדֵעַ לְעַבֵּר

שְׁנַיִם – עַל יַדֵי הוֹסֵפֶת חוֹדֵשׁ לְשָׁנָה, חוֹדֵשׁ אֲדָר, וְלִקְבָעַת הַרְשִׁים

– מִתֵּי רֵאשׁ חוֹדֵשׁ כּו'", שְׁפֹסֵד הָעֶבֶד – לְעַבֵּר שְׁנַיִם חוֹדֵשִׁים,

קְרוּי 'עֲצָה' וְסוֹד' פְּלִשׁוֹן תּוֹרָה, כְּדֹאֲתָא – כִּפִּי שֶׁהִגְמָרָא

אוֹמַרְתָּ כְּסִנְהֵדְרִין דָּף פּו, עֵזֵן שְׁם כְּפָרוּשׁ רַש"י: – שֶׁם כְּתוּב

בְּמִפְרָשׁ ש"יֹעֵץ" וְ"עֲצָה" קְשׁוּרִים בְּסוֹד הַעֵיבוֹר.

כב באגרת הבאה (סימן כ"ב) מתאונן רבנו הזקן על מה שחסידיים מטרידים אותו בשאלות אודות עצות בענינים גשמיים, פרנסה וכדומה, ומסביר שמתן עצות בענינים גשמיים, שייך רק לנביאים ולא לחכמי התורה. ומסיים באריכות הביאור כיצד יש לקבל יסורים גשמיים, שיתווסף על ידם ביראת שמים ובאהבת ה'.

ליתר הבנת אגרת זו, כדאי

להעתיק תחילתה וסופה של

אגרת שלא נדפסה ב"תניא",

אלא נדפסה ב"אגרות קודש –

אדמו"ר הזקן" (קה"ת תש"מ)

סימן כד.

בתחילת אותה אגרת קובע רבנו

הזקן זמנים קבועים בהם יכולים

להיכנס אליו ל"יחידות", ולאחר

מכן הוא מתבטא בביטויים

חריפים כנגד מה ששואלים

אותו עצות בענינים גשמיים,

בטענה, בגודל ענינותו, שזה

מבלבל אותו בעניני תורה,

ובהביאו ראיה ממש רבנו

שחכמינו ז"ל אומרים: "וכי

תעלה על דעתך שמשנה רבנו

עליו השלום יושב ודן כל היום

כולו – תורתו מתי נעשית".

בהמשך לכך בא חלק האגרת

שנדפס כאן ב"תניא", ולאחר

מכן מסיים רבנו הזקן, שמן

ההכרח לשמור על התקנות של

זמני הקבלה ל"יחידות" זמני הנסיעה אליו, והוא גוזר "קנסות" על אלה שלא יתנהגו כפי התקנות, וגם מאיים ביציאה מהמדינה.

אולם, כדאי לציין, שחסידיים הראשונים היו אומרים, שמה שאנו רואים

"מעשה רב" שאכן שואלים מהרביים עצות בענינים גשמיים, והרביים עונים

– הרי זה מפני שרבנו הזקן בעצמו "התיר" זאת ברשימה שכתב "קרוב לזמן

הסתלקותו" (נדפסה ב"אגרות קודש" שם, סימן סה), אודות המעלה של

"קרוב הדעת ועצות מרחוק בכל עניני ב"ב וכו'".

אהובי, אחי ורעי! מאהבה מסתרת – בא אני אליכם ב"תוכחת

מגלה. לכו נא ונזכרה! – באו ונתדבר ביננו. זכרו ומות עולם,

פינו שנות דור ודור, היתה פזאת מימות עולם, ואה

איפוא מצאתם מנהג זה – שיפרשו להלן, באחד מכל ספרי

חכמי ישראל הראשונים והאחרונים, להיות מנהג ותקון

לשאל בעצה גשמיות, פדת מה לעשות בעניני העולם

הגשמי, אף – לא, לגדולי חכמי ישראל הראשונים בתנאים

1. שבת י, א. 2. ראה חולין נט, א. 3. ראה ברכות נח, ב. 4. שמואל א' פרק ט. 5. קהלת ט, יא. 6. ברכות לג, ב. 7. פסחים נד, ב. 8. ג, ג. 9. אבות רפ"ו. 10. סנהדרין כו, ב. ובכ"מ.

יום שני י"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלד, אך האמת אגיד... עד עמ' 268, יאהב ה' וכו'.

שהקדוש ברוך הוא נותן יסורים, ואיך יש להתייחס על פי תורה לבעיות החיים הגשמיים – אם הדרך היא לא לבקש עצות על כך אצל תלמידי חכמים וצדיקים? ממשיך רבנו הזקן ומסביר: אלה המתהלכים לבקש עצות איך להיפטר מהצרות הגשמיות, אין דרכם הדרך הנכונה על פי תורה, שכן, בעשותם כך – ולא שעו אל ה' לשוב אליו כרצונם נמוכה והכנעת הגוף, לקבל תוכחתו באהבה, "כי – הרי, דוקא את אשר יאהב ה' וכו'": – יזכיר¹² – מכאן, שבמקום להתהלך ולחפש עצות איך להיפטר מעונשים גשמיים, על האדם לחזור בתשובה, שהרי העונשים סימן הם

שהקדוש ברוך הוא רוצה שאותו יהודי יעשה תשובה, ויתירה מזו, על יהודי להיות שבע רצון מכך, שכן יש לו הזכות, שדוקא אותו בחר ה' לעוררו לתשובה, כביטוי לאהבתו המיוחדת של הקדוש ברוך הוא אליו.

אך האמת אגיד לשומעים לי, כי אהבה מקלקלת השורה¹¹, והנה היא – האהבה היא כסות עינים שלא לראות האמת, מרב אהבתם לחיי הגוף – שבגלל כך באים חסידים לבקש עצות בעינים גשמיים, כפי שיפרש הלקן; בינתיים מציין רבנו הזקן, שלא מדובר כאן חס ושלום על אהבת הגוף סתם, כי אם הכוונה היא אכן: לשם שמים, – רוצים בחיי גוף טובים, לשם שמים, לעבד בו – עם הגוף, את ה', ברשפי אש ושלחבת גדולה מאהבת נפשם את ה', – הרי למרות שזה אכן לשם שמים, אך כיוון שהם כל כך שקועים בזה, עד שיש להם גם אהבה לחיי

הגוף, אהבה כזו המפריעה לסדר, הרי במילא – ועל כן היטב תרה להם בצער הגוף חס ושלום ה' ירחם, ואין יכולין לקבל כלל, – צער ויסורים, עד ש – הצער מעבירם על דעתם, לכתת רגליהם מעיר לעיר לשאול עצות מרחוק ולא שעו אל ה' לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף לקבל תוכחתו באהבה כי את אשר יאהב ה' וכו':

אגרת הקדש

אך האמת אגיד לשומעים לי כי אהבה מקלקלת השורה והנה היא כסות עינים שלא לראות האמת מרוב אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה' ברשפי אש ושלחבת גדולה מאהבת נפשם את ה' וע"כ היטב חרה להם בצער הגוף ח"ו ה' ירחם ואין יכולין לקבל כלל עד שמעבירים על דעתם לכתת רגליהם מעיר לעיר לשאול עצות מרחוק ולא שעו אל ה' לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף לקבל תוכחתו באהבה כי את אשר יאהב ה' וכו':

יום שלישי ט"ו תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 268, וכמו אב רחמן... עד עמ' קלה, הדינין נס"ו.

"פנים" – שלמדנו לעיל, שמצדו של יהודי צריך להיות ללמעלה האופן והבחינה של "ישר יחזו פנימו", ו"פנים בפנים", ההיפך מהחזרת העורף, כי אם לחזות באבינו שבשמים פנים אל פנים, הרי הבחינה של "פנים" למעלה הוא הרצון והחשק, אשר אבינו ששמים משפיע לבניו כל טוב עולמים – גם העולם הרוחני וגם העולם הגשמי, ותיי נפש וגוף, – הרי כל זה הוא משפיע, באהבה ורצון, חשיקה וחיפצה, על ידי תורת חיים – שהיא – התורה היא, רצונו ותברך – אשר נתן לנו, – השפעה כזו, שהיא באהבה ורצון וכו', היא הנקראת בחינת "פנים", השפעה הבאה מהפנים ופנימיות הרצון שלמעלה,

כמו שאומרים: – בשמונה עשרה, "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים בו" – לעשות בה – ועל ידה, רצונו, ועל זה נאמר:

וכמו אב רחמן וצדיק המכה בנו, שאין לבן חכם להפוך עורף לנוס, למצוא לו עזרה, או אפילו – לא מליץ ישר, לפני אביו הרחמן והצדיק וחסיד, – הרבי הרי"צ נ"ע העיר באחת מדבר בפעם הראשונה אודות אב המעניש את בנו ומכה אותו, אין הוא משתמש בתואר "חסיד", ורק לאחר מכן, כשהוא מדבר אודות "מליץ ישר", שם הוא משתמש בתואר זה, שכן, אב המכה את בנו, הוא אכן רחמן וצדיק וחכם, אבל לא חסיד, כי חסיד אינו מכה: על כל פנים רואים, אנו, שאם הבן הוא חכם – לא ינוס לחפש לו עזרה או מליץ ישר, רק להיות "ישר יחזו פנימו" – לא עם העורף שלו, כי אם

עם הפנים שלו, עם אביו – פנים בפנים, – פנים כנגד פנים, לקבל הכאותיו באהבה, לטוב לו כל הימים. והנה, למעלה בחינת

11. בר פנ"ה, ח. 12. משלי ג, יב. 13. ראה סה"ש תש"ד ע' 15.

ברוך הוא, אליו, - אהבה המקלקלת השורה, כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו, מרב¹⁶ אהבתו, - לבנו, שהרי זה חריגה מהסדר, שאכן המלך עצמו רוחץ ומנקה את הצואה, רק אהבתו הרבה של המלך אל בנו יחידו

מקלקלת את השורה, שהוא עצמו רוחץ צואתו. כך יש לראות אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו - בנקותו עוונותיו על ידי יסורים. כמו שכתוב: "אם רחץ ה' צואת בנות ציון בו, ברוח משפט¹⁷ כו¹⁸". וכמו הפנים אל פנים, - כשמתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון - ללמעלה, תתעורר האהבה בלב כל משפיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים, - לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, אשר היא - אהבתו של הקדוש ברוך הוא, יקרה ומובה מכל

חיי העולמים בלם, - העולמות הרוחניים והגשמיים, כמו שכתוב: "מה יקר חסדך וכו'", - וכן כתוב: "כי טוב חסדך מחיים כו'", כי החסד שהוא פנינת אהבה, - פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתך על כן משכתך חסד", מאהבה בא חסד, הוא חיי החיים שכל העולמות, כמו שאומרים: - בשמונה עשרה, "מכלכל חיים בחסד". - הרי שחסד ואהבה הם המזון והחיים של החיים. ואז - כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו, המתבטאת ביסורים - וזה יעורר בו אהבה להקדוש ברוך הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז - גם ה' יתן הטוב, - מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה, שרואים בעיני בשר שזה טוב, ויאר פניו אליו, - שהפנים והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב לאדם למטה, בפינינת אהבה מגלה, אשר היתה תחלה מלבשת ומסתרת בתוכה מגלה, - הבאה מאהבה מסותרת, הרי זה יבוא באהבה גלויה ובחסדים גלויים, ויתמתקו הגבורות בשרשן, - שבשורש הרי הגבורות הן טוב, אלא שהן יורדות למטה בענין של גבורות ויסורים - הרי הגבורות יתמתקו בשרשן, ויתבטלו הדינין נצח סלה ועד:

"באור פני מלך חיים, ורצונו כו". מה שאין בן לעובדי גלולים, - לאומות העולם, משפיע חיי גופם¹⁴ שלא ברצון וחשיקה וחפיצה, לקד נקראים "אלהים אחרים", שיונקים - חיותם, מפינינת "אחרים". - לא ברצון הפנימי, כי אם ברצון

אגרת הקדש

באור פני מלך חיים ורצונו כו'. משא"כ לעו"ג משפיע חיי גופם שלא ברצון וחשיקה וחפיצה לכך נק' אלהים אחרים שיונקים מבחי' אחוריים וכך הוא באדם הרצון והחשק הוא בחי' פנים ואם אינו מקבל באהבה ורצון כאלו הופך עורף ואחור ח'ו'. ועצה היעוצה לקבל באהבה היא עצת ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים ויראה לעין גודל אהבתו אליו המקלקלת השורה כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כמ"ש אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו' האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים כולם כמ"ש מה יקר חסדך וכו' כי טוב חסדך מחיים כו' כי החסד שהוא בחי' אהבה הוא חיי החיים שבכל העולמות כמ"ש מכלכל חיים בחסד ואז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה אשר היתה תחלה מלוכשת ומסותרת בתוכה מגולה ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינין נס"ו:

שנותנים לו ההשפעה. כך גם כאן - השפעת חיי הגוף לאומות העולם ניתנת רק ברצון החיצוני, בחינת "אחוריים" (הניגוד ל"פנים"). והם נקראים "אלהים אחרים". על כל פנים יוצא, שבחינת "פנים" למעלה היא ההשפעה הניתנת לבני ישראל ברצון הפנימי של הקדוש ברוך הוא. וקד הוא באדם, הרצון והחשק - הרצון הפנימי של האדם, הוא פנינת "פנים", - וכשאומרים שצריך להיות "פנים בפנים" מהאדם להקדוש ברוך הוא, הכוונה היא לקבל ברצון וחשק (ברצון פנימי) מה שניתן לו מה"פנים" שלמעלה (מהפנימיות שלמעלה). ובענינו הכוונה שיש לקבל התוכחה של הקדוש ברוך הוא (שהתבטאה ביסורים גשמיים) ברצון פנימי. ואם אינו מקבל - התוכחה, באהבה ורצון - כאלו הופך ערף ואחור, חס ושלום. ועצה היעוצה לקבל - היסורים, באהבה, - שיהיה בכוחו של אדם לקבל את היסורים באהבה, היא עצת ה' בפי חז"ל: "לפשפש במעשיו", - כפי שהגמרא¹⁵ אומרת: "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו", אחרי אלה ממעשיו שיש לעשות תשובה עליהם, ויעשה תשובה, וימצא לו עונות הצריכין מרוק יסורים, ויראה לעין גדל אהבתו - של הקדוש

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דלכאורה כן הוא גם בחיי נפשם. ראה ח"א פכ"ב וספ"ג". 15. ברכות ה, א. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע בדנמשל כי גודל (איכות?) ובמשל רוב (כמות?)". 17. ישע"י ד, ד. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב - את". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מש' הכולל ליה"ר דביעור חמץ". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פרש"י שם". 21. תהלים לו, ה. 22. שם סג, ד.

יום רביעי ט"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלה, אהובי אחיי... עד עמ' 270, או'נ מלו'נ.

שהרי "אתה חונן לאדם דעת" וכו'; אך הרצון שלמעלה מהבנה – זו היא עבודתו של יהודי ירא שמים להשיג רצון זה על ידי קבלת עול, רק רצון פשוט – רצון מופשט מהציור וההגבלה של הרצון הבא מצד השכל, ו"רוח נדיבה", – להתמסרות עצמית, ככל איש

אשר ידבנו לבו לעבוד עבודה תמה, – שאין בה שום ענין אחר מלבד רק לעשות נחת רוח ליוצרו. ועל זה – על רצון כזה שלמעלה לגמרי מהבנה, נאמר²⁸: "כי עם קשה ערף הוא, וסלחת", – כלומר, הסליחה באה, מפני שזה "עם קשה עורף"²⁹, היינו עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה – זהו הטעם שהיה "וסלחת", כי הסליחה היא גם כן למעלה מן החכמה, – כשם שבאדם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה משכלו וחכמתו – כך למעלה ענין הסליחה הוא למעלה מהחכמה שלמעלה, כי "שאלו לחכמה כו'", – מה היא דינה של הנפש החוטאת – וענתה חכמה:

נפש כי תחטא תישפט ותיענש, ולא שתשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא בירושלמי³⁰, ומשה רבנו עליו השלום בקש מן ה' כנגד מן³¹, – באותה מדה שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה מהבנה – כך תומשך לו סליחה ממדרגה שלמעלה מחכמה, שמשם באה הסליחה, ודי למינין. ועוד זאת אדרש ממשלתכם, – בתחילה, כשהוא מדבר בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "כמזכיר ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר אודות בין אדם לחבירו – הוא משתמש בלשון דרישה, שלא להשליך דברי אחרים, אשר ערכתי שיה, להיות כל איש ישר והולך בתמו, כאשר עשה האלקים את האדם ישר³², ולא לבקש חשבונות רבים³³, מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו, – שלא לחשוב אודות אדם שני מזה הן חשבונותיו וכוונותיו, כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת בשר ודם. – הקדוש ברוך הוא יודע הכל, "עלילות מצעדי

האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספת כ"ק רבינו: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה" – ראה בהרשימה דהרפוסים). כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.

פרט לכך, שבחלק אגרת הקודש סימן כ"ב, שלא נדפס כאן ("אגרת הקודש") מתאונן רבנו הזקן על ששאלית עצות בענינים גשמיים מעסיק אותו רבות – אולי יש לכך שייכות לחלק הבא של האגרת, שם הוא גם כן מתאונן על העיסוקים הרבים המקיפים אותו מכל עבר. אהובי, אחי ורעי! – כך קורא רבנו הזקן לחסידים אליהם הוא כותב אגרת קודש זו, מגדל מדרתי²³ אשר הקיפו עלי וחד²⁴ וסבנוי כמים, כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו – לא אוכל מלט משא²⁵ לאמר עם הספר כל אשר בלבבי. אך בקצרה באתי, כמזכיר ומחזיר על הראשונות בקבל, – על אותם דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם, ובפרט אל המתנדבים בעם, – המוקריבים עצמם, מרצונם החופשי, בענין עבודת התפלה – שעבודת התפלה תהיה הרבה יותר מאשר הסדר הרגיל בזה, לעמוד על העבודה זו תפלה, – כפי שחכמינו ז"ל אומרים²⁶: "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", שהתפלה נקראת עבודה שכלב – עבודה שכלב ועם הלב, בקול רם, – להתפלל בקול רם, – מובן שהכוונה היא מחוץ לשמונה עשרה שעליה להיות בלחש, פרט לימים הנוראים, כנוצר בשולחן ערוך²⁷. להתחזק מאד בכל עז ותעצומות נגד כל מוצע – מעבודת התפלה, מפיית ומחזין, – להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד המניעות מהזולת ומענינים חיצוניים, ביד חזקה – כמשמעו, – כפי משמעותו הפנימית של הביטוי "ביד חזקה", שהוא "רצון יראיו", אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה' בחמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת, – חכמה והבנה אלו העניק הקדוש ברוך הוא,

אגרת הקודש

אהובי אחי ורעי מגודל מרדתי אשר הקיפו עלי יחד וסבנוי כמים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. לא אוכל משא לאמר עם הספר כל אשר בלבבי. אך בקצרה באתי כמזכיר ומחזיר על הראשונות בכלל ובפרט אל המתנדבים בעם לעמוד על העבודה זו תפלה בקול רם להתחזק מאד בכל עז ותעצומות נגד כל מוצע מבית ומחוץ ביד חזקה כמשמעו שהוא רצון יראיו אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה' בהמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת. רק רצון פשוט ורוח נדיבה בכל איש אשר ידבנו לבו לעבוד עבודה תמה לעשות ג"ר ליוצרו. ועז"נ כי עם קשה עורף הוא וסלחת. כי הסליחה היא ג"כ למעלה מן החכמה כי שאלו לחכמה כו' ומשה רבינו ע"ה ביקש מדה כנגד מדה וד"ל. ועוד זאת אדרוש ממעל' שלא להשליך דברי אחרים אשר ערכתי שיה להיות כל איש ישר והולך בתומו כאשר עשה האלקים את האדם ישר ולא לבקש חשבונות רבים מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו. כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת ב"ו. ולהאמין באמונה

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בדפוסים - דלכאורה צ"ל טרדתי ל' רבים כהמשך". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) - [וכן כמה ל' כאן שלאח"ז]". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן ככוננים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישע"י מו, ב. 26. תענית ב, א. 27. אדה"ז סק"א ס"ב - ג. 28. תשא לב, ט. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמזה מובן שזהו למעליותא". 30. מכות פ"ב ה"ו. 31. דב"ר פ"א, ט. 32. ל' הכתוב - קהלת ז, ט.

ועל בן - ולכן, נאמר³⁸: "ולעבדו" - את הקדוש ברוך הוא, ששם אהד" דוקא. - כלומר, באותה חוונה, מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו"? - כשזה "שכם אחד" דוקא, כשכולם הם באחדות. ועל בן - ולכן, אהובי ידידי, - אומר רבנו הזקן לחסידים, נא ונא למרת

אגרת הקדיש

שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן מחבירו. וכתוב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן כו'. וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהובי ידידי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהדפנה מלבו כהנרוף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע ויש"ד. ואם בדבור כך כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המוח' על הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם כנפש או"נ מלו"נ:

שכן, אמת הדבר ונכון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד נהיה יותר טוב על ידי חבירו, שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד מיתוספת לכל אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת אדרוש ממעלתכם", אומר כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ"ע באחת השיחותיו הקדושות³⁵, שאין הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת אל חסידים, ופירוש המלים "אדרוש ממעלתכם"

רעה על יהודי שני. כי גְדוּלָה - עבירת לשון הרע כנגד - העבירות, עבודה וְהָאֵלֹהִים וְשִׁפְיוֹת דְּמִים, - כפי שהגמרא⁴¹ אומרת "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", וְאֵם בְּדַבְּרוֹ בְּךָ כו', - שלשון הרע שקול כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, הרי לשון הרע במחשבה - לחשוב לשון הרע - גרוע מזה בהרבה. וְכִּבְרָה נֹדֵעַ לְכָל חָכֵם לֵב וְיִתְרוֹן הַכֶּשֶׁר הַמְחַשְׁבָה עַל הַדְּבָר, - שהמחשבה פועלת על הנפש יותר מאשר הדיבור, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוֹטֵב⁴². - בדברים שהם לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב, הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה - מחשבות טובות - השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים, שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר דיבורים לא טובים, שכן מחשבה היא לבוש המאוחד עם הנפש יותר מאשר דיבור, שלכן מחשבה ישנה תמיד כשם שהנפש ישנה תמיד, ואילו דיבור הרי "עת לדבר" ו"עת לחשות מלדבר"⁴³, שכן דיבור אינו מאוחד כל כך עם הנפש כמו מחשבה. וְה' הַטוֹב הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם, יִשִּׁים עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם, בְּנִפְשׁ אֹהֶב נִפְשָׁם מְלֵב וְנִפְשׁ:

גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצירי מעללי איש" - כפי הנוסח בתפלת ראש השנה. וְלְהִאֱמִין בְּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּמִצְוֹת ה'ו"³³: "וְהָיוּ שְׁפַל רוּחַ בְּפָנָיו כָּל אָדָם" בְּכָלֵל, - בלי יוצא מן הכלל³⁴. כִּי יִצְיָבֵא מְלֵתָא וְתִקִּין פְּתַגְמָא, שְׁכָל אֶחָד מִתְּקִין מִחְבֵּירוֹ, -

הוא, עוררו מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח" - "שלא להשליך דברי אחריכם" הוא מקיף, "אשר ערכתי שיח" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימיות), ומה שאומר לאחר מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מילתא ותקין פתגמא שכל אחד מתוקן מחבירו" - הכוונה בהוספה "כל אחד מתוקן מחבירו" היא, שעל ידי הזולת נעשה האדם עצמו מתוקן. וְכִּתִּיב: - וכתוב³⁶: "כָּל [איש] יִשְׂרָאֵל בְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים", כְּמוֹ שְׂאִישׁ אֶחָד מִחֻבְרֵי מַאֲבְרִים רַבִּים, וְכִּהְפָּרְדָם - אחד מהשני, נֹגֵעַ בְּלֵב, "כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים", - כך גם, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט באגרת הקודש סימן ל"א - שפירוד חס ושלום בין בני ישראל נוגע כביכול בשכינה שהוא ה"לב" של בני ישראל. אֵם בְּן אֲנַחְנוּ הַיּוֹת בְּלֵנוּ בְּאִישׁ אֶחָד מִמֶּשׁ - תִּבְּוֹן הָעֲבוּדָה בְּלֵב, - עבודת התפלה שהיא - כנזכר לעיל - "עבודה שבלב", שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על ידי שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה - תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, וּמְכַלֵּל הֵן כו', - כפי הלשון³⁷ "מכלל הן אתה שומע לאו", שבשעה שחסרה האחדות חס ושלום, חסר בהעבודה שבלב בתפלה.

33. אבות פ"ד מ"ו. 34. בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, ועל כך מעיר הרבי: "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' - בזה נוגע התבוננות שתיבא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה - ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל - כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען שאם נדמה לו חסרון בפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) יאמין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה - ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ". 35. "סה"ש תש"ה ע' 51. 36. שופטים כ, יא. 37. ספרי עקב יא, יט. 38. צפני"ג, ט. 39. זכרי"ח, יז. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרך על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)". 41. ערכין טו, ב. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פי' 'למוטב' - בלקו"ת (ס"פ קרח)". 43. ע"פ קהלת ג, ז.

יום חמישי י"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 270, כג. בגזירת... עד עמ' קלו, אליהם כלל.

"אֲתִיָּא תוֹךְ תוֹךְ כּוּ". – למדים גזירה שוה מ"תוך" "תוך", כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"¹⁰, ובמרגלים שהיו עשרה כתובים¹¹ "מתוך העדה" – למדים מכך שדבר שבקדושה הוא בעשרה יהודים דוקא. באחת משיחותיו הקדושות¹² מעיר כ"ק אדמו"ר מהורי"צ

נ"ע, מדוע ענין זה ש"עדה" הכוונה לעשרה, למדו רבותינו ז"ל מה"תוך" של העדה הרעה של המרגלים, עליהם כתוב¹⁴ "הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת": והוא אומר שם, שמשוה רבנו הזוהיר "הבדלו" על המקיף של הרע, שכן את הפנימי היה בכוחו לתקן, במילא יש לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר שבעדה של עשרה מיתווסף אור מקיף של קדושה המובדל לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. ועל זה – על ההשראה של קדושה

הנמשכת על ידי עסק התורה והמצוות בעשרה, נאמר¹³: "בְּקִרְבָּךְ קְדוּשָׁה", – שבחינת "קדוש" שבעצם היא קדוש ומובדל – נמשכת "בקרבתך", בפנימיות, בבני ישראל. וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את הפסוק "בקרבתך קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך בפנימיות, ו"אין דבר שִׁבְקִדְשָׁה בְּפָחוֹת מְעַשְׂרָה". – כפי שהגמרא אומרת שם בברכות, כנוכר לעיל, הרי, כדי שיהיה "בקרבתך קדוש" הרי זה דוקא על ידי לימוד התורה בעשרה. ומשום הכי נמי, אצטרך להו' לרז"ל למילף מקרא: "מִנֵּן שְׂאֵפְלוֹ אַחַד שְׂיוֹשְׁבֵי וְעוֹסְקֵי בְּתוֹרַת כּוּ". – ולכן צריכים גם חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן יודעים אנו שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה – קובע לו הש"ת שבר, כפי שהמשנה למדה זאת באבות¹⁴ מהפסוק¹⁵ "ישב בדד וידום כי נטל עליו", צריכים רבותינו ז"ל לימוד מיוחד על כך. ואף גם זאת, לא מצאו לו סמך מן המקרא אלא לקביעת שבר בלבד, ליחיד לפי ערכו לפי [נסח אחר: ולפי] ערך המרובים, – אם היחיד הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה – מקבל כל אחד מהם את השבר לפי ערך המרובים המשתתפים בו. בהתאם לגירסא "לפי ערך" הכוונה היא, שהיחיד מקבל שברו לפי הערך שיוצא בחלקו בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי ערך", בוא"ו, הכוונה היא,

כג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות בלימוד "עין יעקב" ברבים בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה בשולחן ערוך, ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים תורה בציבור, והזי מזריגת השכינה שקבלתה בגילוי בתור שבר יכולים רק בעולם הבא, אך בדרך השראה, היא שורה על ובתוך בני ישראל בשעה שלומדים תורה בציבור.

"בְּגִזְרַת עִירִין פְּתִנְמָא וּמְאִמֵר קְדִישִׁין", – בגזירת המלאכים נאמרים הדברים, ובמאמר המלאכים הנקראים "קדישין" (קדושים). והו' לשון הפסוק¹ שחכמינו ז"ל² (ורבנו הזקן³ כן) משתמשים בה על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת³, שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כן, חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, שְׂשֵׁנוּ בְּמִשְׁנֵתָם⁴: "עֲשֵׂרָה שְׂיוֹשְׁבֵין וְעוֹסְקֵין בְּתוֹרָה – שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בְּיַיְהִים", – זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של "אכל בי עשרה שכינתא שריא"⁵, על כל עשרה יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה השראת השכינה היא רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה "ביניהם", בפנימיות, בִּי זֶה כָּל הָאָדָם. – כפי שהגמרא מפרשת בברכות⁶ את הפסוק⁷: "כי זה כל האדם", "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה", ואף גם זאת היתה כל ירידתו פְּעוּלָם הָיָה – ירידת הנשמה ממזריגתה הגבוהה לעולם זה – הרי תכלית ירידה זו היא לְצַדֵּךְ עֲלֵיָהּ זו, – שהנשמה מתעלית על ידי לימוד תורה בציבור, אֲשֶׁר אֵין עֲלֵיָהּ לְמַעַל הַיְמִנָה. – כלומר, העליה שבגללה היתה ירידת הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה ביהודי על ידי לימוד התורה ברבים, בִּי שְׂכִינָתָ עִזוֹ אֲשֶׁר בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים, וְהַשְּׁמַיִם וְשְׁמַיִם הַשְּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּ אִימָתָה – תִּשְׁבֵּן וְתִתְגַּדֵּל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׂפָתוֹכֶם⁸: "בִּי אֲנִי ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – על ידי עסק התורה והמצוות פְּעֻשָׁה בְּדִקְאָה, – עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", כְּמוֹ שְׂאֵמָרוֹ רַז"ל⁹:

1. דניאל ד, יד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פסחים לג, א". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 4. אבות פ"ג משנה ו'. 5. סנהדרין לט, א. 6. ו, ב. 7. קהלת יב, יג. 8. שלח לה, לד. 9. ברכות כא, ב. 10. אמור כב, לב. 11. קרח טז, כא. 12. ספר השיחות תש"ד ע' 29. 13. ישעי' יב, ו. 14. פרק ג' משנה ב'. 15. איכה ג, ח.

אליהם פלל. – הקדושה הנמשכת על ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה הנמשכת מלימוד התורה של ציבור,

אגרת הקדש

אבל לענין השראת קדושת הקב"ה אין לו ערך אליהם כלל

שככל שהיחידים מרובים יותר כך גדל שכרו של כל יחיד לעצמו. אכל לענין השראת קדושת הקדוש ברוך הוא¹⁶ – אין לו ערך

יום שישי י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, וההפרש שבין השראה... עד עמ' קלו, עמלה בה.

לכן גם אור ה' המאיר בה – בנפש, הוא גבולי, מצמצם, ומתלבש בתוכה, – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות, ועל כן – ולכן, יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה, כי בו ישמה לבם, ויגל – בגילה גלויה, המתבטאת ב-אף גילת ורנן, ויתענג נפשם בנעם ה' [פסח אחר: על ה' – עם הקדוש ברוך הוא עצמו] ואורו, פהגלותו – כשאר ה' מתגלה ממעטה לבושו שהיא התורה, ויצא כפרק חצו, – אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפשו¹⁹. וזו היא קביעת שפר התורה, הקבועה תמיד בנפש עמלה בה. – הרי שהשכר של תורה קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם

וההפרש שבין השראה לקביעות שפר – בין השראה של קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה של יחיד, מוכן למביני מדע. כי קביעת שפר הוא, שמאיר ה' לנפש תדרשנו, באור תורתו, שהוא מעטה לבושו ממש, – שהקדוש ברוך הוא מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש ברוך הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות בעבודת התפלה שלפני תורה, או בתורה עצמה, כפי שהוא אומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק ל"ז, ש"קורא בתורה" זה כמו בן הקורא לאביו שיבוא אליו ויהיה אתו יחד, וכן נקראת התורה "אור", שנתמיר¹⁷: "עמה אור בשלמה"¹⁸, – שזה מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא בהגבלה, והנפש היא פעלת גבול ותכלית פכל בחותיה, – כלומר, גם בכמות וגם באיכות כל כוחות הנפש הם מוגבלים, וכיוון שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

וההפרש שבין השראה לקביעות שכר מוכן למביני מדע. כי קביעת שכר הוא שמאיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה כי בו ישמה לבם ויגל אף גילת ורנן ותענג נפשם בנועם ה' [נ"א על ה'] ואורו בהגלותו ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כפרק חצו וזו היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה בה.

הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עלמא ליכא"²⁰ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלובשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך הוא שכר.

הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עלמא ליכא"²⁰ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלובשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך הוא שכר.

יום שבת קודש י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, אבל ההשראה היא... עד עמ' 272, ממציאותו לגמרי.

אכל התשראה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שרויה ביניהם" היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה – בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש

אגרת הקדש

אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד

אכל התשראה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שרויה ביניהם" היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה – בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שרוי ביניהם. וי"ל ע"פ משנ"ת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) - יש לתרץ הנ"ל. ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. 17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראיה ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים שהמלוש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב.

הַחֶסֶד, - הרי זה חסד מהקדוש ברוך הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב²³: "וְלֶךְ ה' חֶסֶד, בִּי אֲתָה תִשְׁלַם לְאִישׁ בְּמַעֲשָׂהוֹ"²⁴, - שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש ברוך הוא, וְכְמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹנֵינוּ²⁵, שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא נֹתֵן בְּחַבְדֵי-קַיִם כּוּ'. - לקבל את

שכרם לעתיד לבוא, שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת - גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף - תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על כך. מֵה שְׂאֵין בֶּן בְּמִלְאָכִים²⁶, - שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעֵתִי מֵרַבּוֹתִי, - הכוונה על הבעל שם טוב והמגיד ממוריטש, בִּי אֵלוֹ נִמְצָא מִלְאָךְ²⁷ אֶהְדֶּה²⁸ עוֹמֵד בְּמַעַמְד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד, - הרי זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד - ש"אכל בי

עשרה שכינתא שריא" - שורה הרי שם השכינה, אֶף שְׂאֵינִם מְדַבְּרִים בְּדַבְּרֵי תוֹרָה - תַּפֵּל עָלָיו אִימְתָה וּפְחָד בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, מִשְׁכִּינְתָּא דְשְׂרִיא עֲלֵיהּ, - מהשכינה השורה עליהם, עַד שֶׁהָיָה מְתַבָּטֵל מִמְצִיאֹתָיו לְגַמְרֵי. - מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה בתורה.²⁹ בספר השיחות תש"ד³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ"ע, כשאבי למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים ומסיים "כמו ששמעתי מרבתי" וכו' - דיבר הרבי (מהור"ש"ב) נ"ע אודות הלשון "שמעתי מרבתי" - שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב הלשון "שמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון "שמעתי מרבתי", והוא אמר על כך: "שמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממוריטש, ו"שמעתי מרבתי" הכוונה למורנו הבעל שם טוב והרב המגיד ממוריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ"ע, אמר הוד כבוד

העליונה שבנפש עד למודריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹנֵינוּ³¹: "אֲכַל בִּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שְׂרִיא", - על כל עשרה יהודים שורה שכינה, בְּלוֹמַר עֲלֵיהֶם מְלַמְעֵלָה, - הרי על דרך שרבותינו ז"ל אומרים בענין

השראת השכינה השורה על כל בני ישראל, גם כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי שהכוונה היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על כל", שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על דרך זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים - הרי עיקר האור הוא גם כן באופן מקיף, שכן, זה אור שבבחינת בלי-גבול שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב³²: "וַיְהִי נֶעַם ה' עָלֵינוּ, וּמַעֲשָׂה יְדִינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ", בְּלוֹמַר, בִּי נֶעַם ה'" אֲשֶׁר הוֹפִיעַ בְּ"מַעֲשָׂה יְדִינוּ"³³, בְּעַסְק תְּתוֹרָה וְהַמְצוֹת, דְּאוֹרֵיתָא וְכַרְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא פְּלָא חַד - שהתורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד לגמרי, וְתַבּוּנֵן וַיִּשְׂרָה עָלֵינוּ מְלַמְעֵלָה, - "עלינו", מעלינו, בבחינת מקיף, לְהִיּוֹתוֹ בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית וְאֵינּוּ מְתַלַּבֵּשׁ בְּנַפְשֵׁנוּ וּשְׁכָלְנוּ, וְעַל בֶּן - ולכן, אֵין אֲנוּ מְשִׁיגִים בְּשִׁכְלָנוּ הַנְּעִימוֹת וְהַעֲרִבוֹת מִ"נֶעַם ה'" וְזִיו הַשְּׁכִינָה - שהוא, בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, אֲשֶׁר מְתַבּוּנֵן וְשׂוֹרָה עָלֵינוּ בְּ"מַעֲשָׂה יְדִינוּ", בְּתוֹרָה - הנלמדת, וּמְצוֹת - הנעשות, בְּרַבִּים דְּרַקָּא. - שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור בלי גבול, וְעַל זֶה אֲמָרוּ רַבּוֹנֵינוּ³⁴: "שְׁכַר מְצוֹת בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיבָא", - שכר מצוה בעולם הזה - אין. שזה מוסב על האור והתגלות הבלתי מוגבלות, הבאים על ידי מצוה - התגלות זו איננה בעולם הזה, שכן, העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת - ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי מוגבל, בִּי אֵם אֲפִשְׁר לְעוֹלָם לְהַשִּׁיגוּ, - את האור שהוא הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, וְאֶף גַּם זֹאת - שבכוח הנפש להשיג זאת או - הרי זה עַל דְּרַךְ

אגרת הקדש

רגלה כמו שאמרו רבנו"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה' אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצוות דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה ומצוות כרבים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה כהאי עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכמו שארו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבתי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עליהו עד שהיה מתבטל ממציאיותו לגמרי

21. תהלים צ, יו. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי" ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומצ"צ". 23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו - מהו החסד - אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע - הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא העשרה אינם בטלים כו' ואינם בפרד כו' עכ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאו צ"ל בחרדה וכמרו"ל בחברי דניאל נמגילה ג, א), ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98.

וזה מכפר על עוונות האדם. להלן³¹ הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידי מלפנים היתה קביעות בחק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור). שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים.

קדושת אאמור"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן מההלכות שלומדים בגן עדן אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו

31. ע' 101. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף - הל' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. 4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!"

מברק כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות באה"ק (תובב"א: א) (בירושלים. ב) כפר חב"ד (ועוד).

א

ב"ה, ערב חה"ס ה'תשמ"ב
ברוקלין נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תובב"א אמן;
בתוככי כל עמנו בני ישראל השמחים
בשמחת התורה בכל מקום שהם – שליט"א

בזמן שהשמחה כפולה שמחת ישראל בתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, ביחוד אמיתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי ירושלים השלימה עיר שחוכרה לה יחדיו,

בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,

שניתנו בנחלת עולם לעמנו גוי קדוש עם עולם מאלקי עולם בכתוב בתורתו הנצחית –

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.

ויהי רצון שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה וכהבטחת נביא הגאולה ישעי' שממנה תצא תורה ודבר השם

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו מילוי היעוד בספר דוד נעים זמירות ישראל:

השם אלקים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

המשתתף בשמחתכם – שמחתנו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמיתי.

מנחם שניאורסאהן

מקדש . . . מלוכה: פיוט לכה דודי.

עיר . . . יחדיו: תהלים קכב, ג. וראה תענית (ה, א) ובכ"מ. יהל אור להצ"צ עה"פ.

תצא . . . ה': ישעי' ב, ג.

השם . . . ונושעה: תהלים פ, כ.

ב"ה, ערב חה"ס התשמ"ב
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בכפר חב"ד אשר באה"ק תובב"א, על ידי
משיח צדקנו
בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים
בשמחת התורה בכל מקום שהם - שליט"א

בזמן שהשמחה הכפולה שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים
והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, ביחוד אמיתי ונצחי,
תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד
אחרית שנה.
ויהי רצון שתהי' הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה והנגלה וראו כל עמי הארץ כי בישראל
גדול שמו - בשלימות התורה שלימות העם ושלימות הארץ,
ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו מילוי היעוד בספר דוד נעים זמירות ישראל:
השם אלקים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה, בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,
המשתתף בשמחתכם - שמחתנו וחותרם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמת.

מנחם שניאורסאהן

תמיד... שנה: עקב יא, יב. וראה אגה"ק סי"ד.
עושה פלא: תהלים עז, סו.
בישראל... שמו: תהלים עז, ב.
השם... ונושעה: תהלים פ, כ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

הנכבד והנעלה איש אשכולות ומדעים אי"א
וכו' וכו' מו"ה אליעזר ארי' הלוי שי'
המכונה ד"ר פינקלשטיין

שלום וברכה!

הנני מאשר בת"ח קבלת מכתבו מ"יז באלול וכן הספרים שהואיל לשלוח בעד הספרי שלי ותקותי
אשר גם להבא ימציא לנו הספרים שיוציאו לאור מזמן לזמן. ואתו הסליחה על איחור המענה מפני הימים
הטרודים שהיו באמצע.

יש תמהים למאמר חז"ל "רבי מכבד עשירים".

ולדידי מובן ומבואר הוא על פי אחת הנקודות היסודיות של שיטת הבעל שם טוב, אשר

כל ענין בעולם ואפילו קטן שבקטנים הוא בהשגחה פרטית, ובפרט ענינים כוללים הנוגעים
לרבים.

אגרות קודש

עשירים, אנשים אשר ההשגחה העליונה נתנה בידם האמצעים לפעול רבות טובות בעולמו של הקב"ה, בודאי גם כוחות נפשם מתאימים למילוי תפקיד זה, תפקיד העולה פי כמה על תפקידו של איש הבינוני ועל אחת כמה וכמה של איש העני. ורבינו הקדוש שתקופתו היתה תקופת מעבר בחיי עם ישראל מחיים שלום, לפי ערך, לחיים של גזירות ורדיפות, ועליו הי' לגייס את כל הכחות בכדי שיעמוד עם ישראל בנסיון זה ויצא שלם ומחוסן, עליו היתה המשימה להתבונן בכל אחד ואחד ולהשתדל לנצל את כל האפשרויות אשר בו. ולכן הביע רגש כבוד כלפי אלו שמלמעלה נתנו להם אפשרויות יתרה, אשר בודאי גם נוצלה להגן על כל הקדוש בישראל, ככל שאר פעולות רבינו הק'.

אלא, מתאים להנהגה הכללית בעולם, אשר לכל אחד מבני ישראל נתנה בחירה חפשית, ומנסה ה' אלקים אותו לדעת הישנו אוהב את ה' גוי ושומר מצוותיו ושומע בקולו וגוי, גם בזה הבחירה נתונה לכל אחד מהעשירים, וכמו שנאמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את גוי לקיים בבחירתו, כסיום הכתוב, ובחרת בחיים, או ח"ו להיפך.

פשוט אשר אם בעשירים בזה ובכסף הדברים אמורים, על אחת כמה

וכמה - עשירים בכח השפעה על הסביבה הקרובה והרחוקה.

ומובן גם כן, אשר כיון שיש מנהיג לבירה זה העולם ואין בו דבר לבטלה, מוכרח ניצול פעיל וחיובי של העושר, ואין מספיק כלל וכלל זה שלא ישתמשו בעושר בכיוון בלתי רצוי,

כי גם העדר הניצול מפריע סדר הבריאה, כיון שענינה אשר כל החלקים שבה צריכים לסייע באופן פעיל לתכלית הכללית והאחידה.

ובטח למותר להדגיש שכוונתי לתכלית האמתית של עמנו עם אלקי אברהם, הכלל והפרט, היא חיים על פי תורתנו תורת חיים, תורה תמימה בלי פשרות, שגדלות התורה בזה שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, קיום המצוות בפועל בחיי היום-יום שעליהן נאמר וחי בהם.

אתו הסליחה אשר תיכף במכתבי הראשון הנני נוגע בנקודה יסודית זו, ולכאורה אפשר תתעורר תמי' אצל כ' האומנם תקותי אשר תביאינה השורות הנ"ל התוצאה המקווה. אבל כמה פירושים בדבר.

הא', חיים אנו בתקופה הרת מאורעות שלפני איזה זמן היו בגדר הנמנעות, וכל המתבונן אפילו בהתבוננות קלה רואה על כל צעד ושעל ענינים שהם למעלה מהשכל ומה נאמנו דברי חז"ל אל תפליג לכל דבר.

והב', והיא נקודה שאמונתה מוחלטה ומיוסדת היא בתורת החסידות, בביאור התואר שכל אחד מישראל נקרא "מעין גנים באר מים חיים", שבטבע כל אחד מישראל ותכונת נפשו שכשמדברים אתו בעניני תורה ומצוות במדה המאקסימלית אין צורך לחדש בו דבר, כי בפנימיותו הרי גם הוא מסכים על זה, רק שצריך לסלק אי-שם את הדבר המונע ומעכב ואז נעשה מעין גנים באר מים חיים. כבאר זו הנובעת מאלי, ועל פי סגנון הזוהר אפשר להיות זה בשעתא חדא וברגעא חדא.

ועוד נקודה עקרית, אשר כיון שחונן מההשגחה העליונה בכח השפעה ויש לו מספר חשוב של מושפעים, שחלק מהם גם הם משפיעים ומנהיגים בחוגים מסויימים, הנה אם השורות הנ"ל תביאינה איזה שנוי בפועל, הרי זה יתפשט ויוכפל פי כמה על ידי מושפעיו.

והארכתי קצת בנקודות האמורות, במכתב כללי לראש-השנה שהעתק ממנו מוסגר פה, ותקותי שגם בזה ימצא ענין.

בכבוד ובברכה.

ה'תש"ד	יג תשרי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: כב. אהוביי . . . בפירש"י. הסתלקות אדמו"ר מהר"ש - תרמ"ג - ומ"כ בליובאוויטש. תחילת אגרת סימן כב וסופה - לא בא בדפוס באגה"ק. (נדפס בקובץ התמים חוברת שני').</p>		

יום ראשון
 תהלים:
 מפרק סט
 עד פרק עא

ה'תש"ד	יד תשרי, ערב חה"ס	יום רביעי
<p>שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: אך האמת . . . יאהב ה' וכו'. עירוב תבשילין. אין מוסיפין על שתי ערבות, משא"כ בהדסים.</p>		

יום שני
 תהלים:
 מפרק עב
 עד פרק עו

מהדרים לאגוד הלולב בסוכה ובערב יו"ט. על הלולב שתי כריכות - ומשתדלים ששתיהם תהיינה מכוסות בההדסים וערבות, גם כריכה העליונה במעט על כל פנים - ומלבד זה שלש כריכות שבהם, אוגד ההדסים והערבות עם הלולב, שלש אלו במשך טפח אחד.

ה'תש"ד	טו תשרי, א דחג הסוכות	יום חמישי
<p>שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י. תהלים: עז"עה. תניא: וכמו אב . . . הדינין נס"ו. כשנותנים הד' מינים לאחר לברך עליהם אומרים בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום ראשון. והוא תועלת לנותן ולמקבל. הורה אאמו"ר שיתחילו ברכת שהחינו כשהלולב בידו אחת והאתרוג בשני'. הפסוקים כי אמרתי גו' - רק בהו"ר. גם ביום מברכים לישיב בסוכה אחר קדוש ולא אחר המוציא. ההנהגה בעת ברכת כוהנים (כנ"ל יום ב' דחה"ש) אנו יודעים עי"ז שרבינו הזקן הי' לוקח את הצ"צ, קודם חתונתו, תחת טליתו לנ"כ.</p>		

יום שלישי
 תהלים:
 מפרק עז
 עד פרק עח

ה'תש"ד	טז תשרי, ב דחג הסוכות [בחול"ל]	יום שישי
<p>בקדוש הלילה: שהחינו ואח"כ לישיב בסוכה. במנחה א"א הודו אבל אומרים פתח אליהו. שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י. תהלים: עט"פב. תניא: אהוביי . . . או"נ מלו"נ.</p>		

יום רביעי
 תהלים:
 מפרק עט
 עד פרק פב

הצ"צ סיפר: תקס"ט האָבען מיר געהערט פון זיידען דעם זעקסטען מאָל דעם ושאתם מים - הראשון - פון לקו"ת, און עס איז געווען ע"ד ווי די גמרא זאָגט (ירוש' סוכה פ"ה ה"א) שמשם

שואבים. יונה האָט מקבל געווען בשמחת בית השואבה גילוי הנבואה, מיר האָבען מקבל געווען עד אין סוף, דער סוף איז אז משיח וועט קומען, שנעוץ תחלתן בסופן.

תרגום חפשי

בשנת תקס"ט שמענו, מהסבא [אדמו"ר הזקן], בפעם הששית את [המאמר] "ושאתם מים" – הראשון – שב"לקוטי-תורה", וזה היה בדומה למה שהגמרא אומרת (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א) – שמשם שואבים. יונה [הנביא] קיבל בשמחת בית השואבה את גילוי הנבואה, אנו קבלנו עד אין-סוף, הסוף הוא שמיח יבוא, שנעוץ תחלתן בסופן.

יום חמישי

שבת **יוז תשרי, שבת חוהמ"ס** ה'תש"ד

גם בשמחה ובצהלה.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש. במוסף - ומנחתם ונסכיהם אחרי פסוקי כל יום ויום. בשבת א"א הושענות.

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"פז.

תניא: כג. בגזירת . . . "קלו" כלל.

תהלים:
מפרק פג
עד פרק פז

על ידי העבודה דנסיונות מתגלה בחי' יחידה שבנפש, כמאמר חבוקה ודבוקה בך – התקשרות הנשמה באלקות, ועי"ז – טוענת עולך – בקיום התורה ומצות במסירת נפש, הנה – יחידה ליחדך – שמתגלה בחי' יחידה שבנפש, דעי"י התגלות זו נהפך יחידה שבנפש הבהמית לאלקות, שהו"ע התוקף בקיום התומ"צ בחיות פנימי, ובהרגש תענוג גדול והנאה מרובה בעבודת ה', ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו בהשואה אמיתית, כי נלקח ממנו התענוג וטוב טעם שבענינים הגשמיים.

יום שישי

יום ראשון **יח תשרי, ב דחווהמ"ס** [בחול"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: וההפרש . . . "קלו" עמלה בה.

אומרים אום אני חומה וגם אדון המושיע, אבל אין מקיפים אלא פ"א. אומרים תיבת "הושענא", הן בראש והן בסוף - באותם האותיות שאומרים הש"ץ בקול רם, בהשאר אומרים רק פעם אחת.

מנהגינו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע".

מדייקים לעשות היקף שלם ומשלימים באות "ת".

תהלים:
פרק פח
מפסוק פט

שבת קודש

יום שני **יט תשרי, ג דחווהמ"ס** [בחול"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: אבל ההשראה . . . "272" לגמרי.

איתא שכל השנה באומרו בש"ע ואת כל תבואתה לטובה, צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג – במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש – ואז במילא תהי' כל התבואה לטובה.

תהלים:
מפרק צ
עד פרק צו

קדושת הארץ - לעולם

יום ראשון

הגוי פקעה הקדושה, מדוע אם כן נאסר על היהודי לזרוע כלאים בשדה הגוי?
 תמיהה זו מיישב האדמו"ר מגור בעל החידושי הרי"ם: דין זה - שהגוי יכול להפקיע את קדושת הארץ, נאמר רק לענין הפירות, שפירות אלו שגדלו בשדה הגוי לא חלה עליהם קדושה, ולכן פטורים הם מתרומות ומעשרות, אבל מהקרקע לא נפקעת הקדושה, ולכן אסור לו לזרוע כלאים אף כאשר השדה בבעלות הגוי (שו"ת הרי"ם י"ד ט).

הלכות כלאים פרק א, הלכה ג: אסור לזרוע פלאים לגוי. אסור ליהודי לזרוע כלאים בשדה של גוי בארץ ישראל, כי הארץ בקדושתה עומדת, כיוון שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע את קדושתה (כסף משנה בשם הרי"ם קורקוס). ומקשה ה'מנחת חינוך' (מצוה רמה, יד): לדעת ה'כסף משנה' (תרומות א, ט) שיטת הרמב"ם היא, שכל זמן שהשדה בבעלות הגוי – יש לו קנין להפקיע ממנה את קדושת ארץ ישראל, ורק כאשר יקנה אותה היהודי חזרה מיד הגוי יבטל קנין הגוי, ושוב חוזרת קדושתה וחלה מכאן ולהבא. ומכיון שבהיות השדה ביד

אגרונומיה בהלכה

יום שני

הקדמונים, שידעו לקבוע את שטח שיעור היניקה של כל מין ומין, ומזהירה התורה כי אין לאדם לזרוע בסמיכות לקרקע חבירו, בשיעור שבו הזרע יינק משדה חבירו, שכן בכך הוא מכחיש את קרקעו – וזאת בהתאם לקביעת ה'ראשונים'. ומכאן, שיש לסמוך על דעת חכמי הטבע בנוגע לדיני התורה. ה'חתם סופר' (שו"ת י"ד סי' שלח), מסתמך על כלל זה בנוגע לדין נוסף: בתורה נאסר להליץ את המת, וחובה לקברו ביום הפטירה. ברם, הקריטריונים לקביעת רגע הפטירה לא נמסרו בפירוש בתורה. אם כן, כיצד ניתן לקיים דין זה? בתשובתו בנידון מבאר ה'חתם סופר', כי יתכן שאף כאן השאירה התורה את הקביעה בענין זה לחכמי הרפואה, שאכן היו בקיאים בדבר.

הלכות כלאים פרק ד, הלכה ט: מתר לזרוע מהן אפלו חמשה מינין בתוך ערונה אחת, שהיא ששה מ'פחים על ששה מ'פחים. בשיעור זה של ההרחקה בין הזרעים נשללת אפשרות היניקה ממין אחד לחבירו, ועל כן אין בכך איסור כלאים. שיעור זה לא נמסר לחז"ל מהלכה למשה מסיני, אלא הוא ידוע על פי חכמי הטבע. ומנין לנו כי ניתן להתחשב בכך לפי דיני התורה?
 הגמרא (שבת פה, א) מבארת שהדבר נלמד מן הפסוק "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים"; בפשוטם של דברים, הפסוק בא לאסור את הזזת הגבול בין שדהו לשדה חבירו. אלא שטמון כאן רמז לדין נוסף: ה'ראשונים', הם יושבי הארץ

כלאים בבית

יום שלישי

קיים איסור כלאים, שהרי "אם השווה את קרויו (שקירה כל הבית- רש"י) אסור". זאת אומרת, אם שני המינים היו בתוך הבית, הדבר אסור. ויש מי שביאר (משפט כהן סי' מט) שדין כלאים בבית שנוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בדין תרו"מ בבית: לדעת הרמב"ם (מעשר פ"א ה"ג), גידולי בית פטורים מתרו"מ מן התורה, אבל חייבים מדבריהם ואילו הראב"ד (שם) פוטר לגמרי. ויש לומר שכמו כן חלוקים לעניין כלאים, אך אפשר גם לחלק אחרת (משפט כהן, שם): כלאי זרעים אכן אינם נוהגים בבית, שכן נאמר בהם "שדך", אבל כלאי הכרם נוהגים בבית, כי לא נאמר בהם "שדך" אלא "כרמך".

הלכות כלאים פרק ז, הלכה יח: בית שהיה חציו מקנה וחציו אינו מקנה, ונפנים נטועים בצד זה - מתר לזרוע ירקנות בצד האחר; שהרי פי תקנה באלו ירד וסתם, ונעשה ביניהן כמחיצה. לפיכך, אם השווה את קרויו, אסור. נאמר בתורה "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא ט, ט). והירושלמי (ערלה א, ב) מבחין בין "ארץ" ו"שדה". "שדה" – ממעט גידולים תחת תקנה ופוטר גידולי בית מתרומות ומעשרות שנאמר בהם "היוצא השדה", ואילו ערלה בה נאמר "כי תבואו אל הארץ", נוהגת גם באילן שבבית. אמנם, אין איסור תורה בזריעת כלאים בבית, כי נאמר בהם "שדה". אולם, מדברי הרמב"ם כאן משמע שמדובר גם בבית

מותר למדוד בגד שעטנז?

יום רביעי

כתפם כדי להראותם לקונים, מאחר ואין כוונתם להנאת הלבשה. אלא שיש סתירה לזה מההלכה המופיעה בסמוך (הלכה יח), שבה אסור הרמב"ם ללבוש כלאים כדי להעביר את המכס, והרי אף שם אין מטרה בעצם הלבשה, אלא היא רק כדי להברית את המכס?
 בהכרח יש לומר, שקיים חילוק בין ההלכות: במוכרי כסות, אין מדובר בלבשה גמורה, אלא רק בהעלאה על הכתפיים, והעלאה לא אסרה התורה אלא כשיש בה הנאה, ועל כן,

הלכות כלאים פרק י, הלכה טז: וכן מוכרי פסות, מוכרין בגדיהן. אדם ירא שמים הרוכש חליפה, מודע לכך כי עליו לבדוקה לפני השימוש מחשש שעטנז. אלא שלמעשה, הבעיה מתעוררת עוד לפני הרכישה – כאשר הקונה מודד את החליפה כדי להתאימה למידתו; האם בעצם המדידה אין חשש ללבשת שעטנז?
 לפי ההלכה שלפנינו ניתן להסיק לכאורה, כי אין בכך חשש, בדומה למוכרי בגדים שהותר להם להעלות בגדי כלאים על

לבישה, כדי לבדוק את התאמת הבגד. מה שאין כן במעבר את המכס' אין כאן צורך לבישה, אלא מטרה צדדית יש כאן. ולמעשה, כאשר מדובר רק בספק שעטנו – ניתן ללמד זכות על המקילים, אך כאשר ידוע בוודאות שקיים בבגד שעטנו – אין להקל בדבר (שבט הלוי ב, קסט).

כשאינם מתכוונים להנאה מותר. אך בהעברת המכס מדובר בלבישה גמורה, וזו אסורה אף בלא הנאה. לפי זה נמצא לכאורה כי אף מדידה אסורה.

ואף לדעת החולקים על הרמב"ם ומתירים לבישת כלאים בהעברת המכס, יש מקום להחמיר במדידה, שהרי היא לצורך

יום חמישי

שדה אחת שהיא כשתיים

החילוק בין שני הדינים הוא: בדין הראשון מדובר בשדה אחת, דהיינו שדה הנמצאת כולה תחת בעלות אחת. לפיכך, בסיום הקצירה חל החיוב על כל שטח השדה. מאידך, בהלכה שלנו מדובר בחלוקת שדה של שותפים, והרי משעת החלוקה נחשבים שני החלקים כנפרדים, ולפיכך אין קצירת החלק שלו יוצרת חיוב פאה אלא כלפיו, ולא עבור החלק של חברו.

ואף על פי שקצירת חציה הראשון של השדה נעשתה לפני החלוקה, כאשר היא היתה עדיין בבעלות משותפת, מכל מקום, ברגע החלוקה אנו מתייחסים למפרע לשני החלקים כנפרדים זה מזה. זהו דין 'ברירה', הווי אומר: משעת החלוקה נודע הדבר והוברר למפרע כי החלק שהגיע עתה לידי כל אחד זהו חלקו מאז ומעולם! (ראה מהר"י קורקוס, כסף משנה)

הלכות מתנות עניים פרק ג, הלכה טז: השתפין ששקצרו חצי השדה, ואחר כך חלקו. זה שלקח תקמה, מפריש על החצי שלקח בלבד.

ההלכה קובעת, כי שעת סיום הקצירה היא המחייבת את הפרשת הפאה על כל שטח השדה שנקצר כבר. בהתאם לכך נפסק (לעיל פ"ב ה"ה), כי מי שקצר את מחצית שדהו, ולאחר מכן מכר את החצי הנותר, על הלוקח לקחת בחשבון כי כאשר יסיים את קצירת כל השדה עליו להפריש פאה עבור כל השדה.

מאידך, בהלכה שלפנינו נפסק, כי שותפים שחלקו את השדה לאחר שנקצרה חלקה, זה שלקח את החלק המחובר אינו מתחייב בשעת סיום הקצירה להפריש פאה אלא על חלקו בלבד ולא על כל תבואת השדה. נשאלת השאלה: מדוע לא נאמר אף כאן כי שעת סיום הקצירה יוצרת חיוב על כל שטח השדה?

יום שישי

כי לא יהיה בך אביון

המוציאה את התבואה מגדר "טבל" (ובפרט במעשר שני – שאין בו נתינה), אבל במעשר עני, שמהותו צדקה, העיקר הוא מסירתו לעני וההיית נפשו בפועל. ובכל זאת, מדברי הרמב"ם עולה שההפרשה עצמה אף היא עניין עיקרי!

מכך יש ללמוד:

אפילו במקום ומצב שאין עני, וגם לא גבאי צדקה – החיוב להפריש מעשר לעני בתוקפו עומד. ומכאן יש ללמוד לענין צדקה – יש להפריש כסף לצדקה, גם כשאין בנמצא כעת עני, ובהזדמנות ראשונה למסור את המעות לצדקה (תורת מנחם תשמ"ז, ח"ד, עמ' 221).

הלכות מתנות עניים פרק ו, הלכה ב: וזה הוא פירוש הפרשת הרומות ומעשרות: אחר שקוצר ורע הארץ, או אוסף פרי העין, ותגמר מלאכתו – מפריש ממנו אחד מן החמשים... ואחר כך מפריש מן השאר אחד מן העשרה.

מעין זה כותב הרמב"ם במעשר עני: "אחר שמפרישים ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני... ובשנה שלישית ושושית מפרישין מעשר עני" (ריש הלכות מעשר שני).

והנה, מלשון הרמב"ם "מפריש", מובן שההפרשה צריכה להיות דווקא בסדר זה, אך הנתינה בפועל יכולה להתבצע בסדר אחר. בדברים אלו יש משום חידוש:

ביתר המעשרות, יש מבארים שהעיקר הוא ההפרשה והיא

שבת קודש

להתפרנס מהצדקה

אין לו לשנה הבאה, ולכן לעולם מותר לו ליטול מהצדקה, עד שתהא לו קרן שתבטיח את המשך פרנסתו לאורך זמן.

עם זאת, ברור הדבר כי המתפרנס ממשכורת קבועה כנהוג בימינו, אין לו לקחת ממעות צדקה, שהרי המשכורת הקבועה כמוה כקרן (שבט הלוי ב, קס).

דיון זה נוגע גם לאברכים בימינו, המתפרנסים ממלגת ה'כולל': יש אומרים, כי אף שמקבלים שכר קבוע מידי חודש – הרי הם בכלל עניים, מאחר ואין התחייבות להחזיקם, ויכולה התמיכה להפסק בכל שעה (דרך אמונה כאן). אך יש הסוברים כי היות וההנהלה מקיימת בדרך כלל את התמיכה מדי חודש, הרי הם נידונים ככל שכיר שיש לו פרנסה קבועה (תשובות והנהגות ד, רטו).

הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה יג: היו לו מאתים וזו... הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני.

השיעור של מאתים וזו הוא שיעור מחיה לשנה שלימה, וקבעו חז"ל כי מי שיש בידו שיעור זה אסור לו ליטול צדקה. לפי זה לכאורה אף בזמנינו יש לנהוג בהתאם לכלל זה, בהתאם לשיעור המחיה השנתי כיום.

אך למעשה, דין זה אינו נוהג בימינו (טור י"ד סי' רג). וטעם הדבר, בזמננו היתה קופה קבועה לפרנסת העניים, וכמו כן היו נוטלים לקט שכחה ופאה. לכן, כאשר יש בידו סכום שיש בו כדי מחייתו לשנה אחת יתפרנס ממנו, ובאשר לשנה הבאה – יסמוך על מתנות העניים שיקבל אז. אך בימינו, כאשר אין מתנות עניים קבועות, הרי אף כאשר יש בידו סכום מחיה לשנה אחת עדיין

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ג-י"ט תשרי ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות ערכים וחרמים פֶּרֶק ח

א. בתמשה עֶשֶׂר בְּאֲדָר, בית דין נפנין לחפש ולבדק על צרכי צבור ועל עניני הקדשות; ובדקין עליהן ודורשין וחקרין, ופודין את ההקדשות ואת התרמין, וגובין את הערכין ואת הדמים מכל החיב בהן - כְּדִי שִׁיְהִיָּה הַכֹּל עֲתִיד עִם תְּרוּמַת שְׁקָלִים, לְחֹזֵק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

ב. אין פודין את ההקדשות, אלא בשלשה בקיאיין [=מומחים]; וכן בשגובין מטלטלין שממשפנין מחיבי ערכין, שמין אותם בשלשה. וכשמעריכין בהמה וכיוצא בה משאר מטלטלין, שמין אותה בשלשה. אכל כשמעריכין את הקרקעות, או אם הזקקו לגבות ערכי אדם מן הקרקע שלו - אין מעריכין אותן אלא בעשרה, ואחד מהן כהן: שְׁהָרִי "כהן" כתוב בפירשה. וכן האומר דמי עלי, או דמי פלוני עלי, או דמי ידי, או דמי רגלי - כששמין אותו כמה הוא שנה, או כמה דמי ידו או רגלו - שמין בעשרה, ואחד מהן כהן.

ג. כשפודין את ההקדשות מידי ההקדש, בין שהיו קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות. אמר אחד: 'הרי הן שלי בעשר סלעים', ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בתמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשפנין מנכסיו עשר, ונותנין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים; ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשפנין מנכסיו עשר, ונותנין את ההקדש לבעל השלשים; וכן עד הראשון. חזר בו הראשון שנתן עשר - מכריזין על ההקדש פעם שנייה, ומוכרין אותו; אם נפדה בפחות מעשר, נפרעין משל בעל העֶשֶׂר את המותר [=ההפרש].

ד. כמה דברים אמורים? בשחזרו זה אחר זה; אכל אם חזרו בלן כצחת, משלשין [=מחלקים] ביניהם בשוה. כיצד? אמר הראשון: 'הרי הוא שלי בעשר', ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני כאחד - נותנין אותו לראשון בעשר, וממשפנין מנכסיו שני בשבע ומנכסיו שלישי בשבע; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן כאחת, ונמכר ההקדש בשלש - ממשפנין מנכסיו כל אחד משלשתן [שבע סלעים]. וכן על דרך זו לעולם.

ה. הבעלים קודמין לכל אדם, מפני שהן מוסיפין חמש; ואין מוסיפין חמש על עלוין [התוספת] של שאר הפודין, אלא על מה שנותנין הם תחלה. כיצד? אמרו הבעלים: 'הרי זה שלנו בעשרים', ובא אחר ואמר: 'הרי הוא שלי בעשרים' - הבעלים קודמין, מפני שהם מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: 'הרי הוא שלי

כצחת ועשרים' - אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום, מוכרין אותו להם בחמש ועשרים. ואם הוסיפו הבעלים על העשרים ואחת, אפלו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת: אחד ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש שהן חביבין בו משום חמש המפין שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: 'הרי הוא שלי בעשרים ושנים', ובא שלישי ואמר: 'בעשרים ושלש', ובא רביעי ואמר: 'בעשרים וארבע', ובא חמישי ואמר: 'בעשרים וחמש', והוסיפו הן על העשרים וחמש אפלו פרוטה אחת - כופין אותן לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש של חמש שהן חביבין בו - לפי שאין הבעלים מוסיפין חמש על עלויו של זה, אלא חמש מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון אם רצו.

ו. כמה דברים אמורים? בשלא שמו [העריכו] ההקדש שלשה ממחין; אכל אם שמו אותו שלשה, ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון, והוסיפו הבעלים על עלויו, אפלו פרוטה אחת - הרי הן מוסיפין חמש על עלויו של אחרון, ונותנין אחד ושלשים ודינר ופרוטה.

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין: שאף הם חביבין לתן חמש ועשרים, מפני החמש. בא אחר ונתן שש ועשרים, הוא קודם; ואם רצו הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה, נותנין אחת ושלשים ופרוטה כמו שבארנו. ועל דרך זו לעולם.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הגזה - שאין שם מקדש בחטאינו, כדי לחזק את בידן. ואם הקדיש או העריף או החריס - אם הייתה בהמה, נועל דלת כפניה עד שתמות מאליה; ואם היו כסות [=בגד] או פלים, מניחין עד שיירקבו; ואם היו מעות או פלי מתכות, ישליכן לים הגדול ים המלח כדי לאבדן.

ט. הקדיש או החריס עבד שנוכנס למצוות, פודהו וילכו הדמים לים המלח כשאר דמים וערכין של זמן הגזה; ואם היזה עבד גוי, לא מעלין [מן הבור להצילו ממיתה] ולא מורדין [לבור להרגו].

י. מתר לפדות ההקדשות בזמן הגזה לכתחלה, ואפלו בפרוטה; ומשליף את הפרוטה לים המלח. וכתמם דנו שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם הדבר. אכל בזמן המקדש, לא יפדה לכתחלה אלא בשויו כמו שבארנו.

יא. מי שהחריס בזמן הגזה מטלטלין סתם, הרי אלו נתנין לכהנים הנמצאים באותו מקום. אכל אם החריס שדה בארץ ישראל סתם, או שהחרימה לכהנים - אינה חרם: שאין שדה חרמים נוהגת, אלא בזמן שהיכל נוהג. החריס לכהנים קרקע בחוץ לארץ, ואפלו בזמן הגזה - הרי היא כמטלטלין בארץ ישראל, ונתנת לכהנים.

ישעוה אחת, או פול אחד ועדשה אחת מנחין על הארץ, וחפה אותן בעפר, בין בידו בין ברגלו בין בכלי - הרי זה לוקה. ואחד הזרע בארץ, או בעצין נקיב; אבל הזרע בעצין שאינו נקיב, מפין אותו מפת מרדות.

ג. אסור לזרע בלאים לגוי, ומתיר לומר לגוי לזרע לו בלאי זרעים. ואסור לאדם לקיים בלאי זרעים בשדהו, אלא עוקר אותן; ואם קיים, אינו לוקה. ומתיר לישראל לזרע בלאי זרעים בידו, בחוצה לארץ; ואפילו לערב הזרעים לכתחלה, ולזרען בחוצה לארץ - מתיר. ודברים אלו, דברי קבלה.

ד. אין אסור משום בלאי זרעים, אלא זרעים הראויין למאכל אדם; אבל עשבים המרים, וכיוצא בהן מן העקרין [=שורשים] שאינן ראויין אלא לרפואה, וכיוצא בהן - אין בהן משום בלאי זרעים.

ה. בלאי האילנות, הרי הן בכלל מה שנגאמר: "שדך לא תזרע בלאים". כיצד? המרפיב אילן באילן, כגון שהרפיב יחור [=ענף] של תפוח באתרונג, או אתרוג בתפוח - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; וכן המרפיב ירק באילן, או אילן בירק - לוקה בכל מקום. ו. ואסור לישראל להניח הגוי שירפיב לו אילנו בלאים. ומתיר לזרע זרעים זרע אילן, כאחד; וכן מתיר לערב זרעי אילנות ולזרען כאחד - שאין לה בלאים באילנות, אלא הרפכה בלבד.

ז. הזרע זרעים בלאים, וכן המרפיב אילנות בלאים - אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתרין באכילה, ואפילו לזה שעבר וזרען; שלא נאסר אלא זריעתן בלבד. ומתיר לטע יחור מן האילן שהרפיב בלאים, ולזרע מזרע הירק שהרפיב בלאים.

ח. הזרעונין נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהן, הוא הנקרא 'תבואה'; והיא חמשה מינין - החטים, והכסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשפון. והשני מהן, הוא הנקרא 'קטניות'; והם כל זרעון הנאכל לאדם, חוץ מן התבואה - כגון הפול, והאפונים, והעדשים, והדחן, והארז, והשמשמין, והפגיון, והספיר, וכיוצא בהן. והשלישי מהן, הוא הנקרא 'זרעוני גנה'; והן שאר הזרעונין שאינן ראויין למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם - כגון זרע הבצלים והשומין, וזרע התציר והקצח, וזרע לפת, וכיוצא בהם; וזרע פשתן, הרי הוא בכלל זרעוני גנה. כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו, ויצמחו - נקרא הצמח בלו כל זמן שלא נפר הזרע, 'דשא', ונקרא 'ירק'.

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן שדות, כגון הפשתן והחרדל; ואלו הן הנקראין 'מיני זרעים'. ויש מזרעוני גנה זרעים שאין דרך בני אדם לזרע מהן אלא צרוגות צרוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתורדן והבצלים והפסטר והפרפס והמרור וכיוצא בהן; ואלו הן הנקראין 'מיני ירקות'.

הלכות בלאים פרק ב

א. זרע שנתערב בו זרע אחר - אם היה אחד מעשרים

יב. אף על פי שההקדשות והתרמין והערכין מצוות, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו, כדי לכף יצרו ולא יהיה פילי [=קמצן], ויקים מה שצונו נביאים: "כבוד את ה' מהונך" - אף על פי כן, אם לא הקדיש ולא העריף ולא התרים מעולם, אין בכך פלוס; הרי התורה העידה ואמרה: "וכי תחדל לגדר - לא יהיה בך חטא".

יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחריס, כל נכסיו; והעושה זה, עבר על דעת הכתוב - שהרי הוא אומר: "מכל אשר לו", לא כל אשר לו, כמו שבארו חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות - שהרי זה מאבד כל ממונו, ויצטרף לבריות; ואין מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטף מקלל מבלי [=מחריב] עולם. אלא כל המפזר ממונו במצוות, לא יפזר יותר מחמש; ויהיה כמו שצונו נביאים "מכלכל דבריו במשפט" - בין בדברי עולם, בין בדברי תורה. אפילו בקרבנות שאדם חייב בהן - הרי חסה תורה על הממוץ, ואמרה שיביא כפי מסת יד [=יכולתו הכלכלית]; קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדור - שלא יגדר אלא כראוי לו. שנגאמר: "איש כמתנת ידו, בכרפת ה' אלהיך אשר נתן לך".

כדי רחמנא דסייען. נגמר ספר ששי, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, שלשה וארבעים: הלכות שבועות, שנים עשר פרקים; הלכות נדרים, שלשה עשר פרקים; הלכות נזירות, עשרה פרקים; הלכות ערכים ותרמים, שמונה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

תהי ירך לעזרני, כי פקודיך בחרתי.

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא סדרן: הלכות בלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בכורים ושאר מתנות קנה שבגבולין, הלכות שמיטה ויובל.

הלכות בלאים

יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים בלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה בלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה כאחד; (ה) שלא ללבש בלאים. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות בלאים פרק א

א. הזרע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל - לוקה, שנגאמר: "שדך לא תזרע בלאים";

ב. ואחד הזרע, או המנבש נמסיר צמחים מיותרים מטביבות הכלאים, או המחסה - כגון שהיתה חשה אחת

שְׁהָרִי הַדְּבָר יְדוּעַ, שְׁאִינוּ רוֹצֵה שְׂיִצְמַח צְמַח בְּמִקּוֹם הַגְּרָנוֹת; וְאִם הִסִּיר מִקְצָתָן - אוֹמְרִין לוֹ: 'עֵקֶר הַכֵּל חוּץ מִמֵּין אֶחָד', שְׁהָרִי גְלַה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּקִיּוּם הַשָּׂאָר. **יא.** אֵין נוֹטְעִין יְרָקוֹת בְּתוֹף סֵדֶן [מִקּוֹם חִיתוּךְ הַעֲנָפִים] שֶׁל שְׁקֵמָה [תַּאֲנָה מִדְּבָרִית]. וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. הַטּוֹמֵן אֲגַדַּת לַפֶּת וְצִנּוֹן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן תַּחַת הָאֵילָן, אֲפִלּוּ תַּחַת הַגָּפֶן - אִם הָיָה מִקְצַת הָעֵלֶיךָ מְגֻלִּין, אִינוּ חוֹשֵׁשׁ; שְׁהָרִי אִינוּ רוֹצֵה בְּהַשְׂרֵשֶׁתָּן. וְאִם אֵינָן אֲגַדָּה, אוֹ שְׁלֵא הָיָה הָעֵלֶיךָ מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשׁוּם כְּלָאִים.

יב. שְׂדֵה שְׁהִיְתָה זְרוּעָה, וְקִצְרַת הַזֵּרַע, וְנִשְׁאָרוּ הָעֵקָרִין בְּאַרְץ - אֵף עַל פִּי שְׁאִין מוֹצִיאִין צְמַח אֲלֵא אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - לא יְהִיָּה זֹרַע בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה מִן אַחַר, עַד שְׂיִצְקֶךָ הָעֵקָרִין. **יג.** הִיְתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה חֲטִים, וְנִמְלַף לְזֹרַעָה שְׁעוּרִים קֶדָם שְׂיִצְמַחוּ הַחֲטִים - יִמְתִּין לָהּ עַד שְׂיִפְסְדוּ הַחֲטִים וַיִּתְּלִיעוּ בְּאַרְץ, כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אִם הִיְתָה שְׂדֵהוּ נוֹה [בַּמִּים], וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה אוֹתָן בְּמַחְרָשָׁה, וַיִּזְרַע הַמֵּין הָאַחֵר. וְאִינוּ צְרִיף לְהַפִּיף אֶת כְּלֵהָ, עַד שְׁלֵא תִשָּׂא חֲטָה שְׁלֵא נִעְקָרָה; אֲלֵא חוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׂדֵה כְּדָרְךָ שְׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קֶדָם הַמְּטָר כְּדִי שִׁתְּרוּהָ.

יד. צְמַחוּ הַחֲטִים, וְאַחַר כֵּן נִמְלַף לְזֹרַעָה שְׁעוּרִים - יִהְיֶה, וְאַחַר כֵּן יִזְרַע; וְאִם הוֹרִיד בְּהִמְתּוֹ לְתוֹכָהּ, וְקָרְסָמָה אֶת הַצּוֹמֵחַ - הָרִי זֶה מִתָּר לְזֹרַע שֶׁם מִן אַחַר.

טו. בְּאֶחָד בְּאֶדָר מְשַׁמְעִין עַל הַכְּלָאִים; וְכָל אֶדָם יוֹצֵא לְגִנְתּוֹ וּלְשָׂדֵהוּ, וּמִנְקִין אוֹתָן מִן הַכְּלָאִים. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, יוֹצֵאִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וּמִסְבִּיבִין לְבִדְקָ.

טז. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה עוֹקְרִין וּמְשַׁלְּיכִין, וְהָיָה בְּעֵלֵי בֵּתִים שֶׁמַּחֲסִין שְׁמִנְקִין לְהֵן שְׁדוּתֵיהֶן. הַתְּקִינוּ שְׂיִהְיוּ מִפְקָרִין אֶת כָּל הַשְּׂדֵה שֶׁמְצָאוּ בָּהּ כְּלָאִים - וְהוּא שְׂיִמְצָאוּ בָּהּ מִן אַחַר, אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה; אֲבָל פְּחוֹת מִכֵּן, לֹא יִגְעוּ בָּהּ.

יז. וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד הַפֶּסַח, לְרֵאוֹת הָאֲפִיל [הַזֵּרֵעִים הַמְּאֲחִירִים לְצִמּוּחַ] שְׂיִצָּא. וְכָלֵאִים שֶׁהִנְצִיּוּ [בִּיצִבְצוּ] - אֵין מְמַתִּינִים לְהֵן, אֲלֵא יוֹצֵאִין עֲלֵיהֶן מִדֵּי; וּמְפָקְרִין אֶת כָּל הַשְּׂדֵה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה.

יום שני

הלכות פלאים פרק ג

א. יֵשׁ מֵינִין בְּזֵרַעִים, שְׂיִהְיֶה הַמֵּין הָאֶחָד נִפְרָד לְצוּרוֹת הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שְׁנוֵי הַמְּקוֹמוֹת וְהַעֲבוּדָה שְׁעוֹבְדִין הָאָרֶץ, עַד שְׂנִרְאָה כְּשֵׁנֵי מֵינִין; וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין דוֹמִין זֶה לְזֶה, הוֹאִיל וְהֵן מִן אֶחָד, אֵינָן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה.

ב. וַיֵּשׁ בְּזֵרַעִים שְׁנֵי מֵינִין, שֶׁהֵן דוֹמִין זֶה לְזֶה וְצוּרַת שְׁנֵיהֶן קְרוּבָה לְהִיּוֹת צוּרָה אַחַת; וְאֵף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מֵינִין, הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה.

ג. פִּיצֵד? הַחֲזֵרַת עִם חֲזֵרַת גְּלִים, וְהָעֲלָשִׁין עִם עֲלָשִׁי שְׂדֵה, וְהַכְּרָשִׁין עִם כְּרָשִׁי שְׂדֵה, וְהַכְּסָבֵר עִם כְּסָבֵר הָרִים, וְהַסְרָדֵל עִם סְרָדֵל מְצָרִי, וְהַלְעַת הַמְצָרִית עִם הַדְּלַעַת הַרְמוּצָה - אֵינָן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה. וְכֵן הַחֲטִים עִם הַזּוּנִין, וְהַשְּׁעוּרִים עִם שְׁבֵלַת שׁוּעַל, וְהַכְּסָמִין עִם הַשְּׁפוּן, וְהַפּוֹל

וְאַרְבָּעָה, כְּגוֹן סָאָה שֶׁל חֲטִים שְׁנִתְעַרְבָה בְּשֵׁלֶשׁ וְעֲשָׂרִים סָאָה שֶׁל שְׁעוּרִים - הָרִי זֶה אֲסוּר לְזֹרַע אֶת הַמְּעַרְב, עַד שְׂיִמְעַט הַחֲטִין אוֹ יוֹסִיף עַל הַשְּׁעוּרִים; וְאִם זֵרַע, לֹאֶהָ.

ב. וְכָל שֶׁהוּא כְּלָאִים עִם הַזֵּרַע, מְצַטְרֵף לְאֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה. פִּיצֵד? שֵׁלֶשׁ וְעֲשָׂרִים סָאָה שֶׁל חֲטִים, שְׁנִתְעַרְבָה בָּהּ שְׁנֵי קִבְיִין שְׁעוּרִין, וְשְׁנֵי קִבְיִין עֲדָשִׁים, וְשְׁנֵי קִבְיִין פּוֹלִים - הָרִי זֶה לֹא יִזְרַע הַכֵּל, עַד שְׂיִמְעַט סָאָה שֶׁל תְּעַרְבָתָּ, וַיְכַר מִקְצָתָהּ אוֹ יוֹסִיף עַל הַחֲטִים; שֶׁהַשְּׁעוּרִים וְהַעֲדָשִׁים וְהַפּוֹל, כֻּלָּן כְּלָאִים עִם הַחֲטִים.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁנִתְעַרְבוּ מֵינֵי תְּבוּאָה זֶה בְּזֶה, אוֹ מֵינֵי קִטְנִיּוֹת זֶה בְּזֶה, אוֹ שְׁנִתְעַרְבָה תְּבוּאָה בְּקִטְנִיּוֹת, אוֹ קִטְנִיּוֹת בְּתְּבוּאָה. אֲבָל זֹרְעוּנֵי גִנָּה שְׁנִתְעַרְבָה אֶחָד מֵהֶן בְּתְּבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִיּוֹת, שְׁעוּרֵן אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מִמָּה שְׁזוֹרְעִין בְּבֵית סָאָה מְאוּתוֹ הַמֵּין: אִם נִתְעַרְבָה בְּסָאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית - לֹא יִזְרַע, עַד שְׂיִמְעַט אוֹ יוֹסִיף עַל הַתְּבוּאָה.

ד. פִּיצֵד? חֲרָדֵל שְׁנִתְעַרְבָה בְּתְּבוּאָה, וְהָרִי הַחֲרָדֵל זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ קֵב בְּכָל בֵּית סָאָה - אִם נִתְעַרְבָה מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מִן הַקֵּב בְּסָאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית, חֲטִב לְמַעַט; וְכֵן אִם הָיָה מִין זֶה מְזוּרְעוּנֵי גִנָּה זוֹרְעִין מִמֶּנּוּ סְאִתִּים בְּכָל בֵּית סָאָה - אִם נִתְעַרְבָה מִמֶּנּוּ חֲצִי קֵב בְּכָל סָאָה שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית, יִמְעַט.

ה. לְפִיכָף, תְּבוּאָה שְׁנִתְעַרְבָה בָּהּ זֵרַע פֶּשֶׁתָּן - אִם הָיָה שְׁלֹשֶׁת רְבָעִים בְּכָל סָאָה, הָרִי זֶה יִמְעַט; וְאִם לֹא, אִינוּ צְרִיף לְמַעַט; לְפִי שְׁבִית סָאָה זוֹרְעִין בּוֹ שְׁלֹשׁ סָאִים זֵרַע פֶּשֶׁתָּן. וְעַל דָּרָךְ זֶה, מְשַׁעְרִין בְּכָל הַזֵּרַעִים הָאַחֵרִים.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֶא נִתְכַּוֵּן לְעַרְב, וּבְשֵׁלֶא נִתְכַּוֵּן לְזֹרַע הַשְּׁנֵי מֵינֵין שְׁנִתְעַרְבוּ. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְעַרְב זֵרַע בְּזֵרַע אַחֵר, אוֹ לְזֹרַע הַשְּׁנֵי מֵינֵין שְׁנִתְעַרְבוּ - אֲפִלּוּ הִיְתָה חֲטָה אַחַת בְּתוֹף כְּרִי שֶׁל שְׁעוּרִים, אֲסוּרָה לְזֹרַעָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ז. הַזֹּרַע שְׂדֵהוּ מִין מִן הַמֵּינִין, וּכְשֶׁצְּמַח רָאָה בּוֹ כְּלָאִים - אִם הָיָה הַמֵּין הָאֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּשְׂדֵה - הָרִי זֶה יִלְקֹט [יעקוד], עַד שְׂיִמְעַטְנוּ, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵין, שְׁמָא יֵאמְרוּ: 'כְּלָאִים זֵרַע בְּכּוֹנָה'; בֵּין שֶׁהָיָה הַמֵּין הָאֶחָד שְׂצַמַח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בְּתְּבוּאָה וְקִטְנִית, אוֹ זֵרַעוּנֵי גִנָּה בְּתְּבוּאָה וְקִטְנִית וּבְזֵרַעוּנֵי גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוֹמֵחַ פְּחוֹת מִכֵּן, אִינוּ צְרִיף לְמַעַטוֹ.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֵׁישׁ מְקוֹם לְחֶשֶׁד; אֲבָל בְּזִמְן שֶׁהַדְּבָרִים מְרֵאִין שְׁאִין זֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה, אֲלֵא מְאֲלִיָּהֵן עֵלוֹ - אֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְמַעַט.

ט. פִּיצֵד? כְּגוֹן תְּבוּאָה שְׁעֵלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אִיסְטִים, וְתִלְתָּן שְׁזַרְעָה לְמֵאֲכָל אֶדָם שְׁעֵלוּ בָּהּ מֵינֵי עֲשָׂבִים - שְׂזָה [נִמְצָב] שְׁבוּדָאֵי לֹא נִגְרַם בְּכוּוּנָה, שְׁהָרִי הַזֵּרַע הַנוֹסֵף מִזִּיק וְ מִפְּסִיד הוּא. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

י. וּבְמָה יוֹדַע שֶׁהִתְלַתֵּן זְרוּעָה לְמֵאֲכָל אֶדָם? בְּשֶׁהִיְתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, וְעִשָּׂה לָהּ גְּבוּל סְבִיב. וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת שְׁעֵלוּ בּוֹ מֵינֵין הַרְבֵּה, אֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְעַקֵּר -

אחת של ירק - אפלו שורה של דלועין, שהעלין שלה ארפין ומסתבכין - מרחיק ביניהן ששה טפחים; ואם נמשכו העלין של דלעת ונקנסו לתבואה ונסתבכו בה - יצקו מן התבואה שלפני הדלעת, עד שלא יתערבו העלין. ואין צריך לומר, שאם זרע שורה ממין זה, ושורה ממין אחר - שדין להיות ביניהן תלם אחד, כמו שיתבאר.

יד. הרחיק בין שני המינין הרחקה הראויה להן, והיה מין זה נוטה על גבי מין זה - בין שנטת תבואה על התבואה, או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה, או תבואה על הירק - הכל מתר, שהרי הרחיק בשעור; חוץ מדלעת ויננית, שהיא נמשכת הרבה; לפיכך, אם נטת - יצקו מלפניה כמו שבארנו.

טו. היה בין שני המינין בור (סדה שוממה), או גיר (סדה חרושה), או גפה (גדר מערימת אבנים), או דרך, או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או אילן שהוא מסוף על הארץ, או סלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה מתר לסמוך המין לצד אחד מאלו, והמין האחד לצד השני; הואיל ואחד מכל אלו מבדיל ביניהן, הרי הן נראין מבדלין זה מזה.

טז. במה דברים אמורים, שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חטים - מתר לחברו לזרע בצדה שעורים, שנאמר: "שדך לא תזרע בלאים"; אין האסור אלא שיזרע שדהו בלאים, ולא נאמר "הארץ לא תזרע בלאים". ולא עוד, אלא אפלו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה מתר; מפני שנראו השעורים שבתוף שדהו, שהן סוף שדה חברו.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצדה זרועה חטים - מתר לו לזרע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו, סמוך לשדה חברו; שהרואה יודע שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא נתפון זה אלא לבדק שדהו אם ראויה היא לזרע פשתן אם לא, ונמצא בזרע להשתתה. לפיכך, אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין אחד, עד שירחיק בתוף שלו.

יח. היתה שדהו ושדה חברו שבצדה זרועין שני מיני תבואה - לא יזרע ביניהן תרדל וחריע, אפלו תלם אחד; מפני שהעם זורעין מאלו תלם אחד. אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות, מתר לזרע ביניהן תרדל או חריע - שמתר להקיף תרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינן מדיקין אותה. וכן אם היתה נזית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוף שדהו - הרי זה מתר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין צריך לומר, אם היתה נזית של זרע זה נוגעת בנזית של זרע האחר - מפני שהם נראין כסוף שדה שנגע בסוף שדה, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה, כמו שבארנו.

עם הספיר, והפרקדן עם הטפח, ופול לכן עם השעועית, והקשות עם המלפפון, והכרוב עם התרובתור (כרוב מדברי), והתרדין עם הלעזנין - אינן בלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוס (דומה ללפת), והתרדל עם הלפסן, ודלעת ויננית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה - אף על פי שדומין זה לזה, הרי אלו בלאים זה בזה.

ד. וכן באילן - שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין, הרי אלו בלאים. כיצד? התפוח עם התורור, והפרסקין עם השקדים, והשיזפין עם הרימין - אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן בלאים זה בזה; אבל האגסין עם הקרוסטמלין, והפרישין עם צורורין - אינן בלאים זה בזה.

ה. וכן יש שם זרעים ואילנות אחרות - אף על פי שהם שני מינין בטבצן, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה, או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול עד שיראו כשני גונין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.

ו. כיצד? הלפת עם הצנון - אינן בלאים זה בזה, מפני שפרי של זה דומה לפרי של זה; והלפת עם הנפוס - אינן בלאים זה בזה, מפני שהעלין דומין לעלין. אבל צנון עם הנפוס - אף על פי שהעלין דומין זה לזה, והפרי דומה לפרי - הרי אלו בלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל פיוצא באלו.

ז. וכמה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן בלאים זה עם זה? כדי שיהיו נראין מבדלין זה מזה; אבל אם נראין שזרעו בערבובית, הרי זה אסור.

ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת - הכל לפי גדל השדה הנזרעת, ולפי רחב העלין, ושלות היונקות (השורשים).

ט. כיצד? שדהו שהיתה זרועה מין תבואה, ובקש לזרע בצדה מין תבואה אחר בשדה אחרת - מרחיק ביניהן בית רבע, והוא כעשר אמות וחצי אמה על עשר אמות וחצי אמה מרבע, בין מן האמצע בין מן הצד. ואם לא היה ביניהן פשעור הנה, אסור; ואינו לוקה, עד שיהיו קרובין בתוף ששה טפחים.

י. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים על ששה טפחים מרבע, בין מן האמצע בין מן הצד. ופחות משעור זה, אסור; ואינו לוקה, עד שיהיו קרובין בתוף טפח.

יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, והשניה שבצדה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית רבע.

יב. במה דברים אמורים, שצריך להרחקה בשעורין האלו? בין שתי שדות. אבל אם היתה שדהו זרועה ירק, ורצה לזרע בצדה שורה של ירק ממין אחר - די לו לעשות בין השדה ובין השורה תלם (חפירה) אחד, ארפו ששה טפחים בלבד ורחבו כעמקו.

יג. היתה שדהו זרועה תבואה, ורצה לזרע בתוכה שורה

הלכות פלאים פרק ד

ואף על פי שמרחיק ביניהן; לפי שמינין הרבה בערוגה כזו, הרי הן כנטועין בערבוביה.

י. כמה דברים אמורים? בערוגה שהיא בחרבה ואין שם זרע חוצה לה. אבל ערוגה בין ערוגות, אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח [צד] מערוגה זו, ובכל רוח מערוגות שסביבותיה - יראה הכל כמערב. ואם הטא עליו שבערוגה זו לכאן, ועליו שבערוגה שבצדה מכאן, עד שיראו מבדלין - מתר; וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה לערוגה, מתר.

יא. ואסור לזרע חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטייה, ואפלו כנגד הקננות של ערוגה שאין בהן זרע; וגוה - שמא יזרע ארבעת המינין בארבע זויות ערוגה, ויזרע מינין אחרים חוצה לה כנגד הזויות, ונמצא הכל מערב.

יב. היתה הערוגה ששה על ששה, והיה לה גבול טפח סביב - מתר לזרע בה ואפלו שמונה עשר מין, שלשה על כל גבול וגבול, וששה באמצע; וירחיק בין כל מין ומין טפח ומחצה. ולא יזרע ראש הלפת בתוף הגבול, שמא ימלאהו. יתר על זה, לא יזרע.

יג. ואסור לזרע בערוגה מיני ירעים כענין זה, מפני שהן נראין פלאים; אבל מיני ירקות - הואיל ואין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט, הרי זה מתר, כמו שבארנו.

יד. גבול שהיה גבוה טפח, וזרעו בו מינין הרבה כמו שבארנו, ונתמעט מטפח מאחר שזרע בו - כשר, שהיה כשר מתחלתו.

טו. הרוצה למלאת כל גנתו מיני ירק רבים, ולא ירחיק ביניהן - עושה הגנה כלה ערוגות ערוגות מרבעות, אפלו ששה על ששה, ועושה בכל ערוגה חמשה עגולין, ארבעה בארבע רוחותיה ואחד באמצע; וזרע מין בכל עגול, וזרע ארבעה מינין אחרים בארבע קננות ערוגה - נמצאו תשעה מינין בכל ערוגה, והן נראין מבדלין זה מזה; ואינו מפסיד אלא מה שבין העגולין בלבד - שהוא מניחו חרב, כדי שיראו העגולין מבדלין מן הקננות, ומבדלין זה מזה. ואם רצה שלא יפסיד כלום - אם היו העגולין זרועין שתי, זרע מה שביניהן ערב; ואם היו זרועין ערב, זרע מה שביניהן שתי; כדי שיראו מבדלין.

טז. מכל אלו הדברים נתבאר לה, שבזמן שיש בין שני המינין הרחקה הראויה להן כדי שלא יינקו זה מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו; ובזמן שיראו מבדלין זה מזה - אין חוששין ליניקתו, אפלו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

הלכות פלאים פרק ה

א. הזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות, עם זרע הפך - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "שדך לא תזרע פלאים", ואחת משום "לא תזרע כרמך פלאים".

ב. ואינו לוקה משום זרע פלאי הפך, עד שיוזרע בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפלת יד; וכן אם חפה אותן בעפר, לוקה. וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן, או

א. מתר לזרע שתי שורות זו בצד זו של קשואין, ושתי שורות בצדן של דלועין, ושתי שורות של פול המצרי, ותלם [חפירה] בין כל מין ומין. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין, ושורה אחת של דלועין, ושורה אחת של פול המצרי - אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמינין אלו עליו שלהן ארפין ונמשכין ומסתבכין, ואם יזרע שורה בצד שורה, יתערב הכל ויראו כגזרעין בערבוביה.

ב. היתה שדהו זרועה מין ממני ירקות, ובקש לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם, ומניח מן הירק רחב שתיים עשרה אמה, ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם; וכן עד מקום שירצה, שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה אמה. אבל פחות מכך, אסור - מפני שהעליון מסתבכין מכאן ומכאן בירק שביניהן, ונראה הכל כאלו נזרע בערבוביה.

ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפלו דלעת יחידית, ובה לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית רבע; שהרי נמשכו עליה, והחזיקה מקום גדול. וכל דבר שיהיה בתוף בית הרבע שמרחיקין בין שני המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע וכיוצא בהן.

ד. התלם או אמת [=תעלת] המים שהן צמקין טפח - זרועין לתוכן שלשה מיני זרעונין, אחד על שפת התלם מכאן ואחד מכאן ואחד באחד באמצע.

ה. ומתו לנטע שני מינין בתוף גמה אחת, ואפלו קשות ודלעת; והוא, שיהיה מין זה נוטה מעל שפת הגמה לכאן והמין האחר נוטה לצד השני, ויראו נבדלין זה מזה. וכן אם נטע ארבעה מינין בתוף הגמה, והפךן לארבע רוחותיה - הרי זה מתר.

ו. הרוצה לזרע שדהו משר [=שורה] משר מכל מין - מרחיק בין כל משר ומשר שתי אמות על שתי אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו בערבוביה.

ז. רצה לעשות שדהו קרחת [=חלקת שדה] קרחת מכל מין - לא יעשה בתוף כל בית סאה יתר על תשע קרחות, כל קרחת מהן בית רבע; ונמצא רחוק בין כל קרחת וקרחת, קרוב לעשר אמות פחות רביע - שקל בית סאה, חמשים על חמשים.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארף, והקרחת מרבעת.

ט. מיני ירקות שאין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט, כמו שבארנו - מתר לזרע מהן אפלו חמשה מינין בתוף ערוגה אחת, שהיא ששה טפחים על ששה טפחים; והוא, שיוזרע ארבעה מינין בארבע רוחות ערוגה, ואחד באמצע, וירחיק בין כל מין ומין כמו טפח ומחצה, כדי שלא יינקו זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע.

תזרע, ותבואת הכרם" - עד שיזריע זה, ויהיה זה תבואה; אבל תבואה שיקבשה כל צרכה, וענבים שישלו כל צרכן - אינן מתקדשות. כיצד? תבואה שיקבשה כל צרכה, וכא ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שישלו כל צרכן, וזרע תבואה או ירק בצדן - אף על פי שזה אסור, אינן מתקדשות.

יד. פרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכן, אלא עדן הן בסר, וזרע בתוכו ירק או תבואה, והשרישו - הרי זה לא קדש. ואף על פי כן קונסין אותו, ואוסרין את הזרע; אבל הבסר, מתר. ואם עקר הזרע קדם שיעשו הענבים כפול הלכן, הרי הוא מתר בהניה. מקצתן נעשו כפול הלכן, ומקצתן לא נעשו - את שנעשו, נתקדשו; ושלא נעשו, מתרין.

טו. ענבים שנעשו כפול הלכן, וזרע בצדן תבואה או מיני ירקות, ולקט הזרע קדם שישריש - הרי זה מתר בהניה; ואם השריש, אסור.

טז. גפן שיקבשו העלין שלה, ונפלו פדדן שתיבש הגפן בימי הקר - אסור לזרע בצדה ירק או תבואה; ואם זרע, לא קדש. וכן הזרע בעציו שאינו נקוב המנח בכרם - לא קדש; ומכין אותו מכת מרדות. אבל עציו נקוב, הרי הוא פאריך.

יז. היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים, או שיצאו מן הזבלים או עם המים, או שהיה זרע או זורה בשדה לכן וסערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים בכרם, וצמחו - הרי זה לא נתקדש, שנגמר: "אשר תזרע", וזה לא זרע. ותיב לעקר, כשיראה; ואם קלמן, הרי זה קדש. סערתו הרוח לפניו, וראה הזרעים שנפלו לכרם - הרי זה כזרע. וכיצד יעשה? אם צמחו העשבים - הפך אותו במחרשה, ודיו. ואם מצאן שנעשו אביב - ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, שהכל אסור בהניה; ואם מצאה שנעשת דגן, הרי זה תשרף. ואם ראה אותן, וקלמן - הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכות להן.

יח. הרואה בכרם עשב שאין דרוך בני אדם לזרעו - אף על פי שהוא רוצה בקיומו לכהמה או לרפואה, הרי זה לא קדש; עד שיקים דבר שכמוהו מקימין רב העם באותו מקום. כיצד? המקים קוצים בכרם בערב, שרוצים בקוצים לגמליהם - הרי זה קדש.

יט. האירוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר כל מיני זרעים, אינן פלאים בכרם; והקנבס והקנרס וצמר גפן - הרי הן כשאר מיני ירקות, ומקדשין בכרם. וכן כל מיני דשאים שעולין מאליהן בשדה, הרי הן מקדשין בכרם. ופול המצרי - מין זרעים, ואינו מקדש. הקנים והגורד והאטדין - מיני אילן, ואינן פלאים בכרם.

כ. זה הפלל: כל המוציא עלין מעקרו, הרי זה ירק; וכל שאינו מוציא עלין מעקרו, הרי זה אילן. והצלף, אילן לכל דבר.

כא. הרואה ירק בכרם, ואמר: 'כשאגיע לו אלקטנו' - מתר; הגיע לו, ועבר מעליו ואמר: 'כשאחזור לו אלקטנו' - אם שהה עד שהוסיף אחד ממאמתי, הרי זה קדש.

כב. וכיצד משערין שיעור זה? רואין: אם נחתף ירק זה

זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן, במפלת יד - הרי זה לוקה.

ג. ואינו חייב מן התורה, אלא על קנבס, ולוף, וכיוצא בהן מזרעים שנגמרין עם גמר תבואת הכרם; אבל שאר הזרעים, אסורין מדבריהם. וכן אסור מדבריהם לזרע פלאי הכרם בחוצה לארץ.

ד. ולמה אסרו לזרע פלאי הכרם בחוצה לארץ, ולא אסרו פלאי זרעים? מפני שכלאי הכרם חמורין הן - שאם נזרעו בארץ ישראל, הרי הן אסורין בהניה; וכיון שהן אסורין בהניה בארץ, אסרו לזרען בחוצה לארץ.

ה. ואין עוררין [חופרים] עם הגוי בכלאים, אבל עוררין עמו [ולמרות שיקח הגוי את הכלאים, הקלו -] כדי למעט התפלה [=דבר המגונה].

ו. אין אסור משום פלאי הכרם, אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים, מתר לזרען בכרם; ואין צריך לומר, שאר אילנות.

ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים, או לטע גפן בצד הירק או תבואה. ואם עשה כן - אף על פי שאינו לוקה, הרי זה קדש [אסור בהנאה], ונאסרו שניהן בהניה - הירק או התבואה, והגפנים. ושורפין את שתיהן, שנגמר: "פן תקדש [ודרשו בו: תוקד אש] המלאה, הזרע וכו'"; ואפלו הקש של תבואה, והעצים של גפנים האלו - אסורין בהניה, ושורפין אותן. ולא יסיק בהן תנור וכירים, ולא יבשל בהן בשעת שרפתן.

ח. אחד הנוטע, ואחד המקים, כגון שראה פלאים צמחו בכרמו והניחן - הרי זה קדש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו; לפיכך, המספך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו, ולא נתקדשה התבואה; ספך גפן חברו על תבואתו - קדש תבואתו, ולא קדש גפן חברו; ספך גפן חברו על תבואת חברו, לא קדש אחד מהן. ומפני זה, הזרע פרמו בשביעית [שהכל הפקר] - לא קדש.

ט. הרואה פלאים בכרם חברו, וקימו - הרי זה הרואה אסור בהניחן, וכל אדם מתרין בהן. ואלו קימן בעל הכרם - היה מקדש אותן לכל אדם, כמו שבארנו.

י. האנס [גלו] שזרע פלאים בכרם חברו - אם נשתקעו [התחבא] הבעלים, אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש מן התורה; ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתיאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים.

יא. הרוח שעקרה פירות [=ענפין] הגפן, ושלחה אותן על התבואה - יגרד אותן מיד; ואם ארעו אנס, ולא סלקן - הרי אלו מתרין, ולא נתקדשו.

יב. אנס שזרע הכרם - כשיצא האנס, יקצר הזרע מיד, ואפלו בחרו של מועד. ואם לא מצא פועלין, יוסיף להן עד שליש בשכרן; בקשו ממנו יותר מכאן, עד שלא מצא פועלים - הרי זה מבקש בנחת וקוצר. ואם נשתהה הזרע עד שהגיע לעונת שיקדש - הרי זה קדש, ויאסרו שניהן. **יג.** מאימתי תבואה או ירק מתקדשין? משישרישו; ענבים, משיעשו כפול הלכן, שנגמר: "המלאה הזרע אשר

אָלָא פְּחוֹת מִטְּפַח סְמוּךְ לְאַרְץ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע, וְאַחַר כֵּן יַחֲזֹר וַיִּשְׂרַשׂ אֶת הַנֶּשֶׂאֵר בְּאַרְץ מִן הַגְּפָנִים.

ז. הַמְּבַרֵּיף [=הַמְּטַמֵּיין] אֶת הַגְּפָן בְּאַרְץ, אֲפִלּוּ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ הַדְּלָעַת שֶׁיִּכְשֶׁה וְנַעֲשֶׂת כְּסִילוֹן [=צִינּוּר], אוּ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל חֶרֶשׁ - אִם הָיָה עֶפֶר עַל גְּבֵה שֶׁלִּישָׁה טְפָחִים אוּ יָתֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע עַל גְּבֵה; וְאִם הָיָה עַל גְּבֵה פְּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזֶרַע עַל גְּבֵה, וַיִּמְתֵּר לְזֶרַע בְּצִדָּהּ.

ח. הַבְּרִיכָה בְּסֻלַּע - אֵף עַל פִּי שְׂאִין עֶפֶר עַל גְּבֵה אֲלָא שְׂלֵשׁ אֲצָבָעוֹת, מִתֵּר לְהִבְיֵא זֶרַע עָלֶיהָ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׂאִין עֶקֶר הַגְּפָן נִרְאָה; אֲבָל אִם הָיָה עֶקֶרָה נִרְאָה - צִרִיף לְהִרְחִיק שֶׁשָּׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ, וְאַחַר כֵּן יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמִּרְחִיק מִכָּל גְּפָן יַחֲדִידִית שֶׁלֹּא הַבְּרִיכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר.

ט. הַמְּבַרֵּיף שְׂלֵשׁ גְּפָנִים, וְעַקְרֵיהֶן נִרְאִין - אִם לֹשׁ בִּיגִינֵן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה - הָרִי אֵלּוּ מִצְטַרְפוֹת לְשָׂאֵר גְּפָנִים הָעוֹמְדוֹת, וְכֹאֵלּוּ לֹא הַבְּרִיכָן; וְאִם לֹא, אֵינָן מִצְטַרְפוֹת.

י. הֵיוּ פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ - אֵינָן מִצְטַרְפוֹת, אֲלָא מִרְחִיק מִהֶן שֶׁשָּׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְזוֹרַע.

יא. כָּל הַזֹּרַע תַּחַת הַשְּׂרִיגִים [=הַעֲנַפִּים] וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאִין מִן הַגְּפָן - הָרִי זֶה קָדֵשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע רְחוֹק מֵעַקֵּר הַגְּפָן כְּמָה אַמּוֹת.

יב. הַדְּלָה [=הַגְּבִיחַ] אֶת הַגְּפָן עַל מִקְצַת אַפְּפִירוֹת [קִנִּים] - לֹא יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאַפְּפִירוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין עָלֶיהֶן לֹא שְׂרִיגִין וְלֹא עָלִין; וְאִם זֶרַע - הוֹאִיל וְאֵינָן הִזְרַע תַּחַת סְבוּף הַגְּפָן, הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם הַדְּלָה הַגְּפָן עַל מִקְצַת בְּדִי [=עֲנַפִּי] אֵילָן שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרִי, כְּגוֹן הָאֲרֹז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲבָל אִם הַדְּלָה עַל מִקְצַת אֵילָן מֵאֲכָל - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע תַּחַת מוֹתֵר בְּדִי הָאֵילָן שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עָלֶיהֶן שְׂרִיגֵי הַגְּפָן; שְׂאִין אָדָם מִבְּטֵל אֵילָן מֵאֲכָל וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ אַפְּפִירוֹת לְגִפָּן. וְאִם נִמְשְׁכוּ הַשְּׂרִיגִים אַחַר שְׂזוּרַע, וְסִפְּכוּ עַל הַזֶּרַע - הָרִי זֶה מִתְּזַיֵּן לְמָקוֹם אַחֵר.

יג. הַזֹּרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאַפְּפִירוֹת אוּ תַּחַת מוֹתֵר אֵילָן שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ שְׂרִיגֵי הַגְּפָן וְסִפְּכוּ עַל הַזֶּרַע - הָרִי זֶה אֲסוּר לְקַיְמוֹ, אוּ לְהַחֲזִיר הַשְּׂרִיגִים. אֲלָא כִּיִּצַּד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע.

יד. קִנִּים הַיּוֹצֵאִין מִן הָעָרִים [עֲרִיסַת הַקִּנִּים שֶׁהִגִּין שׁוֹכְבַת עֲלֶיהָ], וְחֵס עָלֶיהֶן לְפִסְקָן [לְחוֹתְכוֹ] כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאַפְּפִירוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע תַּחְתֵּיהֶן; וְאִם עֲשָׂאֵן כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהֶן הַשְּׂרִיגִים וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאִין, הָרִי זֶה אֲסוּר לְזֶרַע תַּחְתֵּיהֶן.

טו. פֶּרַח הַיּוֹצֵא מִן הָעָרִים, אוּ מִן הַדְּלִית [גִּפֵּן מוֹגְבַּהַת] - רוֹאִין כְּאֵלּוּ מִשְׁקֶלֶת תְּלוּיָהּ בּוֹ עַד הָאֲרָץ, וְאֲסוּר לְזֶרַע תַּחְתֵּיהֶן; וְכֵן הַמוֹתֵחַ זְמוּרָה מֵאֵילָן לְאֵילָן, אֲסוּר לְזֶרַע תַּחְתֵּיהֶן.

טז. קֶשֶׁר חֲבָל אוּ גְמִי בְּזַמּוּרָה, וְקֶשֶׁר הָרֹאשׁ הָאֲחֵר כְּאֵילָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע תַּחַת הַחֲבָל; וְאִם מִתַּח חֲבָל זֶה כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה עָלָיו הַשְּׂרִיגִים וְהַעֲלִים - הָרִי הוּא כְּאַפְּפִירוֹת, וְאֲסוּר לוֹ לְזֶרַע תַּחְתֵּיהֶן.

אוּ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאֲרָץ, בְּכַמֶּה זְמַן יִיבֹשׁ - הַגֵּעַ עֲצָמָךְ שֶׁיִּיבֹשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר בּוֹ לְחָה, כְּמָאֵה שְׂעָה. אִם נִשְׁתַּהַּה בְּאַרְץ מִשְׁהִיגֵעַ לוֹ חֲצִי שְׂעָה, הָרִי הוֹסִיף וְאֲסוּר; וְאִם נִשְׁתַּהַּה פְּחוֹת מִחֲצִי שְׂעָה, מִתֵּר.

כג. אֲסוּר לְעַבֵּר בְּעֵצִין נְקוּב שְׂזוּרַע בּוֹ יָרֵק, בְּתוֹךְ הַכְּרָם; וְאִם הֵיחִיחַ תַּחַת הַגְּפָן, וְנִשְׁתַּהַּה שָׁם בְּאַרְץ כְּדִי לְהוֹסִיף אַחַד מִמֵּאֲתָיִם - הָרִי זֶה קָדֵשׁ.

כד. כְּצֵל שְׁנֻטְעוּ בְּכָרֶם, וְאַחַר כֵּן נִעְקַר הַכְּרָם, וְאַחַר כֵּן צִמְחוּ הַבְּצִלִּים מִן הָעֶקֶר הַנִּטְוֵעַ - אֵף עַל פִּי שֶׁרַבּוּ הַגְּדוּלִּים עַל עֶקְרוֹ בְּמֵאֲתָיִם, הָרִי אוֹתוֹ הָעֶקֶר כְּאַסוּרוֹ; שְׂאִין גְּדוּלֵי הַתֵּר, מְעַלִּין אֶת הָעֶקֶר הָאֲסוּר.

יום שלישי

הלכות פלאים פרק ו

א. הַזֹּרַע יָרֵק אוּ תְבוּאָה בְּכָרֶם, אוּ הַמְקִימוֹ עַד שֶׁהוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגְּפָנִים שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֹׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה לְכָל רוּחַ, עֲגָלוֹת וְלֹא מְרַבְּעוֹת; וְרוֹאִין כָּל הָעֵגוּל שֶׁרַחְבּוֹ שְׁתַּיִם וְשִׁלְשִׁים אַמָּה, כְּאֵלּוּ הוּא כְּלוּ מֵלֹא יָרֵק - וְכָל גְּפָן שֶׁתְּהִיָּה בְּתוֹךְ כָּל עֵגוּל זֶה, נִתְקַדֵּשׁ עִם הַיָּרֵק, וְכָל שְׂחוּץ לְעֵגוּל, אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה בֵּין שְׁפַת הָעֵגוּל הַזֶּה וּבֵין שׁוּרוֹת הַגְּפָנִים שְׂחוּצָה לוֹ יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל אִם הָיָה בִּיגִינֵן אַרְבַּע אַמּוֹת מִצְמַצְמוֹת אוּ פְּחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעֵגוּל כְּאֵלּוּ הַיֵּצִיעַ לַשּׁוּרָה הַסְּמוּכָה לוֹ, וְכֹאֵלּוּ רַחֵב הָעֵגוּל אַרְבָּעִים אַמָּה; וְרוֹאִין כָּל גְּפָן שֶׁתִּפַּל בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה שֶׁל אַרְבָּעִים אַמָּה, הָרִי הִיא מִתְקַדְּשֶׁת.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרַע אוּ מְקִים בְּתוֹךְ הַכְּרָם; אֲבָל הַזֹּרַע חוּצָה לְכָרֶם, וְסֻמָּךְ לוֹ - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ שְׂתֵי שׁוּרוֹת שֶׁל גְּפָנִים הַסְּמוּכוֹת לְזֶרַע, בְּאַרְף כָּל הַזֶּרַע וְיִתֵּר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לְזֶרַע; וּמִתְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע רַחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת, בְּאַרְף כָּל הַשּׁוּרָה שֶׁל כָּרֶם. וְאִם זֶרַע בְּצִד גְּפָן יַחֲדִידִית, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע אֲלָא שֶׁשָּׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

ד. יִלְדָה [=גִּפֵּן צִעִירָה] פְּחוֹת מִטְּפַח, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת אֶת הַזֶּרַעִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׂתַיִם, וְאַחַת יּוֹצֵאת זָנָב [הַחֲמִישִׁית בּוֹלֶטֶת כְּזַנָּב]; אֲבָל אִם הָיָה כָּל הַכְּרָם כֵּן, הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ.

ה. שְׂתֵי גִּנּוֹת זוֹ עַל גְּבִי זוֹ, הַתְּחַתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - זוֹרַע אֶת הָעֲלִיוֹנָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְאוּרֵי עֲשָׂרָה טְפָחִים קְרוּב לְכָרֶם; שְׂאוּרֵי עֲשָׂרָה טְפָחִים סְמוּךְ לְכָרֶם אוּ לְגִפֵּן יַחֲדִידִית, אֲסוּר לְזֶרַע בּוֹ וְרַעִים. וְאִם הָיָה הָעֲלִיוֹנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - הָרִי זֶה זוֹרַע אֶת הַתְּחַתּוֹנָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְמִטָּה מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים מֵעַקֵּר הַגְּפָנִים.

ו. מִי שֶׁהִיָּתֵה שְׂדֵהוּ וְזוּרַע יָרֵק אוּ תְבוּאָה, וְנִמְלַף לְטַע כְּמָה גְּפָנִים - הוֹפֵף אֶת הַזֶּרַעִים בְּמַחְרָשָׁה, וְאַחַר כֵּן נוֹטֵעַ; וְלֹא יִטַּע וְאַחַר כֵּן יִהְפֵּף. הִיָּתֵה נוֹטֵעַ גְּפָנִים, וְנִמְלַף לְזוּרַע זְרַעִים - מִשְׂרַשׂ אֶת הַגְּפָנִים, וְאַחַר כֵּן זוֹרַע אֶת הַזֶּרַעִים; וְאִם רָצָה לְקַץ אֶת הַגְּפָנִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר מִהֶן

מְכַוֵּנֹת, הַעֲבֹו וְהָרִי הֵן מְכַוֵּנֹת - הָרִי זֶה כָּרָם. כִּיצַד הוּא יוֹדֵעַ אִם הֵן מְכַוֵּנֹת? מְבִיא חוּט הַמֵּדָה, וּמוֹתֵחַ מִזֹּו. יא. כָּרָם שְׁחָרַב בְּאֲמָצְעוֹ, וְנִשְׂאָר שְׁלֹם מִכָּל סְבִיבָיו - אִם יֵשׁ בְּקִרְחַת שְׂבָאֲמָצְעוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הָרִי זֶה מְרַחֵק מֵעֵקְרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, וְזוֹרֵעַ בְּאֲמָצְעַת הַקִּרְחַת. וְאִם אֵין כֵּה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, הָרִי זֶה לֹא יְבִיא זֶרַע לְשֵׁם; וְאִם הִבִּיא - הוּאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן הַגְּפָנִים שֶׁל כָּרָם, הָרִי זֶה לֹא קָדַשׁ.

יב. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּשְׂאָר פְּנוּי בְּלֹא גְפָנִים, בֵּין סוֹף הַכָּרָם וּבֵין הַגְּדֵר שְׁלוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְחֹל הַכָּרָם' - אִם יֵשׁ בוֹ שְׂתִים עֶשְׂרֵה אַמָּה - מְרַחֵק מִן הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ אֶת הַשָּׂאָר.

יג. הִיָּה בּוֹ פְּחוֹת מְשִׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, לֹא יְבִיא זֶרַע לְשֵׁם; וְאִם הִבִּיא - הוּאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, הָרִי זֶה לֹא קָדַשׁ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרָם גְּדוֹל; אֲכָל כָּרָם קָטָן - אֵין לוֹ מְחֹל, אֲלֹא מְרַחֵק אַרְבַּע אַמּוֹת מִסוֹף הַגְּפָנִים, וְזוֹרֵעַ עַד הַגְּדֵר. וְכֵן כָּרָם גְּדוֹל שֶׁהִיָּה בֵּין כָּל שׂוּרָה וְשׂוּרָה שְׂמוּנָה אַמּוֹת אוֹ יֵתֵר, אֵין לוֹ מְחֹל.

יד. הִיָּה הַגְּדֵר הַמְּקִיף אֶת הַכָּרָם פְּחוֹת מֵעֶשְׂרֵה טְפָחִים, אוֹ שֶׁהִיָּה גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה טְפָחִים וְאֵין בוֹ רַחֵב אַרְבַּעַת טְפָחִים - אֵין לוֹ מְחֹל, אֲלֹא מְרַחֵק מִסוֹף הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ עַד הַמְּחִיצָה; אֲפִלּוֹ הִיָּה בֵּין הַגְּפָנִים וּבֵין הַמְּחִיצָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמְחִיצָה, זוֹרֵעַ אֶת חֲצֵי הָאֲמָה.

טו. גְּדֵר שֶׁהוּא גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה טְפָחִים, וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֵמֶק עֶשְׂרֵה טְפָחִים וְרַחֵב אַרְבַּעַת - הָרִי זֶה מְתֵר לְטַעַם כָּרָם בְּצִדּוֹ מִכָּאן, וְיִרְקוֹת בְּצִדּוֹ מִכָּאן; אֲפִלּוֹ מְחִיצָה שֶׁל קָנִים - אִם אֵין בֵּין קָנֵה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הָרִי זֶה מְבַדֵּל בֵּין הַכָּרָם וְהַיֵּרֶק כְּגֵדֵר.

טז. גְּדֵר הַמְּבַדֵּל בֵּין כָּרָם וְיֵרֶק, שֶׁנִּפְרָץ - עַד עֶשְׂרֵה אַמּוֹת - הָרִי זֶה כְּפִתְחֵהוּ, וּמְתֵר; הִיָּתָה פְּרִצָה יֵתֵר מֵעֶשְׂרֵה - כְּנֶגֶד הַפְּרִצָה אֲסוּר, עַד שֶׁיִּרְחִיק מִן הַגְּפָנִים כְּשַׁעוֹר. נִפְרָצוּ בוֹ פְּרִצוֹת רַבּוֹת - אִם הִיָּה הַעוֹמֵד כְּפִרוּץ - הָרִי זֶה מְתֵר, וְכֹאֵלּוֹ אֵין שֵׁם פְּרִצָה; הִיָּה [הַחֲלֵק] הַפְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הַעוֹמֵד [הַחֲלֵק הַמְּגוּדֵר] - לֹא יִזְרַע כְּנֶגֶד כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים, עַד שֶׁיִּרְחִיק כְּשַׁעוֹר.

יז. מְחִיצַת הַכָּרָם שֶׁנִּפְרָצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּדֵר'; גְּדֵרָה וְנִפְרָצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּדֵר'. נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה, וְלֹא גְדֵרָה - הָרִי זֶה קָדַשׁ.

יח. בֵּית שֶׁהִיָּה חֲצִי מִקְרָה וְחֲצִי אֵינוֹ מִקְרָה, וּגְפָנִים נְטוּעִים בְּצִד זֶה - מְתֵר לְזֶרַע יִרְקוֹת בְּצִד הָאַחֵר; שֶׁהָרִי פִי תִקְרָה כֹּאֵלּוֹ יֵרֵד וְסִתֵּם, וְנִעֲשֶׂה בִּיגִיָּהן כְּמְחִיצָה. לְפִיכָּה, אִם הַשָּׂוֶה אֶת קְרוּיוֹ, אֲסוּר.

יט. חֲצֵר קִטְנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוֹאֵה לְגִדּוּלָהּ, וְהִיָּה גְפָנִים בְּגִדּוּלָהּ - אֲסוּר לְזֶרַע בְּקִטְנָה; וְאִם יִזְרַע - הַזֶּרַעִים אֲסוּרִין, וְהַגְּפָנִים מְתוּרוֹת. הִיָּה גְפָנִים בְּקִטְנָה - מְתֵר לְזֶרַע בְּגִדּוּלָהּ; הוּאִיל וַיֵּשׁ לְגִדּוּלָהּ פְּסִין מִכָּאן וּמִכָּאן, הָרִי הִיא כְּמְבַדֵּל מִן הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְבַדֵּל מִן הַגִּדּוּלָהּ.

הַלְכוֹת פְּלָאִים פָּרֶק ז

א. הִבָּא לְזֶרַע בְּצִד הַכָּרָם - מְרַחֵק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעֵקְרֵי הַגְּפָנִים, וְזוֹרֵעַ; וְאִם גָּפֵן יְחִידִית הִיא - מְרַחֵק מִמֶּנּוּ שֵׁשָׁה טְפָחִים, וְזוֹרֵעַ. הִיָּתָה שׂוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים זוֹ בְּצִד זוֹ, אֲפִלּוֹ הֵן מֵאָה - אֵין זֶה כָּרָם, אֲלֹא כְּגֵפֵן יְחִידִית; וּמְרַחֵק מִן הַשׂוּרָה שֵׁשָׁה טְפָחִים, וְזוֹרֵעַ. הִיָּה שְׂתִי שׂוּרוֹת, הָרִי אֵלּוֹ כָּרָם, וְצָרִיף לְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּל צִד, וְאַחֵר כָּף יִזְרַע.

ב. וְכִמָּה יִהְיֶה בְּכָל שׂוּרָה? שְׁלֹשׁ גְּפָנִים אוֹ יוֹתֵר. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה בֵּין כָּל גָּפֵן וְגָפֵן מְאֲרַבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׂמוּנָה אַמּוֹת. אֲכָל אִם הִיָּה בֵּין שְׂתֵי הַשׂוּרוֹת שְׂמוּנָה אַמּוֹת, חוּץ מִמְּקוֹם הַגְּפָנִים עֲצָמָן - הָרִי אֵלּוֹ כְּמְבַדֵּלוֹת זוֹ מִזֹּו, וְאֵינֵן כָּרָם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְרַחֵק אֲלֹא שֵׁשָׁה טְפָחִים מִכָּל שׂוּרָה. וְכֵן אִם הִיָּה בִּיגִיָּהן פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - הָרִי אֵלּוֹ כְּגֵפֵן אַחַת, וּמְרַחֵק שֵׁשָׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

ג. הִיָּה שְׁלֹשׁ שׂוּרוֹת - אַף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּיגִיָּהן פְּחוֹת מְאֲרַבַּע, הָרִי אֵלּוֹ כָּרָם; וְרוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעָה, כֹּאֵלּוֹ אֵינָהּ וְכֵן אִם הִיָּה שְׁלֹשׁ שׂוּרוֹת, וּבֵין כָּל שׂוּרָה וְשׂוּרָה שְׂמוּנָה אַמּוֹת אוֹ יֵתֵר - הָרִי זֶה זוֹרֵעַ בֵּין הַשׂוּרוֹת.

ד. לְפִיכָּה, הַנוֹטֵעַ אֶת כָּרְמוֹ מִתְחַלֶּה, וְהִרְחִיק בֵּין כָּל שׂוּרָה וְשׂוּרָה שְׂמוּנָה אַמּוֹת - מְתֵר לְהִבִּיא זֶרַע בְּתוֹכוֹ, וְיִרְחִיק מִכָּל שׂוּרָה שֵׁשָׁה טְפָחִים בְּלִבָּד; אֲכָל אִם יִזְרַע חוּצָה לוֹ, צָרִיף לְהִרְחִיק מִשׂוּרָה הַחִיצוֹנָה אַרְבַּע אַמּוֹת כְּשֶׂאֵר הַכָּרְמִים. וְאֵין דִּין בֵּין הַשׂוּרוֹת שֶׁל זֶה הַכָּרָם, כְּכָרָם שְׁחָרַב מְאֲמָצְעוֹ - שֶׁהָרִי מִתְחַלֶּה נִטְעֵן מְרַחֵקִין.

ה. הִיָּתָה בְּשִׂדָּה זוֹ שׂוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים, וּבְשִׂדָּה חֲבֵרוֹ שׂוּרָה שְׁנִיָּה כְּנֶגְדָּה קְרוּבָה לָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁמְפַסֵּיק בִּיגִיָּהן דֶּרֶךְ הַיְחִידִי, אוֹ דֶּרֶךְ לְרַבִּים, אוֹ גְדֵר שֶׁהוּא נִמּוּף מֵעֶשְׂרֵה טְפָחִים - הָרִי אֵלּוֹ מְצֻטְרָפוֹת לְהִיָּת שְׂתִיָּהן כָּרָם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בִּיגִיָּהן פְּחוֹת מִשְׂמוּנָה.

ו. נִטַּע שׂוּרָה אַחַת בְּאַרְץ, וְשׂוּרָה אַחַת בְּמִדְבָּרָה - אִם גְּבוּהָה הַמִּדְבָּרָה מִן הָאֲרֶץ עֶשְׂרֵה טְפָחִים, אֵין מְצֻטְרָפוֹת; פְּחוֹת מִכֵּן, מְצֻטְרָפוֹת.

ז. הַנוֹטֵעַ חֲמֵשׁ גְּפָנִים, שְׂתִים כְּנֶגֶד שְׂתִים וְאַחַת יוֹצֵאת בְּזֵנֵב - הָרִי זֶה נִקְרָא 'כָּרָם קָטָן', וְצָרִיף לְהִרְחִיק מִהֵן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. אֲכָל אִם נִטְעֵן שְׂתִים כְּנֶגֶד שְׂתִים וְאַחַת בְּאֲמָצְעָה, אוֹ שְׁלֹשׁ בְּשׂוּרָה זוֹ וְשְׂתִים כְּנֶגֶד בְּשׂוּרָה שְׁנִיָּה - אֵינֵן כָּרָם, וְאֵינוֹ מְרַחֵק מִהֵן אֲלֹא שֵׁשָׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ. ח. כָּרָם שְׁחָרַב - אִם יֵשׁ בוֹ לְלֶקֶט עֶשְׂרֵה גְפָנִים לְכָל בֵּית סָאָה, וְיִהְיֶה נְטוּעוֹת שְׂתִים כְּנֶגֶד שְׂתִים וְאַחַת יוֹצֵאת וְזָב [בּוֹלֵטת כּוֹנֵן], אוֹ יֵשׁ בוֹ לְכוֹן שְׁלֹשׁ כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ - הָרִי זֶה נִקְרָא 'כָּרָם דָּל', וְאֲסוּר לְזֶרַע בְּכָלּוֹ.

ט. כָּרָם שֶׁאֵינוֹ נְטוּעַ שׂוּרוֹת שׂוּרוֹת, אֲלֹא מְעַרְבֵב - אִם יֵשׁ בוֹ לְכוֹן שְׂתִים כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ, הָרִי זֶה כָּרָם. וְאִם לֹא, אֵינוֹ כָּרָם; אֲלֹא דִיּוֹ לְהִרְחִיק שֵׁשָׁה טְפָחִים מִכָּל גָּפֵן, וְזוֹרֵעַ.

י. הִיָּה הַעֵקְרִים מְכַוֵּנִין, וְהַנוֹף אֵינוֹ מְכַוֵּן - הָרִי זֶה כָּרָם; הַנוֹף מְכַוֵּן, וְהַעֵקָר אֵינוֹ מְכַוֵּן - אֵינוֹ כָּרָם. הִיָּה יִרְקוֹת וְאֵינֵן

הערים מן הגפנים ולכתל - מודד מן הכתל ארבע אמות, וזרע; ונמצא בין הגדר ובין עקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד הגפנים - מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות, שנמצא רחוק מן הכתל חמש אמות. ועל דרך זו, דנין בכל ערים.

ד. אחד הפונה את הגדר ואחר כך נטע, או שנטע ואחר כך עשה הגדר - הואיל וערסן, הרי זה ערים; ונהרס הגדר או נסתם הערין - אין כאן ערים, אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים.

ה. ערים שחרכ אמצעו, ונשתפרו בו חמש גפנים בצד הגדר מכאן, וחמש גפנים בצד הגדר האחר מכנגדו - זה הוא הנקרא 'פסקי ערים'. אם יש ביניהם שמונה אמות ואחד מששים באמה - הרי זה מרחיק מפל שורה ששה טפחים, וזרע; והוא, שלא יזרע תחת האפפרות, כמו שבארנו.

ו. היה ביניהן שמונה אמות בצמצום, הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם זרע - הואיל והרחיק מפל שורה ששה טפחים, הרי זה לא קדש. ואם אין שם גדר - מרחיק ששה טפחים מפל שורה, וזרע; שאין כאן לא ערים, ולא פסקי ערים. חזר וכנה הגדר - חזר ערים למקומו, וחזרו פסקי ערים למקומם.

ז. גנה קטנה שהיא מקפת גדר, וערס את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כתליה - אם יש בה מלא בוצר וסלו מכאן, ומלא בוצר וסלו מכאן - הואיל והיא מקפת גדר, וזרעין בתוכה ירקות; ואם אין בה כשעור הזה - אין זרעיים בתוכה, מפני שנראה הכל כערים אחד וירק בתוכו. ח. גפנים שהיו וזרעין במדרגה גבוהה, והערים שלהן יוצא ומסוכף על השדה - אם עומד בארץ ובוצר את כלו - רואין כל המקום שתחת הערים כאלו הוא מקום עקרי הגפנים, ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת הערים; ואם אינו יכול לכצר עד שיעלה במדרגה או בסלם - אין אסור לזרע, אלא תחת הערים בלבד.

ט. שני כתלים הסמוכין זה לזה, והגפנים נטועין בהוית ביניהן, והערים יוצא עם הכתלים מתוך הקרן וכלה - מרחיק מעקרי הגפנים כשעור, וזרע במקום הפלה שאין עליו ערים; ואף על פי שהזרע מכונן בין שני הכתלים שביניהן הערים - הואיל והרחיק כשעור, הרי זה זרע בין הכתלים.

י. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט, ואחר כך נעקם ונמשך על הארץ, וחזר ועלה כמו ארפקה (פרק הרגל) - כשמודדין בין הגפן ובין הזרע ששה טפחים, או ארבע אמות - אין מודדין אלא מסוף הארפקה, לא מעקר הגפן הראשון.

יא. כבר בארנו, שאף על פי שמרחיק בין הזרע והגפנים כשעור - צריך להזהר שלא תספד הגפן על הירק, או לספד הירק על הגפן; זרע ירק או תבואה, וצמחה, ואחר כך ספד עליה את הגפן - הקשים מתרין, והדגן ידלק. היו שרשי הפרס יוצאין לתוף הארבע אמות שבין הפרס והתבואה, יעקר; היו שרשי התבואה יוצאין לתוף הארבע אמות, מתר.

כ. חריץ שהוא עובר בפרס, עמק עשרה ורחב ארבעה - אם היה מפלש מראש הפרס ועד ראשו - הרי זה נראה כבין שני הפרמים, ומתר לזרע בתוכו; ובלבד שלא יהיו הגפנים מספכין עליו, כמו שבארנו. ואם לא היה מפלש - הרי היא פגת שבאמצע הפרס, שאף על פי שהיא עמקה עשרה ורחבה ארבעה או יתר, אסור לו לזרע בתוכה - אלא אם כן היה בקרחת שש עשרה אמה.

כא. שביל שבין שני פרמים, הרי הוא כפרס שחרכ אמצעו: אם יש ביניהן שש עשרה אמה - מרחיק מזה ארבע אמות ומזה ארבע אמות, וזרע את המותר; ואם היה פחות מכאן, לא יביא זרע לשם.

כב. שומרה (מקום מצפה לשומר) שבפרס - אם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, מתר לזרע בראשה ירק; ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין בה, כדי שלא יראה ירק בתוף הפרס מלמעלה. כמה דברים אמורים? במרבעת. אבל אם היתה השומרה עגולה - צריכה שהיתה בתוכה חלל ארבעה טפחים, כדי שתהיה מפלגת מן הארץ; וצריכה עפר על ראשה מלמעלה, שלשה טפחים.

כג. הבית שבפרס - אם היה יתר משלשה טפחים על שלשה טפחים, וזרעין בתוכו ירק; ואם היה פחות משלשה על שלשה - הרי הוא פסתום, ואין זרעין בתוכו.

כד. גפן יחידית שהיתה נטועה בתוף הנקע (שקע באדמה), או בתוף הערין - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח וזרע את כל הערין, כדרך שעושה במישור; ואם היה עמק עשרה, והנה רחב שפת הערין ארבעה - אסור לזרע בתוכו, אף על פי שהרחיק ששה.

כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוהה עשרה ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה, ואף על פי שהרחיק ששה; ואם הרחיק ששה וזרע, לא קדש. וכמה ירחיק לכתחלה, וזרע? ארבע אמות לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר הערין, או שאר המקום המקף גדר.

הלכות פלאים פרק ח

א. הגפנים שגדלו בכרייתן, והרי השריגים שלהן והאשכולות משלכין על הארץ - הן הנקראין 'פרס'. אבל העושה כמו מטה, או כמו שבכה גבוהה מעל הארץ, כדי שיהיו השריגים והאשכולות נסמכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה, והדלה אותן - הרי זה נקרא 'ערים'; ואותן הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או שבכה, והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראין 'אפפרות'. ודינים אחרים יש בערים.

ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר, וערסן על גבי כתל שגבוהה עשרה וכיוצא בו, או שנטען בצד חריץ עמק עשרה ורחב ארבעה - הרי אלו נקראין 'ערים'; וצריך להרחיק מן הערים ארבע אמות, ואחר כך יזרע - כדרך שמרחיק מן הפרס.

ג. ומהיכן מודדין? מן עקר הגדר שערסן עליו. כיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הכתל אמה, ונמצא

של סוס וחמור] שאמו חמור - מתר להרפיכו על פרה שאמה חמור, ואסור להרפיכו אפלו על החמור; אבל פרה שאמו סוס, אסור להרפיכו על פרה שאמה חמור. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך, הרוצה להרפיכ פרה על פרה, או למשך בשתי פרות - בודק בסימני אונים וזנב וקול: אם דומין זה לזה - בידוע שאמן ממין אחד, ומתירין.

ז. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה באחד, והיה אחד מהן מין טהורה, והשני מין טמאה - הרי זה לוקה בכל מקום, שנאמר: "לא תחורש בשור ובחמור יחדו". אחד החורש, או הזורע, או המושך בהן עגלה או אבן באחד; ואפלו משך באחד או הנהיג באחד, ואפלו בקול - לוקה, שנאמר: "יחדו", מפל מקום; אבל המזונגן [רותם אותם יחדיו], פטור עד שימשך או ינהיג.

ח. אחד שור וחמור, ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור - בין בהמה עם בהמה, פחזיר עם הפכש, או חיה עם חיה, פחזיר עם הפיל, או חיה עם בהמה, ככלב עם העז או צבי עם החזיר, וכיוצא בהן - על כל אלו, לוקה מן התורה; שחיה בכלל בהמה היא, כמו שבארנו במאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים - כל שני מינין שהן כלאים בהרבעה, אסורין לחרש בהן באחד ולמשך אותן ולהנהיגן; ואם עשה בהן מלאכה באחד, או משך, או הנהיג - מכין אותו מכת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבנים, כגון עז עם שבוט; ואם עשה, פטור.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה כלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתו גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה אחד יושב בעגלה, ואחד מנהיג - שניהן לוקין; ואפלו מאה שהנהיגו כלאים באחד, בלן לוקין.

י. מתר לעשות מלאכה באדם ובהמה או חיה באחד - כגון אדם שחורש עם השור, או מושך עגלה עם החמור, וכיוצא בזה, שנאמר: "בשור ובחמור יחדו", לא באדם וחמור או באדם ושור.

יא. בהמת פסולי המקדשין - אף על פי שהיא גוף אחד, הפתוב עשה אותה כשני גופין; מפני שהיתה קדש, נעשית כקדש וחול מערבין זה בזה; ונמצאת בהמה זו, כבהמה טמאה עם הטהורה המערבין באחד - הרי הוא אומר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה", מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין, או המרביע בו - הרי זה לוקה משום כלאים; ואסור זה, מדברי קבלה.

הלכות כלאים פרק י

א. אין אסור בכלאי בגדים, אלא צמר ופשתים בלבד, שנאמר: "לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדו". ויש בכרפי הזים כמו צמר שגדל על האבנים שבנים המלח ים שמימיו מלוחים], תבניתו כתבנית הנזב, והוא רך ביותר, וכלף שמו; ואסור עם הפשתן מפני מראית העין, שהוא

יב. כל ההרחקות והשעורין האמורין בכלאים - באמה בת ששה טפחים שוחקות [=מרווחות]; ולא יצמצם במדות הכלאים, שאין מצמצמים אלא להחמיר.

יג. כל השעורין האלו שמרחיק בין הגפנים והתבואה או הירק - אינן אלא בארץ ישראל, או בסוריה. אבל בחוזה לארץ, מתר לזרע בצד הגפנים בתוך הפרס לכתחלה; ולא אסרו בחוזה לארץ, אלא לזרע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפלת ד. ואם אמר לתינוק גוי לזרע לו בחוזה לארץ, מתר; אבל לא יאמר לגוי גדול, שלא יתחלף בישראל.

יד. ואף על פי שמתר לזרע הירק בצד הפרס בחוזה לארץ - הרי אותו הירק הזורע שם אסור באכילה, ואפלו בחוזה לארץ; והוא, שיראה אותו לוקט ומוכר; אבל ספקו מתר, כמו שבארנו במאכלות אסורות.

יום רביעי

הלכות כלאים פרק ט

א. המרפיכ זכר על נקבה שאינה מינו - בין בבהמה בין בחיה ובעופות, ואפלו במיני חיה שבנים - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוזה לארץ, שנאמר: "בהמתך לא תרביע כלאים". ואחד בהמה חיה ועוף שלו, או של חברו. ואינו לוקה, עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת; אבל אם העלים זה על זה בלבד, או שעוררן בקול - מכין אותו מכת מרדות.

ב. מתר להכניס שני מינין לסהר [=כלוב] אחד; ואם ראה אותו רבעו זה את זה, אינו זקוק להפרישן. ואסור לישראל לתן בהמתו לגוי להרביעה לו.

ג. מי שעבר והרפיכ בהמתו כלאים, הרי הנולד מהן מתר בהנאה; ואם היה מין טהורה עם מין טהורה - מתר באכילה, כמו שנתבאר במאכלות אסורות.

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה - אף על פי שמתעברין זה מזה, ודומין זה לזה - הואיל והן שני מינין, הרי אלו כלאים ואסור להרפיכן. ביצד? הנזב עם הכלב והכלב הפפרי עם השועל, והצבאים עם העזים, והיעלים עם הרחלים, והסוס עם הפרד, והפרד עם החמור, והחמור עם הערוד - אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן כלאים זה בזה.

ה. מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר עם השור, והרמף [מין סוס] עם הסוס - מתר להרפיכן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אנו עם אנו בר, כלאים זה עם זה; שהאנו ביציו מבפנים, ואנו הבר ביציו מבחוץ - מכלל שהם שני מינין. והכוי [מין שהוא ספק חיה ספק בהמה] - כלאים עם החיה, ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק.

ו. הילודין מן הכלאים - אם היו אמותיהן מין אחד, מתר להרפיכן זה על זה. ואם היו אמותיהן משני מינין, אסור להרפיכן זה על זה; ואם הרפיכ, לוקה. וכן אם הרפיכ זה הנולד, אפלו על מין אמו - לוקה. ביצד? פרה [נולד ממין

יב. פלאי בגדים - מתר לעשותן ולמכרן, ואין אסור אלא ללבש אותן או להתכסות בהן בלבד, שנגמר: "לא תלבש שעטנז", ונגמר: "לא יעלה עליך" - העלילה שהיא דרך לבישה. אבל אהל שהוא פלאים, מתר לישב תחתיו; וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של פלאים, שנגמר: "לא יעלה עליך", אבל אתה מציעו תחתיה. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו, והתחתון שבהם פלאים - אסור לישב על העליון, שמא תפרך נימה על בשרו.

יג. במה דברים אמורים? ברפין, כגון יריעות ושמלות. אבל אם היו קשין ואינן נכרכין, כגון פרים וכסותות - מתר לישב עליהן ולהסב; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בהן.

יד. וכן הפרכת שהיא פלאים - אם היתה רפה, אסורה; שמא יסמך לה השמש, ותעלה על בשרו. ואם היתה קשה שאינה נכרכת, מתרת.

טו. מועל שהוא פלאים, ואין לו עקב - מתר ללבושו; שעור הרגל קשה הוא, ואינו נהנה כשאר עור הגוף.

טז. תופרי כסות (של כלאים), תופרין פדרפן (כהרגלם) - ובלבד שלא יתפנונו (להנות מהכסות המונח עליהם) בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים; והצנועין (=המהדריים), תופרין בארץ (תוך הקפדה שלא להניח על גופם). וכן מוכרי כסות, מוכרין פדרפן - ובלבד שלא יתפנונו בחמה שיציל להן הפלאים שעל פתיהן מן החמה, ולא יתפנונו בגשמים להתחמם בו; והצנועין, מפשילין במקל.

יז. לא יקח אדם ביצה כשהיא (חמה ומונחת ב) בכגד פלאים - שהרי הוא נהנה בפלאים (של הבגד המפריד את גופו) מפני החמה (שלא יכווה מחום הביצה) או מפני הצנה (שחום הביצה מחמם את הבגד, והבגד מחמם את גופו). וכן כל פיוצא בזה.

יח. לא ילבש אדם פלאים עראי, ואפלו על גבי עשרה בגדים, שאינו מהנהו כלום, ואפלו לגנוב את המכס; ואם לבש בן, לוקה.

יט. אין אסור משום פלאים, אלא בגדים שהן דרך חמום - כגון הכתנת, והמצנפת, והמכנסים, והאבנט, והשמלה, ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהן. אבל צלצולין (=חגורות) קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן, לצרר בהן את המעות, או לצרר בהן את התכלין, וסמרטוט שמניחין עליו רטיה או מלוגמה או אספלונית (מיני תחבושת) וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי שבשרו נוגע בהן; שהרי אין דרך חמום בכף.

כ. ציץ (רצועה המקיפה את הראש) של עור או משי וכיוצא בהן, שתלה בהן חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם, כדי להפריח הזבובין - אין בו משום פלאים; שאין דרך חמום בכף.

כא. המנהיג בהמות ומכניס תכלים לתוך ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר, ואף על פי שפוכרן על ידו; אבל אם קשרן בלן - נעשו פלאים, ואסור לו לכורךן על ידו.

דומה לצמר רחלים. וכן השירים (=משיר) והפלה, אסורין מפני מראית העין.

ב. רחל בת עז - צמר שלה, אין לוקין עליו משום פלאים; אבל אסור הוא מדבריהם, מפני מראית העין. כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. כיצד? צמר ופשתים שטרפן (=ערבם) זה בזה, ושע (סרקם והחליקם) אותן, ועשה מהן לבדין - הרי אלו פלאים; טרפן, וטנה אותן כאחד, וארג בגד מטוי זה - הרי זה פלאים.

ג. תפר בגד של צמר בשל פשתן, אפלו תפרן במשי, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן, או בגד פשתים בחוטי צמר, או קשר חוט צמר בחוטי פשתים או גדלן, אפלו נתן צמר ופשתים בשק או בקפה וכרכן - הרי אלו פלאים. ואפלו קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי שהרצועה באמצע, וכן אם קפל בגדי צמר ופשתן, וקשרן - הרי אלו פלאים, שנגמר: "צמר ופשתים יחדו", מקל מקום (בכל מצב) - כיון שנתאחד, נאסר.

ד. ומנין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי צרף הכתוב להתיר פלאים בציצית, כמו שלמדו מפי השמועה, שלא נסקכה פרשת פלאים לפרשת ציצית, אלא להתיר פלאים בציצית; והציצית, חוטי קשורין בלבד הן - מקלל, שחבור בזה שלא במקום מצנה אסור מן התורה, שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

ה. הפלאים, אין לו שעור; אפלו חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן, או של פשתן בצמר - אסור.

ו. צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו, שטרפן זה בזה, וטנה מהן טוי - אם היה החצי מן הרחלים - הרי הכל בצמר, והרי הוא פלאים עם הפשתן. ואם היה הרב מן הגמלים - מתר לערבו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים; ואין חוששין לנימות (=שערות) של צמר המערבין בהן, מפני שאינן חוטי צמר.

ז. לפיכך, עורות הכבשים שעושין מהן בגדים - אף על פי שתופרין אותן בפשתן, מתרין; ואין חוששין לנימות של צמר, אף על פי שנוכרו בכלל חוט הפשתן שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן.

ח. וכן הקנבס והפשתן שטרפן זה בזה - אם רב מן הקנבס, מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היה מתצה למחצה, אסור.

ט. העושה בגד כלו צמר גמלים, או צמר ארנבים, או קנבס, וארג בו חוט של צמר מצד זה, וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום פלאים.

י. בגד צמר שגפנס (נקרע) - מתר לפרף (לחבר) אותו בחוט פשתן, וקושר (את החוט מסביבם, באופן שניתן להפריד את חלקי הבגד מבלי להתיר הקשר); אבל לא יתפר.

יא. לובש אדם בגד צמר ובגד פשתן, וחוגר עליהן מבחוץ - ובלבד שלא יטרף (=ערבב) את המשיחה (שרוץ של שני הבגדים), ויקשר בה בין כתפיו.

שהתרו בו - הרי זה חיב על כל שהיה ושהיה שהתרו בו עליה, ואף על פי שלא פשט.

לא. המלביש את חברו כלאים - אם היה הלוכש מזיד - הלוכש לוקה, והמלביש עובר משום "ולפני עור, לא תתן מכשל"; ואם לא ידע הלוכש שהבגד כלאים, והמלביש מזיד - המלביש לוקה, והלוכש פטור.

לב. כהנים שלבשו בגדי כהנה שלא בשעת עבודה - אפלו במקדש - לוקין, מפני האכנט שהוא כלאים; ולא התרו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה כמו הציצית.

בריי רחמנא דסייען

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזוב פרט הכרם; (ח) שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השכחה; (י) שלא ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה כמסת יד; (יג) שלא יאמץ לכו על העני. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מתנות עניים פרק א

א. הקוצר את שדהו - לא יקצר כל השדה כלה, אלא יניח קמה מעט לעניים בסוף השדה, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה בקצריך"; אחד הקוצר, ואחד התולש. וזה שמניח, הוא הנקרא 'פאה'.

ב. וכשם שמניח בשדה - כך מניח באילנות כשאוסף את פרותיהן, מעט לעניים. עבר וקצר את כל השדה, או אסף כל פרות האילן - לוקח ממה שקצר או אסף מעט, ונותנו לעניים; שנותנתו מצות עשה, שנאמר: "לעני ולגר תעזב אתם". ואפלו טחן הקמח ולשו, ואפיהו פת - הרי זה נותן פאה מן הפת לעניים.

ג. אבד כל הקציר שקצר, או נשרף, קדם שיתן הפאה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על מצות לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה שנתק לו.

ד. וכן בלקט, כשקוצר ומאלם [אלומות] - לא ילקט השבלים הנזופלות בשעת הקציר, אלא יניחם לעניים, שנאמר: "ולקט קצירך לא תלקט". עבר ולקטן - אפלו טחן ואפה - נותן לעניים, שנאמר: "לעני ולגר תעזב אתם"; אבדו או נשרפו אחר שלקטן, קדם שיתן לעניים - לוקה.

ה. וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה, וכן בעוללות - שנאמר: "וכרמך לא תעולל, ופרט פרמך לא תלקט; לעני ולגר תעזב אתם". וכן המעמר [חבילות], ושכח אלמה אחת בשדה - הרי זה לא יקחנה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתה". עבר ולקחו - אפלו טחנו ואפיהו, הרי זה נותנו לעניים, שנאמר: "לגר ליתום ולא למנה יתה", זו מצות עשה. הא למדת, שכלן

כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים, ומטפחות שמספגין בהן הכלים והקרקעות, ומטפחות ספר תורה, ומטפחות הספרים - אסורין משום כלאים; שהרי הידים נוגעות בהן, והן נכרכין על היד תמיד ומחממין.

כג. אותות [=סימנים] שעושין הכובסין והגרדין [=אורגים] בבגדים, כדי שיהיה כל אחד מכיר את שלו - אם היתה אות של צמר בפשתן, או פשתן בצמר - הרי זה אסור, ואף על פי שאינו חשוב אצלו.

כד. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן, בתכיפה [=תפירה] אחת - אינו חבור, ואין זה כלאים; קבץ שני ראשי החוט כאחד, או שתכף שתי תכיפות - הרי זה כלאים.

כה. מתר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה; ולעשות ממנו מרדעת לחמור, ויושב עליה; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפלו להוציא עליה את הזבל.

כו. המת והבהמה שהיו מלבשין כלאים, מתר לנשאן על כתפו.

כז. בגד צמר שאבד בו חוט פשתן, או בגד פשתן שאבד בו חוט צמר - הרי זה לא ימכרנו לגוי, שמא ימכרנו הגוי לישראל; ולא יעשונו מרדעת לחמור, שמא ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשונו - שהרי אין הכלאים נכר בו. וכיצד היא תקנת בגד זה? זוכעו - שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד - ומיד הוא נכר לו, ושומטו; ואם לא נכר, הרי זה מתר, שמא נשמט והלך לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר בארנו בביאות אסורות, שכל אסורי ספקות מדברי סופרים; ולפיכך הקלו בספק זה.

כח. הלוקח כלי צמר מן הגוים - צריך לבדקן יפה יפה, שמא תפורין הן בפשתן.

כט. הרואה כלאים של תורה על חברו - אפלו היה מהלך בשוק - קופץ לו, וקורעו עליו מיד, ואפלו היה רבו שלמדו חכמה; שאין כבוד הבריות דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה. ולמה נדחה בהשכ אבדה, כמו שיתחבאר? מפני שהוא לאו של ממון; ולמה נדחה בטמאת מת? הואיל ופרט הכתוב. ומפי השמועה למדו: "לאחתי" אינו מטמא, אבל מטמא למת מצוה. אבל דבר שאסורו מדבריהם - הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום; ואף על פי שכתוב בתורה "לא תסור מן הדבר", הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות. לפיכך, אם היה עליו שעטנז של דבריהם - אינו קורעו עליו בשוק, ואינו פושט בשוק, עד שמגיע לביתו; ואם היה של תורה, פושטו מיד.

ל. הלוכש כלאים, או המתכסה בו - לוקה; היה לבוש בכלאים כל היום כלו, אינו לוקה אלא אחת. הוציא ראשו מן הבגד והחזירו, הוציא ראשו והחזירו - אף על פי שלא פשט הבגד כלו, הרי זה חיב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים, שהוא חיב אחת על כל היום? בשהתרו בו התראה אחת; אבל אם התרו בו ואמרו לו: 'פשט! פשט!' והוא לבוש בו, ושהה כדי לפשט וללבש אחר

ויכר נתפרש בתלמוד, שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם; ויראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שהן נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

טו. כמה הוא שיעור הפאה? מן התורה, אין לה שיעור; אפלו הניח שבלת אחת, יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם, אין פחות מאחד מששים, בין בארץ, בין בחוצה לארץ; ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה, ולפי רב העניים, ולפי ברפת הנרע. כיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים, אינו מועיל לעני - הרי זה מוסיף על השעור; וכן אם היו העניים מרבין, מוסיף. ואם נרע מעט ואסף הרבה, שהרי נתברך - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף בפאה, מוסיפין לו שכר; ואין להוספה הזאת שעור.

יום חמישי

הלכות מתנות עניים פרק ב

א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטתו בלו כאחת, ומכניסין אותו לקיים - חייב בפאה, שנאמר: "ובקצרכם את קציר ארצכם".

ב. כל הדומה לקציר בתמש דרכים האלו, הוא שחייב בפאה - כגון התבואה, והקטניות, והחרובין, והאגוזין, והשקדים, והרמונים, והענבים, והזיתים, והתמרים בין רטבים בין יבשים, וכל פיוצא באלו. אבל איסטים ופואה וכיוצא בהן פטורין, מפני שאינן אכל. וכן כמהין ופטוריות פטורין, מפני שאין גדוליהן מן הארץ כשאר פרות הארץ. וכן ההפקר פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא מפקר לכל. וכן התאנים אינן חייבין בפאה, שאין לקיטתן כאחד, אלא יש באילן זה מה שייצמר היום ויש בו מה שייצמר לאחר כמה ימים. וכן הנרק פטור, שאין מכניסין אותו לקיים. השומים והבצלים חייבין בפאה, שהרי מיבשין אותן ומכניסין אותן לקיים; וכן האמהות של בצלים שמניחין אותן בארץ לקח מהן הנרע, חייבות בפאה. וכן כל פיוצא בהן.

ג. קרקע כל שהוא חייב בפאה, ואפלו היתה של שתפין - שנאמר: "קציר ארצכם", אפלו של רבים.

ד. שדה שקצרוהו גוים לעצמן, או קצרוהו לסטים, או קרסמוהו נמלים, או שברתה הרוח או בהמה - הרי זה פטורה מן הפאה; שחובת הפאה במקמה.

ה. קצר חציה, וקצרו לסטים חציה שנשאר - הרי זה פטורה; שהחייב - בחצי שקצרו לסטים. אבל אם קצרו לסטים חציה, וחרור הוא וקצר השאר - נותן פאה לשעור מה שקצר; קצר חציה, ומכר חציה - הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה, והקדיש חציה - הפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל; קצר חציה, והקדישו - הרי זה מניח מן הנשאר פאה הראויה לכל.

ו. פרם שהיה בוצר ממנו ענבים למכר בשוק, ובדעתו שניחם השאר לגת לדרף אותו - אם היה בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת, כפי הנשאר.

מצות לא תעשה שנתק לעשה; ואם לא קים עשה שבהן, לוקה.

ו. כשם שהשכחה בעמרים, כך היא במקמה - אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה, הרי זו לעניים. וכשם שהשכחה בתבואה וכיוצא בה - כך יש שכחה לאילנות כן, שנאמר: "כי תחבט זיתך, לא תפאר אתריך" (ודדשו "אחריך" זו שכחה); והוא הדין לשאר האילנות, שיש להן שכחה בזיתים.

ז. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפרם - הפרט, והעוללות, והפאה, והשכחה; ושלש מתנות בתבואה - הלקט, והשכחה, והפאה; ושתיים בשאר האילנות - השכחה, והפאה.

ח. כל מתנות עניים אלו - אין בהן טובת הנזה לבועלים [=אין לו רשות לתתם למי שירצה על מנת שיחזיק לו טובה], אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותן מידו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים, אינו אלא גר צדק - שהרי הוא אומר במעשר: "וכא הלוי והגר", מה לוי בן ברית אף הגר בן ברית. ואף על פי כן, אין מונעין עניי גוים ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן - מפני דרכי שלום.

י. נאמר במתנות עניים: "לעני ולגר תעזב אתם", כל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים מלבקש ולחזור עליהן - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; שאין גופן קדוש פתרומות. ואינו חייב לתן דמיהן; שלא נאמר בהן "ונתן לעניים", אלא "תעזב אתם"; ואינו מצוה לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים, והרי אין עניים.

יא. ומאימתי כל אדם מתרין בלקט? משייכנסו המלקטים השניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים, ויצאו. ומאימתי כל אדם מתרין בפרט ובעוללות? משיהלכו העניים בפרם וכבואו, הנשאר אחרי כן מתר לכל אדם. ומאימתי כל אדם מתרין בשכחה של זיתים בארץ ישראל? אם שכח אותה בראש הזית - הרי זה מתר בה מראש חדש כסלו, שהוא זמן רביעה [מטר] שניה בשנה אפלה [כלומר: המועד השני לירידת המטר בשנה שהגשמים מאחרים]; אבל צבורי זיתים שישכחו תחת האילן, הרי זה מתר בהן משייפסקו עניים מלחור אתריהן.

יב. כל זמן שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ תחת האילנות - נוטל, ואף על פי שכבר התר כל אדם בשכחה שבראש האילנות; וכל זמן שיש לו לטל שכחה שבראש האילן - נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה תחתיה.

יג. מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידין עליהן - הרי הן של בעל השדה, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים מלחזור על מתנותיהן.

יד. כל מתנות עניים האלו - אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, פתרומות וכמעשרות; הרי הכתוב אומר: "ובקצרכם את קציר ארצכם", ו"כי תקצר קצירך בשדך".

מחלקין; ואפלו תשעים ותשעה אומרין לחלק, ואחד אומר לבו - לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

טז. פאה של דלית [=19 מוגבהת] ושל דקל, שאין העניינים מגיעין לבו אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה, ומחלק בין העניינים; ואם רצו פלן לבו אותה לעצמן, בוזזין; ואפלו תשעים ותשעה אומרין לבו, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד שאמר בהלכה, ומחביבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן.

יז. בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניינים בשדה, או מניחין אותן לבו אותה - בשחר, ובחצות היום, ובמנחה; ועני שבא שלא בזמן זה, אין מניחין אותו לטל - כדי שיהיה עת קבוע לעניינים שיתקבצו בו פלן לטל. ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום? מפני שיש שם עניות מניקות שצריכין לאכל בתחלת היום, ויש שם קטנים שאינן נעורין בבקר ולא יגיעו לשדה עד חצי היום, ויש שם זקנים שאינן מגיעין עד המנחה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר, או שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו, ומעבירין אותו ממנה; ואפלו מה שנטל - לוקחין אותו מידו, וניתן לעני אחר.

יט. מי שלקט את הפאה, ואמר: 'הרי זה לאיש פלוני העני' - אם עני הוא זה שלקט - מתוך שזוכה בה לעצמו, זכה בה לאותו פלוני; ואם עשיר הוא - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניינים אלו העומדין לפניו, ובא עני אחר ונטלה - זכה בה; שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מציאה, עד שיגיעו לידו.

הלכות מתנות עניים פרק ג

א. אין מניחין את הפאה משדה על חביתה. ביצר? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת בלה, ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה בקצרה", שנייח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה. ואם הניח משדה על חביתה, אינה פאה.

ב. היתה שדה זרועה בלה מין אחד, והיה נחל בתוך השדה, אף על פי שאינו מושף, או אמת [=תעלת] המים שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה כאחת, והוא שתהיה מושכת וקבועה - הרי זו כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ופאה מצד זה לעצמו.

ג. וכן אם היה מפסיק [מפריד] בה דרך היחיד שהוא רחב ארבע אמות, או דרך הרבים הרחב שש עשרה אמה. אכל שביל היחיד, והוא הפחות מארבע אמות, או שביל הרבים הפחות משש עשרה אמה - אם היה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים, מפסיק; ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא הרי היא כשדה אחת.

ד. היה מפסיק בה ארץ בורה שאינה זרועה ולא חרושה, או ארץ גרה - והיא שנוחרשה ולא נזרעה - או שהפסיק בה זרע אחר, כגון שהיה חטים מכאן וחטים מכאן

ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר, כפי הראוי לכל הפרס; הואיל ובצר מרוח אחת - אינו בבוצר עראי מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור. וכן הקוטף מלילות [קטיפה עראית של שבליים] מעט מעט ומכניס לביתו - אפלו קטף כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

ז. הקוצר כל שדהו - קדם שתגמר ועדין לא הכיאה שלישי, הרי זו פטורה; ואם הגיעה לשלישי, חייבת. וכן בפרות האילן - אם נגמרו שלישי גמירתן, חייבין.

ח. המקדיש שדהו והיא קמה, ופדאה והיא קמה - חייבת בפאה. קצרה הגזבר, ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה, היתה קדש שאינו חייב בפאה.

ט. גוי שקצר שדהו, ואחר כך נתגיר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור.

י. אין שוכרין פועלים גוים לקצר, מפני שאינן בקיאיין בלקט ופאה; ואם שכר וקצרו את בלה, הרי זו חייבת בפאה.

יא. בעל הבית שקצר כל שדהו, ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבליים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר; ואפלו נתן להן רב הקציר משום פאה, הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה, נותן להן פאה קדם שיעשר; אבל דש וזרה ברחת ובמורה, ונמר מלאכתו - מעשר, ואחר כך נותן להן מן הפרות המעשרין, שעור הפאה הראויה לאותה שדה. וכן באילנות.

יב. אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה - כדי שיהיו העניים יודעין מקום שיבואו לו, וכדי שתהיה נפרת לעובדים ולשבים ולא יחשד, ומפני הרמאין - שלא יתפגן לקצר הכל, ואומר לאלו שרואין אותו קוצר סוף השדה, 'בתחלת השדה הנחתמי'. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם אדם, ויניחנה, ויתננה לעני הקרוב לו. עבר והניח הפאה בתחלת השדה, או באמצעה - הרי זו פאה; וצריך שנייח בסוף השדה, כשעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמרו לו: 'תן לנו מצד זה', ונתן להם - זו וזו פאה; וכן בעל השדה שהפריש פאה, ואמר: 'הרי זו פאה, וגם זו', או שאמר: 'הרי זו פאה, וזו' - הרי שתייהן פאה.

יד. אסור לפועלים לקצר את כל השדה, אלא מניחין בסוף השדה כשעור הפאה; ואין לעניים בה כלום, עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו. לפיכך, עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום גזל, עד שיודע לו שהיא מדעת בעל הבית.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים הנקצרים, וכן פאת הפרס והאילנות - נתנת במחבר לקרקע, והעניינים בוזזין אותה בגדם; ואין קוצרין אותה במגלות, ולא עוקרין אותה בקרדמות - כדי שלא יכו איש את רעהו. רצו אותן העניינים לחלק אותה ביניהן, הרי

שמוכר אותו לח בפני עצמו, ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו; שהשוק והגרון, כשני מינין הן.

יד. הזרע את שדהו מין אחד - אף על פי שהוא עושהו שני גרנות, מניח פאה אחת; ורעה שני מינין - אף על פי שהוא עושה אותן גרן אחד, נותן פאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני עצמו.

טו. ורעה שני גונים ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים או שני מיני שעורים - אם עשין גרן אחד, נותן פאה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פאות; ודבר זה, הלכה למשה מסיני.

טז. האחין שחלקו, נותנין שתי פאות; חזרו ונשתתפו, נותנין פאה אחת. השתפין שקצרו חצי השדה, ואחר כך חלקו - זה שלקח הקצור, אינו מפריש כלום; וזה שלקח הקמה, מפריש על החצי שלקח בלבד. חזרו ונשתתפו, וקצרו החצי האחר בשתפות - כל אחד מהן מפריש מחלקו שבקמה על חלק חברו שבקמה, אבל לא על החצי שנקצר.

יז. שדה שהגיע חצייה עד שליש, וחצייה לא הגיע, והתחיל לקצר בחצי שהגיע חציו, ואחר כך הביאה כלה שליש, ואחר כך גמר החצי הראשון שהגיע בתחלה - מפריש מן הראשון על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשון ועל האחרון; אבל לא מן הראשון על האחרון.

יח. המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה - אם מכר כל השדה, כל אחד ואחד נותן פאה מחלקו שלקח. ואם התחיל בעל השדה לקצר, ומכר מקצת ושיר מקצת - בעל השדה נותן פאה הראויה לכל; שפיון שהתחיל לקצר, נתחייב בכל. ואם מכר תחלה - מפריש הלוקח על מה שלקח, ובעל השדה על מה ששיר.

יט. שדה אילן, אין מפסיק בה אלא גדר גבוה המבדיל בין האילנות; אבל אם היה הגדר מבדיל מלמטה, והפדים והפארות מערבין מלמעלן ונוגעין בגדר על גבו - הרי זה כשדה אחת, ונותנין פאה לכל.

כ. שנים שלקחו אילן אחד, נותנין ממנו פאה אחת; לקח זה צפוניו וזה דרומי - זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה לעצמו.

כא. הקרובין - כל שאדם עומד בצד קרוב זה וקרוב בצד קרוב אחר, ורואין זה את זה - הרי הן פלן כשדה אחת, ופאה אחת לכלן; היו שני הצדדין רואין את האמצעיים, ואין הצדדין רואין זה את זה - מפריש מצד אחד מן הראשונים על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשונים, אבל לא יפריש מצד ראשון זה על צד האחר.

כב. הזיתים - כל שיש מהן בריח אחת מרוחות העיר, כגון זיתים שיש במערב העיר פלן, או במזרחה - הרי הן כשדה אחת, ופאה אחת לכלן.

כג. הבוצר את מקצת פרמו מכאן ומכאן, כדי להקל מעל הגפן עד שימצאו שאר האשכולות רוח ויוסיפו - הוא הנקרא 'מדל'; וכבר בארנו, שהבוצר מריח אחת אינו מדל, ולפיכך נותן מן הנשאר פאה הראויה לכל - ואף על

ושעורים באמצע, או שקצר באמצעה אפלו קדם שתביא שליש וחרש מקום שקצר - הרי זו נפסקת לשתי שדות; והוא, שיהיה רחב כל אחד מאלו, כשלשה תלמים של פתים [=תחילת החרישה] - והוא פחות מבית רבע. במה דברים אמורים? בשדה קטנה שהיא חמשים אמה על שתי אמות או פחות; אבל אם הייתה יתרה על זו, אין הבור או הניר מפסיקה לשנים, אלא אם כן היה בו רחב בית רבע. אבל זרע אחר כל שהוא, מפסיק בה.

ה. אכלה גובאי [מין ארבה], או קרסמויה נמלים באמצעה - אם חרש מקום שאכלו, הרי זה מפסיק.

ו. הזרע בהר שאינו פלו שוה, אלא יש בו תלים תלים גבוהין ומקומות מקומות עמקות - אף על פי שאינו יכול לחרש אותו פלו ולזרע אותו באחד, אלא נחרש המקום הגבוה בפני עצמו - הרי זה כשדה אחת, ומניח פאה אחת בסוף ההר על כל ההר.

ז. מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים, נותן פאה מכל אחת ואחת; ואם היו ראשי שורות מערבין, נותן מאחת על הכל. היו פחות מעשרה - אף על פי שאין ראשי השורות מערבין, נותן מאחת על הכל. היה סלע על פני כל השדה - אם עוקר הוא את המחרשה מצד זה ונותנה מצד זה, מפסיק; ואם לאו, אינו מפסיק.

ח. הזרע שדה שיש בה אילנות - אף על פי שהיא מלבנות מלבנות [ערוגות מרובעות] בין האילנות, ואין כל הזרע מערב - נותן פאה אחת לכל השדה; שהדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום האילנות נחלק הזרע.

ט. במה דברים אמורים? בשדה האילנות כל עשרה בתוך בית סאה; אבל אם היו כל עשרה אילנות בית מבית סאה, הרי זה נותן פאה מכל מלבן ומלבן - שהרי האילנות מרחקין הרבה, ולא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות.

י. וכן מלבנות הבצלים שפיון הרק - נותן פאה אחת לכל הבצלים, ואף על פי שהרק מבדיל ביניהן ומשימו מלבנות מלבנות.

יא. שדה שהיא כלה זרעה מין אחד, וכיון שהתחילו בה מקומות ליבש קצר או תלש מה שיבש מכאן ומכאן, עד שנשאר הלח מפרד מלבנות מלבנות מרחקות זו מזו - אם היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל - הרי זה מניח פאה מכל מלבן ומלבן, שהרואה אומר: 'ערוגות ערוגות נוזעו'; ואם היה מין שזרעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן פאה אחת לכל.

יב. במה דברים אמורים? כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע [ומתחיל לקצור בקצה השדה כדרך כל הקוצרים]; אבל לח מכאן ולח מכאן ויבש באמצע, מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

יג. שדה שזרעה בצלים או אפונים או פולין וכיוצא בהן, והיה בדיעתו למכר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה יבש ויעשה ממנו גרן - חיב להניח פאה לזה

עניים; שְׁמָא מִן הַלֵּקֵט גָּרוּהוּ. וְאִף עַל פִּי שְׁנַמְצָא שְׁחַר, אֵין אֹמְרִין: 'הָרִי זֶה מִשְׁנֵה שְׁעֵבְרָה' - שְׁסַפֵּק הַלֵּקֵט, לֵקֵט. י. שְׁבֵלֵת שֶׁל לֵקֵט שְׁנַתְעֲרֵבָה בְּגִדֵישׁ - הָרִי זֶה מִפְרִישׁ שְׁתֵּי שְׁבֹלוֹת, וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: 'אִם הַלֵּקֵט הִיא זֹ, הָרִי הִיא לְעֵנִים; וְאִם אֵינָה לֵקֵט - הָרִי הַמַּעֲשָׂרוֹת שֶׁהִיא חִיבָת בְּהֵן שְׁבֵלֵת זֹ, קְבוּעִים בְּשְׁבֵלֵת שְׁנֵיָה'; וְחֹזֵר וּמְתַנֵּה בֵּן עַל שְׁבֵלֵת שְׁנֵיָה, וְנוֹתֵן אֶת אַחַת מֵהֶן לְעֵנִי, וְהַאֲחֵרֵת תִּהְיֶה מֵעֶשֶׂר.

יא. לֹא יִשְׁכַּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל, עַל מְנַת שְׁיִלְקֵט בְּנוֹ אַחֲרָיו; אֲבָל הָאֲרִיסִין וְהַחֲכוּרוֹת וְהַמוֹכְרֵי קִמְתוֹ לַחֲבֵרוֹ לֵקְצֹר, לֵקֵט בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְיֵשׁ לְפוֹעֵל לְהֵבִיא אֶת אֲשֶׁתוֹ וּבְנָיו לְלֵקֵט אַחֲרָיו, וְאֶפְלוֹ שְׁכָרוֹ לְטַל חֲצֵי הַקֶּצִיר אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רְבִיעֵוֹ בְּשִׁכְרוֹ.

יב. מִי שְׂאִינוֹ מְנִיחַ אֶת הָעֵנִים לְלֵקֵט, אוֹ שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶת אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶת אֶחָד, אוֹ שְׁסִפֵּעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֵנִים.

יג. וְאִסּוּר לְאָדָם לְהִרְבִּיץ אֲרִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֵי שְׂיִרְאוּ הָעֵנִים וְיִכְרְחוּ. הֵיוּ שֵׁם עֵנִים שְׂאִינֵן רְאִינֵן לְטַל לֵקֵט - אִם יָכוֹל בְּעַל הַבַּיִת לְמַחֹת בְּיָדוֹ, מִמַּחֶה; וְאִם לֹא, מְנִיחֵן מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

יד. הַמְּפַקֵּר אֶת הַלֵּקֵט עִם נְפִילַת רְבוֹ - אֵינוֹ הֶפְקֵר; מֵאֲחֵר שְׁנֵשֶׁר רְבוֹ, אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת.

טו. אֵיזָה הוּא פֶּרֶט? זֶה גִּרְגָר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי גִּרְגָרִין, הַנִּפְרָטִין מִן הָאֲשָׁפוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה; נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה גִּרְגָרִין בְּבַת אַחַת, אֵינוֹ פֶּרֶט.

טז. הֵיזָה בּוֹצֵר וְכוּרֵת אֶת הָאֲשָׁפוֹל, וְהַסְבִּיף בְּעֵלִין וְנִפֵּל לְאֶרֶץ וְנִפְרֵט - אֵינוֹ פֶּרֶט. הֵיזָה בּוֹצֵר וּמְשַׁלֵּף לְאֶרֶץ - כְּשֶׁמְפַנֵּה הָאֲשָׁפוֹלוֹת, אֶפְלוֹ חֲצֵי אֲשָׁפוֹל הַנִּמְצָא שֵׁם, פֶּרֶט; וְכֵן אֲשָׁפוֹל שֶׁלֵּם שְׁנִפְרֵט שֵׁם, הָרִי הוּא פֶּרֶט [כַּמְגִּדִישׁ עַל הַלֵּקֵט שֶׁהוֹכֵר לְמַעֲלָה]. וְהַמְנִיחַ אֶת הַכֹּפֶלֶה תַּחַת הַגִּפֵּן בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר, הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֵנִים.

יז. אֵיזוֹ הִיא עוֹלְלוֹת? זֶה אֲשָׁפוֹל הַקֵּטֵן שְׂאִינוֹ מַעֲבֶה כְּאֲשָׁפוֹלוֹת, שְׂאִין לוֹ כְּתָף, וְאֵין עֲנָבֵיו נוֹטְפוֹת זֹ עַל זֹ אֲלָא מִפְּנִיּוֹת. יֵשׁ לָהּ כְּתָף וְאֵין לָהּ נֵטֶף, וְנֵטֶף וְאֵין לָהּ כְּתָף - הָרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם סַפֵּק - לְעֵנִים.

יח. אֵיזָה הוּא כְּתָף? פְּסִיגֵין הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה זֹ עַל גְּבִי זֹ; נֵטֶף, עֲנָבִים הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה וְיִוְרְדוֹת; וְהוּא שְׂיֵהִיו כָּל הָעֲנָבִים שְׁבִעוּלוֹת, נוֹגְעִין בְּפֶסֶס יָדוֹ [שִׁיכוֹל לַגַּעַת בְּכַל גִּרְגֵר בְּנִפְרֵט]. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמוֹ 'עוֹלָל'? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹשְׂאֵר הָאֲשָׁפוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ.

יט. וְאֵין בְּעַל הַבַּיִת חֵיב לְבָצֵר הָעוֹלְלוֹת וְלִתְנֵן לְעֵנִים, אֲלָא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעֶצְמָן; וְגִרְגָר יְחִידִי, הָרִי הוּא עוֹלְלוֹת. כ. זְמוּרָה שְׂהִיָּה בֵּה אֲשָׁפוֹל, וּבְאֲרַבְכָּה שֶׁל זְמוּרָה עוֹלְלַת - אִם נִקְרָצֵת [=נִחַתְכַת] עִם הָאֲשָׁפוֹל, הָרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם לֹא, הָרִי הִיא לְעֵנִים.

כא. כֶּרֶם שְׁכָלוֹ עוֹלְלוֹת, הָרִי הוּא שֶׁל עֵנִים - שְׁנַמְצָר: "וְכַרְמֶךָ לֹא תַעֲזוּל", אֶפְלוֹ כָּלוֹ עוֹלְלוֹת. וְאֵין הַפֶּרֶט הָעוֹלְלוֹת נוֹהֲגִין אֲלָא בְּכֶרֶם בְּלַבַּד.

פִּי שְׁבָצֵר לְשׁוּק. אֲבָל אִם הִדֵּל לְמִכַּר בְּשׁוּק, אֵינוֹ נוֹתֵן פָּאָה לְזֶה שֶׁהִדֵּל; הִדֵּל לְהֵבִיא לְבֵיתוֹ - נוֹתֵן מִן הַשָּׂאֵר שְׁהֵנִים לְדֶרֶךְ, פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל.

הִלְכוֹת מִתְּנוֹת עֵנִים פֶּרֶק ד

א. אֵיזָה הוּא לֵקֵט? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל בְּשַׁעַת הַקֶּצִירָה, אוֹ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ כְּשֵׁיִקְבֵץ הַשְּׁבָלִים וְיִקְצֹר; וְהוּא, שְׂיֵהִיָּה הַנוֹפֵל שְׁבֵלֵת אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם; אֲבָל אִם נִפְלוּ שְׁלֹשׁ בְּאַחַת, הָרִי שְׁלִשְׁתָּן לְבַעַל הַשְּׂדֵה. וְהַנוֹפֵל מֵאֲחֵר הַמַּגֵּל, אוֹ מֵאֲחֵר הַיָּד - אֶפְלוֹ שְׁבֵלֵת אַחַת, אֵינָה לֵקֵט.

ב. הֵיזָה קוֹצֵר בְּיָדוֹ בְּלֹא מַגֵּל - הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ אֵינוֹ לֵקֵט; אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים שְׁתּוֹלְשִׁין אוֹתָן - הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ לֵקֵט. הֵיזָה קוֹצֵר אוֹ תּוֹלֵשׁ דְּבָר שְׁדָרְכוֹ לְהַתְּלֵשׁ, וְאֲחֵר שְׁקָצֵר מְלֵא זְרוּעוֹ אוֹ תֵּלֵשׁ מְלֵא קַמְצוֹ, הִכָּהוּ קוֹץ וְנִפֵּל מִיָּדוֹ עַל הָאֶרֶץ - הָרִי זֶה שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת.

ג. הֵיזָה קוֹצֵר וְנִשְׂאָרָה שְׁבֵלֵת אַחַת לֹא נִקְצְרָה, וְנִקְצֹר כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ - אִם הֵיזָה רֵאשָׁה מְגִיעַ לְקֶמֶה שְׁבִצְדָה וְיִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקֶּמֶה, הָרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה; וְאִם לֹא, הָרִי הִיא שֶׁל עֵנִים.

ד. הֵיוּ שְׁתֵּי שְׁבֹלוֹת זֹ בְּצַד זֹ - הַפְּנִימִית יְכוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקֶּמֶה, וְהַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַפְּנִימִית וְאֵינָה יְכוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקֶּמֶה - הַפְּנִימִית נִצְלָתָה, וּמִצְלָתָה אֶת הַחִיצוֹנָה; שְׂהִרִי הִיא [הַשְּׁבֹלוֹת שְׂאִין רֵאשָׁה מְגִיעַ לְקֶמֶה] כְּנוֹפֵלֵת מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, וְאִף עַל פִּי שְׁעָרֵין לֹא נִקְצְרָה. וְהַשְּׁבָלִים שְׁבָקֵשׁ, הָרִי הֵן שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה.

ה. הַרוּחַ שֶׁפּוֹרֵה אֶת הָעֵמְרִים, וְנִתְעַרְבַּ קֶצִיר שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת עִם הַלֵּקֵט - אוֹמְדִין אֶת הַשְּׂדֵה כְּמָה לֵקֵט הִיא רְאוּיָה לְעַשׂוֹת, וְנוֹתֵן לְעֵנִים; מִפְּנֵי שְׂזָה אִנּוֹס. וְכַמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה? אֲרַבְעַת קַבִּין תְּבוּאָה לְכָל בֵּית כּוֹר.

ו. לֵקֵט שְׁנִפֵּל לְאֶרֶץ, וְלֹא לֵקֵטוֹהוּ עֵנִים, וְכֹא בְּעַל הַבַּיִת וְהַגִּדִישׁ אֶת הַקֶּצִיר שְׁלוֹ עַל הָאֶרֶץ - בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגִּדִישׁ שְׁלוֹ כָּלוֹ לְמִקּוֹם אַחֵר, וְכָל הַשְּׁבָלִים הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ - כָּלֵן לְעֵנִים; מִפְּנֵי שְׂאִין אֲנוֹ יוֹדְעִין אֵיזוֹ הִיא מֵהֶן שְׂהִיָּתָה לֵקֵט, וְסַפֵּק מִתְּנוֹת עֵנִים לְעֵנִים - שְׁנַמְצָר: "תַּעֲזוּב", הַנּוֹחַ לְפִנְיָהֶן מִשְׁלֵף.

ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין אוֹתָהּ, וְיִתֵּן לְעֵנִים מַה שְׂרְאוּיָה לְעַשׂוֹת לֵקֵט? מִפְּנֵי שְׁעֵבֵר וְהַגִּדִישׁ עַל הַלֵּקֵט, קָנְסוּהוּ; וְאֶפְלוֹ הֵיזָה שׁוֹגֵג, וְאֶפְלוֹ הֵיזָה הַלֵּקֵט שְׁעוּרִים וְהַגִּדִישׁ עֲלֵיו חֲטִיִּם, וְאֶפְלוֹ קָרָא לְעֵנִים וְלֹא בָּאוּ, וְאֶפְלוֹ הַגִּדִישׁוֹהוּ אַחֲרֵים שְׁלֵא מְדַעְתּוֹ - כָּל הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ, הָרִי הֵן לְעֵנִים.

ח. הַצֶּרֶף לְרִבֵּץ [=לְהַרְטִיב] אֶת שְׂדֵהוּ קֶדֶם שְׁיִלְקֵטוֹ הָעֵנִים לֵקֵט שְׁבָה - אִם הִזְקוּ מְרַבָּה עַל הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט, מִתֵּר לְרִבֵּץ; וְאִם הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט מְרַבָּה עַל הַפֶּסֶדוֹ, אִסּוּר לְרִבֵּץ. וְאִם קִבֵּץ אֶת כָּל הַלֵּקֵט, וְהִנִּיחוֹ עַל הַגֶּדֶר עַד שְׂיָבֹא הָעֵנִי וְיִטְלְנוּ - הָרִי זֹ מִדַּת חֲסִידוֹת.

ט. וְרַעִים הַנִּמְצָאִים בְּחֲרֵי הַנְּמָלִים - אִם הֵיוּ הַחֲרִים בְּתוֹךְ הַקֶּמֶה, הָרִי הוּא שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה; שְׂאִין לְעֵנִים מִתְּנָה בְּתוֹךְ הַקֶּמֶה. וְאִם הֵיוּ בְּמִקּוֹם שְׁנַקְצֹר - הָרִי זֶה שֶׁל

ואם היו חמשה בלבד - משישהה כדי לטל את החמישי, הרי הרביעי שכחה.

ז. שדה שעמריה מערבבין, ושכח את אחד מהן - אינו שכחה, עד שיטל את כל סביבותיו.

ח. הלוח והשום והבצלים וכיוצא בהן - אף על פי שהן טמונין בארץ, יש להן שכחה. הקוצר בליה ושכח קמה, או שעמר בליה ושכח עמר, וכן הסומה ששכח - יש להן שכחה; ואם היה הסומה או הקוצר בליה מתפונ לטל את הגס הגס, אין לו שכחה. וכל האומר: 'הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח, אני נוטל' - יש לו שכחה; שכל המתנה על הכתוב בתורה, תנאו בטל.

ט. תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה, וכן אם קצרה אגדות אגדות ולא עשאה עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא עשאן עמרים להעמיד מהן גרן - אין להן שכחה.

י. הקוצר שהתחיל לקצר, ושכח לפניו ולאחריו - שלאחריו שכחה, ושלפניו אינו שכחה, שנאמר: "לא תשוב לקחתו" - אינו שכחה, עד שיעבר ממנו ויניחו לאחריו.

יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השדה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהן ולאחריהן - שלפניהן שכחה; מפני שכל אחד מהן, זה שלפניו - הוא לאחריו של חברו. והעמר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו ממנו, אינו שכחה; מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח. וכן השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחוריהן - אינו שכחה; מפני שהוא באמצע השורה שמן המערב למזרח שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.

יב. הקוצר, ואלם אלמות אלמות, וחסר ופנה האלמות, והן הנקראין 'עמרים', ממקום זה למקום אחר, וממקום השני למקום שלישי, וממקום שלישי לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה ממקום למקום - אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכח, יש לו שכחה; וכשיפנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגרן, אין לו שכחה. ואם פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח, אין לו שכחה; וכשפנה ממקום שאינו גמר מלאכה, יש לו שכחה.

יג. איזה הוא מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם, או להוליכן משם למקום גדיש שהוא הגרן; ומקום שאינו גמר מלאכה, הוא המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהם אלמות גדולות כדי להוליכן למקום אחר.

יד. שתי פריכות המבדלות זו מזו - שכחה; ושליש - אינן שכחה. שני עמרין המבדלין זה מזה - שכחה; ושליש - אינן שכחה.

טו. שני צבורי זיתים והחורבין המבדלין זה מזה - שכחה; ושליש - אינן שכחה. שני חצני פשתן - שכחה; ושליש - אינן שכחה.

כב. אין העניים זוכין לקח פרט ועוללות, עד שיתחיל בעל הפרס לבצר את פרמו - שנאמר: "כי תבצר פרמך, לא תעולל"; וכמה יבצר ויהיו זוכין בהן? שלישה אשכולות שהן עושין רביע.

כג. המקדיש את פרמו עד שלא נודעו העוללות, אין העוללות לעניים; ואם משנודעו העוללות - העוללות לעניים, ויתנו שכר גדולם להקדש.

כד. הזומר את הגפן אחר שנודעו העוללות, הרי זה זומר פדרכו; וכשם שכורת האשכולות, כף כורת העוללות.

כה. גוי שמכר פרמו לישראל לבצר, חייב בעוללות; ישראל וגוי שהיו שתפין בכרם - חלקו של ישראל חייב, ושל גוי פטור.

כו. כן גוי שנתנו לו מעשר טבל, ומצא בו עוללות - נותנו לעני; ואם נקצת עם האשכול (הרי היא שלו) - יש לו [א] לעשותה תרומת מעשר על מקום אחר.

כז. מי שהיה לו חמש גפנים, ובצרן לתוף ביתו - אם לאכלן ענבים [בציר עראי] - פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הרביעי, וחייב בעוללות [שאינו החיוב בעוללות מותנה בבציר]; ואם בצרן יין - חייב בכל, אלא אם כן שיר מקצתן.

יום שישי

הלכות מתנות עניים פרק ה

א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עובדין ורואין אותו בשעה ששכחוהו - אינו שכחה; עד שישכחוהו כל אדם. ואפלו עמר הטמון - אם נשפח, הרי זה שכחה.

ב. היה בעל השדה בעיר, ואמר: 'יודע אני שהפועלים שוכחין עמר שבמקום פלוני' - שכחוהו, הרי זה שכחה; ואם היה בשדה ואמר כן, ושכחוהו - אינו שכחה; ששכוח מעקרו בשדה, הוא השכחה, אבל בעיר, אפלו זכור ולבסוף שכח, הרי זה שכחה - שנאמר: 'ושכחת עמר בשדה', לא בעיר.

ג. עמדו העניים בפניו או חפווהו בקש והוא זוכר את הקש, או שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ושכחו - אינו שכחה; אבל אם נטלו ממקום למקום, אף על פי שהניחו סמוך לגפה או לגדיש או לבקר או לכלים, ושכחו - הרי זה שכחה.

ד. נטל עמר להוליכו לעיר, והניחו על גבי חברו, ושכח את שניהן - אם זכר העליון [מצד עצמו] קדם שפיגע [=שיתקל] בו, אין התחתון שכחה [שהרי הוא מכוסה בעליון]; ואם לאו, התחתון שכחה.

ה. עפו עמרין ברוח חזקה לתוף שדה חברו, ושכח שם עמר - אינו שכחה, שנאמר: "קצירך בשדך"; אבל פזרה עמריו בתוף שדהו, ושכח - הרי זה שכחה.

ו. הנוטל עמר ראשון ושני ושלישי, ושכח את הרביעי - אם היה שם ששי, אין הרביעי שכחה עד שיטל החמישי;

אמורים? שלא התחיל באילן זה המפרסם. אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם; והוא, שיהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינו שכחה, אלא אם כן שכח כל האילן, כמו שבארנו.

כה. זית העומד באמצע השורות לבדו, ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו - אף על פי שאין בכל שורה מהן אלא שני זיתים, ושכח את האמצעי - אינו שכחה; שהרי השורות הסתיריהו. ולמה אמרו זית בלבד? מפני שהיה שם חשוב בארץ ישראל באותו הזמן.

כו. איזה הוא שכחה בערים? כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה; ובפרס, משיעבר מן גפן מן הגפנים וישפח אותה; בדלית ובדקל, משיירד הימנו; ושאר כל האילן, משיפנה וילף לו. במה דברים אמורים? שלא התחיל בו; אבל אם התחיל בו ושכחו - אינו שכחה, עד שיבצר את כל סביביו.

כז. המפקיר את פרמו, והשקים בבקר וזכה בו לעצמו, ובצרו - חוב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי "שדך" ו"כרמך" אני קורא בו - מפני שהיה לו, והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים, הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

הלכות מתנות עניים פרק ו

א. מתנה אחרת ששית יש לעניים בנרע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני'.

ב. וזה הוא סדר הפרשת תרומות ומעשרות: אחר שקוצר נרע הארץ, או אוסף פרי העץ, ותגמר מלאכתו - מפריש ממנו אחד מן החמשים, וזה הוא הנקרא 'תרומה גדולה', ונותנה לכהן; ועל זה נאמר בתורה: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך". ואחר כך מפריש מן השאר אחד מן העשרה, וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ונותנו ללוי; ועל זה נאמר בתורה: "כי את מעשר בני ישראל וגו'", ונאמר: "ולבני לוי, הנה נתיית כל מעשר בישראל".

ג. ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא הנקרא 'מעשר שני', והוא לבעליו, אוכלין אותו בירושלים; ועליו נאמר: "ואם גאל וגאל איש ממעשרו", ועליו נאמר: "עשר תעשר... ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשפן שמו שם, מעשר דגנך וכו'".

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע, ובשנה ובכריעית ובתמישית; אבל בששית ובשלישית מן השבוע - אחר שמפרישין מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני', ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני; ועליו נאמר בתורה: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא, והנחת בשעריך. ובא הלוי וכו'", ועליו נאמר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית, שנת המעשר וכו'".

טז. שתי גפנות, וכן בשאר האילנות - שנים המבדלין זה מזה - שכחה; ושלשה - אינן שכחה; שנאמר: "לעני ולגר תעזב אתם" - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר. יז. היו כל העמרים של קב קב, ואחד של ארבעת קבין ושכחו - הרי זה שכחה; ותר על הארבעה - אינו שכחה. וכן אם היו של שני שני קבין, ואחד תר על שמונת קבין - אינו שכחה.

יח. העמר שיש בו סאתים, ושכחו - אינו שכחה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה", עמר ולא גדיש - אף על פי שכל העמרים סאתים. שכח שני עמרים - אף על פי שיש בשניהן סאתים - הואיל ואין בכל אחד מהן סאתים, הרי אלו שכחה; וכן נראה לי שהן שכחה, אפלו היה בשניהן יתר מסאתים.

יט. קמה שיש בה סאתים, ושכחה - אינה שכחה; אין בה סאתים - רואין את השבולים הדקות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכחה, אינה שכחה. כ. שכח סאה תבואה עקורה, וסאה שאינה עקורה - אינן מצטרפין, אלא שניהן שכחה; וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן - אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן תלוש, ובשניהן סאתים - אינן מצטרפין, אלא שניהן שכחה.

כא. השוכח עמר בצד הקמה שאינה שכוחה - אינה שכחה, שנאמר: "כי תקצר ושכחת עמר"; שסביבותיו קציר - שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה - אינה שכחה. וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה - אפלו היתה זו שאינה שכוחה קלח אחד - הרי זו מצלת את השכוחה, ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שכוחה - אפלו היה בו סאתים - אינו מציל אותן, והרי השכוח לעניים. אין קמת חברו מצלת על עמר שלו; ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממין העמר.

כב. השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו כמה סאין פרות, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; שלשה - אינה שכחה.

כג. במה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם במקומו, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה; או במעשיו, כגון שהיה עושה זיתים הרבה; או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון 'זית הנטופה' בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או 'השפכני' או 'הבישני'. אבל אם היה בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכחה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה"; עמר שאתה שוכחו לעולם, ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו - יצא זה, שאתה זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפרסם.

כד. היה מסים בדעתו, הרי זה כמפרסם וידוע. היה עומד בצד הדקל, הדקל מסימו. היו שניהן זית נטופה וכיוצא בו, זה מסיים את זה. היתה כל שדהו זית נטופה, ושכח אחת מהן או שתיים - יש לו שכחה. במה דברים

השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו. אבל אם אמר לו בעל השדה: 'שליש מה שאתה קוצר בלבד היא שלך', או 'רביע מה שתקצר' - הרי זה אין לו כלום עד שיקצר, ובשעת הקציר עני הוא; לפיכך, מתר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני - שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר, והרי זכה בחלקו שקצר.

טז. המוכר את שדהו קרקע ופרות, והעני - הרי זה מתר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, ואף על פי שעדין לא נתן דמים; ואפלו לזה הדמים ולקחה, הרי זה אסור במתנות עניים.

יז. מעשר עני - אין פורעין ממנו מלנה, ואין משלמין ממנו את התגמולין [החזר טובה], ואין פודין בו שבויים, ואין עושין בו שושבינות [מתנה לזוג הנישא], ואין נוהגין ממנו דבר לצדקה; אבל משלחין ממנו דבר של גמילות חסדים, וצריך להודיעו שהוא מעשר עני. ונותנין אותו לחבר עיר [לרב - כמתנה] בטובה. ואין מוציאין אותו מהארץ לחוצה לארץ, שנאמר: "והנחת בשעריך", ואומר: "ואכלו בשעריך, ושבעו".

הלכות מתנות עניים פרק ז

א. מצות עשה לתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת - שנאמר: "פתח תפתח את ידך לו", ונאמר: "והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך", ונאמר: "וחי אחיך עמך".

ב. וכל הרוצה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפץ את ידך, מאחיד האביון".

ג. לפי מה שחסר העני, אתה מצוה לתן לו - אם אין לו כסות, מכסים אותו; אין לו כלי בית, קונין לו כלי בית; אין לו אשה, משיאין אותו אשה; ואם היתה אשה, משיאין אותה לאיש. אפלו היה דרכו של זה העני לרכב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני יגיד מנכסיו - קונין לו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר: "די מחסורו אשר יחסר לו"; ומצוה אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצוה לעשרו.

ד. יתום שכא להשיאו אשה - שזכרין לו בית, ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה.

ה. בא עני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת - נותן לו כפי השגת ידו. וכמה? עד חמש נכסיו, מצוה מן המבחר; ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני; פחות מכן, עין רעה. ולעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל בשנה; וכל הנותן פחות מזה, לא קנים מצוה. ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, חייב לתן צדקה לאחר.

ו. עני שאין מפירין אותו, ואמר: 'רעב אני, האכילוני' - אין בודקין אחריו שמא רמאי הוא, אלא מפריסין אותו מיד. הנה ערם, ואמר: 'כפסוני' - בודקין אחריו שמא רמאי הוא; ואם היו מפירין אותו - מכסין אותו לפי כבודו מיד, ואין בודקין אחריו.

ה. שנת השמטה - בלה הפקר; ואין בה לא תרומה, ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני, ולא מעשר עני. ובחוצה לארץ, שאין בה שמטת קרקע - מפרישין בארץ מצרים ובעמון ומואב, מעשר ראשון ומעשר עני; מפני שארצות אלו קרובות לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית. והלכה למשה מסיני, שיהיו מפרישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בשנער, מפרישין בשביעית מעשר שני, כסדר רב השנים.

ו. מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה, ונותנו לכהן, והוא תרומת מעשר; ועליו נאמר בתורה: "ואל הלויים תדבר".

ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם מעשר עני - נותן לכל עני שיעברו עליו מן המעשר כדי שבעו, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבעו".

ח. כדי שבעו. וכמה? אם מן החטים נתן, לא יפחות מחצי קב; ואם מן השעורים נתן, לא יפחות מקב; ואם מן הכסמין, לא יפחות מקב וחצי; ואם מן הגרונרות, לא יפחות מקב; ואם מן הדבילה, לא יפחות ממשקל חמש ופשרים סלע; ואם מן היין, לא יפחות מחצי לג; ואם מן השמן נתן, לא יפחות מרביעית; מן הארז, רבע הקב. נתן לו ירק, נותן לו משקל ליטרה, והוא משקל חמשה ושלשים דינר; מן הקרובין, שלשת קבין; מן האגוזים, עשרה; מן האפרסקין, חמשה; מן הרמונים, שתיים; ואחריו, אחד. ואם נתן לו משאר הפרות, לא יפחות מקדי שימכרם ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות.

ט. היה לו דבר מועט, והעניים מרבין ואין בו כדי לתן לכל אחד ואחד פשעור - נותן לפניהן, והן מחלקין ביניהן.

י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין על פניהו; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותו מידו. אבל המתחלק בבית - יש בו טובת הנאה לבעלים, ונותנו לכל עני שירצה.

יא. הנה לו מעשר בגרן, ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו - יש לו להפריש מחצה לתנו לו, והחצי - מחלקו לכל עני שיעברו, פשעור שאמרנו.

יב. כמה דברים אמורים, שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו? בשדה; אבל אם היה המעשר בבית, מחלקו לכל העניים אפלו פזית פזית; שאינו מצוה לתן כדי שבעו אלא בשדה - שהרי אינו מוצא שם לקח, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבעו".

יג. באו איש ואשה לבית - נותנין לאשה תחלה, ופותרין אותה; ואחר כך נותנין לאיש. אב וכונו, איש וקרובו, שני אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו.

יד. שני עניים שקבלו שדה באריות - זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו, וכן חברו מפריש מחלקו ונותנו לו.

טו. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל

לעניים מיד; ואם אחר, חייב ב'לא תאחר לשלמו' - שהרי בידו לתן מיד, והעניים מצויין הן. אם אין שם עניים, מפריש ומניח עד שימצא עניים. ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני, אינו צריך להפריש; וכן אם התנה בפשעה שגדר בצדקה או התנדב אותה, שיהיו גבאין רשאין לשנותה ולצרף אותה בזהב - הרי אלו מתרין.

ב. המתפייס בצדקה, חייב כשאר הנדירים. כיצד? אמר: 'הרי סלע זו פזו', הרי זו צדקה. הפריש סלע ואמר: 'הרי זו צדקה', ולקח סלע שניה ואמר: 'וזהו' - הרי השנייה צדקה, ואף על פי שלא פירש.

ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, יתן עד שיאמר: 'לא לכה נתפונתי'.

ד. אחד האומר: 'סלע זו לצדקה', או האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', והפריש הסלע - אם רצה לשנותה באחרת, מתר; ואם משהגיעה ליד הגבאי, אסור לשנותה. ואם רצו הגבאין לצרף המעות ולעשותן דינרין, אינן רשאין; אלא אם אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן. ה. היה לעניים הנאה בעכוה המעות ביד הגבאי כדי לעשות לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותן המעות של עניים, ופורע; שהצדקה, אינה כהקדש שאסור להנות בו.

ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת, אסור לשנותה; ואם לדבר מצוה, מתר לשנותה, אף על פי שלא נשתקע שם בעליה מעליה, אלא אומרין: 'זו המנורה או יר של פלוני'. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה, מתר לשנותה אפילו לדבר הרשות.

ז. כמה דברים אמורים? בשניה המתנדב ישראל; אבל אם היה גוי - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, עד שישתקע שם בעליה מעליה; שמא יאמר הגוי: 'הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים, ומכרו אותו לעצמן'.

ח. גוי שהתנדב לכדק הפיית, אין מקבלין ממנו תחלה. ואם לקחו ממנו, אין מחזירין לו; ואם היה דבר מסים, כגון קורה או אבן, מחזירין לו - כדי שלא יהיה להן דבר מסים במקדש, שנאמר: "לא לכם ולנו, לבנות בית לאלהינו". אבל לבית הכנסת, מקבלין מהן לכתחלה; והוא, שיאמר: 'בדעת ישראל הפרשתתי'; ואם לא אמר - טעון גניזה, שמא בלבו לשמים. ואין מקבלין מהן לחומת ירושלים, ולא לאמת המים שבה - שנאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

ט. אסור לישראל לטל צדקה מן הגוים בפרהסייה; ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול לטלה מן הגוים בצנעה - הרי זה מתר. ומלה או שר מן הגוים ששלח ממוז לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכות; אלא נוטלין ממנו, וינתן לעני גוים בסתר, כדי שלא ישמע המלה.

י. פדיון שבוים, קודם לפרנסת עניים ולקסותם. ואין לה מצוה רבה כמו פדיון שבוים; שהשבוים, הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים, ובכלל הערמים, ועומד בסכנת נפשות.

ז. מפרנסין ומכסין עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ועני המחזר על הפתחים, אין נזקקין לו למתנה מרבה; אבל נותנין לו מתנה מועטת. ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפילו אפה נותן לו גרוגרת אחת, שנאמר: "אל ישב דף, נכלם".

ח. אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מכפר אחד הנמכר בפונדיון כשהיו החטים ארבע סאין בסלע ושהוא ככר של רובע הקב, ויש בו כדי שתי סעודות; וכבר בארנו פל המדות. ואם לן - נותנין לו מצע שישן עליו, וכסת לתן תחת מראשותיו, ושמן וקטנית; ואם שבת - נותנין לו מזון שלש סעודות, ושמן וקטנית ודג וירק. ואם היו מפירין אותו, נותנין לו לפי כבודו.

ט. עני שאינו רוצה לקח צדקה, מצרימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה; ועשיר המרעיב את עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה - אין משגיחין בו.

י. מי שאינו רוצה לתן צדקה, או שיתן מעט ממה שראוי לו - בית דין כופין אותו, ומפין אותו עד שיתן מה שאמדהו לתן; ויורדין לנכסיו בפניו, ולוקחין מהן מה שראוי לו לתן. וממשיכין על הצדקה, ואפילו בערבי שבתות.

יא. אדם שוע [=נדיב] שהוא נותן צדקה יתר מן הראוי לו, או שמצר לעצמו ונותן לגבאין כדי שלא יתביש - אסור לתבעו ולגבות ממנו צדקה; וגבאי שמקלימו ושואל ממנו - עתיד להפרע ממנו, שנאמר: "ופקדתי על כל לחציו".

יב. אין פוסקין צדקה על היתומים, ואפילו לפדיון שבוים, ואף על פי שיש להן ממון הרבה; ואם פסק הדגן עליהן כדי לשום להם שם, מתר. גבאי צדקה לוקחין מן הנשים ומן התינוקות דבר מועט, אבל לא דבר מרבה - שחוקת המרבה, גנבה או גזל משל אחרים. וכמה הוא מועט שלהן? הכל לפי עשר הבעלים או עניותן.

יג. עני שהוא קרובו, קודם לכל אדם; ועני ביתו, קודמין לעני עירו; ועני עירו, קודמין לעני עיר אחרת, שנאמר: "לאחיד לעניך ולאבייך בארצך".

יד. מי שהלה בסחורה, ופסקו עליו אנשי העיר שהלה שם צדקה - הרי זה נותן לעני אותה העיר. ואם היו רבים, ופסקו עליהן צדקה - נותנין; וכשהן באין, מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. ואם יש שם חבר עיר [תלמיד חכם המתעסק בצרכי הציבור] - יתנו אותה לחבר עיר, והוא מחלקה כמו שיראה לו.

טו. האומר: 'יתנו מאתים דינר לבית הכנסת', או 'יתנו ספר תורה לבית הכנסת' - יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בו; ואם היה רגיל בשניהם, יתנו לשניהם. האומר: 'יתנו מאתים דינרין לעניים', יתנו לעניי אותה העיר.

שבת קודש

הלכות מתנות עניים פרק ח

א. הצדקה, הרי היא בכלל הנדירים. לפיכך, האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', או 'הרי הסלע הוזה צדקה' - חייב לתנה

הלכות מתנות עניים פֶּרֶק ט

א. כל עיר שיש בה ישראל - חובין להעמיד מהן גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזרין על העם מערב שבת לערב שבת, ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן, ודבר הקצוב עליו; והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעת ימים. וזו היא הקראת [הנקראת] קפה של צדקה.

ב. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר פת ומיני מאכל ופרות, או מעות ממי שהוא מתנדב לפי שעה; ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל עני מזונו פרנסת יומו. וזה הוא הנקרא 'תמחוי'.

ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל, שאין להן קפה של צדקה; אבל התמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזרין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת.

ד. בפתעיות, מחלקין מזונות לעניים; וכל פתעית שאכלו העם ולנו, ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו כשופכי דמים, ועליהם נאמר בקבלה: "צדק ילין בה - ועתה מרצחים". במה דברים אמורים? בשלא חלקו הפת והפרות שאוכלין בה הפת, כגון תמרים או ענבים; אבל אם אחרו המעות או החטים, אינן כשופכי דמים.

ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים, שאין עושים שררה על הצבור בממון בפחות משנים; ומתן להאמין אחד על המעות של קפה. ואינה נתחלקת אלא בשלשה, מפני שהוא כדי מזונות, שנותן לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב ונדרשים לקצוב בעצמם תוך כדי הגבייה; ומתחלק בשלשה.

ו. התמחוי נגבה בכל יום, והקפה מערב שבת לערב שבת; והתמחוי לעניי עולם, והקפה לעניי אותה העיר בלבד.

ז. רשאים בני העיר לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור, ואף על פי שלא התנו כן בשעה שגבו; ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה - הרי זה רשאי לשנה אותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור.

ח. גבאי צדקה, אינן רשאים לפרש זה מזה בשוק, אלא כדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לתנות [נשומר קשר עין], וגובין.

ט. מצא הגבאי מעות בשוק - לא יתנם לתוך כיסו [שלא יחשד שמכניס לכיסו מכספי הצדקה], אלא נותנין לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם.

י. היה הגבאי נושא בתכרו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוך כיסו, אלא יתנם לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים אלא אחד אחד, מפני החשד [שלווקח לעצמו מטבע מול מטבע] - שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל".

והמעלים עניו מפדיונו - הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפץ את ידך", ועל "לא תעמד על דם רעך", ועל "לא ירדנו בפרך לעיניך"; ובשל מצות "פתח תפתח את ידך", ומצות "וחי אחיד עמוך", ו"ואהבת לרעך כמוך", ו"הצל לקחים למנות", והרבה דברים כאלו. ואין לה מצוה רבה בפדיון שבוים.

יא. אנשי העיר שגבו מעות לבנין בית הפנסת, ובא להם דבר מצוה - מוציאין בו את המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרו אותם לדבר מצוה, אלא לפדיון שבוים; אף על פי שהביא את הלבנים, ונדרו את האבנים [התקינו לבנין], ופצלו את הקורות, והתקינו הכל לבנין - מוכרין הכל לפדיון שבוים בלבד. אבל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הפנסת, אלא יגבו לפדיונם מן הצבור.

יב. אין פודין את השבוים ביתר על דמיהם, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם; ואין מבריחין את השבוים, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים מכבידין עליהם את העל, ומרבים בשמירתם.

יג. מי שמכר עצמו וכניו לגוים, או שלוח מהן, ושבו אותן או אסרו אותו בהלואתן - פעם ראשונה ושניה, מצוה לפדותו; שלישית, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם. ואם בקשו להרגו, פודין אותו מידם אפלו אחר כמה פעמים.

יד. עבד שנשפה - הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצוות, פודין אותו כישראל שנשפה; ושבו שנשפמד אפלו למצוה אחת, כגון שהיה אוכל נבלה להקעים וכיוצא בזה - אסור לפדותו.

טו. האשה קודמת לאיש, להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השבי - מפני שהאיש דרכו לחזר ואין האשה דרכה לחזר, וכשתה מרבה; ואם היו שניהן בשביה, ונתבעו שניהן לדבר ערוה - האישה קודם לפדות, לפי שאין דרכו לכך.

טז. תום ויתומה שבאו להשיא אותן - משיאין את האשה קדם לאיש, מפני שבשתה של אשה מרבה; ולא יפתחו לה ממשקל ששה דינרין ורביע דינר של כסף טהור; ואם יש בכיס של צדקה, נותנין לה לפי כבודה.

יז. היו לפנינו עניים הרבה, או שבוים הרבה, ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את פלן - מקדימין את הפהן ללוי, ולוי קודם לישראל, וישראל לחלל, וחלל לשתוקי, ושתוקי לאסופי, ואסופי לממוז, וממוז לנתין; ונתין קודם לגר, שהנתין גדל עמו בקדושה; וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בקלל ארור [-כנען עבד וגו'].]

יח. במה דברים אמורים? בשהיו שוין בתכמה; אבל אם היה פהן גדול עם הארץ וממוז תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם. וכל הגדול בתכמה, קודם את חברו; ואם היה אחד מהן רבו או אביו - אף על פי שיש שם גדול מהן בתכמה, רבו או אביו שהוא תלמיד חכמים קודם לזה שהוא גדול מהן בתכמה.

מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחזיקין אותו לתן. נתנו לו בגדים חדשים, והחזיר להן את השחקין - מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחזיקין אותו לתן.

הלכות מתנות עניים פרק י

א. חזיקין אנו להזהר במצות צדקה, יתר מכל מצוות עשה - שהצדקה סימן לצדיקי ורע אברהם אבינו, שנאמר: "כי ידעתיו, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה". ואין פסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר: "בצדקה תכונני"; ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר: "ציון, במשפט תפדה; וישכיה, בצדקה".

ב. ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשכיל הצדקה - שנאמר: "והיה מעשה הצדקה, שלום". כל המרחם - מרחמין עליו, שנאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרפך"; וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יחוש ליחוסו - שאין האכזריות מצויה אלא בגוים, שנאמר: "אכזרי המה, ולא ירחמו" כל ישראל והנלוה אליהם - כאחים הם, שנאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם"; אם לא ירחם האח על אחיו, מי ירחם עליו? ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן, הלגוים ששונאים אותן ורודפין אחריהן? ! הא אין עיניהם תלויות, אלא לאחיהם. **ג.** כל המעלים עניו מן הצדקה - הרי זה נקרא 'בליעל', כמו שנקרא עובד עבודה זרה 'בליעל'; ובעבודה זרה הוא אומר: "יצאו אנשים בני בליעל", ובמעלים עניו מן הצדקה הוא אומר: "השמר לך, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל". ונקרא 'רשע', שנאמר: "ורחמי רשעים, אכזרי"; ונקרא 'חוטא', שנאמר: "ונקרא עליך אל ה', והיה כך חטא". הקדוש ברוך הוא קרוב לשועת העניים, שנאמר: "שועת עניים, אפה תשמע"; לפיכך, צריך להזהר מצעקתם - שהרי ברית פרוטה להם, שנאמר: "והיה כי יצעק אלי, ושמעתי כי חנון אני".

ד. כל הנותן צדקה לפני בסכר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע - אפלו נתן לו אֶלף זהובים, אבד זכותו או הפסידה. אלא נותן לו בסכר פנים יפות ובשמחה, ומתאוונן [=מחטטור] עמו על צרתו, שנאמר: "אם לא כתיבתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון"; ומדבר לו דברי תחנונים ונתחמות, שנאמר: "ולב אלמנה ארנן".

ה. שאל העני מִמֶּךָ, ואין בְּיָדְךָ כֶּלִים לתן לו - פיסהו בדברים. ואסור לגער בעני, או להגביה הקול עליו בועקה - מפני שלבו נשבר ונדכה; והרי הוא אומר: "לב נשבר ונדכה - אלהים, לא תבזה", ואומר: "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדפאים". ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו; אלא יהיה לו פֶּאֶב, בין ברחמים בין בדברים, שנאמר: "אב אנכי לאביונים".

ו. הכופה אחרים לתן צדקה, ומעשה אותן - שָׁכרו גדול משכר הנותן; ועל גבאי צדקה וכיוצא בהן נאמר: "ומצדיקי הרבים פפוכבים".

יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - מצרפין המעות דינרין לאחרים, ואין מצרפים לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים, ואין מוכרין לעצמם. ואין מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין - שנאמר: "אף לא יחשב אתם הפסף הנתן על ידם, כי באמונה הם עשים".

יב. מי שישב במדינה שלשים יום, כופין אותו לתן צדקה לקפה עם בני המדינה; ישב שם שלשה חדשים, כופין אותו לתן התמחוי; ישב שם ששה חדשים, כופין אותו לתן צדקה בפסות שמכסים בה עני העיר; ישב שם תשעה חדשים, כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים ועושים להן כל צרכי קבורה.

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות, אסור לו לטל מן התמחוי; הרי לו מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטל מן הקפה. הרי לו מאתים זוז, אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, או שהיו לו חמשים זוז, והוא נושא ונותן בהן - הרי זה לא יטל לקט שחקה ופאה ומעשר עני; הרי לו מאתים חסר דינר - אפלו אֶלף נותנין לו כאחד, הרי זה מתר לקח. הרי בידו מעות, והרי הן עליו חוב, או שהיו ממשפנין לכתבת אשתו - הרי זה מתר לקח.

יד. עני שצריך, ויש לו חצר וכלי בית, אפלו הרי לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחזיקין אותו למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח; ומצוה לתן לו. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתייה ומצעות ומלבוש וכיוצא בהן; אבל אם הרי כלי כסף או כלי זהב כגון מנורה או עלי וכיוצא בהן, מוכרין ולוקח פחות מהן. במה דברים אמורים? קדם שיגיע לגבות מן העם וכי אם מתרומה פרטית; אבל אחר שגבה הצדקה - מחזיקין אותו למכר כליו ולקח אחרים פחותין מהן, ואחר כך יטל.

טו. בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר, ונתמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה - הרי זה מתר לקח לקט שחקה ופאה ומעשר עני, ולהנות מן הצדקה; ולכשיגיע לביתו, אינו חייב לשלם - שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.

טז. מי שהיו לו בתים ושרדות וכרמים, ואם מוכרן עתה בימי הגשמים מוכר בזול, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן בשויהם - אין מחזיקין אותו למכר, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן; ולא ידחק עצמו, וימכר שלא בזמן מכירה.

יז. הרי שאר האדם מוכרין ביקר, והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטרוד - אין מחזיקין אותו למכר; אלא אוכל מעשר עני והולך, עד שימכר בשוה, וידעו הכל שאינו דחוק למכר.

יח. עני שגבו לו כדי להשלים מחסורו, והותרו על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו; ומותר עניים, לעניים. מותר שבוים, לשבוים; ומותר שבו, לאותו שבו. מותר מתים, למתים; ומותר המת, ליורשיו.

יט. עני שנתן פרוסה לתמחוי, או פרוטה לקפה -

ולאמו - הרי זה בכלל הַצְדָקָה; וְצָדָקָה גְדוֹלָה היא, שֶהַקְרוֹב קוֹרֵם. וְכָל הַמְאָכִיל וּמִשְׁקָה עֲנִיִּים וּיתוּמִים עַל שְׁלָחָנוּ - הַרִי זֶה קוֹרָא אֶל ה' וְהוּא עוֹנֶהוּ וּמִתְעַנֵּג עָלָיו, שְׁנֵאמֵר: "אִזְ תִּקְרָא, וְה' יַעֲנֶה".

יז. צוּו חֲכָמִים, שְׂיִהְיוּ בְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם עֲנִיִּים וּיתוּמִים, בְּמִקוֹם הַעֲבָדִים - מוּטָב לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵלוֹ, וְיִהְיוּ בְנֵי אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִנְכָסִיו, וְלֹא יִהְיוּ בָהֶם זֶרַע חָם; שֶׁכָּל הַמְרַבֵּה עֲבָדִים, בְּכָל יוֹם וְיוֹם יוֹסִיף חֲטָא וְעוֹן בְּעוֹלָם; וְאִם יִהְיוּ עֲנִיִּים בְנֵי בֵיתוֹ, כָּל שְׂעָה וְשְׂעָה מוֹסִיף זְכוּת וּמִצְוֹת.

יח. לְעוֹלָם יִדְחַק אָדָם עֲצוּמוֹ, וְיִתְגַּלְגַּל בְּצַעַר, וְאֵל יִצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת, וְאֵל יִשְׁלִיף אָדָם עֲצוּמוֹ עַל הַצָּבוּר; וְכֵן צוּו חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'עֲשֵׂה שְׁבִתְךָ חֹל, וְאֵל תִּצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת'. וְאִפְלוּ הִיָּה חֲכָם וּמְכַבֵּד, וְהָעֲנִי - יַעֲסֹק בְּאֲמִנּוֹת, וְאִפְלוּ בְּאֲמִנּוֹת מְגוּלוֹת, וְלֹא יִצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת; מוּטָב לְפָשֵׁט עוֹרוֹת הַנְּבִלּוֹת בְּשׁוּק, וְלֹא יֵאמֵר לָעַם: 'חֲכָם אָנִי וְגִדּוֹל אָנִי וְכֹהֵן אָנִי, פְּרִיָּסוֹנִי'; וּבְכֹף צוּו חֲכָמִים. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים - הֵיוּ מִהֵן חוֹטְבֵי עֲצִים, וְנוֹשְׂאֵי הַקּוֹרוֹת, וְשׂוֹאֲבֵי מִים לַגְּנוֹת, וְעוֹשִׂין הַבְּרָזָל וְהַפְּחָמִין, וְלֹא שְׂאֵלוֹ מִן הַצָּבוּר, וְלֹא קִבְּלוּ מִהֵן כְּשֶׁנִּתְּנוּ לָהֶן.

יט. כָּל מִי שְׂאִינוֹ צָרִיף לְטַל, וּמִרְמָה אֶת הָעַם וְנוֹטֵל - אֵינוֹ מֵת מִן הַזְּקֵנָה עַד שִׁיִּצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת, וְהַרִי הוּא בְּכָלֵל "אֲרוּר הַגֵּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם". וְכָל מִי שְׂצָרִיף לְטַל, וְאֵינוֹ כּוֹל לְחִיוֹת אֶלֶּא אִם כֵּן נוֹטֵל, כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלֵה אוֹ בַעַל יִסּוּרִין, וּמִגִּיס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל - הַרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ, אֶלֶּא עוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת. וְכָל מִי שְׂצָרֵף לְטַל, וְצַעַר עֲצוּמוֹ וְדִחַק אֶת הַשְּׂעָה, וְחִזָּה חַיִּי צַעַר, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל הַצָּבוּר - אֵינוֹ מֵת מִן הַזְּקֵנָה עַד שִׁיִּפְרָגַס אַחֲרֵים מִשְׁלוֹ, וְעָלָיו וְעַל כָּל פְּיוֹצָא בּוֹ נֵאמֵר: "כְּרוּף הַגֵּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּהּ".

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵצַן

ז. שְׂמוּנָה מַעֲלוֹת יֵשׁ בְּצָדָקָה, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ: מַעֲלָה גְדוֹלָה שְׂאִין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה - זֶה הַמְחֻזֵּק בְּיַד יִשְׂרָאֵל שְׂמֵךְ, וְנוֹתֵן לוֹ מִתְּנָה אוֹ הַלְוָאָה, אוֹ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שְׁתַּפּוּת, אוֹ מִמְּצִיא לוֹ מְלֶאכֶה, כְּדִי לְחַזֵּק אֶת יָדוֹ עַד שְׁלֹא יִצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת וְלֹא יִשְׂאֵל; וְעַל זֶה נֵאמֵר: "וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ, גֵר וְתוֹשָׁב וְחֵי עִמָּךְ" - כְּלוֹמֵר, הַחֲזִק בּוֹ שְׁלֹא יִפֹּל וְיִצְטָרֵף.

ח. פְּחוֹת מְזָה - הַנוֹתֵן צָדָקָה לְעֲנִיִּים, וְלֹא יָדַע לְמִי נָתַן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח, שְׂהָרִי זוֹ מִצְוָה לְשִׁמָּה; כְּגוֹן לְשִׁפְתַי חֲשָׂאִים שְׂהִיָּתָה בְּמִקְדָּשׁ, שְׂהִיוּ הַצְּדִיקִים נוֹתְנִין בָּהּ בְּחֲשָׂאִי, וְהָעֲנִיִּים בְּגִי טוֹבִים מִתְּפַרְנְסִין מִמֶּנָּה בְּחֲשָׂאִי. וְקָרוֹב לָזֶה - הַנוֹתֵן לְתוֹף קָפָה שֶׁל צָדָקָה; וְלֹא יִתֵּן אָדָם לְתוֹף קָפָה שֶׁל צָדָקָה, אֶלֶּא אִם כֵּן יוֹדַע שֶׁהַמִּמֶּנָּה נֵאמָן וְחֲכָם וְיוֹדַע לְהִנָּה בְּשׁוּרָה כְּפִנְיָה כֵּן תִּרְדִּיּוֹן.

ט. פְּחוֹת מְזָה - שִׂידַע הַנוֹתֵן לְמִי יִתֵּן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח; כְּגוֹן גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שְׂהִיוּ הוֹלְכִין בְּסִתְרָא, וּמִשְׁלִיכִין הַמַּעֲלוֹת בְּפִתְחֵי הָעֲנִיִּים. וְכֵזָה רְאוּי לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲלָה טוֹבָה היא, אִם אֵין הַמִּמֶּנִּין בְּצָדָקָה נוֹהֲגִין בְּשׁוּרָה.

י. פְּחוֹת מְזָה - שִׂידַע הָעֲנִי מִמִּי נָטַל, וְלֹא יָדַע הַנוֹתֵן; כְּגוֹן גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שְׂהִיוּ צוֹרְרִים הַמַּעֲלוֹת בְּסִדְיָהֶם וּמִפְּשִׁילִין לְאַחֲרֵיהֶם, וּבִאֵין הָעֲנִיִּים וְנוֹטְלִין, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לָהֶם בּוֹשָׁה.

- יא. פְּחוֹת מְזָה - שִׂיָּתֵן לְעֲנִי כְּדוֹ, קָדָם שִׂישְׂאֵל.
- יב. פְּחוֹת מְזָה - שִׂיָּתֵן לוֹ כְּרְאוּי לְתֵן לוֹ, אַחֵר שִׂישְׂאֵל.
- יג. פְּחוֹת מְזָה - שִׂיָּתֵן לוֹ פְּחוֹת מִן הַרְאוּי, בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת.
- יד. פְּחוֹת מְזָה - שִׂיָּתֵן לוֹ בְּעֶצֶב.
- טו. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הֵיוּ נוֹתְנִין פְּרוּטָה לְעֲנִי קָדָם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחֵר כִּף מִתְּפִלְלִין - שְׁנֵאמֵר: "אֲנִי בְּצָדֵק אֶחְזֶה פְּנִיד".
- טז. הַנוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְבָנָיו וְלְבָנוֹתָיו הַגְּדוּלִים שְׂאִינוֹ חֵיב בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶם, כְּדִי לְלַמֵּד הַזְּכָרִים תוֹרָה, וְלְהַנְהִיג הַבָּנוֹת בְּדַרְךְ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מְבֹזוֹת, וְכֵן הַנוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְאֲבִיו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ג-י"ט תשרי ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות מכירה פָּרֵק יא

שְׁזוֹ אֲסַמְכָתָא היא נַעַל סוּמָךְ זְמוֹן אַחֲרָי, שְׂהָרִי סְמֵךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשִׂיתָ כִּף וְכֹף; וְכָל אֲסַמְכָתָא אֵינָה קוֹנָה, שְׂהָרִי לֹא גָמַר בְּלָבוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

ג. פִּיעֵד: הַמוֹכֵר בֵּית לְחֻבְרוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לוֹ כְּמִתְּנָה עַל תְּנֵא שְׂיִלְף עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוּנִי, וְהַחֲזִיק זֶה בְּבֵית מַעֲתָה - הַרִי זֶה קִנְיָה, כְּשִׂילְף עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם; וְאִם עֵבֵר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הִלְף, לֹא קִנְיָה. אֲבָל אִם הַתְּנָה וְאָמַר לוֹ אִם תִּלְף עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוּנִי, אוֹ אִם תִּכְיֵא לִי דְבַר פְּלוּנִי, אֲתֵן לָךְ בֵּית זֶה, אוֹ אֲמַכְרֶנּוּ לָךְ בְּכֹף וְכֹף, וְהִלְף עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אוֹ הִכְיֵא לוֹ - אֵף עַל פִּי שְׂהַחֲזִיק בְּבֵית אַחֵר שְׂקִיָּס הַתְּנֵאִי - לֹא קִנְיָה, שְׁזוֹ היא הָאֲסַמְכָתָא. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה.

א. הַמִּקְנֶה, בֵּין קָרַע בֵּין מִטְּלָטְלִין, וְהַתְּנָה תְּנֵאִין שְׂאִפְשֵׁר לְקַיְמָן, בֵּין שְׂהַתְּנָה הַמִּקְנֶה בֵּין שְׂהַתְּנָה הַקּוֹנָה - אִם נִתְקַיְמוּ הַתְּנֵאִין, נִקְנָה הַדְּבַר שְׂהַקְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְמוּ הַתְּנֵאִי, לֹא קִנְיָה. וְכִבֵּר בְּאֲרָנוֹ מִשְׁפָּטֵי הַתְּנֵאִים בְּהַלְכוֹת אִישׁוֹת.

ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁקְנָה בְּדַרְךְ מִן הַדְּרָכִים שְׂקוֹנִין בָּהֶם, וְהָרִי יֵשׁ עָלָיו לְקַיְמָם אֶת הַתְּנֵאִי. אֲבָל אִם לֹא קִנְיָה עֲתָה, וְהַתְּנָה עִמּוֹ שְׂאִם יִתְקַיְמוּ תְּנֵאִי זֶה יִקְנָה, וְאִם לֹא יִתְקַיְמוּ לֹא יִקְנָה - אֵף עַל פִּי שְׂנִתְקַיְמוּ הַתְּנֵאִי, לֹא קִנְיָה:

אחים, כלומר, הדבר קרוב שהיא תחזיר לך ואינה מקפדת על זה. וכא מעשה זה לפני חכמים ואמרו, הרי זה השליח לא קנה כלום, שהרי לא סמכה דעתו של קרוב זה על דברי השליח, מפני שלא השיבו תשובה ברורה; ונמצא שלא גמר, ולא הקנה. וכן כל פיוצא בזה.

יג. אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב, הרי זה קונה; והוא, שיתפס זכותיו בבית דין; והוא, שלא יהיה אנוס.

יד. ביצד: הרי שהתפס שטרו או שוכרו בבית דין, וקנו מידו שאם לא בא ביום פלוני ינתן שטר זה לבעל דינו, והגיע היום, ולא בא - הרי אלו נותנין; ואם עכבו נהר או חלי מלבוא, לא יתנו. וכן כל פיוצא בזה; והוא, שיהיה בבית דין חשוב.

טו. המחזיב עצמו במקומו לאחר בלא תנאי כלל - אף על פי שלא היה חזיב לו כלום, הרי זה חזיב: שדבר זה כמו מתנה הוא, ואינו אסמכתא. ביצד: האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חזיב לפלוני מנה, או שכתב לו בשטר הריני חזיב לך מנה, אף על פי שאין שם עדים, או שאמר לו בפני עדים הריני חזיב לך מנה בשטר, אף על פי שלא אמר אתם עדי - הואיל ואמר בשטר - הרי זה כמי שאמר הוו עלי עדים, וחזיב לשלם: אף על פי ששניהם מודים והעדים יודעים, שלא היה לו אצלו כלום - שהרי חזיב עצמו, וגמר ושבד עצמו כמו שישתבד הערב. וכן זה הורו רב הגאונים.

טז. חזיב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חזיב לזון אותך או לכסותך חמש שנים - אף על פי שקנו מידו, לא נשתבד: שזו כמו מתנה היא, ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה. וכן הורו רבותי.

יז. ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה, חזיב לזונה - מפני שפסק בשעת נשואין, והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה.

יח. כשהיו חכמי ספרד רוצין להקנות באסמכתא, כף היו עושין: קונין מנה שהוא חזיב לזה מאה דינרין; ואחר שחזיב עצמו, קונין מבעל חובו שכל זמן שיהיה כף או שיעשה כף, הרי החוב הזה מחול לו מעכשו, ואם לא יהיה או לא יעשה, הריני תובעו במקומו שחזיב עצמו בו. ועל דרך זה היינו עושין בכל התנאים שבין אדם לאשתו בשדוכין, ובכל הדברים הדומין להם.

יום שני

הלכות מכירה פרק יב

א. אסור למוכר או לקונה להנות את חברו, שנאמר "וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך - אל תונו, איש את אחיו". ואף על פי שהוא עובר על לא תעשה, אינו לוקה, מפני שנתן להשבון [להשיב]; וכן שהונה במזיד, בין שלא ידע שיש בממכר זה הונאה - חזיב להשיב. ב. כמה תקנה ההונאה ויהיה חזיב להשיב, שתות [ששית] בשונה [בדיוק]. ביצד: הרי שמכר שנה ששה בתמשה, או

ד. לפיכך הנותן ערבון לחברו, ואמר לו אם אני אחר בי ערבוני מחול לך, והלה אומר ואם אני אחר בי אכפל לך ערבונך - אם חזר בו הלוקח - קנה זה את הערבון, שהרי הוא תחת ידו; ואם חזר בו המוכר - אין מחיבין אותו לכפל הערבון, שזו אסמכתא היא ועדין לא קנה.

ה. וכן מי שפרע מקצת חובו, והשליש את השטר ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני, תן את שטרו, והגיע זמן, ולא נתן - לא יתן השליש את השטר, שזו אסמכתא היא.

ו. וכן כל התנאים שמתנין בני אדם ביניהן, אף על פי שהן בעדים ובשטר, אם יהיה כף או אם תעשה כף אתן לך מנה או אקנה לך בית זה, ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה לך ולא אתן לך - אף על פי שעשה או שהיה הדבר, לא קנה: שכל האומר אם יהיה או אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה.

ז. כל האומר קנה מעכשו - אין כאן אסמכתא כלל, וקנה: שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשו. ביצד: אם באתי מכאן ועד יום פלוני, קנה בית זה מעכשו, וקנו מידו על כף - הרי זה קנה, אם בא בתוך הזמן שקבע. וכן כל פיוצא בזה.

ח. מי שמכר חצרו או שדהו, ופרש בשעת מכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני, או מפני המטר שנמנע, כדי לקנות חטים בדמי חצרו - הרי זה כמוכר על תנאי. לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר, או באו חטין והזולו, או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ, או שלא נסתייע לו לעלות או לקנות החטים - הרי זה מחזיר אותן הדמים, ותחזור לו קרקעו: שהרי פרש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני, והרי לא נעשה. וכן כל פיוצא בזה.

ט. אכל המוכר סתם - אף על פי שהיה בלבו שמפני כף וכף הוא מוכר, ואף על פי שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כף וכף, ולא נעשה - אינו חוזר: שהרי לא פרש; ודברים שבלב, אינן דברים.

י. מי שהקנה לחברו, והתנה עליו על מנת שתתן מקח זה או תמכרנו לפלוני - אם נתנו או מכרו לאותו פלוני, קנה; ואם לא קים התנאי ומכרו לאחר, או שלא מכרו ולא נתנו בזמן שקבע לו - לא קנה. וכן המוכר או הלוקח שהתנה שיתחזר לו המקח בזמן פלוני, או כשיתן לו המעות - הרי המוכר קים, ויתחזר כשהתנה.

יא. מכר קרקע לחברו, והתנה המוכר ואמר ללוקח, כשיהיה לי מעות, תחזיר לי קרקע זו - הרי הפרות של מוכר. מכר לו סתם, ואמר לו הלוקח מדעתו, כשהיה לך מעות, תביאם לי ואני אחזיר לך קרקע זו - הרי התנאי קים, והלוקח אוכל פרות; ואין בזה אבק רבית, שהרי מדעתו חזיב עצמו בתנאי זה.

יב. מעשה באשה ששלתה ראובן לקנות לה חצר משמעות שהיה קרובה, ואמר שמעון המוכר לראובן השליח, אם יהיו לי מעות תחזיר לי פלונית קרובתי קרקע זו, והשיבו ראובן ואמר לו אתה ופלונית קרובים כמו

כמו שבארנו, ולא הספיק להראותו לתגר או לקרובו, עד שהוקר ועמד בשבע - לוקח יכול לחזור בו, ולא המוכר: שהרי הלוקח אומר למוכר אלו לא הוניתני, לא היית יכול לחזור, ועתה שהוניתני תחזור, היאך יהיה החוטא נשכר.

יד. וכן מוכר שמכר שנה חמש בארבע, וזל ועמד בשלש - מוכר יכול לחזור בו, ולא לוקח: שהרי אומר לו המוכר - ללוקח, לא מפני שהוניתני תחזור בי.

טו. המוכר שנה חמש בשש, ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמונה - הרי המוכר חייב להחזיר האחת של הוניה: שהרי נקנה המקח, וחייב להחזיר; וכשהוקר, ברשות לוקח הוקר. וכן אם מכר שנה שש בחמש, והזילו ועמדו על שלש - הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של הוניה, שהרי נקנה המקח וברשות הלוקח הזול.

יום שלישי

הלכות מכירה פרק יג

א. המחליף בלים בכלים או בהמה בבהמה, אפלו מחט בשריון, או טלה בסוס - אין לו הוניה, שנה רוצה במחט יתר מן השריון; אבל המחליף פרות בפרות, בין ששמו אותם קדם המכירה בין ששמו אותם אחר המכירה - יש להן הוניה.

ב. הלוקח בדמים אכסרה [גלא מדה], כגון שחפן במעות ואמר לו מוכר לי פרתך באלו - אף על פי שקונה בתליפין, קנה ומחזיר אוניה כמו שבארנו. והוא הדין ללוקח פרות אכסרה בסלע או בשתים, שקנה ומחזיר אוניה. בעל הבית שמכר כלי תשמישו, אין לו הוניה, שאילו לא הרבבו לו בדמים, לא היה מוכר לו את כלי תשמישו.

ג. האומר לחברו על מנת שאין לך עלי אוניה, יש לו עליו הוניה. במה דברים אמורים, בסתם, שאינו יודע במה הוניה יש בו כדי שימחל. ואין צריך לומר אם אמר לו על מנת שאין בו הוניה, שהרי יש בו. אבל במפרש - אין לו הוניה, שכל תנאי שבממון קיים.

ד. כיצד: מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני נותן במאתים, יודע אני שאינו שנה אלא מנה, על מנת שאין לך הוניה, אני מוכר לך - אין לו עליו הוניה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במאה, יודע אני ששנה מאתים, על מנת שאין לך עלי הוניה, אני לוקח ממך - אין לו עליו הוניה.

ה. הנושא ונותן באמונה, אין לו עליו אוניה. כיצד: חפץ זה בכך וכך לקחתי, וכך וכך אני משתפר בו - אין לו עליו הוניה.

ו. וכל הנושא ונותן באמונה, אם לקח פלים רבים או בגדים רבים בממכר אחד - לא יחשב את הרע באמונה ואת היפה בשויו, אלא או זה וזה באמונה או זה וזה בשויו. ויש לו להעלות על המקח שכר הכתף [סבל], ושכר החמר [בעל החמור], ושכר הפונדק [מלון]. אבל שכר עצמו אינו מעלה לו מפני שהוא כפועל - אינו מוסיף אותו על המקח, אלא מפרש ואומר לו כך וכך אני משתפר.

שנה ששה בשבעה, או שנה חמשה בששה, או שנה שבעה בששה - הרי זו הוניה; ונקנה המקח, וחייב המונה להחזיר את ההוניה כלה למתאנה.

ג. היתה ההוניה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שנה ששים דינר בחמשים ופרוטה - אינו חייב להחזיר כלום: שכל פחות משות, דרך הכל למחל בו.

ד. היתה ההוניה יתרה על השתות בכל שהוא, כגון שמכר שנה ששים בחמשים פחות פרוטה - בטל המקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל; אבל המונה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל, אף על פי שבטל המקח. אין המונה חייב להחזיר, עד שתהיה ההוניה יתרה על פרוטה; היתה פרוטה בשנה - אינו מחזיר, שאין הוניה לפרוטות.

ה. עד מתי יהיה לו לחזור ולתבע ההוניה, או לבטל המקח - עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואם שהה יתרה על זה - אפלו לקח שנה מאה במאתים, אינו חוזר.

ו. במה דברים אמורים, בלוקח, שהרי המקח בידו ומראהו. אבל המוכר חוזר בהוניה לעולם; ואין צריך לומר בבטול מקח, שאינו יודע דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר. לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שנוי והוא בלו שנה, כגון הפלפלין וכיוצא בהן - הרי זה אינו חוזר, אלא עד כדי שישאל על שער שבשוך בלכד.

ז. וכן אם נודע שבא לידו כממכרו, וידע שטעה ולא תבע - אינו יכול לחזור ולתבע, שהרי מחל.

ח. כשם שהוניה להדיוט - כך הוניה לתגר, אף על פי שהוא בקי. וכשם שהוניה בפרות ובבהמה, כך יש הוניה במטבעות.

ט. כיצד: הרי שהיה דינר של זהב בארבעה ועשרים דינר של כסף, וצרכה [והחליפה] בעשרים דינר, או בשמונה ועשרים - הרי זה מחזיר את ההוניה; היה יתר על זה [יותר מששית], בטל הצרוף [ההחלפה]; פחות מכאן [פחות מששית], מחילה.

י. וכן אם היתה הסלע חסרה שתות, והיו מוציאין הסלעים במנין לא במשקל - מחזיר ההוניה.

יא. עד מתי יש לו להחזיר הדינר או הסלע—בפרקים [בערים], עד כדי שיראה לשלחני. בפרקים שאין השלחני מצוי שם, יש לו להחזיר עד ערבי שבתות: שאין מפיר הסלע וחסרונה ודמיה אלא שלחני. והוא הדין למוכר ספרים, או אבנים טובות ומרגליות - שיש ללוקח לחזור, עד כדי שיראה אותם לתגרים הבקיאין בהן בכל מקום שהן: שאין הכל בקיאים בדברים אלו. לפיכך אם לא היה מכיר באותה המדינה, והוליד המקח למקום אחר, או שבא הבקי לאחר זמן מרבה, והודיעו שטעה - הרי זה חוזר.

יב. הנותן סלע חסרה לחברו - אם היה מכירה, אפלו לאחר שנים עשר חדש - הרי זה מחזירה; ואם היה אפשו להוציאה על ידי הדחק - אינו יכול להחזירה לאחר זמן, אלא אם כן קבלה ממנו במדת חסידות.

יג. המוכר לחברו שנה ארבע בחמש, שהרי המקח בטל

שתות או יתר, בין שהתאנה שוכר בין שהתאנה משכיר - הרי זה מחזיר הונאה, ואפלו לאחר זמן מרבה.

יח. נראה לי שהקבלן, יש לו הונאה. ביצד: כגון שקבל עליו לארג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפר חלוקי זה בשני זוזים - הרי זה יש לו הונאה; וכל אחד משניהן, בין קבלן בין בעל הבגד - חוזר לעולם כמוכר.

יום רביעי

הלכות מכירה פרק יד

א. כבר בארנו שהנושא נותן באמונה, ואמר כף וכף אני משתפר - אין לו הונאה; אפלו אמר זה לקחתי בסלע ובקעשך אני מוכר, מתר. אבל בית דין חייבין לפסק השערים [לקבוע מחיר], ולהעמיד שוטרין לכף; ולא יהיה כל אחד ואחד משתפר כל מה שירצה, אלא שתות בלבד יפסקו להן בשכרן, ולא ישתפר המוכר יתר על שתות.

ב. במה דברים אמורים, בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות. אבל העקרין [שורשים], כגון החמס והקשט והלבונה וכיוצא בהן - אין פוסקין להן שער, אלא ישתפר המשתפר כל מה שירצה.

ג. ואין משתפרין פעמים בביצים; אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר, והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד.

ד. אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהן חיי נפש; אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר, כדי שימכרו בזול. ובמקום שהשמן מרבה, מתר להשתפר בשמן.

ה. אין אוצרין [אוגרים] פרות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל, וכן בכל מקום שרבו ישראל: שהרי מגיע מדבר זה, צער לישראל. במה דברים אמורים, בלוקח מן השוק; אבל המכנים משלו, מתר לעשות קבו [המעט שיש לו] אוצר.

ו. מתר לאצר פרות שלש שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית. ובשני בצרת - אפלו קב חרויבין לא יאצר, מפני שמכנים מארה [קלחה] בשערים. וכל המפקיע שערים, או שאצר פרות בארץ ישראל, או במקום שרבו ישראל - הרי זה כמלוה ברבית.

ז. במה דברים אמורים, בפרות שיש בהן חיי נפש. אבל התבלין, כגון כמון ופלפלין - מתר לאצר אותן בארץ ישראל ולהוציא אותן ממקום למקום, כשאר העקרין.

ח. אין מוציאין פרות שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, מארץ ישראל לחוצה לארץ ולא לסוחרה, ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בארץ ישראל.

ט. רשאים בני העיר לקח להם שער לכל דבר שירצו, ואפלו לבשר וללחם, ולהתנות ביניהן לכל מי שייעבר על התנאי, יענשו אותו כף וכף.

י. וכן רשאים אנשי אמניות לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שייעשה חברו, וכיוצא בזה, וכל מי שייעבר על התנאי, יענשו אותו כף וכף.

יא. במה דברים אמורים, במדינה שאין בה חכם חשוב לתמן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה. אבל אם יש

ז. הגוי - אין לו הונאה, שגאמר "איש את אחיו". וגוי שהונאה את ישראל, מחזיר ההונאה פדינין שלנו: לא יהיה זה חמור מישראל.

ח. אלו דברים שאין להן הונאה - הקרקעות, והעבדים, והשטרות, וההקדשות; אפלו מכר שנה אלה בדינר, או שנה דינר באלף - אין בהן הונאה: שגאמר "או קנה מיד עמיתך", דבר הנקנה מיד ליד - יצאו הקרקעות, ויצאו עבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו שטרות שאין גופן גנוי אלא לראיה שבהן; ויצאו הקדשות שגאמר "עמיתך", ולא הקדש.

ט. במה דברים אמורים, במוכר נכסי עצמו. אבל השליח שטעה בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקעות - חוזר. ונראה לי שכן הדין באפטרופוס [מומנה על נכסי יתומים] שטעה בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקעות - חוזר; ואינו דומה לבית דין, מפני שהוא יחיד.

י. בית דין שמכרו נכסי יתומים וטעו, בין בקרקעות בין במטלטלין - אם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה כהדייט; טעו בשתות, בטל המקח. ואם רצו שלא לבטל המקח, ונחזירו ההונאה - מחזירין: לא יהיה פת הדייט חמור מהן.

יא. נראה לי שבית דין שמכרו קרקע או עבדים של יתומים שנה מנה במאמים, אין הלוקח יכול לתור בהן: לא יהיה פת הדייט חמור מפת היתומים. וכן הדין באפטרופוס שמכר קרקע ועבדים - שאין הלוקח יכול לתור בהונאה, כדין הדייט.

יב. האחין והשתפין שחלקו מטלטלין, הרי הן פלוקחות: פחות משתות, נקנה מקח ואין מחזיר בלום; יתר על שתות, בטל מקח; שתות, קנה ומחזיר אונאה. ואם התנו ביניהם שיהלקו בשום הדינין, וטעו בשתות - בטלה חלוקה: שהדינין ששמו ופחתו שתות, או הותירו שתות - מכרם בטל.

יג. הבהמה, והמרנגליות, והסוף [חדר], וספר התורה - הרי הם כשאר מטלטלין, ויש בהן הונאה. אין לה דבר שאין בו הונאה, חוץ מארבעה דברים שמנו חכמים: והוא שיהיה מוכר או קונה בנכסי עצמו כמו שבארנו.

יד. כשם שאין לקרקעות הונאה - כך שכירות קרקע, אין לו הונאה: אפלו שכר טרקלין גדול בדינר בשנה, או רפת קטנה בדינר בכל יום - אין לו הונאה.

טו. השוכר את הפועל לעשות עמו, בין בקרקע בין במטלטלין - אין לו הונאה, מפני שהוא פקונה אותו לזמן, ועבדים, אין בהן הונאה.

טז. שָׁכַר לזרע לו קרקע, ואומר זרעתי בה זרע הראוי לה, וכאו עדים, והעידו שזרע בה פחות מן הראוי לה - הרי זה ספק אם יש לו הונאה, מפני הזרע, או אין לו הונאה, מפני הקרקע. לפיכך אין מוציאין מיד גתבע; וכן אין משביעין אותו אלא שבעת הסת, מפני צד הקרקע שיש באן.

יז. השוכר את הפלי או את הבהמה, יש להן אונאה: שהשכירות, מכירה בת יומה היא. ואם יש בה הונאה

נשאר לו אצל חברו כלום - חוזר, שִׁקְנָן בְּטַעוֹת הוּא. וְכֵן
כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

ג. וְכֵן הַמוֹכֵר לְחֵבְרוֹ קִרְקַע, אוֹ עֶבֶד, אוֹ בְהֵמָה, אוֹ שְׂאֵר
מִטְּלָטְלִין, וְנִמְצָא בְּמִקְחַ מוֹם שְׁלֵא יָדַע בּוֹ הַלוֹקֵחַ - מִחֲזִיר
אֶפְלוּ אַחַר כְּמָה שָׁנִים, שְׁזָה מִקְח טַעוֹת הוּא; וְהוּא, שְׁלֵא
יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקְח אַחַר שְׂיַדַע בְּמוֹם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר
שְׂרָאָה הַמוֹם - הָרִי זֶה מַחֵל, וְאִינוּ יְכוֹל לְהַחֲזִיר.

ד. אִין מַחֲשָׁבִין פְּחַת הַמוֹם. אֶפְלוּ מְכַר לֹו כְּלֵי שְׁזָה עֲשָׂה
דִּינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוֹם הַמִּפְּחִיתוֹ מִדְּמִיו אֶסֶר - מִחֲזִיר אֶת
הַכְּלֵי, וְאִינוּ יְכוֹל לֹוּמַר לֹו הָאֵל לָךְ אֶסֶר פְּחַת הַמוֹם:
שֶׁהַלוֹקֵחַ אוֹמֵר בְּחִפְזָ שְׁלָם אֲנִי רוּצָה. וְכֵן אִם רָצָה הַלוֹקֵחַ
לְקַח פְּחַת הַמוֹם, הָרִשׁוֹת בְּיַד הַמוֹכֵר: שֶׁהוּא אוֹמֵר לֹו אוֹ
תִּקְנָה אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא, אוֹ טַל דְּמַיִם שְׁלָךְ וְלָךְ.

ה. כָּל שֶׁהִסְפִּימוּ עָלָיו בְּגֵי הַמְּדִינָה שֶׁהוּא מוֹם שֶׁמִּחֲזִירִין
בּוֹ מִקְח זֶה, מִחֲזִירִין בּוֹ; וְכָל שֶׁהִסְפִּימוּ עָלָיו שְׁאִינוּ מוֹם,
הָרִי זֶה אִינוּ מִחֲזִיר בּוֹ אֲלָא אִם פִּרְשׁ: שֶׁכָּל הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
סֵתֵם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמֵךְ.

ו. כָּל הַלוֹקֵחַ סֵתֵם, אִינוּ לוֹקֵחַ אֲלָא דְּבַר הַשְּׁלָם מְכַל מוֹם.
וְאִם פִּרְשׁ הַמוֹכֵר וְאָמַר, עַל מִנְתַּ שְׁאִין אֶתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוֹם
- הָרִי זֶה חוֹזֵר עַד שִׁיפְרֹשׁ הַמוֹם שִׁישׁ בְּמִמְכָרוֹ, וְיִמְחַל
הַלוֹקֵחַ, אוֹ עַד שִׁיאִמַּר לֹו כָּל מוֹם שִׁימְצָא בְּמִקְח זֶה הַפּוֹחַת
דְּמִיו עַד כֶּף וְכָף, קִבְּלֵתִי אוֹתוֹ: שֶׁהַמוֹחֵל צָרִיךְ לִידַע הַדְּבַר
שִׁימְחַל לֹו בּוֹ וְיִפְרֹשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמִּפְּרֵשׁ בְּהוֹנָה.

ז. הַמוֹכֵר פְּרָה לְחֵבְרוֹ, וּמְנָה כֶּה מוּמִין גְּלוּיִים וּמוּמִין
שְׁאִין נִכְרִין, וְלֹא הִיָּה כֶּה מוֹם מְאוֹתֵן הַמוּמִין הַגְּלוּיִין
שֶׁמְנָה, וְנִמְצָא כֶּה מוֹם מְאוֹתֵן שְׁאִינָן נִכְרִין - הָרִי זֶה מִקְח
טַעוֹת וְחוֹזֵר, אִף עַל פִּי שֶׁפִּרְשׁ הַמוֹם שֶׁנִּמְצָא: שֶׁהָרִי
הַלוֹקֵחַ אוֹמֵר כְּשֶׁרָאִיתִי שְׁאִין כֶּה אֱלוֹ הַמוּמִין הַנִּכְרָאִין
שֶׁמְנָה, אֲמַרְתִּי כֶּף אִין כֶּה אֱלוֹ שְׁאִינָן נִכְרָאִין שֶׁמְנָה, וְאִינוּ
מִפְּרֵשׁ מוּמִין אֱלוֹ, אֲלָא כְּדִי לְהִשְׁבִּיחַ דְּעֵתִי.

ח. פִּיּוּצָא: פְּרָה זֹו עוֹרֶת הִיא, חֲגֵרֶת [צוּלַעַת] הִיא, נִשְׁכָּנִית
הִיא, רִבְצָנִית הִיא, וְנִמְצָאֵת נִשְׁכָּנִית, אוֹ רִבְצָנִית - הָרִי זֶה
מִקְח טַעוֹת. הִיָּה כֶּה כָּל הַמוּמִין שֶׁמְנָה, אִין זֶה מִקְח טַעוֹת.
וְכֵן אִם הִיָּתָה חֲגֵרֶת, וְנִמְצָאֵת נִשְׁכָּנִית - אִף עַל פִּי שְׁאִינָה
עוֹרֶת, אִין זֶה מִקְח טַעוֹת.

ט. הָרָאָה לֹו הַמוֹם שִׁישׁ כֶּה, וְאָמַר לֹו מוֹם זֶה יֵשׁ כֶּה וּמוֹם
פְּלוּנִי וּמוֹם פְּלוּנִי - אִף עַל פִּי שְׁאוֹתֵן הַמוּמִין שֶׁמְנָה אִינָן
נִכְרָאִין, וְנִמְצָאוּ כֶּה כּוֹלֵן אוֹ מִקְצָטֵן - אִין זֶה מִקְח טַעוֹת.

י. וְכֵן הַמוֹכֵר שֶׁפָּחָה לְחֵבְרוֹ, וְאָמַר לֹו חֲגֵרֶת הִיא, גְּדָמַת
[בַּעֲלַת יָד אַחַת] הִיא, סוּמָה הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית
[סוּבַלַת מִמְחַלַת נִפְיָה] הִיא, וְלֹא הִיָּה כֶּה מוֹם מְאָלוֹ
הַמוּמִין שֶׁמְנָה, וְנִמְצָאֵת נִכְפִּית - הָרִי זֶה מִקְח טַעוֹת. וְכֵן
כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

יא. מִכָּאֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַמוֹכֵר לְחֵבְרוֹ חִפְזָ בְּמֵאָה דִּינָרִין,
וְאָמַר לֹו חִפְזָ זֶה אִינוּ שְׁזָה אֲלָא זֹוֹ אֶחָד, עַל מִנְתַּ שְׁאִין
לָךְ עָלִי אוֹנְיָה - הָרִי זֶה יֵשׁ לֹו עָלָיו אוֹנְיָה: שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר
כִּינֵן שְׂרָאִיתִי שְׁאִינוּ שְׁזָה זֹוֹ, יַדְעֵתִי שְׁאִינוּ מִתְּכּוֹן אֲלָא
לְהִשְׁבִּיחַ דְּעֵתִי. עַד שִׁיפְרֹשׁ כְּדִי הַהוֹנָה שִׁישׁ בְּמִקְחוֹ

כֶּה חֲכָם חָשׁוּב, אִין הַתְּנָאי שְׁלֵהֵן מוֹעִיל כְּלוּם; וְאִין
יְכוֹלִין לַעֲנוֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שְׁלֵא קִבַּל מִן הַתְּנָאי, אֲלָא
אִם כֵּן הַתְּנָה עִמָּהֵן וְעָשׂוּ מִדְּעַת הַחֲכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד
לְפִי הַתְּנָאי שְׁאִינוּ מִדְּעַת הַחֲכָם, מְשַׁלֵּם.

יב. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָה בְּמִקְח וּמִמְכָר, כֶּף הוֹנָה בְּדָבָרִים -
שְׁנַאָמַר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְיִרְאֵת מְאֲלֵהֶיךָ אֲנִי
ה'", זֹו הוֹנֵית דְּבָרִים.

יג. פִּיּוּצָא: הִיָּה בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לֹו זָכַר מְעַשֶׂיךָ
הַרְאִשׁוֹנִים. וְאִם הִיָּה בֶּן גָּרִים, לֹא יֹאמַר לֹו זָכַר מְעַשֶׂה
אֲבוֹתֶיךָ. הִיָּה גֵר וְכָא לְלַמַּד תּוֹרָה, לֹא יֹאמַר לֹו פֶּה שְׁאוּכַל
נְבִלוֹת וּטְרָפוֹת יְבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שְׁנִתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה. הִיָּה
תְּלָאִים וְיִסּוּרִין כְּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהִיָּה מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו - לֹא
יֹאמַר לֹו כְּדָרְךָ שְׁאָמְרוּ חֵבְרָיו שְׁלֵא אִיּוֹב, "הֲלֹא יִרְאֵתְךָ,
כִּסְלֵתְךָ [בַּטְחוּנְךָ] זָכַר נָא - מִי הוּא נְקִי, אֶבְרָד".

יד. הִיָּה חֲמֵרִין מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לְהֵם לְכוּ אֲצַל
פְּלוּנִי שְׁמוֹכֵר תְּבוּאָה, וְהוּא יוֹדַע בּוֹ שְׁאִינוּ מוֹכֵר תְּבוּאָה
מְעוּלָם. נִשְׁאָלָה שְׁאָלָה שְׁל דְּבַר חֲכָמָה - לֹא יֹאמַר לְמִי
שְׁאִינוּ יוֹדַע אוֹתָהּ חֲכָמָה מֵהַ תְּשִׁיב בְּדָבָר זֶה, אוֹ מֵה
דְּעַתְךָ בְּדָבָר זֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֱלוֹ הַדְּבָרִים.

טו. כָּל הַמוֹנָה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין בְּדָבָרִים - עוֹבֵר
בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן: שְׁנַאָמַר "וְגֵר לֹא תוֹנֶה", זֶה הוֹנֵית דְּבָרִים;
"וְלֹא תִלְחָצְנוּ", זֶה הוֹנֵית מְמוֹן. הָאֵל לְמַדְתַּ שֶׁהַמוֹנָה אֶת
הַגֵּר, עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן - מְשׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת
אֲחֵרִי", וּמְשׁוּם "אֵל תוֹנוּ, אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", וּמְשׁוּם "וְגֵר
לֹא תוֹנֶה".

טז. וְכֵן אִם לְחָצוֹ וְהוֹנָהוּ בְּמִמּוֹן, עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה - מְשׁוּם
"אֵל תוֹנוּ, אִישׁ אֶת אֲחֵרִי", וּמְשׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת
עֲמִיתוֹ", וּמְשׁוּם "וְלֹא תִלְחָצְנוּ".

יז. וּמִפְּנֵי כֵּה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לֹאוֹ שְׁל הוֹנֵית דְּבָרִים, אִף
בְּהוֹנֵית מְמוֹן, וְעַל לֹאוֹ שְׁל הוֹנֵית מְמוֹן, אִף בְּהוֹנֵית דְּבָרִים
- מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶן בְּלִשׁוֹן הוֹנֵית סֵתֵם, וְכַפַּל
הַלְאוּיִן בְּגֵר בְּשְׁנֵי הַדְּבָרִים כְּפִירוֹשׁ: לֹא תוֹנֶה, וְלֹא תִלְחָץ.

יח. גְּדוּלָה הוֹנֵית דְּבָרִים מֵהוֹנֵית מְמוֹן - שְׁזוֹ נִתְּנָה
לְהִשְׁבּוֹן, וְזוֹ לֹא נִתְּנָה לְהִשְׁבּוֹן, וְזֶה בְּמִמּוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ;
וְהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּהוֹנֵית דְּבָרִים "וְיִרְאֵת מְאֲלֵהֶיךָ", לְפִי
שֶׁהַדְּבַר מְסוּר לְלֵב. הָאֵל כָּל דְּבַר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵב, נִאָּמַר
בּוֹ "וְיִרְאֵת מְאֲלֵהֶיךָ". וְכָל הַצּוּעֵק מֵהוֹנֵית דְּבָרִים - נַעֲנֶה
מִיָּד, שְׁנַאָמַר "כִּי אֲנִי ה'".

יום חמישי

הלכות מכירה פרק טו

א. הַמוֹכֵר לְחֵבְרוֹ בְּמִדָּה, אוֹ בְּמִשְׁקַל, אוֹ בְּמִנְזָן, וְטַעָה
בְּכָל שֶׁהוּא - חוֹזֵר לְעוּלָם: שְׁאִין הוֹנָה אֲלָא בְּדַמַיִם; אֲבָל
בְּחִשְׁבוֹן, חוֹזֵר.

ב. פִּיּוּצָא: מְכַר לֹו מֵאָה אַגוּזִים בְּדִינָר, וְנִמְצָאוּ מֵאָה וְאֶחָד
אוֹ תִשְׁעָה וְתִשְׁעִים - נִקְנָה הַמִּקְח וּמִחֲזִיר אֶת הַטַּעוֹת,
וְאֶפְלוּ אַחַר כְּמָה שָׁנִים. וְכֵן אִם נִמְצָאוּ הַטַּעוֹת יָתֵר אוֹ
חֲסַר מִן הַמִּנְזָן שֶׁפָּסְקוּ, חוֹזֵר; וְאֶפְלוּ אַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שְׁלֵא

מכרתיו לך. במה דברים אמורים, בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה; אבל אם היה ידוע שהוא קונה לחרישה בלבד, הרי זה מקח טעות וחוזר. וכן כל פיוצא בזה.

ו. המוכר בהמה לטבח, ושחיטה ונמצאת טרפה - אם נודע בודאי שהיתה טרפה בשלקחה, הרי זה מחזיר לו את השחיטה ויחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד שהמוכר שהיה מום בממכרו, ועשה בו הלוקח מום אחר קדם שיודע לו המום הראשון - אם עשה דבר שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט את הטרפה - פטור; ואם שנה, ועשה מום אחר קדם שיודע לו המום - מחזיר המקח לבעליו, ומשלם דמי המום שעשה.

ז. קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק, ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה - מחזיר לו את הקרעים. תפרו, ואחר כך נודע המום - אם השבית, נוטל שבח התפירה מן המוכר. וכן כל פיוצא בזה.

ח. המוכר קרקע לחברו, ואכל פרוחיה, ולאחר זמן נראה לו בה מום - אם רצה להחזיר קרקע לבעלים, מחזיר כל הפרות שאכל; ואם היתה חצר ודר בה, צריך להעלות לו שכו.

ט. המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד המקח מחמת אותו המום - הרי זה מחזיר את הדמים.

י. פיצד: המוכר שור לחברו שאין לו טוחנות (שינים), והניחו הלוקח עם הבקר שלו, והיה מניח המאכל לפניו בלן ואוכלין, ולא היה ידע שזה אינו אוכל עד שמת ברעב - הרי זה מחזיר לו את הנבלה, ויחזיר לו את הדמים. וכן כל פיוצא בזה.

יא. היה המוכר ספסר שלוקח מזה ומוכר לזה, ואינו משקה המקח עמו, ולא ידע במום זה - הרי הספסר נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה, ונפטור: מפני שהיה על הלוקח לבדק השור בפני עצמו, ולהחזירו לו קדם שימות; והיה הספסר מחזירו על המוכר הראשון. הואיל ולא עשה, הוא הפסיד על עצמו. וכן כל פיוצא בזה.

יב. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו לממחה - מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים; והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות - יקבר, ויחזיר להן את הדמים. וכן השוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה - מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים; ומה שלא אכל - יחזיר הבשר לטבח, ויחזיר לו את הדמים.

יג. מכר הלוקח בשר זה של טרפה לגויים, או שהאכילו לבלבים - יחשב עם הטבח על דמי הטרפה, ויחזיר לו הטבח את המתר. וכן כל פיוצא בזה.

יד. המוכר בשר לחברו, ונמצא בשר בכור, פרות, ונמצאו טבלים, יין, ונמצא יין נסוף - מה שאכלו אכלו, ויחזיר להן את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה, כך הוא דינו - בין שהיה אסור בכרת, בין שהיה אסור בלאו בלבד.

טו. אכל המוכר דבר שאסור אכילתו מדברי סופרים - אם היו הפרות קמין - מחזיר את הפרות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן אכלן, ואין המוכר מחזיר לו כלום. וכל

בודאי או קרוב לה, בכדי שהדעת נוטה שהרי זה ידע בודאי הדבר שמחל בו. וכזה ראוי לדון.

יב. המוכר עבד או שפחה - אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומי הנזאי שאין מבטלין אותו מלאכתו, והן הנקראין סמפון: שאם היה זה סמפון גלוי, כבר ראהו; ואם אינו נראה כגון שומא בפשר, או נשיכת כלב, או ריח הפה או החטם, וכיוצא בו - הואיל ואינו מבטלו מלאכתו, אינו מחזיר, שאין העבדים לתשמיש המטה, אלא למלאכה.

יג. נמצא בו שחין רע, או חולי המתיש את כחו, או שהיה נכפה, או משעמם [משוגע] - הרי זה מום, מפני שמבטלו מלאכתו. וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מדברים אלו המגאלים - הרי זה מום, מפני שנפשו של אדם אוננת מהם; ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתייה. וכן אם נמצא ליסטיס מזין - הרי זה מום המאבד את בלו, מפני שהמלך תופש אותו והורגו. וכן אם נמצא מכתב למלכות - הרי זה מום ומחזירו, מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה. אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות, או בורח תמיד, או זולל וסובא, וכיוצא בדברים אלו - אינו יכול להחזיר, שכל העבדים בתוקף שיש בהן כל הדעות הרעות: אלא אם פירש.

יום שישי

הלכות מכירה פרק טז

א. המוכר זרעוני גנה, שאין עצמן של זרעונים נאכל, לחברו, ולא צמחו - חיב באחריותו ומחזיר לו את הדמים שלקח ממנו, שחזקתן לזריעה: והוא, שלא צמחו מחמת עצמן; אבל אם לקת הארץ בכרד וכיוצא בו - אינו חיב באחריותו, שמה מחמת הכרד לא צמחו. וכן כל פיוצא בזה. ב. מכר לו זרעים הנאכלים, כגון חטים ושעורים, וזרען, ולא צמחו - אינו חיב באחריותו; אפלו היו זרע פשתן, שרב בני אדם קונין אותו לזריעה - הואיל ואוכלין אותו, אינו חיב באחריות זרעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע, חיב באחריותו. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה, ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. מכאן אתה למד שכל הלוקח מקח מחברו, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר לו החזר לי מקחי לכאן; אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו, הרי הוא ברשות מוכר. אבל אם לא הודיעו שיהוליכו למדינה אחרת, והוליכו ונמצא בו שם מום - הרי זה ברשות הלוקח, עד שיתחזר המקח במומו למוכר.

ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואבד אחר כך או נגנב - הרי זה ברשות לוקח, עד שיתחזיר למוכר; ואם התלע ונפסד מחמת הזמן, הרי זה ברשות מוכר. ואם היה לו להודיע למוכר, ולא הודיעו - הרי זה ברשות לוקח.

ה. המוכר שור לחברו, ונמצא נגח - יכול לומר לו לשחיטה

אסורי הנדה, בין מן התורה בין מדבריהם - מחזיר את הדמים, ואין בהן דין מכירה כלל.

שבת קודש

הלכות מכירה פרק יז

א. ארבע מדות במוכרין: מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות - הלוקח יכול לחזר בו, ולא המוכר. רעות ונמצאו יפות - המוכר יכול לחזר בו, ולא הלוקח. רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות - אף על פי שאינן יפות שאין למעלה מהן, ולא רעות שאין למטה מהן, והרי יש שם הונאה שתות - אין אחד מהן יכול לחזר בו, אלא קנה ומחזיר אונאה.

ב. אכל המוכר חטים שחממית [אדומה] ונמצאת לבנה, או לבנה ונמצאת שחממית, עצים של זית ונמצאו של שקמה [תאנה מדברית], של שקמה ונמצאו של זית, יין ונמצא חמץ, חמץ ונמצא יין - כל אחד משניהן יכול לחזר בהכרו, שאין זה המין שאמר שימכר לו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. המוכר יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקנין והחמיץ מיד - אינו חייב באחריותו, ואף על פי שאמר לו לתבשיל אני צריך לו; ואם ידוע שיינו מחמיץ, הרי זה מקח טעות. מכר לו יין, והרי הוא בקנקני המוכר והחמיץ - אם אמר לו למקפה [לתבשיל] אני צריך - מחזיר ואומר לו הרי יינך וקנקנה, שאני לא קניתי לשתייתו אלא לבשל מעט מעט. ואם לא אמר לו למקפה הוא - אינו יכול להחזיר, שהרי אומר לו למה לא שתית אותו, ולא היה לך לשתותו עד שיחמיץ.

ד. המוכר חבית של שכר לחברו, והחבית של מוכר, והחמיצה בתוף שלשה ימים הראשונים - הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מפאן ואילף, ברשות לוקח.

ה. המוכר חבית של יין לחברו כדי למוכרה מעט מעט, והחמיצה במחציתה או בשלישה - חוזרת למוכר; ואם שנה הלוקח הנקב שלה, או שהגיע יום השוק ושהה ולא מכר - הרי היא ברשות הלוקח. וכן המקבל חבית של יין מחברו כדי להוליכה למקום פלוני ולמכרה שם, וקדם שתגיע לשם הוול היין או החמיצה - הרי זו ברשות המוכר, מפני שהחבית והיין שלו. וכן כל פיוצא בזה.

ו. האומר לחברו יין מבשם [עמיד] אני מוכר לך, חייב להעמיד לו עד העצרת. אומר לו יין ישן אני מוכר לך, נותן לו משל שנה שעברה; מישן, משל שלש שנים; וצריך שיעמד ולא יחמיץ עד החג. ובמקום שיש שם מנהג ידוע, הכל כמנהג המדינה.

ז. האומר לחברו מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה, או שמכר לו מרתף של יין סתם - הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל מאה שלא יהיה יינם טוב, אלא פכר התחיל להשתנות [להחמיץ]; יתר על זה לא יקבל.

ח. אומר לו מרתף של יין למקפה אני מוכר לך, או שאמר לו חבית של יין אני מוכר לך - נותן לו יין שפלו יפה וראוי לתבשיל. אומר לו מרתף זה של יין - נותן לו יין הנמכר בחנות, שהרי הוא בינוני לא רע ולא יפה. אומר לו מרתף זה אני מוכר לך, ולא הזכיר יין - אפלו פלו חמץ, הגיעו. וכן כל פיוצא בזה.

ט. האומר לחברו ערבה של עץ אני מוכר לך, או קורת בית הפד אני מוכר לך - אינו נותן לו עץ שראוי לחפור בו ערבה, או קורה שראויה לקורת בית הפד, אלא ערבה בצורתה, או קורת בית הפד בצורתה, שכל הרואה אומר זו ערבה, או זו קורת בית הפד. וכן כל פיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ג-י"ט תשרי ה'תשס"ט

יום ראשון

מצות לא תעשה קיא. רטו.

המצוה הקי"א — האזהרה שהזהרנו מלפדות סתם חרמי הארץ גס-בן, והוא אמרו "לא ימכר ולא יגאל" (ויקרא כו, כח). ולשון ספרא: "לא יגאל לבעלים, מה יעשה בו? בפשדה החרם לפה תהיה אחרתו", יכול אף-על-פי שפרש לשם? תלמוד לומר: "הוא". וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: שדה חרמין במסכת ערכין (כח). ושם נתבאר שסתם חרמין לפהנים. ושם אמרו: "חרמי פהנים אין להם פדיון אלא נתנים לפהנים פתומה".

כלאים, והוא אמרו יתעלה: "שדך לא-תזרע כלאים" (שם יט, יט), וכלאי זרעים אלו אין אסור לזרעם אלא בארץ ישראל, והזרעם שם — חייב מלקות דאורייתא; ובחוצה לארץ — מותר. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת כלאים.

יום שני

מצות לא תעשה רטז.

המצוה הרט"ז — האזהרה שהזהרנו מלזרוע תבואה בכרם, וכן שאר ירקות. ומין זה מן-הכלאים נקרא: כלאי הכרם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תזרע כרמך כלאים" (דברים כב, ט). ולשון ספרי (פרשת דברים כב, ט): "לא-תזרע כרמך

המצוה הרט"ו — האזהרה שהזהרנו מלזרוע

יום רביעי

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מללבוש בגד הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה זרה באותו הזמן, והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא). וזה מפרסם היום אצל נזירי הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות; וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם בשבת (נד). ובסוף מכות (כ).

המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוינו להניח פאה (קצה בשדה) מן התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא אמרו יתעלה: "תעזב אתם" (ויקרא יט, י) אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז), שהפאה היא לאו שנפק לעשה. הלאו — הוא אמרו: "לא תכלה פאת שדך" (לא תעשה רי): והעשה — הוא אמרו (בהמשך): "לעני ולגר תעזב אתם". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה ה"י — האזהרה שהזהרנו מלקצור פל-הזרוע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה, והוא אמרו יתעלה: "לא תכלה פאת שדך בקצרך" (שם כג, כב), ולא זו נפק לעשה, לפי שאם עבר וקצר פל-הזרוע, יתן לעניים כשעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו במצות עשה (מצות עשה קב — לעיל). והפאה חובה גם לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום חמישי

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-הלקט (שבליים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם"

פלאים" — מה אני צריך, והלא כבר נאמר: "שדך לא-תזרע פלאים", וזה כולל בלי ספק הכרם והזרעים? אמרו: מלמד שפל-המקיים פלאים בכרם — עובר בשני לאוין. ודע שאין פלאי הכרם אסורים מן-התורה אלא בארץ ישראל, והזרעם בארץ ישראל — לוקה מלקות דאורייתא. ובתנאי שזרע חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד (בבת אחת). ומדרבנן אסור לזרעם גם בחוצה לארץ, והזרע בחוצה לארץ חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד — לוקה מדרבנן. אבל הרפכת אילן לוקין עליה בכל-מקום, והאזהרה על כך נכללת בכלל אמרו: "שדך לא-תזרע פלאים". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת פלאים.

יום שלישי

מצות לא תעשה ריז. ריח.

המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע (להכליא לצורך גידול צאצאים) פלאי (שני מיני) בהמה, והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע פלאים" (ויקרא יט, יט), ואם הרביע בהמה — לוקה, ובתנאי שירפוב בידו אבר הזכר בנקבה במכחול בשפופרת, ובפרוש אמרו (בבא מציעא זא). בנואפים (שאינן נסקלין אלא): עד שיראו כשהם מנאפין, ובכלאים: עד שיכניס במכחול בשפופרת, ואז ילקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

המצוה הרי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא-תחרש בשור ובחמור יחדו" (דברים כב, י). ואם עשה בהם מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או הנהיגם יחד — לוקה, שנאמר "יחדו" הפונה בזה שלא יאחדם ביחד בשום מלאכה מן-המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות אלא על שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר בהמה טמאה כשור וחמור, שאם חרש בהם או משך או הנהיג — לוקה; אבל מדרבנן לוקה על פל-שני מינים שיהיו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

המצוה הרי"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף את הגרגרים הנופלים מן הכרם בשעת בצירתו, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו: "ופרט פרמך לא תלקט" (שם), וגם זה נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ג).

המצוה הקכ"ב — הצווי שנצטוינו להניח עמר השכחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא אמרו יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים כד, יט), זה שאמר "לגר ליתום ולא למנה יהיה", — הוא הצווי להניחו והוא העשה, כמו שאמר בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא העשה כמו שבארנו (מצוות עשה ככ-קכא), וגם זו אינה נזהגת מן התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

המצוה הרי"ד — האזהרה שהזהרנו מלקחת עמר השכחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו" (שם), וכן השכחה נזהגת לפל בין בתבואה בין באילן. וגם זה נתק לעשה, שאם עבר ולקחה — חייב להחזיר לעניים, והוא אמרו יתעלה: "לגר ליתום ולא למנה" (שם, כא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה. ודע שכלל הוא אצלנו: שכל-מצות לא-תעשה שיש בה (אפשרות ל)קיום עשה, כשקיים (=כל זמן שניתן לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקיימו — לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה (=לעניים) לא יתחייב מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה שבלים. וכן אם דש את-החטים וטחנן ולשן — נותן מן-הבצק שעור מה-שהיה חייב בו מן-הפאה. אבל אם ארע שאבדו אותן החטים לגמרי או שנסרפו — הרי זה לוקה, כיון שלא קיים עשה שבה; כל-שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל את פל-אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות (טז): "אנו אין לנו אלא זאת (שילוח הקן) ועוד אחרת" (מצב שבו שייך לבטל בהן את העשה הניתק ללאו — ועל ידי כך להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא) שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב) שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד —

(ויקרא כג, כב), וגם זה לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות (טז): לגבי פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נזהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת השבלים הנופלות בשעת הקצירה, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו יתעלה: "ולקט קצירך לא תלקט" (שם). וגם זה נתק לעשה (מצות עשה ככא), כמו שבארנו בפאה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד משנה י).

המצוה הקכ"ג — הצווי שנצטוינו להניח לעניים את-השאירות הנשארות בכרם בשעת בציר פרותיו, והן הנקראות עוללות (אשכול קטן שיחסו הגדול כעולל-תינוק), וגם בהן אמר הכתוב: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם יט, י), אחר שהזכיר את-העוללות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז). ואינה נזהגת מן-התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ב — האזהרה שהזהרנו מלכלות את-הכרם בשעת בצירתו (לא לבצור את העוללות), והוא אמרו יתעלה: "וכרמך לא תעולל" (שם), אלא ינחו האשכולות הקיצוניות (העוללות נמצאות בקצה) — לעניים. אבל אין דבר זה בשאר האילנות ואפלו הדומים לכרם (וזוהי אזהרה יחודית בכרם). לפי שהאזהרה באמרו: "כי תחבט זיתך לא תפאר אתריך" (דברים כד, כ) היא שלא יקח את-השכחה ומן-הנית נלמד הדין (אך ורק) בשכחה לשאר האילנות. וגם זה (הלאו של "עוללות") נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ד).

יום שישי

מצות עשה ככד. מצות לא תעשה ריג.

מצות עשה קכב. מצות לא תעשה ריד.

המצוה הקכ"ד — הצווי שנצטוינו להניח לעניים מה-שנשר ונפל מן-הענבים בשעת הבציר, והוא אמרו: "ופרט פרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ו) ואינה נזהגת מן-התורה אלא בארץ.

מעשר עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם בשלישית אחרי השלישית, — כלומר: בששית מן — השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורטים במקומות מספר משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וידיים (פרק ד משנה ג).

המצוה הקצ"ה — הצווי שנצטוינו לתן צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידיך" (שם טו, ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ואמר: "והי אחיך עמך" (שם, לו), הכונה בכל-הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שגבול כל ענינו ונתמכנו די מחסורו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומות שונים, רבם בכתבות (סו). ובתרא (בבא בתרא סו), ובא בקבלה, שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר: הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שפמזהו — אפלו בדבר מועט.

המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת צדקה ורוחה לעניים מאחינו אחרי שגדע דחק מצבם ושיש לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ את-לכבך ולא תקפץ את-ידיך מאחיק האביון" (דברים טו, ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת לראוי לו.

לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל-מה שדינו כדין הפאה. לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות כל-אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה מענין קימו ולא קימו (צורת קיום העשה או אי-קימו) או בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי ביטולו). לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום עשה הוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות. אמר: "לא-תכלה פאת שדך. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל ופרט פרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם". ואמר עוד בעמר השכחה: "לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה". וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שנתק לעשה ולמדו על עשה שבה ממה שאמר: "לעני ולגר תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלאוין לאו שנתק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו לוקה, כמו שזכרנו; ואם נבצר ממנו קיום עשה שבה — לוקה. וכל-זמן שאפשר לו לקימו, אף-על-פי שלא קימו עתה — אינו לוקה, אלא נצוהו לקימו בלבד עד שגדע שכתב אי אפשר ושיעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות לקיום עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבינהו.

שבת קודש

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנצטוינו להפריש

יהושע כד א-יח

כד א וַיֹּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֻמָּה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
 וּלְרֵאשִׁיו וּלְשַׁפְטָיו וּלְשֹׁטְרָיו וַיִּתְיַצְבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים: ב וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
 אֶל־כָּל־הָעָם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הִנְהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
 מֵעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבִירָה וְאֶבְרָם וְאֶבְרָם וְאֶבְרָם וְאֶבְרָם וְאֶבְרָם: ג וְאֶקַּח
 אֶת־אֲבִיכֶם אֶת־אֲבִירָה מֵעֵבֶר הִנְהָר וְאֹלְךָ אוֹתוֹ בְּכָל־אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶרְבֶּ (וְאֶרְבֶּה
 קרי) אֶת־זֶרְעוֹ וְאֶתְנִלּוֹ אֶת־יִצְחָק: ד וְאֶתְנִי לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו וְאֶתְנִי
 לְעֵשָׂו אֶת־הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם: ה וְאֶשְׁלַח
 אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶגְפֹּף אֶת־מִצְרָיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ וְאַחַר הוֹצֵאתִי
 אֶתְכֶם: ו וְאוֹצִיא אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרָיִם וַתָּבֹאוּ הַיַּמָּה וַיַּרְדְּפוּ מִצְרָיִם אַחֲרֵי
 אֲבוֹתֵיכֶם בְּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים יַם־סוּף: ז וַיַּצַּעְקוּ אֶל־יְהוָה וַיִּשְׂם מֶאֱפֶל בֵּינֵיכֶם ו
 וּבֵין הַמִּצְרָיִם וַיָּבֹא עָלָיו אֶת־הַיָּם וַיִּכְפְּהוּ וַתִּרְאֶינָה עֵינֵיכֶם אֶת־אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
 בְּמִצְרָיִם וַתֵּשְׁבוּ בַּמִּדְבָּר יָמִים רַבִּים: ח וְאֶבְיָאָה (וְאֶבְיָא קרי) אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ
 הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּלְחָמוּ אֶתְכֶם וְאֶתְנִי אוֹתָם בְּיַדְכֶם וַתִּירֶשׁוּ
 אֶת־אֶרֶצָם וְאֶשְׁמִידֵם מִפְּנֵיכֶם: ט וַיָּקָם בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחַם

רש"י

(ג) וארכ את זרעו. חסר ה"א, כמה מריבות (ז) ויבא עליו את הים. על כל יחיד ויחיד
 ונסיונות עשיתי עמו, עד שלא נתתי לו זרע: שבהם, שאם היה היחיד בורח שלא ליכנס

מצודת דוד

מצודת ציון

(א) לזקני ישראל וכו'. שיעמדו הם במקום כולם: לפני האלהים. לפני הארון אשר הביאו לשכם לכרות לפניו הברית, וכמו שאמר בסוף הענין: (ב) בעבר הנהר וכו'.

הזכיר החסדים שעשה עמהם, ואמר הלא מעולם ישבו אבותיכם בעבר הנהר, ומאד נשתקעו באמונות כוזבות, כאנשי הארץ ההיא: תרח אבי וכו'. רצה לומר, הלא תרח היה אבי אברהם ואבי נחור, ושניהם, האב ונחור בנו, עבדו עבודה זרה: (ג) ואקח. בחסדי נטיתי לבו מדרך אביו ואחיו, ואקח אותו מביניהם, שלא יהיה נמשך אחר דעתם הכוזב: ואולך אותו וכו'. על כי היא ארץ קדושה וראוי להשראת שכינה: וארבה. רצה לומר, אף שהרביתי זרעו מישמעאל, כמו שכתוב (שם כא יג) וגם את בן האמה וכו' כי זרעך הוא, והוא הלא רק עליו שאל, כמו שכתוב (בראשית יז יח) לו ישמעאל יחיה לפניך, מכל מקום עוד נתתי לו את יצחק, כאשר הבטחתי: (ד) את יעקב ואת עשו. כי לטובה יחשב ליעקב שהיה עם עשו בכרס אחד, כי הוא שאב כל הזוהמא, ויעקב יצא נקי: ואתן לעשו וכו'. רצה לומר, מיד נתתי לו חלקו ושלא ישתעבד במצרים להיות נחשב מזרע יצחק להתקיים בו (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך וכו' ודור רביעי ישוּבו הנה: ויעקב וכו'. להיות הם נחשבים לזרע, ועליהם יאמר כי גר יהיה זרעך, ובהם יתקיים ודור רביעי ישוּבו הנה: (ה) ואגוף. על ידי משה ואהרן: כאשר עשיתי. רצה לומר, כאשר ידוע לכם מה עשיתי בקרבו: (ז) וישם מאפל. כמו שכתוב (שמות יד ט) ויהי הענן והחשך: ויבא וכו'. ובזה הביא עליו את הים, כי אם לא היה האופל, היה אם כן רואה אשר ישראל הולכים ביים ביבשה, ולא היה אם כן רודף אחריהם, בראות הנס ההוא, ולא היה אם כן נטבע במי הים, אבל לפי שהלך בחושך, לא ידע מכל זה, ובאו אחריהם ביים מבלי דעת כי ים הוא, ובבואו נטבע בו: (ט) וילחם בישראל. חוזר ומפרש שהמלחמה היתה במה ששלח אחר בלעם לקללם להלחם עמהם

בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבַלְעָם בֶּן־בְּעוֹר לְקַלֵּל אֶתְכֶם: י וְלֹא אָבִיתִי לִשְׁמֹעַ לְבַלְעָם וַיְבַרֵךְ בְּרוּךְ אֶתְכֶם וְאַצֵּל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: יא וַתַּעֲבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן וַתָּבֹאוּ אֶל־יְרִיחוֹ וַיִּלַּחֲמוּ בְכֶם בַּעֲלֵי־יְרִיחוֹ הָאֹמְרִי וְהַפְּרָזִי וְהַפְּנִעֲנִי וְהַחֲתִי וְהַגְּרָזִי הַחֲזִי וְהַיְבוּסִי וְאַתָּן אוֹתָם בַּיַּדְכֶם: יב וְאַשְׁלַח לִפְנֵיכֶם אֶת־הַצִּרְעָה וַתִּגְרַשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֹמְרִי לֹא בַחֲרֻבְךָ וְלֹא בַקְּשֶׁתְךָ: יג וְאַתָּן לָכֶם אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יִנְגַעְתָּ בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא־בְנִיתֶם וַתִּשְׁכְּנוּ בָּהֶם פְּרָמִים וְזוּיִתִּים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתֶם אֹתָם אֲכָלִים: יד וְעַתָּה יִרְאוּ אֶת־יְהוָה וְעָבְדוּ אֹתוֹ בְּתַמִּים וּבְאֵמֶת וְהִסִּירוּ אֶת־אֱלֹהֵים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בַּעֲבַר הַנָּהָר וּבַמְצָרִים וְעָבְדוּ אֶת־יְהוָה: טו וְאִם רָע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה בַּחֲרוֹ לָכֶם הַיּוֹם אֶת־מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֶת־אֱלֹהֵים אֲשֶׁר־עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר בַּעֲבַר (מַעֲבַר קָרִי) הַנָּהָר וְאִם אֶת־אֱלֹהֵי הָאֹמְרִי אֲשֶׁר אֹתָם יֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְאַנְכִי וּבִיתִי נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה: טז וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לָנוּ מֵעֹזב אֶת־יְהוָה לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים: יז כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלָה אֶתָּנוּ וְאֶת־אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֶת־הָאֹתוֹת הַגְּדֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְנוּ בָּהּ וּבְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בְּקִרְבָּם: יח וַיִּגְרַשׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הָעַמִּים וְאֶת־הָאֹמְרִי יָשַׁב הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם־אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ:

רש"י

בים, גל של ים רודף אחריו וקולטו: כאן, לפי שיריחו עומדת על הספר, והיתה בים, גל של ים רודף אחריו וקולטו: (יא) וילחמו בכם בעלי יריחו האמורי נגרה ומנעולה של ארץ ישראל, נקבצו לתוכה והפרזי וגו'. כל שבעה העובדי כוכבים נזכרין מכל שבעה האומות גבורי החיל:

מצודת דוד

מצודת ציון

בפה: (י) לשמוע לבלעם. להספיק בידו לקלל כפי מחשבתו: ויברך. ועוד ברך אותם בברכה: מידו. מיד בלק, שערך מלחמה בפיו של בלעם: (יא) בעלי יריחו. וחזור ומפרש האמורי וכו', כי כל מלכי הגוים ההם היו אדונים ביריחו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה

(תנחומא משפטים יז) שכל אחד היה לו חלק מה ביריחו לגודל חביבותה, וכולם נתקבצו להלחם בישראל, ונפלו בידם: (יב) את הצרעה. היא הטילה בהם ארס ולא יכלו להלחם, וכאילו היא גרשה אותם, וחזור ומפרש את שני מלכי האמורי סיוון ועוג: לא בחרבך. כי בדרך הטבע לא היית יכול לעמוד כנגדם: (יג) אתם אוכלים. את פריהם: (יד) ועתה. הואיל והרבה להיטיב עמכם: והסירו וכו'. רצונו לומר הסירו מהלב, מכל וכל, מחשבת עבודה זרה: ובמצרים. כי רבים מהם עבדו במצרים עבודה זרה, כמו שכתוב (יחזקאל כ ה) ואת גלולי מצרים לא עזבו: (טו) בחרו לכם וכו'. חשב כאשר יבחרו מי, אז יביא טענות למאס אותם: ואנכי וכו'. ולא נהיה נמשכים אחריכם: (יח) גם אנחנו. כמו אתה וביתך:

דברי הימים א כב איט

כב א וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בַּיִת יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה־מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל:
 ב וַיֹּאמֶר דָּוִד לְכַנּוֹס אֶת־הַגְּרִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲמֵד חֲצֹצְרִים לְחִצּוֹב
 אֲבִנֵי גְזִית לְבָנוֹת בַּיִת הָאֱלֹהִים: ג וּבְרוּזָל א לָרֹב לְמַסְמְרִים לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים
 וּלְמַחְבְּרוֹת הַכִּיּוֹן דָּוִד וּנְחָשֶׁת לָרֹב אֵין מִשְׁקָל: ד וַעֲצֵי אֲרָזִים לְאֵין מִסְפָּר
 כִּי־הֵבִיאוּ הַצִּידָנִים וְהַצֹּרִים עֲצֵי אֲרָזִים לָרֹב לְדָוִד: ה וַיֹּאמֶר דָּוִד שְׁלֹמֹה
 בְּנִי נַעַר וְרָךְ וְתַבִּיַת לְבָנוֹת לִיהוָה לְהַגְדִּיל א לְמַעַלָּה לְשֵׁם וּלְתַפְאֲרַת
 לְכָל־הָאֲרָצוֹת אֲכִינָה נָא לוֹ וַיִּכֶן דָּוִד לָרֹב לְפָנָי מוֹתוֹ: ו וַיִּקְרָא לְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ
 וַיִּצְוֵהוּ לְבָנוֹת־בַּיִת לִיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ז וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ (בְּנֵי קְרוֹי)
 אֲנִי הָיָה עִם־לְבָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי: ח וַיְהִי עָלַי דְּבַר־יְהוָה
 לֵאמֹר דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ וּמְלַחְמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לְאִ־תְּבַנְנָה בַּיִת לְשִׁמְיִ כִּי דָמִים
 רַבִּים שָׁפַכְתָּ אֲרָצָה לְפָנָי: ט הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יְהִיָּה אִישׁ מְנוּחָה
 וְהִנִּיחוֹתִי לוֹ מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יְהִיָּה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אֶתֵּן

רש"י

ומחזיקים הדלתות והשערים בהם:
 (ד) והצורים. עם חירם מלך צור: (ה) נער
 ורך. לפי שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער דכתיב
 ויהושע בן נון נער לא ימיש וגו' (שמות ל"ג)
 שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ"ח
 שנה וחי ק"י שנה נמצא בשנת ל"א שנה כשהיו
 ישראל במדבר העיד עליו הכתוב ויהושע בן
 נון נער מאז היה בן מ"ב שנה על כן הוצרך
 לכתוב רך שלא היה כי אם בן י"ב שנה
 כשמלך: להגדיל למעלה. גדל מאד שהגביהו
 שלמה עד מאה ועשרים אמה כדכתיב (במלכים
 א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגו':

מצודת ציון

(ב) חוצבים. כן יקראו כורתי האבנים ממקום גדולם:
 גזית. היא מל' גזיזה ור"ל כרותות ומסותתות ביושר:
 (ג) למסמרים. ליתדות: (ט) ושקט. ענין מנוחה:

לא היה מאפשר לדעת המשקל לגודל הרבוי: (ח) נער.
 בשנים: ורך. מעונג ביותר: והבית לבנות. הבית אשר עליו לבנות לה' מהראוי להגדיל הבנין למעלה להיות לשם
 וכו' לזה אכנים לו צורך הבנין להקל מעליו: (ח) דם לרוב שפכת. עם שנלחם מלחמות ה' מ"מ מנעו מבנות את
 הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים מהם כלי רציחה: (ט) איש מנוחה. יהיה חפצו במנוחה ולא
 יתגרה במי: והנחותי לו. אתן לו מנוחה מאויביו ולא יתגרה מי בו: ושלום וכו'. זכרון שמו הוא לאות על השלום:

מצודת דוד

(א) זה הוא וכו'. במקום הזה יבנה הבית: מזבח לעולה.
 לפי שרוב הקרבנות הקבועים המה עולות לזה נקרא
 מזבח העולה: (ב) את הגרים. הם הגבעונים:
 (ג) למסמרים וכו'. לעשות מסמרים המצטרפים אל

הדלתות: ולמחברות. ר"ל לחבר קרש אל קרש: אין משקל. לא היה מאפשר לדעת המשקל לגודל הרבוי: (ח) נער.
 בשנים: ורך. מעונג ביותר: והבית לבנות. הבית אשר עליו לבנות לה' מהראוי להגדיל הבנין למעלה להיות לשם
 וכו' לזה אכנים לו צורך הבנין להקל מעליו: (ח) דם לרוב שפכת. עם שנלחם מלחמות ה' מ"מ מנעו מבנות את
 הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים מהם כלי רציחה: (ט) איש מנוחה. יהיה חפצו במנוחה ולא
 יתגרה במי: והנחותי לו. אתן לו מנוחה מאויביו ולא יתגרה מי בו: ושלום וכו'. זכרון שמו הוא לאות על השלום:

על־ישראל בַּיּוֹם: י הוּא־יִבְנֶה בַּיִת לַשָּׁמַי וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבַן וְאֲנִי־לוֹ לְאָב
וְהַכִּינּוֹתַי כַּסָּא מַלְכוּתוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם: יא עֲתָה בָנִי יְהִי יְהוָה עִמָּךְ
וְהִצְלַחְתָּ וּבְנִיתָ בַּיִת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֶיךָ: יב אַךְ יִתֵּן־לְךָ יְהוָה
שָׂכָל וּבִינָה וַיִּצְוֶךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וּלְשָׁמּוֹר אֶת־תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יג אַז תִּצְלִיחַ
אִם־תִּשְׁמָוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
עַל־יִשְׂרָאֵל חֹזֶק וְאַמֶּץ אֶל־תִּירָא וְאֶל־תַּחַת: יד וְהִנֵּה בְעֵנְיִי הַכִּינּוֹתַי
לְבֵית־יְהוָה זֶה־בְּכָרִים מֵאֵה־אַלְפָּה וְכֶסֶף אֶלְפִים אֶלְפִים בְּכָרִים וְלִנְחָשֶׁת וְלַבְּרֹזֶל
אֵין מִשְׁקָל כִּי לָרֹב הָיָה וְעֵצִים וְאֲבָנִים הַכִּינּוֹתַי וְעֲלֵיהֶם תּוֹסִיף: טו וְעִמָּךְ
לָרֹב עֲשִׂי מְלֶאכֶה חֲצֵצִים וְחֲרָשֵׁי אָבֶן וְעֵץ וְכֹל־חֶכֶם בְּכֹל־מְלָאכָה: טז לְזֶה־ב
לְכֶסֶף וְלִנְחָשֶׁת וְלַבְּרֹזֶל אֵין מִסְפָּר קוֹם וַעֲשֵׂה וַיְהִי יְהוָה עִמָּךְ: יז וַיִּצֹו דָּוִד
לְכָל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל לַעְזֹר לְשַׁלְמָה בְּנוֹ: יח הֲלֹא יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עִמָּכֶם וְהִנֵּי־חַ
לְכֶם מִסְבֵּיב כִּי א נָתַן בְּיָדִי אֶת יִשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וּלְפָנַי
עָמוּ: יט עֲתָה תָּנוּ לְבַבְכֶם וּנְפֹשְׁכֶם לְדְרוֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְקוּמוּ וּבְנוּ
אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה הָאֱלֹהִים לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וְכָל־י קֹדֶשׁ הָאֱלֹהִים
לְבַיִת הַנִּבְנֶה לְשֵׁם־יְהוָה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(י) לבן. חביב כבן לאביו: לאב. לחמול עליו כאב על בנו: עד עולם. לזרעו אחריו: (יב) ויצוך על ישראל. ר"ל יתן בלבך בינה לדעת לצוות את ישראל את המעשה אשר יעשון ובתת הבינה הרי הוא כאילו הוא מצוך על ישראל: ולשמור. גם יתן לך בינה לשמור את התורה: (יג) אז תצליח וכו'. הוא כמו הפוך כאומר אם תשמור וכו' אז תצליח: חזק ואמץ. בדבר הנהגת המלוכה: (יד) בעניי. ר"ל עם שאני נחשב לעני מול צורך הראוי לבנין בית ה' הנה הכינותי זהב וכו': ועליהם. ע"כ האמור למעלה הוא חוזר: (טו) וכל חכם וכו'. כל מין חכם בכל מיני מלאכה: (טז) לזהב. הן למלאכת הזהב וכו': אין מספר. אל החכמים: קום. הוא ענין לשון זרוז: (יח) הלא ה'. ר"ל וכה אמר להם הלא ה' וכו': ונכבשה. כבשנו ולכדנו את הארץ: לפני ה' וכו'. ר"ל בעזר ה' וע"י עמו: (יט) ובנו. גם אתם תסייעו לבני בבנין: הנבנה. כי בעת ההבאה כבר בנויה:

”ביקשו ממני לכתוב סיום על פי נגלה על מסכת קידושין”

בס”ד. שיחת כ”ף מנחם-אב ה’שי”ת*.

א. ידוע (בדרושי ל”ג בעומר¹) שביום ה”יאָרצייט” בכל שנה נעשית עליית הנשמה [התחלת העלי’ היא ביום השבת שלפני ה”יאָרצייט², שבו נוהגים לעלות לתורה (ובאם אפשר – למפטיר)³, אבל עיקר העלי’ היא ביום ה”יאָרצייט עצמו], דאף שכבר עברו כמה שנים מההסתלקות, מכל מקום, בבוא יום ה”יאָרצייט מידי שנה בשנה נעשית עלי’ גדולה יותר. ולכן ישנם מנהגים מיוחדים ביום ה”יאָרצייט – להתפלל לפני העמוד, וכן לומר דבר תורה (ובפרט אחד מיוצאי חלציו של הנפטר⁴), כולל גם דבר תורה מהנפטר⁵.

ביקשו ממני לכתוב סיום על פי נגלה על מסכת קידושין, ודחיתי זאת על ה”יאָרצייט. וכיון שהנוכחים כאן הם אנשי תורה או בחורי ישיבה שמונחים עתה בתורה, בוודאי לא יהי’ להם איכפת (”עס וועט זיי ניט האַרן”) אם יתארך הזמן.

וכדי שיהי’ מתוך שמחה (”עס זאָל זיין פריילעכער צו הערן”) – יאמרו תחילה לחיים.

* * *

ב. בסיום מסכת קידושין ישנו מאמר שהובא כברייתא ולפני זה גם במשנה, ויש לדייק ולבאר החילוקים והשינויים שבין הברייתא להמשנה.

ובהקדמה – שבדרכי הלימוד בכלל ישנם כמה אופנים: בדרך הגיון והסברה – הנקרא ”דער ליטווישער לערנען”, ולימוד בדרך של חידוד ופלפול, שמתייחס לפולין. אבל הדיוק בלשון וסגנון – אינו מקובל.

וטעם הדבר – מסתמא – מצד מיעוט הזמן, ועוד טעם, בגלל החילוק שבין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, שבתורה שבכתב העיקר הוא האותיות, שהרי מצינו שמאות אחת בתורה ישנו פרק שלם בש”ס⁶, ובתורה שבעל פה העיקר הוא הענין, וכמבואר בלקוטי תורה⁷.

אך מכל מקום, הרי פשיטא שגם בתורה שבעל פה הלשון מדוייק ביותר, ועד שמדיוק הלשון יכולים להוציא תילי תלים של ענינים.

אחד מגדולי החסידים של אדמו”ר הזקן, ר’ נחמי’ מדובראָוונא⁸, מדייק אפילו בלשונו של הט”ז או המגן אברהם, ולומד מזה ענין להלכה, ומכל שכן שצריכים לדייק בלשון הש”ס, כדלקמן.

ג. וזה לשון סיום מסכת קידושין:

”תניא רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדות לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב, אבל תורה אינו כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקווה בעת זקנותו, בעת ילדותו מהו אומר⁹ וקווי ה’ יחליפו כוח יעלו אבר כנשרים, בזקנותו מהו אומר¹⁰ עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו”.

מאמר הנ”ל הובא גם במשנה, ובאריכות יותר, וזה לשונו:

”רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינו כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו

(5) קטע זה נדפס בהוספות ללקוטי שיחות חלק ט”ו עמוד 561.

(6) לקוטי תורה דרושי שמיני עצרת פת, ריש עמוד א. ברכה צה, ד.

(7) ויקרא ביאור ולא תשבית (ה, א ואילך).

(8) ראה אודותיו – בהוספות לספר השיחות תש”ו-תש”י ע’ 411

הערה 17. וש”נ.

(9) ישעי’ מ, לא.

(10) תהלים צב, טו.

(* הוגה על ידי כ”ק אדמו”ר שליט”א ונדפס (מסעיף ב’ עד סוף סעיף י”ז) בהוספות ללקוטי שיחות חלק ט”ז עמוד 533 ואילך.

במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מראי מקום על ידי המו”ל.

(1) סידור (עם דא”ח) שער הל”ג בעומר דש, סוף ע”ב ואילך.

(2) שער המצוות סוף פרשת ויחי.

(3) ספר המנהגים חב”ד עמוד 79.

(4) ראה זוהר חלק ג’ סוף פרשת בחוקותי.

ונתנת לו אחרית ותקווה בזקנותו, בנערותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כוח, בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה, וכן הוא אומר באברהם אבינו¹¹ ואברהם זקן . . . וה' ברך את אברהם בכל, מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר¹² עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצוותי חוקותי ותורותי". וצריך להבין:

בתוכן המאמר: איתא בתוספתא (הובאה בפרק קמא¹³) שחייב אדם ללמד את בנו אומנות, ומשמע שאין חולק על זה, ואם כן מהו אומר מניח אני כל אומנות שבעולם¹⁴?

בהחילוק¹⁵ בין המשנה לברייתא: ידוע מה שכתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות¹⁶ שרבי שנה הכל בקצרה, "דבר קצר וכולל ענינים רבים", ולכן המשנה היא בקיצור, אך אחרי כן שנתמעטו המוחין הוצרכו לפרט לריבוי פרטים, ולכן הרגיל בש"ס הוא אשר הענינים נשנו במשנה בקיצור, ונשנו בברייתא באריכות ובפרטיות. ועל פי זה תמוה מאד סגנון המאמר הנ"ל, שבמשנה הוא באריכות ובפרטיות, ובברייתא בקיצור, היפך הסדר שבכל הש"ס?

גם צריך עיון הטעם לכמה שינויים שיש בלשון המאמר בין המשנה והברייתא: (א) במשנה הלשון הוא "ושאר כל אומנות", ובברייתא "שכל אומנות שבעולם". (ב) במשנה מונה חולי זקנה ויסורין, ובברייתא רק זקנה. (ג) במשנה הלשון "נערותו וזקנותו", ובברייתא "ילדותו וזקנותו". (ד) במשנה מוסיף בנוגע לתורה "שאדם אוכל כו' לעולם הבא", ובברייתא אינו. (ה) במשנה מסיים "וכן הוא אומר באברהם כו'", ובברייתא אינו.

ד. והנה, בכלל, בדרכי הקושיא והתירוץ, אף שבהשקפה ראשונה התירוץ מכוון הוא, לפעמים תכופות יש לדחותו. ולכן בכל תירוץ יש מקום לספק, אולי אינו אמיתי ובהתבוננות הראוי' ימצאו הדיחוי; אבל אם על ידי הנחה ותירוץ אחד מתורצות ב' וג' קושיות שבענין, ומי יימר כשהקושיות הן מסוג שונה – הרי זה מחזק את ההשערה דהתירוץ אמיתי הוא, וכאשר ירבה מספר הקושיות המתיישבות על ידי הנחה אחת, כן תתקרב ההשערה לוודאות.

ועל דרך זה בנדון דידן – שעל ידי הנחה אחת יש לתרץ החילוקים שבין המשנה והברייתא וכל קושיות הנ"ל, כדלקמן.

ה. ויובן בהקדם פסק הידוע של הרמב"ם¹⁷ שאוסר לרבנים ולתלמידי חכמים לקחת הספקתן מן הצבור, והאריך בגנותם של אלו המתפרנסים מן התורה ועושים אותה קרדום לחפור בה, שמשתמשים בכתרה של תורה (בלשון החסידות בחכמתו ורצונו של הקב"ה), והביא על זה הרבה ראיות מהגמרא. אך הבאים אחריו השיגו עליו והביאו כמה ראיות שמותר להתפרנס מן התורה.

והכרעת אדמו"ר הזקן¹⁸ – ש"לא הזהירו ומנעו מלעשותה קרדום אלא שלא יהיה תחילת לימודו בשביל להיות לו לאומנות להתפרנס בה, שנמצא משתמש בכתר תורה תשמיש של חול, אבל אם למד לשם שמים ואחרי כן אין לו במה להתפרנס, אם לא במלמדות או דיינות והוראות, הרי זה משתמש בה לצרכה, שאם לא יהי' לו מה לאכול לא יוכל לעסוק בה כראוי כשהוא מעונה ברעב כו', ואם יוכל לעסוק באיזה מלאכה לפרנס את עצמו ומניח מלאכתו מלהתפרנס בה ומתפרנס מלימוד התורה לתלמידים כל שכן שהוא משתמש בה לצרכה בלבד, כי כדי שלא ליכטל מתלמוד תורה הוא מניח מלאכתו שהי' יכול לעסוק בה ולהתפרנס ממנה".

ולכאורה ההיתר על זה יש לבאר בב' סברות: (א) החילוק בין לצורנו ולצרכה – שאסור להשתמש בה לעשותה קרדום לחפור בה לצורנו, מה שאין כן כשמניח מלאכתו שהי' יכול להתפרנס ממנה ומתפרנס מהתורה כדי שלא יכטל מתלמוד תורה, הרי זה משתמש בה לצרכה. (ב) החילוק בין לכתחילה לדיעבד – שלכתחילה בוודאי אסור ללמוד כדי להתפרנס, אבל בדיעבד אם למד בהיתר, לשמה, ואחרי כן אין לו ברירה כי מוכרח לפרנסה, אז

כ"ב עמוד קכ"ה ואילך (סיום על מסכת קידושין).

(11) חיי שרה כד, א.

(16) דיבור המתחיל אחרי כן ראה להסתפק.

(12) תולדות כו, ה.

(17) הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה י'. פירוש המשניות אבות

(13) כט, א.

פרק ד' משנה ה'.

(14) ומה שכתוב בחידושי אגדות שגם לרבי נהוראי מלמדו אומנות אבל רק ארעי – צריך עיון גדול. שהרי אומר מניח אני כל אומנות כו' ואיני מלמדו אלא תורה כו', ולא זכר כלל קבע או ארעי.

(18) בהלכות תלמוד תורה פרק ד' הלכה ט"ו – והוא מהכסף משנה

והתשב"ץ כמסומן שם.

(15) בהבא להלן – ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חלק

אינו מחוייב ללמוד עתה אומנות, כיון שיכול להתפרנס תיכף מהתורה שלמדה בהיתור¹⁹. ועל דרך דוגמא כמו שאסור לצאת בספינה או בשיירא סמוך לשבת כשיגרום לחילול שבת, אבל אם יצא מקודם בהיתר (ג' ימים קודם השבת), מותר להמשיך ללכת עם הספינה והשיירא, מכיון שיצא בהיתר, ואחרי כן הרי פיקוח נפש דוחה שבת²⁰, וכן הוא בענין הנ"ל.

ואופן נעלה יותר – שעוסק בתורה בלבד ואף על פי כן אינו מתפרנס ממנה, אלא מלאכתו נעשית על ידי אחרים, כדברי רשב"י בגמרא ברכות²¹: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וקוצר בשעת קצירה וכו' (כדברי ר' ישמעאל שצריך להיות "ואספת דגנך"²², הנהג בהן מנהג דרך ארץ" תורה מה תהא עלי', אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים, שנאמר²³ ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'". ומסיים בגמרא: "הרבה עשו . . . כרשב"י ולא עלתה בידן", היינו, שזוהי דרך רק ליחידי סגולה כמו רשב"י, ועל דרך זה רבי עקיבא (כדאיתא במסכת נדרים²⁴), וכיוצא בזה.

ונמצא שיש ג' אופנים בלימוד התורה: (א) כדי להתפרנס ממנה – שזה אסור. (ב) לימוד לשמה, אך אחרי כן אם לא יהי' לו במה להתפרנס יתפרנס ממנה – שזה מותר. (ג) לעשות תורתו קבע ומלאכתו נעשית על ידי אחרים בדרך נס – שזוהי הדרך ליחידי סגולה.

ו. על פי זה יובן המאמר דר' נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם", אף שחייב אדם ללמד את בנו אומנות – שהפירוש בזה הוא שיתפרנס באחד מהאופנים הנ"ל: מהתורה גופא – באופן של היתר כמו שכתב אדמו"ר הזקן, או שתהי' מלאכתו נעשית על ידי אחרים. ובזה יובן דיוק הלשון "ואיני מלמד את בני אלא תורה", דלכאורה הי' צריך לומר ואיני לומד אלא תורה, ומהו הדיוק בני דוקא?

[בפשטות אפשר לומר שזהו מפני שכן הוא לשון הבבות שקדמו למאמר רבי נהוראי שבהן נאמר "ילמד את בנו", מהתחלת המשנה: "ולא ילמד אדם את בנו אומנות הנשים", ובהתחלה הוא בדיוק, כי לעצמו מותר, ודוקא לבנו שחובת לימודו על האב, היינו בעודנו קטן, ובמילא קאי כשהוא רווק, אסור, ולכן מסיים במשנה בכל הבבות שאחרי כן גם כן בענין בנן].

והביאור בזה – שלעצמו בוודאי אסור לומר מניח אני כל אומנות כו', דאם כן הרי הוא עושה את התורה קרדום לחפור בה, מה שאין כן כשהוא מלמד את בנו אין איסור בדבר, שהרי כשהוא קטן אינו נזקק לפרנסה ולומד לשמה, ואחרי כן יהי' לזה דין של דיעבד, וכנ"ל.

ואף שאביו יודע לכתחילה שאחרי כן יהי' הבן מוכרח בזה, מכל מקום מותר, על דרך שמותר לצאת בספינה ושיירא ג' ימים קודם השבת, אף שידוע שאחרי כן יהי' מוכרח ללכת בשבת, כיון שכעת מותר ואחרי כן יהי' הדין דדיעבד.

ז. לכאורה יש להקשות על זה:

איתא בפרק קמא²⁵ הוא ללמוד ובנו ממוזח ללמוד בנו קודם, מה שאין כן הוא ללמוד וְן ממולח ללמוד, הוא קודם. והטעם לחילוק זה, כי כשבנו לומד תורה בהשתדלותו, הרי זה כאילו גם הוא בעצמו לומד, מה שאין כן בזר²⁶. ועל פי זה, כשמניח כל האומנות ומלמד בנו רק תורה, הרי גם האב לומד, והלימוד הוא על מנת שיעשו אחרי כן את זו התורה שלומד קרדום לחפור, ואם כן הוא אופן האסור, כי מאי נפקא מינא בהביזיון, מי המבזה אותה על ידי שעושה אותה אחרי כן קרדום, ובתחילת לימודו של האב יודע כבר האב שיעשנה קרדום.

אבל – אינו, כי זיל בתר טעמי: על ידי מה ומתי יש לביזיון – כאשר מתפרנסים מהתורה, וממילא, אין לנו לדון אלא על דבר המתפרנס, שהוא הבן, והבן הרי למד בתחילה בהיתר לשמה, וק"ל.

(22) עקב יא, יד.

(23) ישעי' סא, ה.

(24) ג, א.

(25) כט, ב.

(26) הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פרק א' הלכה ז'.

(19) ואולי נרמזה סברא זו בלשון אדמו"ר הזקן שם: שלא יהי'

תחזית לימודו כו' אבל אם למד לשם שמים ואחרי כן כו'.

(20) ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן חלק אורח חיים סימן רמ"ח

סעיף ה' וסעיף י"ג.

(21) לה, ב.

ח. על פי זה יש לבאר תוכן החילוק שבין המשנה לברייתא: נזכר לעיל שהמשנה מדברת בענינים כלליים וברייתא גם בפרטים. וגם בנדון דידן – המשנה מבארת הדרך ללימוד התורה ששייך להכלל, היינו, הדרך להתפרנס מהתורה גופא באופן של היתר, ובברייתא מבאר גם הדרך ששייך רק ליחידיו סגולה כרשב"י, והוא הדרך של מלאכתם נעשית על ידי אחרים.

ובזה יבוארו שינויי הלשונות שבברייתא ובמשנה:

לשון הברייתא "שכל אומנות שבעולם אין עומדות לו כו", ולשון המשנה "ושאר כל אומנות כו":

החילוק בין כל לשאר, פשוט, שמשמעות "כל אומנות שבעולם" הוא שהתורה אינה בכללם, ומחלק בין תורה לאומנות, שכל האומנות אין עומדות כו' מה שאין כן תורה. ומשמעות "שאר כל אומנות" הוא שהתורה היא גם כן בכלל האומנות, אלא שמחלק בין אומנות התורה לשאר אומנות.

וההסברה בזה – שבמשנה מדבר אודות הדרך ששייך לכל, היינו שיתפרנס בתור מורה הוראה וכו', ואז התורה היא גם כן אומנות, שהרי מתפרנס ממנה, מה שאין כן בברייתא שמבאר הדרך של רשב"י שמלאכתו נעשית על ידי אחרים, דאז אין התורה אומנות כלל.

ועל פי זה יומתק עוד שינוי קטן, שבברייתא אומר שכל אומנות שבעולם, ואין תיבה זו במשנה – כי, בברייתא ההנהגה תורה אינה במנהג דרך ארץ שבעולם, אלא היפך כל האומנות שבעולם, מה שאין כן במשנה, שמתפרנס מהתורה שלא בהנהגה ניסית.

ועל דרך זה בהמשך המשנה, ששאר כל אומנות כו' הנה כשאדם בא לידי חולי או זקנה או יסורין הרי הוא מת ברעב, ובברייתא השמיט זאת ולא הביא אלא זקנה:

אמרו רז"ל אין מיתה בלי חטא ואין יסורין בלי עוון כו', מלבד יוצאים מן הכלל דלא שכיחי²⁷. ולכן בהברייתא שמדבר אודות הנהגה בדוגמת רשב"י וחבריו, שאז ישראל עושין רצונו של מקום, בכל מאדך²⁸, פרשה א' של ק"ש שלא נאמר בה השמרו לכם פן יפתה לבבכם גו'²⁹, וכמאמר רז"ל בברכות²¹, אז אין שייך הענין דחולי ויסורין, כי אם זקנה טבעית.

ועל פי זה מובן גם שבמשנה אומר נערות, ולא ילדות, שהוא קטן מנערות³⁰ [ולעיל במסכתין³¹: חנוך לנער³² (ואיזהו נערותו, פירוש רש"י) עד כ"ב, עד כ"ד שנה], ובברייתא אומר ילדות – כי, בהנהגה דדרך ארץ שמתפרנס מתורה במלמדות והוראה וכו' (במשנה), צריך להיות על כל פנים גדול קצת וחריף (נערות), מה שאין כן בהנהגה דמלאכתו נעשית על ידי אחרים (בברייתא), כיון דעושה רצונו של מקום, הרי זה יכול להיות גם בילדותו (שאינו קטנות ממש, אלא על דרך הלשון בסוכה³³ אשרי ילדותינו כו').

ט. על פי זה מובן הטעם שרק במשנה אומר על התורה שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, ולא בברייתא: ובהקדם החילוק שבין שני אופני היתר דפרנסה הנ"ל – שבאופן ההנהגה כרשב"י דמלאכתו נעשית על ידי אחרים, אין זה מפני מעלת התורה דוקא, שאוכלין משכרה בעולם הזה, אלא מפני דעושה רצונו של מקום, בכל מאודך, שהשכר על זה הוא ועמדו זרים ורעו צאנכם, ובדרך ממילא, כיון שאין לו טרדות פרנסה, מחויב בתלמוד תורה תמיד. ומה שכתוב בברייתא אבל תורה אינו כן, אין ההדגשה בזה תורה, אלא שעל ידי זה מוכח שהוא מקוּי הוי' ובמילא יחליפו כוח כו'. מה שאין כן באופן השני, דעולם כמנהגו נוהג במנהג דרך ארץ, בטוח הוא בפרנסתו מפני מעלת התורה דוקא, שאוכלין משכרה בעולם הזה גם כן.

ובזה יובן גם כן מה שבהמשנה הביא הפסוק דואברהם זקן, ובברייתא השמיט זאת – כי:

אברהם הי' רועה צאן, היינו שפרנסתו היתה על פי טבע. ואף שהיתה לו הצלחה למעלה מדרך הטבע, מכל מקום, אין זה הענין דנעשית על ידי אחרים, כמו רשב"י ורבי עקיבא הנ"ל וכדומה, כי אברהם עסק במלאכתו, אלא שבמלאכתו גופא היתה לו הצלחה שלמעלה מדרך הטבע. ואף שהיו לו עבדים לאברהם והוא

(30) ראה סוטה יב, א. שמות רבא פרשה א', כד.

(31) ל, א.

(32) משלי כב, ו.

(33) נג, ריש עמוד א.

(27) עיין שבת נה, ב. ויקרא רבה ריש פרשה ל"ז. ובמקומות שציינ

בשדי חמד כללים מערכת א' אות רמא.

(28) ואתחנן ו, ה.

(29) עקב יא, טז.

בעצמו עסק בתורה ועבודה, ולכאורה זהו הענין דמלאכתו נעשית על ידי אחרים, כמו שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם, הרי באברהם הי' זה גם על ידי עבודתו בעצמו, שלכן בחרו האבות להיות רועי צאן דוקא כדי שלא יהי' להם טרדא רבה בפרנסתם כמבואר בדא"ח³⁴, דמזה גופא מוכח שהיתה איזו השתתפות מצדם, ולא שמלאכתם נעשית על ידי אחרים, והוא דרך הטבעי כנ"ל.

ולכן השמיט בברייתא הענין דאברהם, כי אין מזה ראי' שיכול להתפרנס ממעשה ניסים, אבל במשנה שמדבר בפרנסה בדרך הטבע הביא הפסוק דאברהם, דעל ידי שקיים כל התורה, הרי גם כשזקן נתברך בכל, הצלחה בטבע.

* * *

י. והנה, החילוק שבין המשנה לברייתא הוא גם בפנימיות הענינים [כמו בכל הענינים שבבריאה, ובפרט בעניני תורה ומצוות, כשיש חילוקים בנגלה של הדברים, הוא מפני שכן הוא בפנימיות] – ועל כל פנים בקיצור: כמה מדרגות בתורה מצד עצמה. וכללותן – שתיים: פנימיות התורה, אשר על זה נאמר³⁵ ואהי' אצלו, אצלו דוקא, דבבחינה זו הרי לא (ולא כלא) ממש חשיבי כל העולמות והנהגות³⁶. וחיצוניות התורה – שזה קשור עם העולמות וחיותן.

וכחילוק הזה הוא בתורה מצד עבודת האדם גם כן – דפנימיות התורה נקראת אילנא דחיי³⁷, והוא למעלה מהעולמות והנהגות המעורבים טוב ורע. ונגלה דתורה הנק' אילנא דטוב ורע³⁷, על שם שמתלבשת בענינים דטוב ורע וטענות שקר וכו'³⁸.

ולסוג השני הנ"ל (אילנא דטוב ורע) שייך הלימוד המתבאר במשנה, ואז אפשר להיות חולי³⁹ וכו'. ולסוג הראשון (אילנא דחיי) הוא ההנהגה שבברייתא דעמדו זרים ורעו צאנכם, כיון שעושין רצונו (רצון שלמעלה מהשתלשלות, וזה ממשיכין עד שנעשה רצונו) של מקום⁴⁰.

יא. ויש להוסיף בזה על פי מאמר רז"ל⁴¹ "מצינו שויתר הקב"ה על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה (ביטול תורה). . הלוואי אותי עזבו ותורת שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה הי' מחזירן למוטב" – "המאור" דייקא, שקאי על פנימיות התורה⁴²: ובהקדם המבואר בקונטרס עץ החיים⁴³ בפירושו הכתוב⁴⁴ "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים גו'" – דלכאורה, "מהו ענין ודרך חיים, איזהו דרך חיים מלבד התורה והמצוה האמורה קודם" – "תורה אור" קאי על נגלה דתורה, ודרך חיים קאי על פנימיות התורה.

וזוהו גם החילוק שבין אור ומאור – שנגלה דתורה נק' אור ("תורה אור") ופנימיות התורה נק' מאור:

אור – ככל שמתרחק ממקורו הולך ומתמעט, ועד ששייך בו הפסק, שאז מתבטל לגמרי, מה שאין כן המאור ישנו תמיד.

ודוגמתו ברוחניות, בהחילוק שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה – שעל ידי לימוד נגלה דתורה בלבד שנמשלה לאור, יכול להיות הפסק ח"ו על ידי העוונות, כמו שנאמר⁴⁵ "עוונותיכם היו מבדילים גו'", ועד שיכול

34) תורת חיים פ' ויחי, דיבור המתחיל בן פורת (קא, ד ואילך).

35) משלי ח, ל. וראה הנסמן בהערה הבאה.

36) וכמו שנתבאר בארוכה בתניא אגרת הקודש בסופו דיבור המתחיל דוד זמירות (קס, סוף עמוד א' ואילך). לקוטי תורה במדבר דיבור המתחיל ואהי' אצלו (יז, ד ואילך). ספר המצוות (להצמח צדק) מצות משא הארון (מ, ב ואילך). ומה שהובא על זה ממאמר חז"ל (בראשית רבא בתחלתו. וש"נ) אל תקרי אמן אלא אומן – שפירושו אומן לברא העולמות – צריך עיון. ואין כאן מקומו*.

(* הוספה לאחר זמן: ראה המשך תער"ב חלק א' עמוד שנו.

37) זוהר חלק ג' קכד, ב – ברע"מ.

38) כמבואר בתניא אגרת הקודש סימן כ"ו. הקדמת ביאורי זוהר

(לאדמו"ר האמצעי). קונטרס עץ החיים (פרק ג').

39) עיין קונטרס עץ החיים (שם) בארוכה.

40) ועל דרך מה שנתבאר בלקוטי תורה בשלח (ב, ב) דואספת דגנך הוא המשכות דימות החול, ופרשה א' דקריאת שמע עושין רצונו של מקום הוא בשבת קודש, אשר בשבת הרי אין מלאכה וטרחא, כי הטרחא צריכה להיות בערב שבת. ועיין גם כן באגרת הקודש שם על דבר חול ושבת, מתאים להנ"ל.

41) פתיחתא דאיכא רבא ב. ירושלמי חגיגה פרק א' הלכה ז'.

42) ראה פירוש יפה ענף לאיכא רבא שם. פירוש קרבן העדה לירושלמי שם. המשך תער"ב חלק ג' עמוד א'שכב. ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 176. וש"נ.

43) בתחילתו, ופרק ט"ו.

44) משלי ו, כג.

45) ישע"י נט, ב.

להיכשל בג' דברים הנ"ל – בדקות על כל פנים (כמבואר בתניא⁴⁶ שעל ידי עבירה נעשה נפרד מאחדותו ית' כמו בעבודה זרה, ובפרט באותן עבירות שעליהם אמרו חז"ל כאילו עובד עבודה זרה, כמו שנתבאר באגרת התשובה⁴⁷). מה שאין כן על ידי לימוד פנימיות התורה, "מאור" שבתורה, הרי, גם כשנכשל בג' דברים הנ"ל, "המאור שבה מחזירו למוטב".

ויש לקשר זה עם דברי הגמרא⁴⁸ "תורה ציוה לנו משה⁴⁹, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי (והיינו דכתיב תורה (תרי"א) ציוה לנו משה, ושתיים) אנכי ולא יהי' לך⁵⁰ מפי הגבורה שמענום" – שגם כשחסר ח"ו בהענין ד"אנכי ולא יהי' לך", ענין האמונה, הרי זה מתקן על ידי לימוד התורה ("תורה" בגימטריא תרי"א, חוץ מהשתיים דאנכי ולא יהי' לך), כיון ש"המאור שבה מחזירו למוטב".

יב. וזהו גם תוכן מאמרו של רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה": ובהקדם הביאור בב' האופנים דהמשנה והברייתא, שהחילוק ביניהם אם התורה היא בכלל אומנות או למעלה מזה (כנ"ל) – על פי מאמר רז"ל⁵¹ "מעיקרא כי עביד איניש אדעתא דנפשי קא עביד", כי, הנשמה לא ירדה אלא לתקן את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם⁵², שזוהי האומנות דלימוד התורה "אדעתא דנפשי", ואחרי כן בא לדרגת הלימוד לשמה, לשם התורה, למעלה מכל האומנות שבעולם, כולל גם האומנות דתיקון הגוף והעולם.

ועל זה אומר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה . . . (ש)עומדת לו לאדם בעת ילדותו ובעת זקנותו" – תורת רבי נהוראי דוקא, על שם ש"מנהיר עיני חכמים"⁵³, שזהו ענין ה"מאור" שבתורה – כי:

בדרגת התורה שהיא אומנות לתקן הגוף והעולם, להיותה על ידי מלחמה עם מנגד, "ולאום מלאום יאמץ"⁵⁴, שייך בה הַפְסֵק לשעה (כי לבסוף ינצח); מה שאין כן בדרגת התורה שלמעלה מהאומנות דתיקון הגוף והעולם, תורה לשמה, לא שייך הפסק, אלא "עומדת לו לאדם בעת ילדותו ובעת זקנותו", ויתירה מזה, לא רק במצב של זקנה, חלישות סתם, אלא אפילו במצב של ייסורים (שיכול להיות גם בגלל מצב בני ביתו או הסביבה), ועד למצב של חולי (שהוא בעצמו חולה), שחסר אצלו בקיום רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שהם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים⁵⁵ – גם במצב כזה "המאור שבה מחזירו למוטב".

* * *

המשך בשבוע הבא

(51) פסחים סח, ב.
 (52) תניא פרק ל"ז.
 (53) עירובין יג, ב.
 (54) תולדות כה, כג ובפירושו רש"י.
 (55) ראה לקוטי תורה נצבים מה, ג.

(46) פרק כד.
 (47) סוף פ"ז.
 (48) מכות כג, סוף עמוד ב' ובפירושו רש"י.
 (49) ברכה לג, ד.
 (50) יתרו כ, ב-ג.

יציאה דקנותה קא מבעט – כוונתה למעט את יציאת הבת בדומה ליציאת האמה, שביציאת אמה בנערות, מי שהיא יוצאת ממנו והאדון אינו מקבל כסף, אבל ביציאת הבת בקידושין, מי שהיא יוצאת ממנו והאבן מקבל כסף.

שואלת הגמרא: והא לא רמיא – אינה דומה הא יציאה מהאב להאי יציאה מהאדון, כיון שהתם נפקא לה – ביציאה מהאדון, האמה יוצאת מרשות האדון לגמרי, והקא אפיה מתקפרא – וביציאה מהאב, עדיין הבת חסרה מסקיה לחופה כדי שתצא מרשותו, שהרי בקידושין בלבד אינה יוצאת מרשות אביה כלל, ועדיין הוא זוכה במעשה ידיה ויורש אותה. משיבה הגמרא: התפרת נדרים מיהא – מכל מקום לגבי הפרת נדרים נפקא לה מרשותיה – היא יוצאת בקידושין מרשות האב, ובתתמן (נדרים סו): נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה, והאב אינו יכול להפר את נדריה בלי הבעל, וכיון שלגבי נדרים היא יוצאת מרשות האב, דומה יציאת זו ליציאת אמה מהאדון.

שואלת הגמרא: והאי – וכי הפסוק ויציאה חנם לקחי הוא דאחא – בא ללמד שהאב מקבל את כסף קידושיה של בתו הנערה, הא מבעי ליה – הלא הוא נצרך לכתתא, התניא על הפסוק (שמות כא יא) ויציאה חנם, אלו ימי בגרות, שאמה עבריה יוצאת כשהיא בת שתיים עשרה שנה ושישה חודשים מרשות אדונה, אין קפה אלו ימי נערות, כשהיא בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ויש לה שתי שערות, שאף אז אמה עבריה יוצאת מרשות האדון. ואין אפשר ללמוד מפסוק זה שיש כסף לאדון אחר. משיבה הגמרא: אמר רבינא, אם בן לימא קרא – יאמר הפסוק אין קפה בלי האות יוד, מאי אין קפה עם יוד, אלא ללמד שאין קפה לאדון זה, אבל יש קפה לאדון אחר, ומאן ניהו – ומיהו האדון שיש לו כסף, האב.

הגמרא מבארת את המקור לצורת דרשה זו: ומפאי דרשינן קבי – ומנן שאנו דורשים את האות יוד בנפרד. התניא לגבי בת כהן שנשאת לישראל, שאם נתאלמנה או נתגרשה חזרת לבית אביה ומותרת שוב באכילת תרומה שנאמר (ויקרא כב יג) יצת כהן כי תקנה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעניה מלחם אביה תאכל, ואילו היה לה זרע מהישראל היתה אסורה לעולם בתרומה. אין לי אלא כשרעיה קיים, אולם אם אין לה זרע, כגון שמתו ילדיה, ונותר רק זרע ורעה – נבד, מנן שאף הוא מעכבה מתרומה, תלמוד לומר וזרע אין לה, ודורשים את המילים אין לה, ציין לה – שצריך לעיין אם אין לה שום זרע מהישראל. ואין לי אלא אם יש לה זרע פשר מהישראל, אולם אם יש לה ממנו רק זרע פסול, כגון נבד ממנו, מנן שאף הוא מעכבה מתרומה. תלמוד לומר זרע אין לה, ודורשים ציין לה – שצריך לעיין אם לא נותר לה שום זרע מהישראל, ואם נותר זרע, אפילו פסול, הוא מעכבה מתרומה. מקשה הגמרא: כיצד הברייתא לומדת מפסוק זה

זרע פסול, והא אפיקתיה – הלא כבר למדה משם לזרע ורעה. מתרצת הגמרא: דין זה שזרע ורעה מעכבה מתרומה לא איצטריך קרא – לא צריך פסוק, כיון דבני בני הן כבנים, אלא כי איצטריך קרא רק לזרע פסול. ומברייתא זו מוכח שדורשים האות יוד במילה אין.

שואלת הגמרא: והתנא של הברייתא גופיה, מגליה דרביש קבי – מנין לו לדרוש כך. משיבה הגמרא: אמר, התנא למד זאת ממה דכתיב ששירי מואב אמרו לבלק אחרי שחזרו מבלעם (במדבר כב יד) מאן בלעם הילך עמנו, וממה שהיבמה אומרת כשהיא חולצת ליבם (דברים כה ז) מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, דלא כתיב בהו האות יוד במילה מאן, והקא כתיב פיה אין עם יוד, ושמע מינה לדרשא הוא דאחא – שהייתור בא לדרשה.

הגמרא דנה מדוע צריך שני פסוקים ללמד שכסף הקידושין ומעשי ידיה של הבת שייכים לאביה: ואיצטריך למכתב הפסוק אין כסף ללמד שכסף קידושיה לאביה, ואיצטריך למכתב הפסוק לאמה ללמד שבעשה ידיה לאביה, ואין ללומדם זה מזה. דאי כתב רחמינא רק שכסף קידושיה לאביה, הוה אמינא שרק הם לאביה, משום דלא מרחא בהו – משום שהבת לא טרחה בהשגתם, אבל בעשה ידיה דקא מרחא בהו – שטרחה בהשגתם, אימא ידיה הו – הייתי אומר שהם שלה. ואי אשמעינן רק שבעשה ידיה לאביה, הייתי אומר שרק הם לאביה, משום דקא מתנא מיניה – שהיא ניונת ממנו ודעתו לקבל תמורת זה את מעשי ידיה שהם שכיחים, אבל כסף קידושיה, דמעלמא קנאיה לה – שלא היתה דעתו שתמורתו הוא יזון אותה, אימא ידיה הו – הייתי אומר שהם שלה. ולפיכך צריכא – הוצרכו שני פסוקים ללמד את שני הדינים:

הגמרא מבארת את הברייתא לגבי יציאות אמה עבריה. גופא, ויציאה חנם (שמות כא יא) אלו ימי בגרות, שאמה עבריה יוצאת מאדונה כשמגיעה לבגרות, אין קפה אלו ימי נערות שאף בהם היא יוצאת מהאדון. מקשה הגמרא: מדוע הוצרך הפסוק ללמד גם יציאה בנערות וגם יציאה בבגרות, ולכתוב רחמינא נערות ולא בעי – ולא צריך לכתוב בגרות. מתרצת הגמרא: אמר רבה, בא זה – הלימוד של בגרות, ולמד על זה – על הלימוד השני שהוא מדבר על נערות, שהרי אין בפסוק משמעות לנערות או לבגרות, ואילו היה לימוד אחד היינו מעמידים אותו בבגרות המאוחרת, וכשיש לימוד נוסף אנו לומדים גם נערות. מדי דהוה אתושב ושכיר – וכמו שמצינו לגבי עבדים עבריים, שאף שהם עבדי כהן אינם אוכלים תרומה, כיון שגופם אינו של האדון, התניא, על הפסוק (ויקרא כב ז) ותשב בתן שכיר לא אכל קוש, 'ותשב' זה עבד עברי הקניין קנין עולם על ידי שנרצע ועובד עד היובל, 'שכיר' זה עבד עברי הקניין קנין שנים ויוצא כשעברו שש שנים מהמכירה, ושניהם אינם אוכלים תרומה. ושואלת הברייתא, יאמר שתושב אינו אוכל תרומה, ולא

יאמר ששכיר אינו אוכל תרומה, ואני אומר מעצמי ששכיר אינו אוכל, שהרי אם קניין עולם אינו אוכל, אף שעובד עד היובל, קניין קנין שנים לא כל שכן שאינו אוכל תרומה. ומשיבה הברייתא, שאילו היה כן, שהיה כתוב רק פסוק אחד, הייתי אומר שתושב זה קניין קנין שנים, אבל קניין קנין עולם אוכל תרומה, וכן 'שכיר' ולימוד על 'תושב' שהכוונה לעבד נרצע המיושב אצל האדון זמן רב, שאף על פי שהוא קניין קנין עולם, אינו אוכל תרומה.

הגמרא מקשה על רבה שדימה יציאות אמה עבריה לתושב ושכיר: אמר ליה אביי, מי דמי אמה עבריה לתושב ושכיר, התם – עבד עברי היוצא בשש ועבד נרצע תרי גופי ניהו – שני אנשים הם, ויתכן שלאדון אחד יש את שניהם, ואין להקשות שהתורה כתובה רק עבד נרצע ונלמד בקל וחומר שגם עבד היוצא בשש אינו אוכל, דכי נמי כתב רחמינא – כיון שאפילו אם היה כתוב במפורש 'תושב נרצע' לא יאכל תרומה, וקדר כתב אידך – ואחר כך היתה התורה כותבת עבד היוצא בשש, לא היה קשה שזה מיותר, משום שהוה שכיר מילתא דאחא – שעבד היוצא בשש נלמד בקל וחומר, ומילתא דאחא – ודבר הנלמד בקל וחומר, מרח וכתב לה קרא במפורש, אלא הקא באמה עבריה, נערה ובוגרת חד גופא היא – גוף אחד הוא, וכי נפקא לה – וכאשר היא יוצאת בגערות, בגרות מאי בעיא נפיה – איך תהיה אצלו בבגרותה, ואין מציאות של יציאה בבגרות. זו היתה כוונת הגמרא בקושייתה.

אביי מבאר טעם אחר מדוע כתוב בתורה יציאת אמה עבריה בבגרות, אלא אמר אביי, לא נצרכה הדרשה על יציאה בגרות, אלא לכתוב דאילונית שאינה יכולה ללדת ואין לה סימני נערות כלל, וכשנתייית בת עשרים שנה, היא בוגרת. סלקא דעתך אמינא שבגערות תיפוק – תצא אמה מאדונה, אבל בגערות לא תיפוק – לא תצא. ואילונית שאין לה נערות לא תצא אף בבגרות, קא משמע לן שגם בגרות מוציאה באילונית.

הגמרא מקשה על אביי: מתקופ לה מר בר רב אשי, ולאן קל וחומר הוא, ומה סימנין של נערות שאין מוציאין מרשות אב, ומוציאין מרשות אדון, בגרות שמוציאה מרשות אב, שהרי בפסוק (דברים כב יט) נאמר ונתנו לאבי הנערה, וכשהיא בוגרת אין לאביה רשות בה, אינו דין שמוציאה מרשות אדון, ולא צריך ללמוד מפסוק שאילונית יוצאת בבגרות.

מר בר רב אשי מבאר דין אחר הנלמד מהפסוק יוצאה חנם אין כסף: אלא אמר מר בר רב אשי, לא נצרכה אלא לעקר זבינא – המכירה דאילונית, שהאב יכול למכור את בתו האילונית לאמה, וסלקא דעתך אמינא שרק בת דאחא – שסופה להביא סימני נערות, הו זבינא – מכירתה חלה, אבל בת דלא אחא – שאין סופה להביא סימני נערות, לא הו זבינא – לא תהיה מכירתה מכירה כלל, כיון שאינה ראויה לצאת בנערות.

יציאה דכחותה קא ממעט. פי ר"ח יציאת אמה העבריה מאדון שהיא עת געורים אף כאן נערה מיהו סוגיא לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביום נערות מיירי אלא מנלן דכסף דאביה הוי ונראה לפרש יציאה דכחותה כגון ברשות אדון אם הנה שם כסף אז הנה נותן לאדון שיצאה ממנו כמו כן כאן שיש כסף ביציאתה מרשות אב דאביה הוי וכן משמע לשון הקושיא: **ורע** פסול מנח. אומר ר"י ורע ורעה פסול קאמר דהא כיון שנבעלה לפסול לה פסקה מן ההנהגה ולא תאכל עוד בתרומה היצא ליכא לפרש ורע פסול ממש אלא ורע ורעה: **כא** זה ולימד על זה. פירוש אי לא כתב אלא חד הוי מוקמי ליה בגרוא יותר דהיינו בגרות וא"ת ולימה לי ויצאה חנם ללמוד על אין כסף הא ע"כ לא הוה מצינו לאוקמי אין כסף בגרות אלא בגרות דהא מצינו דרשין לעיל אבל יש כסף לאדון אחר וימנו אב אם פן ע"כ האי קרא איירי בגרות דאילו בגרות אין האב זכאי בקדושין דכיון שנגדה אין לאביה רשות בה ואומר הרים דאי לאו ויצאה חנם הוה מוקמינן אין כסף ויתקרא דיו"ד דאמר רבינא חד לגרות וחד לבגרות וירשה דאין כסף לאדון זה לא הוה דרשין להכי איצטרך ויצאה חנם:

בגרות שמוציאה מרשות האב כו'.

וא"ת מיתת האב תוכיח שמוציאה מרשות האב ואינה מוציאה מרשות אדון אף אגני אביא ויש לוומר דאיכא למפרך מה למיתת האב שכן לא נשתנה הגוף תאמר בגרות שנשתנה הגוף:

ויציאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות. וא"ת ברישא הוה ליה למנקט אלו ימי נערות והדר ימי בגרות וי"ל משום דאין כסף צריך לאוקמיה לימי נערות כדאמר לעיל אבל יש כסף לאדון אחר דהיינו ימי נערות דאין האב זכאי בקדושין בתו בוגרות:

דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה זבינא. וא"ת ובקטנות איך גרע שלא תביא סימני נערות דסימני אילנות היינו כשהיא בת עשרים ולא הביאה שערות כדאיתא פרק הערל (כטו דף ע"ב) ואע"פ שיש סימני אילנות שאפשר להכיר בקטנות כגון סימן דקולה גבה ואין שיפולי מיעה כנשים הא אמרין (ס"ט גבי סריס עד שיהא בו כולן ומסתמא הוא חדין באילנות וי"ל דהכי קאמר לא הוי זבינה זבינא וצריך האדון להחזיר מעשיה והאב יחזיר הכסף וגם אין שריך בה דין ייעוד אם יעדה :

מעיקרא

דין שמוציאה מרשות אדון אלא אמר מר בר רב אשי לא נצרכה אלא לעיקר זבינא דאילנות סד"א דאתיא סימני נערות הוי זבינא דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה זבינא כמ"ל

דאפקה קרא מרשותיה בגרותה לא משבחת לה אמה ויצאה בגרות ויחי כתב נערות בהדין ותו לא: **אילנות**. אין לה סימני נערות ואשמועינן קרא שיוציאה ימי בגרותה כשהיה לה עשרים שנה: **שאין מוציאין מרשות אב**. כדאמרין לעיל שמעשה דיהי לאביה: **בגרות שמוציאה מרשות אב**. דלא אשכחנא דוכי ליה קרא אלא נערות דכתיב (כ"ט) לאבי העגרה: **אינו דין כו'**. ולקמן פריך הא אמרן מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא: **לא נצרכה**. קרא דבגרות אלא ללמודי שהאילנות נמכת בקטנותה כשא"ר בגות:

יציאה דכחותה קא ממעט. יציאת אירוסין דומיא דיציאת אמה קא ממעט מדין אמה ולמימר דיש כסף בה ומה יציאת אמה העבריה אין כסף לאדון דנפקא מרשותיה קאמר קרא אף ממעט דיש כסף דקא דייק ליציאת אירוסין יש כסף למי שיצאה הימנו קאמר דהיינו אב: **והא לא דמיא**. יציאת אירוסין ליציאת אמה ויחי קאמרת דיציאת אירוסין אתי למעוטי

הא לא דכחותה היא דאבתה לא נפקא מרשותיה דאב למעשה דיהי ולירושתה עד שתבנס לחופה: **בהפרת נדרים מיהא נפקא ליה מרשותיה**. שאינו יכול להפר לבדו: **ויציאה חנם**. ולא פירש מתי תצא: **אלו ימי בגרות**. שהיא משתנה מנערות להיות בוגרת: **אין כסף**. אלא דבר אחר מוציאה אלו ימי נערות ולקמיה פריך מבי נפקא לה בנערות בגרות מאי עבידתיה: **אין כסף**. בלא יו"ד דכתיב מאן יבמי: **מנלן דדרשין**. יו"ד דאין פי האי גונא באנפי נפשיה: **ורע אין לה אין לי**. שיעבב על בת בתו מלאכול בתרומה אלא ורעה מישראל: **ורע ורעה מנח ת"ל** אין לה ענין עליה. שאם חנה ויש לו פן הוא מעבכה: **ורע פסול**. כגון מומר: **כני כנים הרי הם ככנים**. נפקא לו במסקת יבמות בפי הכא על: **ובמנו יו"ד כו'**: **ותנא גופיה כמא ליה**. דמשמע ליה אן בלא יו"ד: **מאן בלעם**. אין דעתו לילך עמנו: **ואיצטרך למכתב מעשה דיהי לאביה**. כדלף לעיל מאת בתו לאמה: **דקא מתונא מיניה**. ודעתיה על מעשה דיהי דשכיחא: **דמעלמא קא אתי לה**. ולא היתה דעתו עליהם לזונה בשבילם: **כא** זה ולימד על זה. מתוך שלא פירש נערות במקרא אלא מאילוי הוא למד שאין לנו דבר אחר לתלות ויצאתו מה הוצרך לכתוב שניהם. דאי כתב חד הוה אמנא בגרות הוא דאשמועינן קרא אבל נערות לא מפיק לה בא הכירו ולמד עליו על כרחך חד מיניהו לנערות אתא: **מיד דהוה אתושב ושכיר**. דכתיב גבי תרומה למדרש הכי: **תושב**. האמור אצל תרומה תושב כתיב ושכיר לא יאכל קדש: **זה קנוי קנין עולם**. עבד עברי הנרצע ביד כתיב ואעפ"כ אין גופו קנוי לו כשא"ר עבדים כנענים לאכול בתרומה: **קנין שנים**. שלא הגיע לו עדין שש שנים: **כא שכיר ולימד על תושב**. דעל כרחך חד מיניהו לנרצע הוא דאתא ומאחר שבכתבו שניהם משמעוהו דנרצע מתושב אתיא שהוא מיושב אצלו יותר מן הקנוי לשש שנים: **התם תרי גופי נינהו**. נרצע ושאינו נרצע שני גופים הם ואפשר להיות שניהם בביתו של כהן: **דכי נמי כתב רחמנא כו'**. כלומר ואפילו פירש הכתוב נרצע לא יאכל וחדו ופירש על שאינו נרצע ואע"פ שלא הוצרך לכתוב הייתי יכול לתרץ ולומר אע"ג דהוי שכיר מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא לפיכך בשכתבו התם י"ל בא זה ולימד על זה ואין לנו להקשות יכתוב נרצע בפירוש ולא יכתוב שכיר: **אבל הכא**.

דאפקה קרא מרשותיה בגרותה לא משבחת לה אמה ויצאה בגרות ויחי כתב נערות בהדין ותו לא: **אילנות**. אין לה סימני נערות ואשמועינן קרא שיוציאה ימי בגרותה כשהיה לה עשרים שנה: **שאין מוציאין מרשות אב**. כדאמרין לעיל שמעשה דיהי לאביה: **בגרות שמוציאה מרשות אב**. דלא אשכחנא דוכי ליה קרא אלא נערות דכתיב (כ"ט) לאבי העגרה: **אינו דין כו'**. ולקמן פריך הא אמרן מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא: **לא נצרכה**. קרא דבגרות אלא ללמודי שהאילנות נמכת בקטנותה כשא"ר בגות:

מעיקרא

כדינא פירכא שפן יוצאת בכסף. היה דמצי למינקט שפן יוצאת בשש ויובל וסימנין אלא ניתא ליה למפרך פירכא דשייכא אף בשפחה כנענית דתהו מצי למיעבר ק"ו משפחה כנענית דלא שייכי פירכא דסימנין ושש ויובל הקשה ה"ו יעקב מאורליני"ש אפתי למה לי כי יקח נתי

כידושין. פרק ראשון - האשה נקנית דף ד עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס רש"י

הא אמת כ"ו. ומאי תקשה ליה אי אשמועינן קרא בגר דאילונית דתיפוק ביה: ותנא מיייתי ליה מהכא. קידושי כסף דיליף להו רב יהודה דלעיל מאין כסף נפקי ליה לתנא מקיחה דשדה עפרון: כי יקח איש אשה ובעלה והצריכה הכתוב גט לפוטרה מקיחה זו בכתוב סיפא דקרא והיה אם לא תמצא וגו': והלא

כמ"ל ויצאה הנם כו' ולמר בר רב אשי דאמר ולא ק"ו הוא הא אמרינן מילחא דאתיא בק"ו מרד וכתב לה קרא ח"מ היכא דליפא לשנווי אבל היכא דאיפא לשנווי משנינן: ותנא מיייתי לה מהכא דתניא כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה וגו' אין קיחה אלא בכסף וכן הוא אומר נתתי כסף השדה קח ממני והלא דין הוא ומה אמה העברה שאינה נקנית בביאה נקנית בכסף זו שנקנית בביאה אינו דין שתקנה בכסף וכמה תוכיח שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף מה ליכמה שפן אין נקנית בשטר תאמר בזה שנקנית בשטר ת"ל כי יקח איש הא למה לי קרא הא אתיא לה אומר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא מהיכא קא מיייתית לה מאמה העברה מה לאמה העברה שפן יוצאה בכסף תאמר בזה שאינה יוצאה בכסף ת"ל כי יקח איש ואיצטרף למיכתב ויצאה הנם ואיצטרף למיכתב כי יקח איש דא כתב רחמנא כי יקח הוה אמינא קידושין דיהב לה בעל דידה הוה כתב רחמנא ויצאה הנם ואי כתב רחמנא ויצאה הנם הוה אמינא היכא דיהבה (ליה) איהו לדירה וקידשתו הוה קידושי כתב רחמנא כי יקח ולא כי תקח: ובעלה מלמד שנקנית בביאה והלא דין הוא ומה יכמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה אמה העברה תוכיח שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה מה לאמה העברה שאין קנינה לשום אישות תאמר בזה שנקנינה לשום אישות ת"ל ובעלה ולמה לי

דין הוא. שתהא נקנית בכסף מק"ו ולמה לי קרא: שאינה נקנית בביאה. אם מסרה ליה לביאה לשם שפחה אינה שפחתה בכף: נקנית בכסף. בדרתיב מכסף מקנתו וי"ט פ"ג כ"ז: זו שנקנית בביאה. פדיליף לקמן מובעלה: ומה אינה נקנית בכסף. ל"ב ליהוית פאשתו להוציאה בגט בלא חליצה פדיליף לקמן (ה"ה פ"ג) ומה יבא עליה ויבמה ביאה וגמרת בה ואין כסף גומר בה: מעיקרא דדינא. ממקום שאתה בא ללמוד דהיינו אמה העברה יש להשיב ולהכי קאמר מעיקרא דדינא פירכא שתתשובה שהשיב בתחילה ומה תוכיח לאו מעיקרא דדינא אתיא אלא ממקום אחר: שפן יוצאה בכסף. שפודה את עצמה בתוך שש שנים אם תרצה בדרתיב (נמות 62) והפדה והואל יכסף חשוב בה לפדוהה חשוב נמי לקנותה: שאינה יוצאה בכסף. כדנפקא לן מספר מרתה ואין דבר אחר בורתה: ואיצטרף למיכתב ויצאה הנם. למילף מיניה פדיליף לעיל יש כסף לאדון אחר: היכא דיהבה איהו לדירה. כסף וקדשתו דאמר ליה התקדש לי ליהו קידושין. דכיון דאשמועינן דכסף עביד אישות מה לי כסף דיתיה מה לי כסף דידה להכי הדר תנא קרא וימנא אהריתי בהדיא כי יקח איש ולא כי תקח אשה לאיש: שפן אין קנינה לשום אישות. להכריח לא שייכא בה ביאה: שפן וקונה ועומדת. לזה מחמת קידושי המת ואין ביאה באה אלא לגומר אבל קנין דמעיקרא לא:

שטר

קרא הא אתיא לה אומר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא מהיכא קא מיייתית לה מיכמה מה ליכמה שפן וקונה ועומדת תאמר בזה שאין וקונה ועומדת תלמוד לומר ובעלה: ומנין

ויבעלה מלמד שנקנית בביאה. וא"ת תיפוק ליה מדכתוב כי יקח דמשמע נמי לשון ביאה כמו בלהה קיחה דעירות איש אשר יקח את אחותו ואשה אל אחותה לא תקח איש אשר יקח את אשת אחיו וי"ל דאנשי היכא דאי אפשר לפרשו בענין אחר כדאמרינן בפ' נושאין על הגאנדה (נמות 97 ע"ב) ליקוחין כתובין בתורה סתם הראיה לשיכיה שכיבה הראיה לקיחה קיחה וא"ת וינליף מג"ש דנקנית בביאה כדאמר ר' יוחנן הגא על יבמתו (ס"ב ע"ב) אשה לבעלה מנן שנקנה בהעראה אתיא קיחה קיחה וי"ל דאי לא כתב ובעלה עיקר ביאה לא הוה גמרינן מקיחה דעירות דכיון דקיחה דהתם לא מישתעי בקנין כלל אבל לחשב העראה כגמר ביאה גמרינן שפיר: אמה העברה תוכיח שנקנית בכסף ואינה נקנית בביאה. תימה אי הוה שתיק מובעלה ה"א אמה העברה נמי נקנית בביאה מק"ו דהא לקמן (ה"ה פ"ג) ממעטינן מובעלה אמה העברה והכא אילו לא נתבם ובעלה קאמר וי"ל דהכי פריך והלא דין הוא דמשום אשה לא איצטרף ובעלה דאתיא בק"ו ואי למעוטי אמה העברה לכתוב קרא ובעל והוי מוקי למעוטי אמה דמשום היא גופה לא צריך וה"א יתירה למה לי ומשני אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הוה אתיא בקל וחומר דהוה אמינא אמה העברה תוכיח: מה ליכמה שפן וקונה ועומדת. וא"ת הלא אין מועיל לה וקונה לענין כסף וא"כ כל זה אכניס בקל וחומר וימנא הכי ומה יכמה שאע"פ שהיא וקונה ועומדת אין נקנית בכסף נקנית בביאה אשה שאינה וקונה ונקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה ולא ויניק לה מה שאינה וקונה דכי האי גונא צריך נקינה לומר פרק ביצב דרגל כ"ח ע"ב דבעי לאוכותי התם דקני משלם בחצר הניקן נזק שלם מק"ו דשן ורגל שפטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הרבים חייבין חייבין נזק שלם קרן שחייב ברשות הרבים חייבין דין שחייב ברשות הרשות נזק שלם והקשה ר"י התם דאיכא למיפרך מה לשן ורגל דהויקו מצוי תאמר בקרן שאין הויקו מצוי ומפרש ר"י התם דלענין חייב נזק שלם ברשות הרשות לאו חומרא היא למיפרך מינה שהרי אינה מועלת כלום בשן ורגל לחייב חצי נזק ברה"ר פקדן וכל זה אשים בקל וחומר ומה שן ורגל שאע"פ שהויקו מצוי שטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הרבים חייבין נזק שלם קרן שאע"פ שאין הויקו מצוי חייב ברשות הרבים חייבין נזק שלם דין שחייב בחצר הניקן נ"ש ונראה לר"י דהכי פריך שפן וקונה ועומדת לביאה כלומר שיעקר מנותה להקים לאחיו שם הילכך נקל לה להקנות בביאה יותר מאשה וה"ו אלעור משנאי פ"י שפן וקונה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא וגמרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה וגמרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין. ווע' תוס' ב"ק כה. ד"ה אני: ומנין

קא משמע לן ויציאה הנם' כו', ללמדנו שגם איילונית היוצאת בבגרות בלבד יכולה להימכר לאמה.

מקשה הגמרא: ולמר בר רב אשי דאמר לעיל 'ולא קל וחומר הוא', שיציאת אמה איילונית בבגרות נלמדת בקל וחומר מיציאת אמה בנערות, ומחמת זה הקשה על אביי שלמד מהפסוק שאיילונית יוצאת בבגרות, קשה, הא אמרינו מילתא דאיתא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא – הלא אמרנו שדרך התורה לטרוח ולכתוב במפורש גם דבר שאפשר ללמודו בקל וחומר. מתרצת הגמרא: הני מילי היבא דליבא לשנני – כלל זה נאמר רק כשאין ישוב אחר, אבל היבא דאיבא לשנני משנני – אבל כשיש ישוב אחר, מיישבים באותו ישוב, ומר בר רב אשי היתה בידו דרך להסביר מדוע צריך את הפסוק הקשה על אביי, וביאר שהפסוק נצרך לעיקר מכירתה של איילונית לאמה:

הגמרא מביאה מקור אחר לקנין כסף באשה: ותנא – התנא של משנתנו מיייתי לה מהכא – לומר קידושי כסף מפסוק אחר, דתניא על הפסוק (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה ובעלה, והיה אם לא תמצא הן בעיניו כי מצאנה ערות דבר וכתב לה ספר כריתתו וגו', והפסוק מדבר על אשה שנתקדשה, ואומרת הברייתא שאין 'קיהה' האמורה בפסוק 'כי יקח, אלא כבסא, וכן הוא אומר בתורה שאברהם אבינו אמר לעפרון החיתי בקניית מערת המכפלה (בראשית כג יג) 'נתתי כסף השדה קח ממני', ומבואר ש'קיהה' היא לשון קנין בכסף, ולומדים מכאן שאשה נקנית בכסף, ולכן נקט התנא במשנה (לעיל ב.) לשון קנין.

הברייתא דנה האם צריך ללמוד קידושי כסף מפסוק. שואלת הברייתא: מדוע צריך ללמוד קידושי כסף מ'כי יקח, וקלא דין – קל וחומר הוא, ומה אמה העבריה שאינה נקנית לאדונה כביאה, נקנית לו בכסף, זו – אשה שנקנית לבעלה כביאה, אינו דין שתקנה לו בכסף. פורכת הברייתא את הקל וחומר: יבמה תוכיה, שנקנית ליבם כביאה, ואינה נקנית לו בכסף, ואם כן אין ללמוד קנין כסף בקל וחומר זה. דוחה הברייתא את הפירכא: מה ליבמה שכן אין נקנית בשטר, ומה שאינה נקנית בכסף אינו מפני

שקנין כסף חלש, אלא מפני שהיא צריכה דווקא ביאה העושה נישואין, שהרי היא כבר זקוקה ועומדת ליבם מקידושי אחיו המת, ואינה צריכה קנין חדש, תאמר בזו – באשה, שצריכה קנין ולכן נקנית בשטר. תלמוד לומר – ולכן הרצון הפסוק 'כי יקח איש', ללמדנו שנקנית ב'קיהה' שהיא קנין כסף.

הגמרא תמחה על דברי הברייתא: הא למה לי קרא – מדוע סיימה הברייתא שצריך ללמוד קידושי כסף מפסוק, הא איתא לה – הלא למסקנת הברייתא אין פירכא על הקל וחומר. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, הטעם שהברייתא לא למדה קנין כסף באשה בקל וחומר מאמה עבריה אינו משום שיש פירכא מיבמה, אלא משום דאיבא למימר מעיקרא דדינא פירכא – משום שאפשר לפרוץ את הקל וחומר מיסודו, שהרי מהיבא קא מיייתת לה – מהיכן למדת קידושי כסף. מאמה העבריה, ויש לפרוץ, מה לאמה העבריה שכן וציאה – משתחררת כבסא, וכיון שכסף מועיל להוציאה מרשות הארון הוא מועיל גם שנקנית בו, תאמר בזו – באשה, שאינה וציאה כבסא אלא בגט, ואין ללמוד מאמה העבריה שאשה נקנית בכסף, ולכן אמרה הברייתא תלמוד לומר 'כי יקח איש' ללמד שאשה נקנית בכסף.

הגמרא מבארת מדוע צריך את שני הלימודים לקידושי כסף: ואיצטריך למיכתב ויציאה הנם אין כסף, ללמד שכסף הקידושין של האב, ואיצטריך למיכתב גם 'כי יקח איש', ללמוד גזירה שוה 'קיהה קיהה' שאשה מתקדשת בכסף. כיון דאי כתב רחמנא רק 'כי יקח', הוה אמינא קידושין דיהב לה בעל דידה הוה – הייתי אומר שכסף הקידושין שהנערה קיבלה הוא שלה, והפסוק בא ללמד רק שאשה מתקדשת בכסף, ולכן כתב רחמנא גם ויציאה הנם אין כסף ללמדנו שכסף הקידושין של האב. ואי כתב רחמנא רק ויציאה הנם, הוה אמינא היבא דיהבה (ליה) איהי לדירה וקדישתו הוה קידושי – הייתי אומר שגם אם האשה נתנה לאיש כסף, ואמרה לו 'התקדש לי, חלים הקידושין, ולכן כתב רחמנא 'כי יקח' בלשון זכר, ולא 'כי תקח אשה לאיש', ללמדנו שדווקא האיש לוקח את האשה ולא האשה

לוקחת את האיש: הברייתא שהובאה לעיל מבארת את המקור לקדושי ביאה: נאמר בתורה (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה ובעלה, ודורשת הברייתא, מלמד שאשה נקנית לבעלה כביאה. שואלת הברייתא, מדוע צריך ללמוד קידושי ביאה מ'זבועלה, וקלא דין הוא – הלא ניתן ללמוד זאת בקל וחומר, ומה יבמה שאין נקנית ליבם כבסא, ואף על פי כן נקנית לו כביאה, זו – אשה שנקנית לבעלה כבסא, כפי שלמדנו לעיל, וכי אינו דין שנקנית לו כביאה. פורכת הברייתא את הקל וחומר, אמה העבריה תוכיה, שנקנית לאדונה כבסא ואין נקנית לו כביאה, ואם כן גם באשה אפשר לומר שנקנית לבעלה בכסף ולא בביאה. דוחה הברייתא את הפירכא, מה לאמה העבריה שאין קנינה לאדונה לשום אישות אלא לשם שפחות, ולכן אינה נקנית בביאה, תאמר בזו – אשה הנקנית לבעלה, שנקניתה לו הוא לשום אישות, ולכן לומדים בקל וחומר מיבמה שנקנית בביאה. תלמוד לומר 'ובעלה', ללמדנו שנקנית בביאה.

הגמרא תמחה על דברי הברייתא: ולמה לי קרא – מדוע סיימה הברייתא שצריך ללמוד קידושי ביאה מפסוק, הא איתא לה – הלא למסקנת הברייתא אין פירכא על הקל וחומר. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, הטעם שהברייתא לא למדה קנין ביאה באשה בקל וחומר מיבמה אינו משום שיש פירכא מאמה עבריה, אלא משום דאיבא למימר מעיקרא דדינא פירכא – משום שאפשר לפרוץ את הקל וחומר מיסודו, שהרי מהיבא קא מיייתת לה – מהיכן למדת קנין ביאה באשה, מיבמה, ויש לפרוץ, מה ליבמה שכן היא כבר זקוקה ועומדת ליבם מחמת קידושי אחיו המת, ולכן מועילה בה ביאה לגמור את הקידושין, תאמר בזו – אשה הבאה להתקדש לבעלה, שאין זקוקה ועומדת לו, וצריכה להתחיל את הקנין מתחילתו, ואפשר לומר שביאה לא עושה תחילת קנין, אלא רק גומרת קנין שכבר הותחל. ולכן אמרה הברייתא תלמוד לומר 'ובעלה', ללמד שאשה נקנית בביאה, וביאה עושה גם תחילת קנין.

הברייתא מבארת את המקור לקידושי שטר. שואלת הברייתא: וּמַצִּין שְׂאֵשָׁה נִקְנִית לְבַעֲלָהּ אִם בְּשֵׁטֶר. משיבה הברייתא: וְדִין – קל וחומר הוא, וְכֵן כִּסְף שְׂאִין מוֹצִיא את האשה מרשות בעלה, מִכְּנִים אותה לרשותו, שֵׁטֶר שְׂמוֹצִיא את האשה מבעלה, אִינוּ דִין שְׂמִכְנִים אותה אליו, דְּהֵינּוּ שֶׁתִּקְדַּשׁ לוֹ בַשֵּׁטֶר. פורכת הברייתא: מֵה לְכֶסֶף שֶׁבֶן פּוֹדִין בּוֹ הַקֶּדֶשׁ וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וּלְכֵן הוא מועיל בקידושין, תֹּאמְרוּ בַשֵּׁטֶר חוֹב שְׂאִין פּוֹדִין בּוֹ הַקֶּדֶשׁ וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי דִקְדֻשָּׁה וְנִתְּנוּ הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ, ואין ללמוד שטר מכסף. הברייתא מביאה מקור אחר לקידושי שטר: אָמַר קָרָא (דברים כד ב) 'וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ הַזֶּה לְבַעֲלָהּ וְהִיתָה לְאִשׁ אַחֶר', מִקִּישׁ הַפְּסוֹק הַזֶּה – קידושין, שנאמר 'וְהִיתָה, לְיִצְאָה – לגירושין, שנאמר 'וַיִּצְאָה, מֵה יִצְאָה נְעֻשִׁית בְּשֵׁטֶר – בגט. אִם הָיָה נָמִי בַשֵּׁטֶר. שואלת הגמרא: אִם כֵּן, וְאִמְרִישׁ נָמִי יִצְאָה לְהוֹנֶה – נקיש גם גירושין לקידושין, מֵה הָיָה בְּכֶסֶף אִם יִצְאָה בְּכֶסֶף, שִׁכְשֵׁם שאשה מתקדשת בכסף כך תתגרש בכסף שהבעל יתן לה ויאמר 'התגרשי בו'. משיבה הגמרא: אָמַר אַבְי, אִם יְחוּלוּ גַם גִּירוּשֵׁין בְּכֶסֶף יֹאמְרוּ וְיִתְמְדוּ הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן כִּסְף מִכְּנִים וְכֶסֶף מוֹצִיא, וְכַפִּיּוֹר וְעֵשֶׂה קְפִיּוֹר, כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יִתְכַן שְׂאוֹתוֹ דְּבַר הַמוֹעִיל לְקִדְשׁ, וְיַעֲלֵל גַּם לְגֵרֶשׁ.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, לְגַבִּי שֵׁטֶר נָמִי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַעֲלֵל לְקִדְשׁוֹ וְלִגִּירוּשׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיֹּאמְרוּ וְכֵן שֵׁטֶר מוֹצִיא שֵׁטֶר מִכְּנִים, וְכַפִּיּוֹר וְעֵשֶׂה קְפִיּוֹר. מתרצת הגמרא: מִיָּלֵי דְהָאֵי דְהָאֵי שְׂאִין לְחוּד וְיִמְלִי דְהָאֵי וְנִתְּנוּ שְׂבִשְׁטֵר קִדְשׁוֹ כְּחוֹב לְשׁוֹן כְּנִיסָה, וְבַגֵּט כְּחוֹב לְשׁוֹן יִצְאָה, וְאִינֵם דּוּמִים כֻּלָּל זֶה לְזֶה. שואלת הגמרא: הָכֵא נָמִי – גַּם לְגַבִּי קִנִּין כֶּסֶף הָאֵי כֶּסֶפָא לְחוּד וְהָאֵי כֶּסֶפָא לְחוּד – שִׁבְכֶסֶף קִדְשׁוֹ הוּא אוֹמַר לְשׁוֹן כְּנִיסָה, וּבְכֶסֶף גִּירוּשֵׁין הוּא אוֹמַר לְשׁוֹן יִצְאָה. משיבה הגמרא: מִיָּבֵעָא מִיָּהָא חַד הוּא – בְּמִטְבַּע עֲצָמוּ לֹא נִיכַר הָאֵם הוּא מוֹצִיא אוֹ מְכַנִּס, וְלִכֵּן אֵין לְהִשְׁתַּמּוּ בּוֹ גַּם לְקִדְשׁוֹ וְגַם לִגִּירוּשׁוֹ.

הגמרא מביאה טעם נוסף מדוע אשה אינה מתגרשת בכסף: קָרָא אָמַר, אָמַר קָרָא (דברים כד א) 'וְקָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ, וּמִמַּעֲטִים שֵׁרָק בְּכַתִּיבָה – בגט מתגרשת, וְאִינֵהּ מִתְּגַרְשָׁת בְּכֶסֶף. שואלת הגמרא: וְאִימָא – נִדְרוֹשׁ שֶׁבְּכַתִּיבָה מִתְּגַרְשָׁת וְאִינֵהּ מִתְּקַדְּשָׁת בְּכַתִּיבָה – בַּשֵּׁטֶר. משיבה הגמרא: הָאֵ קָתִיב – כְּחוֹב בַּפְּסוֹק 'וַיִּצְאָה וְהִתְקָה, מִקִּישׁ הוּיָה לְיִצְאָה וְכוּ', וּמִכַּאֵן לְדוּמִים קִדְשׁוֹ שֵׁטֶר.

לדברי רבא היקש הויה ליציאה מרבה קידושי שטר, ויכתב לה' ממעט גירושי כסף, ושואלת הגמרא: וְכֵן רָאִיתָ לְרַבּוֹת מִהַהִיקֶשׁ קִדְשׁוֹ שֵׁטֶר וּלְמַעַט מִהַפְּסוֹק גִּירוּשֵׁין כֶּסֶף, הֲלֹא אִפְשֵׁר לְרַבּוֹת מִהַהִיקֶשׁ גִּירוּשֵׁין כֶּסֶף וּלְמַעַט מִהַפְּסוֹק קִדְשׁוֹ שֵׁטֶר. משיבה הגמרא: מִקְּתִיבָא שְׂכָאֶשֶׁר הַפְּסוֹק קָא' – עוֹסֵק בְּגִירוּשׁוֹין הוּא מִמַּעַט גִּירוּשׁוֹין בְּכֶסֶף. וְכֵן נֹאמַר שֶׁהַפְּסוֹק קָא' – עוֹסֵק בְּגִירוּשׁוֹין וּמִמַּעַט קִדְשׁוֹין בַּשֵּׁטֶר. וּמִמַּלְאֵל כִּיּוֹן שֶׁהַפְּסוֹק הַעוֹסֵק בְּגִירוּשׁוֹין מִמַּעַט גִּירוּשֵׁין כֶּסֶף, הַהִיקֶשׁ בֹּא לְרַבּוֹת קִדְשׁוֹ שֵׁטֶר.

הגמרא מביאה מיעוט נוסף לגירושי כסף. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי דְאִפְסִיק לִיָּה לְהָאֵי קָרָא לְדִרְשָׁא אַחֲרֵינָא – שְׁלוּמַד מִהַפְּסוֹק 'וְכַתֵּב לָהּ' בְּמִסְכַּת גִּטּוּן (כא): דְרִשָׁה אַחֲרָת, דִּין זֶה שְׂאִינֵהּ מִתְּגַרְשָׁת בְּכֶסֶף מֵנָּה לִיָּה – מִהִיכֵן הוּא לוּמַד אוֹתוֹ. משיבה הגמרא: אָמַר קָרָא בְּאוֹתוֹ פְּסוֹק 'שֵׁרָק בְּרִיתוֹת', וּמִשְׁמַע שֵׁרָק כֶּסֶף – גַּם בּוֹרְתָהּ מִבַּעֲלָהּ, וְאִין דְּכָר אַחֶר בּוֹרְתָהּ, וְלַמַּעַט גִּירוּשֵׁין כֶּסֶף.

שואלת הגמרא: וְרַבִּין הַמַּמְעִטִים גִּירוּשֵׁין כֶּסֶף מִיִּוֹכַח לָהּ, הָאֵי 'כְּרִיתוֹת' מֵאֵי עֲבָדֵי לִיָּה – מֵהֵם דּוֹרְשִׁים מִסְפֵּר כְּרִיתוֹת. משיבה הגמרא: פְּסוֹק זֶה מִיָּבֵעֵי לִיָּה – נִצְרָךְ לָהֶם לְלַמַּד שֶׁהִגֵּט צִרִיךְ לִהְיוֹת דְּכָר הַבּוֹרֵת בֵּינוּ לְבִינָהּ, וְאִם הִיא נִשְׂאֶרֶת אַגוּדָה וְקִשּׁוּרָה בְּבַעֲלָהּ, אִינֵהּ מְגוֹרֶשֶׁת.

כְּרִיתוֹתָא, הוֹמַר לְאִשָּׁה חֵרִי וְהָ יָגִיד עַל מִנְתָּ שְׂלֹא תִשְׁתִּי יוֹן לְעוֹלָם, אוֹ עַל מִנְתָּ שְׂלֹא תִלְכִּי לְבֵית אַבִּיךָ לְעוֹלָם, אִין זֶה כְּרִיתוֹת בֵּינוּ לְבִינָהּ, כִּי כָל יְמֵהּ עֹלִיהָ לְשִׁמּוֹר אֶת הַתְּנַאי. וְאִם אִמַר שֶׁעֹלִיהָ לְעוֹשׂוֹת כָּן רַק כָּל שְׂלִישִׁים יוֹם אַחֶר גִּירוּשֵׁין וְתוֹ לָא, חֵרִי זֶה לְכְרִיתוֹת, וּמְגוֹרֶשֶׁת מִיָּד, כִּיּוֹן שֶׁאִינֵהּ אַגוּדָה בּוֹ לְעוֹלָם.

מבארת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, מִ'כְּרִיתוֹת' 'כְּרִיתוֹת' קָא נִפְקָא לִיָּה – הוּא לוּמַד שֶׁהִגֵּט צִרִיךְ לִהְיוֹת דְּבַר הַכּוֹרֵת בֵּינוּ לְבִינָהּ, שְׁהִיָּה דִי לְכַתּוּב 'סֵפֶר כְּרִיתוֹת', וְנֹאמַר 'סֵפֶר כְּרִיתוֹת' לְדִירוּשׁ שֶׁהִגֵּט צִרִיךְ לְכַרֹּת בֵּינֵיהֶן. וְרַבִּין הַלּוּמְדִים הַדִּיּוֹק שֶׁל 'כְּרִיתוֹת' לֹא מִשְׁמַע לָהּ.

הגמרא חוזרת לעסוק בקנייני קידושין, ודנה מדוע אין ללמוד קנין אחד מהקנינים האחרים: קָרָא מִתְּרָא לֹא אֲתֵיָא – קִנִּין אֶחָד מִקִּנֵּין אַחֵר אֵי אִפְשֵׁר לְלַמּוֹד, וְכַמְבוּאָר לְעִיל, שְׂאִין לוֹמַר שֶׁאִם כֶּסֶף קוֹנֵה גַם שֵׁטֶר יִקְנֵה וְכוּדוּמָה, אוֹלַם שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: תִּיתֵי תְּרָא מִתְּרֵי – נִלְמַד קִנִּין אֶחָד מִשְׁנֵי הַקְּנִינִים הָאֲחֵרִים, וְנֹאמַר שֶׁכְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ שְׂקוּנִים בְּמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים וְקוּנִים כַּאֵן בְּאִשָּׁה, אִף אֵין אֲבִיא אֶת הַשְּׁלִישִׁי שְׂקוּנָה בְּמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים וְקוּנָה כַּאֵן, וּמִדּוּעַ נִצְרָכִים שְׁלוּשָׁה לִיְמוּדִים

לשלושת הקניינים. משיבה הגמרא: תִּיתֵי – אֵיזָה קִנִּין נִלְמַד מִשְׁנֵי קְנִינִים אַחֵרִים, אִם נֹאמַר שֶׁלֹּא לְיִבְתּוֹב דְּהַמְּנָא בְּשֵׁטֶר, וְתִיתֵי מִהֵנָּה – וְנִלְמַד שֵׁטֶר מִכֶּסֶף וּמִבִּיאָה, יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מֵה לְהֵנָּה, כֶּסֶף וּבִיאָה, שֶׁכֵּן הֵנְתָּו מְרֻבָּה לְאִשָּׁה וְיֵשׁ סְבָרָא שֶׁאִשָּׁה נִקְנִית בָּהֶם. אֲבָל שֵׁטֶר אֵין לְאִשָּׁה שׂוֹם הֵנָּה מִמֶּנּוּ. וְאִם נֹאמַר שֶׁלֹּא לְיִבְתּוֹב דְּהַמְּנָא בְּבִיאָה, וְתִיתֵי מִהֵנָּה – וְנִלְמַד בִּיאָה מִכֶּסֶף וּמִשֵּׁטֶר, יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מֵה לְהֵנָּה, כֶּסֶף וּשֵׁטֶר, שֶׁכֵּן קִנִּינֵן מְרֻבָּה – שְׂקוּנִים כְּהֵם דְּרִישׁ רַבִּים, כְּגוֹן קִרְקַעוֹת וְעֵבְרִים, וְיֵשׁ סְבָרָא שֶׁאִף אִשָּׁה נִקְנִית בָּהֶם, אֲבָל בְּבִיאָה לֹא קוּנִים שׂוֹם דְּבַר. וְאִם נֹאמַר שֶׁלֹּא לְיִבְתּוֹב דְּהַמְּנָא בְּכֶסֶף, וְתִיתֵי מִהֵנָּה – וְנִלְמַד קִדְשׁוֹ כֶּסֶף מִבִּיאָה, יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מֵה לְהֵנָּה, שֵׁטֶר וּבִיאָה, שֶׁכֵּן יִשְׁנֵן בְּעַל כְּרִתָּהּ שֶׁל הָאִשָּׁה, שֶׁאִפְשֵׁר לְגִרְשָׁה בְּעַל כְּרַחוּ וְכֵן בִּיאָה קוּנָה בִּיבְמָה בְּעַל כְּרַחוּ, וְיֵשׁ סְבָרָא שֶׁאִשָּׁה נִקְנִית בָּהֶם, אֲבָל כֶּסֶף לֹא מִצִּינוּ שְׂקוּנִים בּוֹ בְּעַל כְּרַחוּ. וְכִי תִימָא – וְאִף אִם תֹּאמַר שֶׁכֶּסֶף נָמִי קוּנָה בְּעַל כְּרִתָּהּ, בְּאִמָּהּ הַעֲבָרִיהָ שֶׁאִבִּיהָ מוֹכְרָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, מִכָּל מִקּוּם פְּאִיִּשׁוֹת מִיָּהָא לֹא אֲשַׁכְּחֵן – בְּאִישׁוֹת לֹא מִצְאָנוּ קִנִּין כֶּסֶף בְּעַל כּוֹרְחוֹ שֶׁל הַנְּקֻדָּה, וְרַק בְּאִמָּה עֲבָרִיהָ, מֵה שְׂאִין כֵּן שֵׁטֶר וּבִיאָה, שְׁמוּעִילִים בְּעַל כְּרַחוּ לְגַבִּי אִישׁוֹת:

חופה היא מעשה העושה את האשה לנשואה, לאחר שנתקדשה באחד הקניינים שנמנו במשנה. והגמרא דנה האם חופה מועילה גם אם לא נתקדשה קודם לכן: אָמַר רַב הוֹנָא, חוֹפָה קוּנָה בְּאִשָּׁה, מִקְּלָל וְחוֹמֶר, וְכֵן קִנִּין בְּכֶסֶף שְׂאִינוּ מֵאֲבִיל בְּתִירוּמָה – שֶׁאִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְכַהֵן בְּכֶסֶף אִינֵהּ אִוְכַלֵּת בְּתִירוּמָה עַד שֶׁתִּכְנַס לְחוֹפָהּ, וְקוּנָהּ בַּה לְעוֹשׂוֹתָהּ מִקְדֻשָּׁתָהּ, חוֹפָה שְׂמַאֲכָלֶת בְּתִירוּמָה, אִינוּ דִין שְׂתַקְנָה וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ מִקְדֻשָּׁתָהּ.

מקשה הגמרא: וְכֵי מִן הַתּוֹרָה כֶּסֶף אִינוּ מֵאֲבִיל בְּתִירוּמָה, וְהָאֵמַר עוֹלָא, דְּכָר תּוֹרָה אֲרוּסָה בַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְכַהֵן, אוֹכְלַת בְּתִירוּמָה, שְׂנַאֲמַר (ויקרא כב יא) 'וְכִי־בִי יִקְנֶה נָפֶשׁ קִנִּין בְּכֶסֶף הוּא יִאֲכַל בּוֹ וְיִלִּיד בֵּיתוֹ הֵם יִאֲכַלוּ בְּלַחְמוֹ, וְהָאֵי – הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, קִנִּין בְּכֶסֶף שֶׁל הַבַּעַל הוּא, וְכֵן מַעֲסֵם אָמְרוּ חַכְמַי שֶׁאִינֵהּ אוֹכְלַת בְּתִירוּמָה, גְּזִירָה שְׂמָא כְּשֵׁהִים עַדִּין בְּבֵית אֲבִיהָ, יִמְזוּגוּ לָהּ בּוֹס שֶׁל תְּרוּמָה בְּבֵית אֲבִיהָ וְתִשְׁקָנוּ לְאִחִיהָ וְלְאִחֹתֶיהָ הָאֲסוּרִים בְּתִירוּמָה. מתרצת הגמרא: אֲלָא פְּרִיךְ הָכִי – כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד חוֹפָה מִכֶּסֶף בְּקַל וְחוֹמֶר, וְכֵן כֶּסֶף שְׂאִינוּ גוֹמְרֵי בַּה לְעוֹשׂוֹתָהּ נִשּׂוּאָה וְלַהּוֹצִיאָה מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ לְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וְלִירוּשָׁתָהּ, וְקוּנָה בַּה לְעוֹשׂוֹתָהּ מִקְדֻשָּׁתָהּ,

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף ה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קא

שאף בשטר. ומק"ו דאמה העבריה שאין נקנית בביאה ונקנית בשטר ליבא למימר חדא משום דאמה גופה מדיאחזקש לאחזרת נפקא לן לקמן (דף טו) ואפילו לרב חסדא דיליף לה מלא תצא כצאת העבדים אבל נקנית היא בקנין העבדים איכא למיפרך כדלעיל שכן יוצאה בכסף ועוד דכיון דלרב חסדא אב פותבו ליקא למילף באשה

שאינה נקנית בזה הענין שהבעל פותבו. **שכן** פודין בו הקדשות והענין הוא כן לא"ת כל זה אשים בק"ו ומה כסף שאע"פ שפודין בו הקדש ומעשר ואינו מוציא ואפ"ה מכניס שטר שאע"פ שאין פודין בו הקדש מוציא אינו דין שייכנס י"ל דחומרא הכתובה בפסוק אין להכניס בק"ו דודאי חומרא של סברא ניתנה להשיב בק"ו אבל הכתובה יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה וא"ת ונימא ק"ו מקרקעות שאינן מוציאות של סברא מכניסות פי' דאדם יכול לקדש אשה בקרקע ואינה מתגרשת בקרקע והתם ליקא למיפרך שכן פודין בו הקדש וי"ל דאיכא למיפרך מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן תאמר בשטר וא"ת מטלטלין ויחידו שאין קונין אגבן ואינן מוציאות ומכניסות אף אני אביא שטר וי"ל מה למטלטלין שכן פודין בו הקדש:

מה הנייה בכסף אף יציאתה בכסף. ולענין ביאה ליקא למימר מה הנייה בביאה אף יציאתה בביאה שלהתרחק ממנה הוא מגרשה ועוד משום שמצא בה ערות דבר רגיל לגרשה ואז יש לו לפרוש:

סניגור יעשה קטיגור. וא"ת א"כ היכי קאמר לעיל מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף ודין הוא שתהא נקנית בכסף אדרבה גריעותא דאין קטיגור נעשה סניגור וי"ל דבאמה העבריה ליקא למימר הכי לפי שמתחלה שאביה מוכרה לשפחות הוא מקבל הכסף מן האדון א"כ כשהוא רוצה לפדותה אין הוא שייקבל האדון הכסף אבל איש שמקדש אשה הכל בא על דו בין הקדושין בין הגירושין והתם שייך למיפרך יאמרו כסף מכניס וכו':

קאי בגירושין ממעט גירושין. ואין סברא לומר קאי בכתובה וממעט בכתובה דפשטא דקרא משמע שבא לומר דוקא בכתובה דקאמר אם לא תמצא חן בעיני וכתב לה משמע דוקא בזה הענין:

על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט. פירש בקונטרס שכל ימיה נאגדת לקיים תנאי זה מחמתו וא"ת אמאי לא אמר דהו גט שהרי אם מת אביה יכולה היא ליבנס לבית ושוב אינה נאגדת בו דלאחר מיתת אביה לא חשיב בית אביה כדאמרין בגדרים (דף מו) קונים לביתך שאיני נכנס מת או מכור מותר וי"ל דבית אביה קרוים כל יוצאי חלציו של אביה אע"ג שמת כדכתב (ויאלס) (ל) גבי תמר שבי אלמנה בית אביה אע"פ שמת אביה כדמוכחי קראי: **ורבי** יוסי הגלילי מברת בריהו נפקא. תימה דבפרק המגרש (ט"ז) קאמר על רבן דר"א בן עזריה ברת בריהו לא דרשי ור' יוסי הגלילי בכלל דרבנן והקא אמר דר' יוסי הגלילי דרש ברת בריהו וי"ל דלא קאמר לא משמע להו אלא דלא דרשי פירוש יהוהו דרשא דהתם דמיבעי להו דרשא דהקא: **שכן** ישנן בעל כרחיה. פי' בקונטרס ביאה ביבמה שטר בגירושין כסף באמה העבריה וקשה לרבינו תם אם זה חשוב בעל כרחיה מה שהקא מוכר את בתו בעל כרחיה א"כ מאי קאמר רב הונא לקמיה כסף באישות מיהא לא אשבחן בע"כ הלא האב מקדש בתו קטנה בכסף בע"כ ואומר רבינו תם כיון דאב במקום בתו קאי אין זה חשוב בע"כ כיון שהוא מדעתו של אב וא"ת א"כ היכי קאמר כסף נמי איתא באמה העבריה בע"כ הרי אב מוכרה מדעתו וי"ל דהכי פריך כסף איתא באמה בע"כ כיון שהאדון מיעיד את העבריה בכסף מקנתה בע"כ של אב ובע"כ של בת דהא דאמר לקמן (דף טו) אשר לא יעדה לא שצריך ליעדה לא לעשות מרצונה אלא שצריך להודיעה שלשם קידושין מיעדה ואע"ג דאמר לקמן באישות מיהא לא אשבחן וכבי האי גונא שמייעד הוי אישות מ"מ בתחילה לא בא הכסף בשביל אישות ויש מיישבים פי' שהקונטרס דודאי זה קרוי בעל כרחיה מכירה של אמה העבריה שחוב הוא לה ואם היתה בת דעת היה מתרצית אבל קידושין קטנה לא חוב הוא לה כמו מכירה וסופה עומדת לינשא אם היתה בת דעת היתה מתרצית ולא חשיב על כרחיה:

שטר שאין פודין בו הקדשות. אם כתב לגזר שטר על מעות פדיון הקדש אין הקדושו פדוי דבעיני ונתן הכסף וקם לו: **האי שטרך** לחוד **והאי שטרך** לחוד. בזה כתוב לשון כניסה וזה מפורש לשון יציאה: **האי כספא** לחוד. כשהוא נותנו מפרש על מנת מה הוא נותנו: **חדי הוא.** אינו נזכר בתוכו אם להוציא אם להכניס:

קאי בגירושין וממעט קידושין. בתמיה: **ולר' יוסי הגלילי דמפיק ליה להאי וכתב לדרשא אחרניא.** בפי"ב דגישין (דף ט"ז): **לדבר הכותב.** שיהא הספר מבדילן ולא שיהא בו תנאי האגוד: **אין זה פירות.** שכל ימיה היא נאגדת בו לקיים תנאי זה מחמתו: **הרי זה פירות.** אפילו מיד דהיא תקיים תנאו ותלך שאפשר דברים הללו לבא ליד הבדלה מפרת פירות. דהנה מצי למיכתב ספר ברת דמשמע ספר בורתה והך דרשא אחריתי מיהתרא דלישנא: **הרא מקרא לא אתיא בו.** הכי קשיא ליה האי תנא דלעיל דפריך בכלהו והלא דין הוא והדר דלא אתו מדינא ואצרכיה קרא למה לי קרא בכלהו נהי דדורא מחדא לא אתיא תיתי קרא מתרתי במה מצינו בהעד השנה שכן שקונין בעלמא וקונין באן אף אני אביא את השלישי שהרי כולם קונים במקום אחר כסף ושטר קונה באמה העבריה כדלקמן (דף ט"ז) ביאה קונה ביבמה: **כסף וביאה הנאתן מרובה.** אבל שטר אירוסין אין בו לה שום הנאה שהרי אין כתוב בו אלא הרי את מקודשת לי: **קנין מרובה.** שקונין קרקעות ועבדים: **בע"כ.** ביאה קונה ביבמה בע"כ דנפקא לן ביבמות (דף ט"ז) מייבמה וכו' שטר מוציא את האשה בע"כ מבעלה: **כאמה העבריה בע"כ.** שאביה מוכרה שלא מדעתה: **כסף שאינו מאביל בתרומה.** אם נתארסה לכהן פדתן ככתובות (דף ט"ז) אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: **שאינו גומר.** להוציאה מרשות אביה למעשה ודיה ולירושיתה: **אף**

מה להנך שכן קנין מרובה לא ניתוב רחמנא בכסף ותיתי מהנך מה להנך שכן ישנן בע"כ וכו' **כסף נמי בע"כ באמה העבריה באישות מיהא לא אשבחן:** אמר רב הונא חופה קונה מקל וחומר ומה כסף שאינו מאביל בתרומה קונה חופה שמאכלת בתרומה אינו דין שתקנה וכו' **כסף אינו מאביל והאמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנן כספו והאי קנן כספו הוא ומה פועם אמרו אינה אוכלת גזירה שמה ימוגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחותיה אלא פריך הכי ומה כסף שאינו גומר קונה**

על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט. פירש בקונטרס שכל ימיה נאגדת לקיים תנאי זה מחמתו וא"ת אמאי לא אמר דהו גט שהרי אם מת אביה יכולה היא ליבנס לבית ושוב אינה נאגדת בו דלאחר מיתת אביה לא חשיב בית אביה כדאמרין בגדרים (דף מו) קונים לביתך שאיני נכנס מת או מכור מותר וי"ל דבית אביה קרוים כל יוצאי חלציו של אביה אע"ג שמת כדכתב (ויאלס) (ל) גבי תמר שבי אלמנה בית אביה אע"פ שמת אביה כדמוכחי קראי: **ורבי** יוסי הגלילי מברת בריהו נפקא. תימה דבפרק המגרש (ט"ז) קאמר על רבן דר"א בן עזריה ברת בריהו לא דרשי ור' יוסי הגלילי בכלל דרבנן והקא אמר דר' יוסי הגלילי דרש ברת בריהו וי"ל דלא קאמר לא משמע להו אלא דלא דרשי פירוש יהוהו דרשא דהתם דמיבעי להו דרשא דהקא: **שכן** ישנן בעל כרחיה. פי' בקונטרס ביאה ביבמה שטר בגירושין כסף באמה העבריה וקשה לרבינו תם אם זה חשוב בעל כרחיה מה שהקא מוכר את בתו בעל כרחיה א"כ מאי קאמר רב הונא לקמיה כסף באישות מיהא לא אשבחן בע"כ הלא האב מקדש בתו קטנה בכסף בע"כ ואומר רבינו תם כיון דאב במקום בתו קאי אין זה חשוב בע"כ כיון שהוא מדעתו של אב וא"ת א"כ היכי קאמר כסף נמי איתא באמה העבריה בע"כ הרי אב מוכרה מדעתו וי"ל דהכי פריך כסף איתא באמה בע"כ כיון שהאדון מיעיד את העבריה בכסף מקנתה בע"כ של אב ובע"כ של בת דהא דאמר לקמן (דף טו) אשר לא יעדה לא שצריך ליעדה לא לעשות מרצונה אלא שצריך להודיעה שלשם קידושין מיעדה ואע"ג דאמר לקמן באישות מיהא לא אשבחן וכבי האי גונא שמייעד הוי אישות מ"מ בתחילה לא בא הכסף בשביל אישות ויש מיישבים פי' שהקונטרס דודאי זה קרוי בעל כרחיה מכירה של אמה העבריה שחוב הוא לה ואם היתה בת דעת היה מתרצית אבל קידושין קטנה לא חוב הוא לה כמו מכירה וסופה עומדת לינשא אם היתה בת דעת היתה מתרצית ולא חשיב על כרחיה:

החופה שגומרת אינו דין שתקנה. וא"ת נימא דיו אסוף דינא דמדיכא מיימית דחופה קונה משום דגומרת דיו לכא מן הדין להיות כגדון מה להלן אחר כסף אף באן לאחר כסף ו"ל דאתנא כרבי טרפון דאמר (בב"ק דף כ"ג.) היכא דמפרין קל וחומר לא אמר דיו והכא אי כסף לא איצטריך וא"ת לדין דאמר דחופה אינה נימא דכסף גומר אחר כסף מקו"ו דחופה מה חופה שאינה קונה גומרת כסף שקונה אינו דין שיגמור וי"ל דלא מצי לאוכחזי שיגמור אלא אחר כסף בחופה ומאי אולמיה האי כסף מהאי כסף: **אף** אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה באן מה להצד השווה שבהן שכן קונים בע"כ. ואע"פ שמוטר בתו הקטנה לחופה בע"כ בין בדמקום בתו קאי לא חשיב בע"כ וא"ת אפתי אשכחא חופה בעל כרחה דיעוד לאו נישואין עושה ונמצא שאחר יעוד בנסה האדון לחופה על כרחו דאב וי"ל אע"פ שהיעוד יכול לעשות בעל כרחו דאב החופה צריך לעשות מדעת: **ורב** הנא כסף באישות מיהא לא אשכחא בע"כ. אע"פ שהאב מקדש בתו קטנה בעל כרחה מקום בין שהוא מדעת האב לא קרי בעל כרחה כדפרשית ועוד בחופה נמי אשכחא כי האי גוונא (תוס' מ"ו.) שהאב מוסר את בתו קטנה לחופה: **הא** נתן הוא ואמרה היא כו'. מה שלא חזירי בכל נתנה היא ואמר הוא משום דלא פסיקא ליה דפעמים מקודשת באדם חשוב כדאמר לקמן (ד"ו.) **הא** לאו הכי לא אלמא קסבר דים שאין מוכיחות לא הוויין דים. וא"ת אמאי לא משני דלעולם הוויין דים והתם דקאמר אהא אפילו דים שאין מוכיחות לא הוויין דילמא אהא בתענית קאמר וי"ל דספי משמע אהא לשון נזירות מלשון תענית דאהא משמע מיד ופעמים שאכל ולא מצי למימר אהא בתענית עד למחר אבל גפי נזירות מיד יכול להתחיל נזירותו אם ירצה: **הכא** במאי עסקינן דאמר לי משמע דמסיק הקבא שמואל דדים שאין מוכיחות לא הוויין דים ותימה דבריש מסכת נדרים (ד' ג.) אמר האומר לחבירו מדרני ממך מופרשי ממך מרחקני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אסור וקאמרי' עלה בגמרא (ס"ד דף ט"ז.) אמר שמואל כבולן עד שיאמר שאיני אוכל לך שאיני טועם לך ומסיק מאי טעמא דילמא מדרני ממך דלא משתעניא בהדך משמע מופרשי ממך דלא עבידנא משא ומתן בהדך משמע מרחקני דלא קאימנא בד' אמות דילך משמע ופרך (ס"ד דף ט"ז.) לימא דסבר שמואל דים שאין מוכיחות לא הוויין דים ומשני שמואל מוקי מתני' כרבי יהודה דאמר דים שאין מוכיחות לא הוויין דים ומקאמר שמואל מוקי למתני' כרבי יוחנן דאמר דים ודאי קים לכך מוקי כרבי יהודה אלא ודאי קים

אף אני אביא חופה שקונה בעלמא. שגומרת ליורשה ולהפרת נדריה וקנה נמי באן בלא אירוסין: **שכן ישנן בע"כ.** שקונה בעלמא ביהא ביבמה ושטר בגירושין וכסף באמה העבריה: **כסף באישות מיהא לא אשכחן בעלמא בע"כ.** ואפ"ה קונה באן ואף על כרחה כגון אב מקבל קידושין לבת קטנה אף אני אביא חופה: **שתי תשובות בדרך.** לראש דאמרת חופה קונה בלא כסף: **ועוד כלום חופה גומרת.** דקאמרת חופה שגומרת כו' וכיון שאינה גומרת אלא לאחר קידושין היאך אתה בא לדון חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין: **הרי את מקודשת לי.** או הרי את מאורסת לי: **ותנא סיפא מילתא דסתרא לרישא.** בתמיה וכי אמרינן בכל דוכתא כדי נסבה מידי דלא איצטריך למיתניה ותנייה בכדי אבל סיפא דסתרא לרישא לא תני תנא: **ה"ק.** סיפא אכל שיהא נמה שאמרנו כגון שנתן הוא ואמרה היא נעשה כאילו נתנה היא ואמרה היא ואינה מקודשת דבענין כי יקח איש: **נתן הוא.** דמי לבי יקח איש: **ואמרת היא.** דמי לתקח אשה לאיש: **וחיישנן בדרךנן.** שאם בא אחר וקידשה צריכה גט משניהם שפא לא היו של הראשון קידושין וחלו קידושי שני או שפא של ראשון קידושין ולא של שני: **בקידושין נתן לה כו'.** משום דקא בעי למימר סיפא בגירושין נתן לה כו' נקט כי האי לישנא (מתן): **הרי את מקודשת.** ולא גרסינן **לי אין פאן בית מיהוש.** אין באן אפי' ספק קידושין דכי יקח בתיה ולא שיקח עצמו לה ודגירושין אין באן בית מיהוש אף לפוסלה לכהונה: **ודים שאין מוכיחות.** בית די אחיות הדבר אע"פ שאיני מוכיח אחיות לשון גמור כי הכא דקאמר הרי את מקודשת ולא קאמר למאן: **תוין דים.** ואמר דלדידיה קדשה: **אהא.** אהיה שתיה נזיר עובר לפניו. ודאי אהיה אף אני כוה קאמר אלמא בעין הוחכה:

לישני

הוא ואמרה היא הא נתן הוא ואמרה היא הווי קידושין רישא דקא סיפא כדי נסבה ותני סיפא מילתא דסתרא לה לרישא אלא ה"ק נתן הוא ואמר הוא פשיטא דהווי קידושין נתן הוא ואמרה היא נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא ולא הווי קידושין ואב"א נתן הוא ואמר הוא מקודשת שמואל היא ואמרה היא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא ספקא היא וחיישנן בדרךנן: אמר את (לי) לאינתו הרי זו מקודשת הריני אישך הריני בעלך הריני ארוסיה אין פאן בית מיהוש וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת איני אישך איני בעלך איני ארוסיה אין פאן בית מיהוש אמר ליה רב פפא לאבני למימרא דסבר שמואל דים שאין מוכיחות תוין דים והתנן האומר אהא הרי זה נזיר ותוין כה ודילמא אהא בתענית קאמר ואמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא הכא במאי עסקינן דאמר לי אי הכי מאי קמ"ל הני לישני

החופה שגומרת אינו דין שתקנה מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני ביהא תוכיח מה לביאה שכן קונה ביבמה כסף יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן שקונים בעלמא וקונים באן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה באן מה להצד השווה שבהן שכן קונים בע"כ ויכיה מה לשטר שכן מוציא בבת ישראל כסף וביאה ויכיה וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן שקונים בעלמא וקונים באן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה באן מה להצד השווה שבהן שכן קונים בע"כ ורב הניא כסף מיהא באישות לא אשכחן בע"כ אמר רבא שתי תשובות בדרך חדא דשלש תנן וד' לא תנן ועוד כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין וכי גמרי' חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין אל אפי' הא דקאמרת ג' תנן וד' לא תנן תנא מילתא דכתיבא בהדיא קתני מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני ודקאמרת כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין רב הוויא נמי ה"ק ומה כסף שאינו גומר אחר כסף קונה חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה: **ת"ר** ביצד בכסף נתן לה כסף או שווה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו הרי זו מקודשת אבל היא שנתנה ואמרה היא הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך לאינתו אינה מקודשת מתקיף לה רב פפא טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת אימא סיפא אבל היא שנתנה לו ואמרה היא לא הווי קידושין טעמא דנתנה היא ואמרה היא הא נתן הוא ואמרה היא הווי קידושין רישא דקא סיפא כדי נסבה ותני סיפא מילתא דסתרא לה לרישא אלא ה"ק נתן הוא ואמר הוא פשיטא דהווי קידושין נתן הוא ואמרה היא נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא ולא הווי קידושין ואב"א נתן הוא ואמר הוא מקודשת שמואל היא ואמרה היא אינה מקודשת נתן הוא ואמר היא ספקא היא וחיישנן בדרךנן: אמר את (לי) לאינתו הרי זו מקודשת הריני אישך הריני בעלך הריני ארוסיה אין פאן בית מיהוש וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת איני אישך איני בעלך איני ארוסיה אין פאן בית מיהוש אמר ליה רב פפא לאבני למימרא דסבר שמואל דים שאין מוכיחות תוין דים והתנן האומר אהא הרי זה נזיר ותוין כה ודילמא אהא בתענית קאמר ואמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא הכא במאי עסקינן דאמר לי אי הכי מאי קמ"ל הני לישני

דיים ומקאמר שמואל מוקי למתני' כרבי יוחנן דאמר דים ודאי קים לכך מוקי כרבי יהודה אלא ודאי קים ליה דהוויין דים ודאי קים ליה דהוויין דים ואין לפרש דשמואל מוקי למתני' כרבי יוחנן וקבר ליה כותיה מנדאמר בתר הכי ומאי דוחקיה דשמואל לאוקמא מתני' כרבי יהודה ומאי קשיא אמאי דחיק ומוקי מתני' כרבי יהודה משום דסבר ליה כותיה לכך מוקי כרבי יהודה אלא ודאי קים ליה דהוויין דים ועוד דאמר בגישין (דף ס"ג.) גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם רבי יהודה אומר

הוּפָה שְׁנוּמְרַת לַעֲשׂוֹתָהּ נִשְׂוָה, אִינּוּ דִין שְׁתַּקְנָה וְתַעֲשֶׂה אֹתָהּ מְקוּדֶשֶׁת. הגמרא פורכת את הקל חומר ולומדת בבנין אב: מַה לְבַקָּה שָׁבֹן מְדוּיָן בּוֹ הַקְדָּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂי שְׁנֵי, ואין ללמוד ממנו חופה שלא פודים בה הקדש ומעשר שני. דוחה הגמרא, בַּיָּאָה תּוֹכְרֵיהָ, שאין פודים בה הקדש ומעשר שני וקונה באשה, ויש ללמוד ממנה שחופה קונה. ועדיין יש לפרוך, מַה לְבַיָּאָה שָׁבֹן קוֹנָה בְּבִקָּמָה, ואין ללמוד ממנה חופה שאינה קונה ביבמה, ויש להשיב, כְּסָפָה יוֹכִיחַ, שאינו קונה ביבמה ואשה מתקדשת בו.

וְחֹזֵר תְּרִין שְׁלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה וְלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה – אין מעלת הכסף כמעלת הביאה ואין מעלת הביאה כמעלת הכסף, ומוכח שלא המעלה שיש בכל אחד מהם גורמת שאשה תתקדש בו, אלא הַצַּד הַשְּׁנוּה שֶׁבִּהְיוֹ שְׁבִיבָהּ שְׁנֵי קוֹנֵין בְּעֶלְמָא – במקומות אחרים, וְלִכְּן קוֹנֵין בְּאֵן – באשה, אִם אִנִּי אֲבִיא חוּפָה שְׁקוֹנָה בְּעֶלְמָא – בנישואין, וְנִלְמַד שְׁקוֹנָה גַם בְּאֵן לַעֲשׂוֹתָהּ מְקוּדֶשֶׁת.

הגמרא פורכת לימוד זה, ולומדת בבנין אב אחר: מַה לְצַד הַשְּׁנוּה שֶׁבִּהְיוֹ – בכסף וביאה, שָׁבֹן הַנְּאֻתָן מְדוּבָה לַאֲשֶׁה, ואין ללמוד מהם חופה שאין בה הנאה לאשה. דוחה הגמרא, שְׁמֵר יוֹכִיחַ, שאין בו הנאה ואשה מתקדשת בו, ונלמד משטר לחופה. ועדיין יש לפרוך, מַה לְשִׁטְרָא גִטוּ שָׁבֹן מוּצִיא – מגרש כֶּבֶת יִשְׂרָאֵל, ואין ללמוד ממנו חופה. ויש להשיב, כְּסָפָה וּבִיָּאָה יוֹכִיחוּ, שאינם מועילים בגירושין ומועילים בקידושין, ואפשר ללמוד מהם לחופה. וְחֹזֵר תְּרִין שְׁלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה וְלֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה – אין כסף ושטר ביבמה דומים זה לזה, שבכל אחד יש מעלה שאין בחבירו, ומוכח שלא המעלה שיש בכל אחד מהם גורמת שאשה תתקדש בהם, אלא הַצַּד הַשְּׁנוּה שֶׁבִּהְיוֹ שְׁשֻׁלְתָּם קוֹנֵין בְּעֶלְמָא – במקומות אחרים, וְלִכְּן קוֹנֵין בְּאֵן – באשה, אִם אִנִּי אֲבִיא חוּפָה שְׁקוֹנָה בְּעֶלְמָא – בנישואין, וְנִלְמַד שְׁקוֹנָה גַם בְּאֵן לַעֲשׂוֹתָהּ מְקוּדֶשֶׁת.

הגמרא פורכת לימוד זה: מַה לְהַצַּד הַשְּׁנוּה שֶׁבִּהְיוֹ – בכסף ושטר וביאה, שָׁבֹן יִשְׁנֵן עַל בְּרִיתָהּ, לא באמה העבריה, שטר בגירושין, וביאה ביבמה, ואין ללמוד מהם חופה שאינה מועילה בעל כרחו. מבארת הגמרא: וְרַב הוּנָא יָשִׁיב לְפִירְכָּא זֶה, כְּסָפָה מִיָּהּ פְּאִישׁוֹת לֹא אֲשַׁכְּחֵן שְׂמוּעִיל עַל בְּרִיתָהּ, ואף על פי כן קונה באשה, ומוכח שמעלה זו אינה הגורמת שיקנה באשה, ואפשר לרבות חופה אף שאינה מועילה בעל כרחו.

הגמרא פורכת לימוד זה: מַה לְהַצַּד הַשְּׁנוּה שֶׁבִּהְיוֹ – בכסף ושטר וביאה, שָׁבֹן יִשְׁנֵן עַל בְּרִיתָהּ, לא באמה העבריה, שטר בגירושין, וביאה ביבמה, ואין ללמוד מהם חופה שאינה מועילה בעל כרחו.

רַב חוּלַק עַל רַב הוּנָא: אָמַר רַבָּא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּרִבְרָא לְדוּחַת אֵת דְּבַרֵּי רַב הוּנָא. תְּרִי הַאֲשֶׁה נִקְנִית בְּשִׁלְשׁ דְּרַכִּים, תִּנְנָן בְּמִשְׁנָה, וְבִאֲרִבְעָה דְּרַכִּים, לֹא תִנְנָן. וְעוֹד, בְּלוֹם מַה שֶּׁמִּצַּאנוּ שְׁחוּפָה גּוֹמְרַת אִין זֶה אֱלָא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין שְׁקִדְמוּ לָהּ, וְכִי אִפְשֵׁר לְלַמְּדָהּ חוּפָה שְׁלֹא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין מְחוּפָה שְׁעַל יְדֵי קִידוּשֵׁין, ואין אמרת 'חופה שגומרת אינו דין שתקנה'.

אבוי משיב על דברי רבא: אָמַר לִיה אֲבִי, הָא דְקַאֲמְרָת – מה שאמרת שבשילש דרכים תנן, וְבִאֲרִבְעָה דְרַכִּים, לֹא תִנְנָן, יש ליישב שהתנא מִלְתָּא דְּבִתְיָבָא בְּהִדְרָא – קנין המפורש בתורה קִתְּנִי, מִלְתָּא דְּלֵא פְתִיבָא בְּהִדְרָא – וקנין שאינו מפורש בתורה לֹא קִתְּנִי. וְדַקְאֲמְרָת, 'בְּלוֹם חוּפָה גּוֹמְרַת אֱלָא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין' ואין ללמוד חופה שלא קדמו לה קידושין, יש ליישב שרַב הוּנָא נָמִי הֵבִי קְאָמַר, וְכִי כְּסָפָה שְׁאִינּוּ גּוֹמְרַת נִשְׂוָאִין אַחֲרֵי קִידוּשֵׁי כְּסָפָה, וְקוֹנָה בְּקִידוּשֵׁין, חוּפָה שְׁנוּמְרַת נִשְׂוָאִין אַחֲרֵי קִידוּשֵׁי כְּסָפָה, וְכִי אִינּוּ דִין שְׁתַּקְנָה.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה מי נוטן את הכסף ומי אומר את לשון הקידושין: תִּנְנָן רַבְּנָן, בִּיצַד כְּכֶסֶף, נָתַן לָהּ כְּסָפָה אִם שְׁנוּה כְּסָפָה, וְאָמַר לָהּ 'הָרִי אֶת מְקוּדְשֵׁי לִי', 'הָרִי אֶת מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִי אֶת מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִי אֶת לִי לְאִינְתוֹ' – לאשהו, הָרִי זֶה מְקוּדְשֵׁי, אֲבָל הִיא שְׁנִיתָנָה לוֹ כְּסָפָה, וְאָמַרְתָּ 'הִיא הָרִינִי מְקוּדְשֵׁי לִי', 'הָרִינִי מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִינִי לִי לְאִינְתוֹ', אִינְתָּה מְקוּדְשֵׁי.

הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא: מְתַקְנֵף לָהּ רַב פְּפָא, מְהִירֵשׁא יֵשׁ לְדִיקָא, מַעֲמָא שְׁמַקְדֶּשֶׁת מִפְּנֵי דְנָתַן הוּא וְאָמַר הוּא, הָא – אבל אם נתן הוא וְאָמַרְתָּ הִיא, אִינְתָּה מְקוּדְשֵׁי, אִימָא סִיפָא, אֲבָל הִיא שְׁנִיתָנָה לוֹ וְאָמַרְתָּ הִיא, לֹא הוּוּ קִידוּשֵׁין, ויש לדייק, מַעֲמָא שְׁאִינְתָּה מְקוּדֶשֶׁת מִפְּנֵי דְנָתַנָּה הִיא וְאָמַרְתָּ הִיא, הָא – אבל אם נתן הוא וְאָמַרְתָּ הִיא, הוּוּ קִידוּשֵׁין, ונמצא שהרישא והסיפא סותרות בדין 'נתן הוא ואמרה היא'.

מתרצת הגמרא: הָרִישָׁא הִיא בְּדִקְאָא, וכך היא ההלכה, והסִיפָא בְּרִי נִסְכָּה – נכתבה לשוא ואין לדייק ממנה, ולא היתה צריכה הברייתא לומר שאינה מקודשת באופן שנתנה היא ואמרה היא, כיון שגם אם נתן הוא אינה מקודשת.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: וְכִי תִנְי לְחִינְם בְּסִיפָא מִלְתָּא דְּסִתְרָא לָהּ לְרִישָׁא – דין הסותר את הרישא, וכשמשמע דין שאינו נכון לא אומרים 'כדי נסבה' שהדבר נכתב לחינם. הגמרא מתרצת באופן שונה את הסתירה: אֱלָא

רַב חוּלַק עַל רַב הוּנָא: אָמַר רַבָּא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּרִבְרָא לְדוּחַת אֵת דְּבַרֵּי רַב הוּנָא. תְּרִי הַאֲשֶׁה נִקְנִית בְּשִׁלְשׁ דְּרַכִּים, תִּנְנָן בְּמִשְׁנָה, וְבִאֲרִבְעָה דְּרַכִּים, לֹא תִנְנָן. וְעוֹד, בְּלוֹם מַה שֶּׁמִּצַּאנוּ שְׁחוּפָה גּוֹמְרַת אִין זֶה אֱלָא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין שְׁקִדְמוּ לָהּ, וְכִי אִפְשֵׁר לְלַמְּדָהּ חוּפָה שְׁלֹא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין מְחוּפָה שְׁעַל יְדֵי קִידוּשֵׁין, ואין אמרת 'חופה שגומרת אינו דין שתקנה'.

אבוי משיב על דברי רבא: אָמַר לִיה אֲבִי, הָא דְקַאֲמְרָת – מה שאמרת שבשילש דרכים תנן, וְבִאֲרִבְעָה דְרַכִּים, לֹא תִנְנָן, יש ליישב שהתנא מִלְתָּא דְּבִתְיָבָא בְּהִדְרָא – קנין המפורש בתורה קִתְּנִי, מִלְתָּא דְּלֵא פְתִיבָא בְּהִדְרָא – וקנין שאינו מפורש בתורה לֹא קִתְּנִי. וְדַקְאֲמְרָת, 'בְּלוֹם חוּפָה גּוֹמְרַת אֱלָא עַל יְדֵי קִידוּשֵׁין' ואין ללמוד חופה שלא קדמו לה קידושין, יש ליישב שרַב הוּנָא נָמִי הֵבִי קְאָמַר, וְכִי כְּסָפָה שְׁאִינּוּ גּוֹמְרַת נִשְׂוָאִין אַחֲרֵי קִידוּשֵׁי כְּסָפָה, וְקוֹנָה בְּקִידוּשֵׁין, חוּפָה שְׁנוּמְרַת נִשְׂוָאִין אַחֲרֵי קִידוּשֵׁי כְּסָפָה, וְכִי אִינּוּ דִין שְׁתַּקְנָה.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה מי נוטן את הכסף ומי אומר את לשון הקידושין: תִּנְנָן רַבְּנָן, בִּיצַד כְּכֶסֶף, נָתַן לָהּ כְּסָפָה אִם שְׁנוּה כְּסָפָה, וְאָמַר לָהּ 'הָרִי אֶת מְקוּדְשֵׁי לִי', 'הָרִי אֶת מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִי אֶת מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִי אֶת לִי לְאִינְתוֹ' – לאשהו, הָרִי זֶה מְקוּדְשֵׁי, אֲבָל הִיא שְׁנִיתָנָה לוֹ כְּסָפָה, וְאָמַרְתָּ 'הִיא הָרִינִי מְקוּדְשֵׁי לִי', 'הָרִינִי מְאֻרְסֵי לִי', 'הָרִינִי לִי לְאִינְתוֹ', אִינְתָּה מְקוּדְשֵׁי.

הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא: מְתַקְנֵף לָהּ רַב פְּפָא, מְהִירֵשׁא יֵשׁ לְדִיקָא, מַעֲמָא שְׁמַקְדֶּשֶׁת מִפְּנֵי דְנָתַן הוּא וְאָמַר הוּא, הָא – אבל אם נתן הוא וְאָמַרְתָּ הִיא, אִינְתָּה מְקוּדְשֵׁי, אִימָא סִיפָא, אֲבָל הִיא שְׁנִיתָנָה לוֹ וְאָמַרְתָּ הִיא, לֹא הוּוּ קִידוּשֵׁין, ויש לדייק, מַעֲמָא שְׁאִינְתָּה מְקוּדֶשֶׁת מִפְּנֵי דְנָתַנָּה הִיא וְאָמַרְתָּ הִיא, הָא – אבל אם נתן הוא וְאָמַרְתָּ הִיא, הוּוּ קִידוּשֵׁין, ונמצא שהרישא והסיפא סותרות בדין 'נתן הוא ואמרה היא'.

לישני בתראי – את הלשונות האחרונות קא משמע לן, שאם אמר בקידושין 'הריני אישך' וכדומה, או בגירושין 'איני אישך' וכדומה, אין בזה אפילו ספק.

הגמרא מבארת את הטעם שאי אפשר לקדש ולגרש בלשונות אלו: **הבא** – בקידושין **בתיב** (דברים כד א) **'כי' יקח איש אשה ובקלה'**, ודורשים שהקידושין נעשים על ידי שהוא לוקח אותה אליו, ולא שיקח את עצמו אליה, ולכן אם אמר 'הריני אישך' או לשון דומה, לא חלו הקידושין. ו**הבא** – ובגירושין **בתיב** (שם) **יכתב** לה ספר כריתת ונתן בקדה ושלחה מביתו, ודורשים שהגירושין נעשים על ידי שהוא משלחה ממנו, ולא שישלח את עצמו ממנה, ולכן אם אמר 'איני אישך' או לשון דומה, לא חלו הגירושין.

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת לשונות נוספים בקידושין: **תנו רבנן**, אמר לאשה **'הרי את אשתי'**, **'הרי את ארוסתי'**, **'הרי את קנייה לי'**, **מקודשת**. וכן **'הרי את שלי'**, **'הרי את ברשותי'**, **'הרי את זקוקה לי'**, **מקודשת**. תמזה הגמרא: **וליתניניהו בוקלה בכתרא** – שישנה התנא את כל הלשונות הללו כאחד. משיבה הגמרא: **תנא, תלת תלת שמעניהו ונרסיניהו** – התנא שמע דינים אלו בשלושה שלווה, וכך שנה אותם.

הגמרא דנה על לשונות נוספים האם מועילים לקידושין: **איבעיא להו**, אמר לאשה 'הרי את מיוחדת לי', מהו – האם לשון זה מועיל לקידושין או לא. וכן 'הרי את מיועדת לי', מהו. וכן 'הרי את עורת', מהו. וכן 'הרי את ננדתי', מהו. וכן 'הרי את צנונית', כלומר שתהיה נאספת עמו לבית, מהו. וכן 'הרי את צלעתי', מהו, או 'הרי את סגורת', מהו, או 'הרי את תחתית', מהו, וכן 'הרי את תפושתי', מהו. וכן 'הרי את לקוחתי', מהו.

הגמרא פושטת ספק אחד: **פשוט מיהא תרא** – יש לפשוט לפחות ספק אחד, **דתנא, האומר 'הרי את לקוחתי'**, הרי זו מקודשת, **משום שנאמר בקידושין 'כי יקח איש אשה'**. הגמרא מסתפקת עוד: **איבעיא להו**, אמר לאשה 'הרי את חרופת', מהו. מוכיחה הגמרא: **תא שמע, דתנא, האומר לאשה 'הרי את חרופת', מקודשת, שכן ביהודה קורין לארסה**

'חרופה'. מקשה הגמרא: וכי יהודה הויא רבא דעלמא – הם רוב העולם, שכיון שהם קוראים לארוסה 'חרופה' לכן בכל מקום 'חרופתי' זה לשון קידושין. מתרצת הגמרא: **הכי קאמר, האומר 'הרי את חרופת', מקודשת, שנאמר (ויקרא יט ב) 'והיא שפחה נחרפת לאיש'**, והכוונה לשפחה מאורסת, ולמדנו ש'חרופה' הוא לשון אירוסין, ועוד, שביהודה קורין לארסה 'חרופה'. מקשה הגמרא: ויהודה ועוד לקרא – וכי הפסוק צריך ראייה ממנהגי ארץ יהודה. מתרצת הגמרא: **אלא הכי קאמר, האומר לשון 'חרופה' ביהודה, מקודשת, שכן ביהודה קורין לארסה 'חרופה'**, ואצלם הוא לשון אירוסין. אבל בשאר העולם אין לשון זה כלום.

הגמרא דנה האם קודם שקדש בלשונות אלו דיבר עמה על עסקי קידושיה: **במאי עסקינן, אילמא** – אם נאמר שבאופן שאין מדבר – שלא דיבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה קודם לאמירה, **מנא דדעה מאי קאמר לה** – מהיכן היא יודעת שכונתו לקידושין שתתמצה לו, ופשיטא שאינה מקודשת, ו**אלא** נאמר שמדובר באופן שהיה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, אם כן קשה, שאף על גב דלא אמר לה כלל לשון קידושין, אלא רק נתן לה כסף לקדשה, נמי תהיה מקודשת, **דתנן, היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה, ולא פירש בפיו דבר, רבי יוסי אומר, דיו בכך ואין צריך דיבור כלל, ורבי יהודה אומר, צריך לפרש בפיו, ואמר רב הונא אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי, ואם כן מדוע נסתפקה הגמרא בלשונות הקידושין, הלא אף בלי לשונות אלו היא מקודשת. מבארת הגמרא: **אמרי, לעולם מדובר כמדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, ואי דתיב לה ושתיק** – אם היה נתון לה את הכסף ושותק, **הכי נמי** – אכן היתה מקודשת, אבל **הבא** **במאי עסקינן דתיב לה ואמר לה** **בהני לישני** – שנתן לה ואמר לה לשונות מסופקים, והכי קא מיבעי ליה – ואלו הם צדדי הספק, האם הני לישני לקידושי קאמר לה – האם כשאמר לשונות אלו התכוין לקידושין, או דילמא למלאכה קאמר לה – או שהתכוין שתבוא לעשות עבורו מלאכה. הגמרא**

מסיקה, תיקו – שאלות אלו נשארו בספק ולא נפשטו.

הגמרא מבארת את המשנה לגבי היה מדבר עמה על עסקי קידושיה: **גיטא, היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש כלום, רבי יוסי אומר, דיו בכך ומקודשת, ורבי יהודה אומר, צריך לפרש 'הרי את מקודשת לי', אמר רב יהודה אמר שמואל על דברי רבי יוסי, והוא שבשעת הקידושין היו עסקין באותו ענין, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, והוא שעסקין באותו ענין. מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בדין זה: **בתנאי, רבי אומר, והוא שעסקין באותו ענין, ורבי אלעזר בר רבי שמעון אומר, אף על פי שאין עסקין באותו ענין, מקודשת. תמזה הגמרא: ואי לא דעסקין באותו ענין מנא דדעה מאי קאמר לה** – אם אינם עסוקים באותו ענין, מנין ידעה האשה את כוונתו בנתינת המעות. משיבה הגמרא: **אמר אביי, מדובר שהיו עסוקים מענין לענין באותו ענין, שלא דברו על הקידושין משם, אלא על עניני זיווגם, כגון הנדניא והנכסים שיש לו להתפרנס מהם, אבל אם פסקו לגמרי מלדבר בעסקי קידושין, אינה מקודשת.****

אמר רב הונא אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי, שאם היה מדבר עם האשה על עסקי קידושיה, ונתן לה את המעות, מקודשת. וכן בגירושין, אמר ליה רב יוסף לרב אשי, ואלא הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, כל שאינו יודע כתיב – שאנו בקי בדני גיטין וקידושין, לא יהא לו עסק עמהם להיות דיון בגיטין וקידושין, שמא יתיר איסורי עריות שהוא עיוות שאלא אפשר לתקנו, האם מדובר אפילו לא שמיע ליה – אם אינו יודע את הא דרב הונא אמר שמואל שהלכה כרבי יוסי. כלומר, האם הלכה זו שכיחה שיתן אדם קידושין או גירושין בלא לפרש. אמר ליה, אין הכי נמי.

שינוי בדברי שמואל (לעיל ה:), וכן בגירושין, נתן לה גיטה ואמר לה 'הרי את משולחת', 'הרי את מגודשת', 'הרי את מותרת לכל אדם', הרי היא מגודשת. מבארת הגמרא, פשיטא שאם נתן לה גיטה ואמר לה לאשתו – וכתב בגט 'הרי את בת חורין',

ודן די יתני ליכי מינאי הוא גופו של גט ופליגי רבנן עליה ושמואל סבר כרבנן וי"ל דהרי את מקודשת ולא אמר לי לא משמע כלל דמקדשת לי קאמר דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו וידיים שאין מוכיחות כלל כי דיני ודאי קאמר שמואל לא הויין ידים אבל בהאי דנדרים הוו מוכיחות טפי וכן הווא דכותב טופסי גיטין הוו מוכיחות דאין אדם מגרש אשת חבירו אף בריש מסכת נזיר (דף 65 ע"ב) שפירם דגרסי האומר אהא ה"ו נזיר אמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו וקא אמר לימא דקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים אין מש"ה כי נזיר עובר לפניו הוי ידים מוכיחות ומהני אבל אין נזיר עובר לפניו הוי ידים שאין מוכיחות ולא מהני ואת ספירם דגרסי לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומשני עובר לפניו הויין ידים שאין מוכיחות לכל הפחות אבל אין עובר לפניו אפילו שאין מוכיחות לא הויי עצורתו מהו. פי' בקונטרס לשון עצרת שתהא נאספת עמי בבית ורבותי מפרשים לשון פי' אשה עצורה לנו ולא נהירא דההוא עצורה ממנו קאמר דהא אחימלך אמר לו לודו אם נשמרו הנערים אף מאשה נדוד אהדר ליה אשה עצורה לנו והננו טהורים עב"ל ור"י מיישב לישנא דקרא כפירוש רבותיו דה"פ כי אשה שהיה לה אצלנו מתמול שלשום היה זה אבל עכשיו אנו טהורים וניחא דכל אלו הלשונות השתא לישנא דקרא: **משום** שגא' והיא שפחה נהרפת לאיש. וסבר דקרא מיירי בחציצה שפחה וחציצה בת חורין המאורסת ל"ע ובמיד' בהשולח (גיטין דף 77 ע"ב) דקידושין תופסין בה: **שכן** ביהודה קורין לארסוה ורפוחה. ודוקא ביהודה אבל בעלמא לא דקסבר דבשפחה נכענית התרוב מדבר שאין קידושין תופסין בה: **לא** והא לו עסק עמהן. פי' בקונטרס לא ידא דין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול ליתן גט אלא לאשתו ועוד דלקמן דבר עם הנשים על עסקי קידושין לקדשם שפעמים שתהא מקודשת באמירתם או בנתינתם ולא יבין וקשה תינתן בקידושין בגירושין מה בכך אם יסבור שאינה (מגורשת) ושמן איבא למיחש לכהן מיהו לישנא דעמקתא לא משמע הכי דאין אדם יכול ליתן גט אלא לאשתו ועוד דלקמן בפרקין (דף 77 ע"ב) משמע שיש חשש איסור אשת איש דאמר וקשין לעולם מדור המבול ומיהו יש לומר דאיבא למיחש אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר: **אפי'** לא שמעי ליה. הא דהלכה כרבי יוסי לימא נמי דלא אשכחן עסק עמהם כלומר מי שכיחא הא או לא שכיחא שהיא אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש: וכן בגירושין. כמא אמר מר וכן בגירושין כו': **פשיטא**. בביתחא:

לישני בתראי. דקאמר בהו אין באן בית מיהוש בין דקידושין בין דגירושין: **ליתנינהו בתרא**. למה לי למיתני מקודשת מקודשת תרי וימני: **מיוחדת**. לשון והוי לבשר אחד (בבבא מצ' 10) **מיוערת**. לשון אשר לא יעדה (במז' כ"א) שהוא לשון קידושין באמה העבירה: **עורת' נגדתי**. לשון אעשה לו עזר כנגדו (בבבא מצ' 10) **סגורתי**. לשון וסגור בש"ס: **עצורת**. לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית ורבותי אמרו לשון פי' אשה עצורה לנו (שמואל א' כ"א) ולא נהירא דההיא עצורה ממנו קאמר דהא אחימלך אמר לו לודו אם נשמרו הנערים אף מאשה נדוד אהדר ליה אשה עצורה לנו והננו טהורים: **ויהודה ועוד לקרא**. וכי המקרא צריך סייג ממנהג שביהודה: **שכן ביהודה כו'**. אבל מקרא ליכא למילף דההיא חוד בעלמא הוא שחרי בשפחה נכענית התרוב מדבר שאין קידושין תופסין בה ומעיקרא הנה סלקא דעתיה במ"ד בגיטין (דף 77 ע"ב) בחציצה שפחה וחציצה בת חורין הכתוב מדבר דשיכי בה צד קידושין: **במאי עסקינן**. בהנך לישני דקא מיבעיא לן אי הוי קידושין או לא ה"ד אי בשאין מדבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין וכן בהנך לישני דגירושין שלא היה מדבר עמה על עסק גיטה: **מנא ידעה כו'**. כלומר אפילו הוה הנך לישני לשון קידושין היכי מקדשא הא לא ידעה מאי קאמר לה שתתירצה להתקדש לו: **ואלא במדבר**. מה לי אי לא הוה לשון קידושין אפילו לא אמר לה מדי נמי אלא שנתן לה ק"ל דהוה קידושין כו' יוסי: **גיטה** וקידושיה. או גיטה או קידושיה: **ה"ג**. מדקדשן כרבי יוסי דאמרין מסתמא לשם קידושין נתן והיא קבלתם לכך אבל השתא דפרשי הנך לישני אם לשון קידושין הוה נהקדשה ואם לשון לבוא לעשות מלאכתו הם הרי גילה בדעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו: **והוא שעסקין כו'**. הא דקאמר רבי יוסי דיו והוא שהיו עסקים דיבור עסקי קידושין עד שעת נתינה: **מנא ידעה**. ביון דבשעת נתינה לא עוסקין דיבור הקידושין מנא ידעה שלשם קידושין הוא נותנם לה שתתירצה ואע"פ שדברו בכך בכך הרי עסקו אותו עסק: **מענין לענין**. שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדבר צרכי זיווג היה כמו כמא יש לך נדונאי וכמא שדות יש לך להתפרנס מהם: **במאי גיטין**. בהלכותיהן: **לא** והא לו עסק עמהן. להיות דיון בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן: **אפי'** לא שמעי ליה. הא דהלכה כרבי יוסי לימא נמי דלא אשכחן עסק עמהם כלומר מי שכיחא הא או לא שכיחא שהיא אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש: וכן בגירושין. כמא אמר מר וכן בגירושין כו': **פשיטא**. בביתחא:

לישני בתראי כמ"ל הכא פתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו והכא פתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו: ת"ר הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את נתינה לי מקודשת הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת וליתנינהו כולהו כהרא תנא תלת תלת שמעינהו ונרסינהו איבעיא להו מיוחדת לי מהו מיוערת לי מהו עורתו מהו נגדתי מהו עצורתי מהו צלעתי מהו סגורתי מהו תחתי מהו תפושתי מהו לקוחתי מהו פשוט מיהא חדא דתניא האומר לקוחתי הרי זו מקודשת משום שנאמר כי יקח איש אשה איבעיא להו חרופתי מהו ת"ש דתניא האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה ויהודה הוויא רובא דעלמא ה"ק האומר חרופתי מקודשת שנאמר והיא שפחה נהרפת לאיש ועוד ביהודה קורין לארוסה חרופה ויהודה ועוד לקרא אלא ה"ק האומר חרופה ביהודה מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה במאי עסקינן אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה מנא ידעה מאי קאמר לה ואלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה אע"ג דלא אמר לה נמי דנתן היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש ר' יוסי אומר דיו ר' יהודה אומר צריך לפרש ואמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמרי לעולם במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ואי דיהיב לה ושתיק ה"ג בע"ב דיהב לה ואמר לה בהני לישני והכי קא מיבעי ליה הני לישני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה תיקו: גופא היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש רבי יוסי אומר דיו ר' יהודה אומר צריך לפרש אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שעסקין באותו ענין וכן אמר ר"א א"ר אושעיא והוא שעסקין באותו ענין פתנאי רבי אומר והוא שעסקין באותו ענין ר' אלעזר בר ר"ש אומר אע"פ שאין עסקין באותו ענין ואי לאו דעסקין באותו ענין ידעה מאי קאמר לה אמר אביי מענין לענין באותו ענין אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי א"ל רב יימר לרב אשי ואלא הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע במאי גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם אפילו לא שמעי ליה הא דרב הונא אמר שמואל א"ל אין הכי נמי: וכן בגירושין נתן לה גיטה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי היא מגורשת: פשיטא נתן לה גיטה ואמר לה לאשתו הרי את בת חורין

אשה דלא קני ליה גופה לכו"ש. א"ע ג' דגבי הרי את בת חורין לא מהני מקו' היינו משום דלא שיקר חירות באשה ולא עבד ק"ו אלא מלשונות דשייכי הכא והכא:

בשתכרה ממונו. כלומר מן העובד בוכבים אבל אינו רוצה לומר בשתכרה ממנו מעבשיו אין לי עסק

בה א"כ יהיה מיד בן חורין ויתחייב במצות ולא יוכל לקיימו בבית העובד בוכבים נמצא שרע לו מה שכותב עליו אונן: **דאירווח** לה זימנא. פי' בוקנטרס שהיתה חייבת לו ונתן לה זמן ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שאת היית נוהגת לאדם פרוטה שפיסינו על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערכת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה ולא מדי שקל מיהו וכ"ש אם מחל לה כל המלכה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו מקודשת אבל בי מקדשה בעיקר המעות לאו מדידי יהיב לה שבקר הם שלה וברשותה ומה שפי' דרבית קצוצה לא הוי ביון שאין האשה נוהגת לאיש בלום לא נהיךא ביון שהוא נתן לה זה פרוטה בקידושין ולא נתן לה בלום הוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש והוי רבית גמור ובי ההיא (כ"ט דף ס"ט) דמנה אין לי חשין במקנה יש לי שיקר לקרות הערכת רבית שפוערים דלא הוי אגר נטר ליה לטן פ"ת דאיברי הכא שהיתה חייבת מעות לאדם אחר והגיע זמנו לפרוע ובא זה ונתן למלכה פרוטה לאירוחי לה זימנא וקידשה באותה הנאה ואם תאמר אמאי אסור לעשות בן מפני הערכת רבית ודא אמר בפ"ק אירווח נשך (כ"ט דף ס"ט) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואופיי פלוני זוזי דלא אסרה תורה אלא רבית בהנאה מלוה למלוה ו"ל היינו שאין הלזה נתון כלום לנתון אבל אם היה נתון היה נראה בשלוחו ואסור דכי נמי אמרינן התם באירווח נשך (כ"ט דף ס"ט) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואמור פלוני דלזון זוזי היינו בשאין המקבל נתון כלום למלוה כי אם היה נתון היה נראה בשלוחו ואסור וא"ת אמאי מוקי לה באירווח לה בתחילת הלואאה היה יכול להעמיד דבהנאת מלוה מקודשת גזון שהמקדש נתון למלוה פרוטה להלוות לה

מעות ואתה פרוטה נתקדשה לו ו"ל בהנאת מלוה משמע מלוה שהיתה עליו כפר: **לא** החזירו לא יצא. וא"ת אמאי לא יצא הוא לא היה תנאי כפול ו"ל דאיכא תנאי דלא געו כפול בגון הכא שהיה דעתו שיבקר בחיורו על אחרון שלו וגדולה מזאת אמרו (קמח דף מ"ט) בהנאה גב"א דזיבן נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישאל ולא פירש ולא מידי וסוף לה סליק געו למיחרו ואמר רב הונא הוי דברים שפלב ואינם דברים א"כ משמע דוקא

משום דלא פירש אבל לא פירש הוי תנאי א"ע"ג דלא כפליה וד"נ איתא בני שפוט (כ"ט דף קמ"ח) גבי ש"מ שאמר במדומה אני שאשתי מעוברת אבל עכשיו שאינה מעוברת נכסי פלוני לסוף נהגלה שהיתה מעוברת וקאמר התם דלא הוי מתנה משום דמעיקרא לא היה בדעתו ליתנם לאותו פלוני אם היתה אשתו מעוברת הי"נ לא בעינן תנאי כפול ביון שהיה בדעתו לכך וא"ת ובלא החזירו אמאי לא יצא והא הוי תנאי ומעשה בדבר אחר והתנאי בטל כדאמרי' התם (יט"ט דף ס"ט) מכיון כל תנאי מהיכא לפינן מתנאי בני גז ובני ראוהו והתם תנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר הוה ו"ל התם לא הוי מסקנא הכי ואיכא שעיני אחריני א"כ ו"ל הא דלא מהני תנאי ומעשה בדבר אחר היינו בששניהם סותרים זה את זה כי היה דעל מנת שתחזירי לי את הנזיר דפרק מי שאחוזו (כ"ט דף קמ"ח) דהתם ס"ד דכל האומר ע"מ לאו פאומר מעבשיו דמי ונמצא שאינה מגורשת עד שמחזרת הנזיר ואז אינו שלה אבל הכא סבר דכל האומר על מנת פאומר מעבשיו דמי: **ואם** לאו לא יצא. והא דאמר משכבת סוכה (מ"ח דף מ"ח) אחרון היה לו לר"ג נלוו ר' יהושע ויצא בו ר"ע והחזיר לר"ג ודייק' מנה מתנה על

מנת להחזיר שמה מתנה א"ע"פ שר' יהושע לא החזירו לר"ג דעתו של ר"ג היה לכך שלא היה חושש אלא שחזור לידו אחר שיצאו בולם: **לבר** מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין. וא"ת במאי דמו לחליפין אי משום דחליפין הדררי הא בחליפין גופייהו אמר בגררם פרק השותפין (מ"ח דף ק"ח) דאי תפיס לה מיתפסי ונראה לר"י ללאו חליפין הוא ומדברבן הוא דלא הוה קידושין לפי שדרך העולם להחזיר חליפין והני בעין חליפין דמי ואתי' למימר אשה נקנית בחליפין הילכך אפקעינהו רבנן לקידושין מינה מדע דאי בחליפין דמו במכר הויא קנה בהאי מנה הא אין מטבע נעשה חליפין וכן בפדיון הבן למה יהא בנו פדוי בחליפין הלא כסף ד' שקלים כתיב ולא חליפין:

לא אמר ולא בלום אמר לה לשפחתו הרי את מותרת **לכל אדם לא אמר ולא בלום אמר** לה לאשתו הרי את לעצמך מהו מי אמרינן למלאכה קאמר לה או דילמא לגמרי קאמר לה א"ל רבינא לרב אשי ת"ש דתניא גופו של גמ שחרורו הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך השתא ומה עבד כנעני דקני ליה גופיה פי א"ל הרי אתה לעצמך לגמרי קא"ל אשה דלא קני ליה גופה לא כ"ש א"ל רבינא לרב אשי אמר לעבדו אין לי עסק בך מאי מי אמרינן אין לי עסק בך לגמרי קא"ל או דילמא למלאכה קאמר ליה א"ל ר"ג לרב אשי ואמרי לה רב הנין מחוואה לרב אשי ת"ש המוכר עבדו לעובד בוכבים יצא לחירות וצריך גמ שחרורו מרבו ראשון אמר רשב"ג כד"א שלא כתב עליו אונו אבל כתב עליו אונו והו שחרורו ה"ד אונו אמר רב ששית דכתב ליה בשתכרה ממנו אין לי עסק בך: אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות בן מפני הערכת רבית האי הנאת מלוה ה"ד אילימא דאזקפה דאמר לה ארבע בחמשה הא רבית מעלייתא הוא ועוד היינו מלוה לא צריךא דאירווח לה זימנא: אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזיריה לי במקור לא קנה באשה אינה מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי בתרומה יצא ידי נתינה ואסור לעשות בן מפני שגוראה ככהו הפסייע בבית הגרנות מאי קסבר רבא אי קסבר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אפילו ונמי ואי קסבר לא שמה מתנה אפילו תרומה נמי לא ועוד הא רבא הוא דאמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה דאמר רבא הילך אחרון זה על מנת שתחזיריה לי נמלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא אלא אמר רב אשי בכולהו קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין א"ל רב הונא מר בריה דרב נחמיה לרב אשי הכי אמרינן משמיה דרבא כוותיה: אמר רבא תן מנה לפלוני

ואקדש התרומה ותנן בבכורות (מ"ד דף ס"ט) כהנים המשמיעים בבית הגרנות אין נוהגין להם תרומה ומעשרות בשכרן ואם עשו בן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאי ט) שחתם ברית הלוי: לא תחזירו לא יצא. דהיה ליה גזל למפרע: אלא אמר רב אשי. ודאי בכולהו אמר רבא דקונה לבר מאשה כו' ונאי לחליפין דמי כקנן בסודר דאינו אלא אוהו בה ומחזירו:

לא אמר בלום. להתגרשה אם כתב לשון זה בגט שאין זה לשון גירושין: ה"ר אהרן מוהר"ת. לשון גירושין הוא ולא לשון שחרור דשפחה דאי בת חורין משנה לה אינה מותרת לעבדים אבל לשון גט הוא לאשה שמתירה לכל שהיתה אסורה לו על ידו: לגמרי. אפילו להנשא: למלאכה. שיחה מעשה ידיה שלה: לעבדו. כנעני לגמרי. אפי' לשחרור גופו ומהר

בבת חורין: יצא לחירות. וא"ע"ג דקניל ומיטן (מ"ד דף מ"ט) קונסין אותו לפדותו מן העובד בוכבים עד עשרה בךדמו דאפקעיה ממוצו: וצריך גמ שחרור. להחזירו בבת חורין משום דעובד בוכבים גופו לא קני דכתיב מהם תקנו אתם קונים מהם ולא הם קונים מהם ולא הם קונים זה את זה (כ"ט דף מ"ח). כד"א. שצריך גמ שחרור שלא כתב עליו אונו כשמוכרו לעובד בוכבים: אונו. לשון שטר: לבשתכרה ממנו. מן העובד בוכבים: אין לי עסק בך. אלמא לשון שחרור הוא: המקדש במלוה. דאמר התקדשי לי במלוה שהלויתיה: אינה מקודשת. דיקחה משדה עפרון גמרינן ויהיב מדי בשעת קידושין ומלח לזרועא ניתהב וכו' וכן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו: בהנאת מלוה. מפרש לה ואולי: אילימא דאזקפה. מעיקרא ארבעה בחמשה והשתא אמר לה התקדשי לי בזוז חמשי: רבית מעלייתא הוא. ואמאי קני ליה הערכת רבית: ה"ג ועוד היינו מלוה. שאף הוה הנה כפר מחזיבת ועומדת: לא צריךא דאירווח לה זמן. הלואתו ואמר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נוהגת פרוטה לאדם שפיסינו על כך או לי ואפי' לאגר נטר לא דמי ככל ואם פירש לה כך מקודשת והערכת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מדידי וקני מדידי שקל מיהו וכ"ש אם מחל לה כל המלכה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דקא יהיב לה חף פרוטה דהנאת מלוה אבל בי מקדש לה בעיקר המעות לאו מדידי יהיב לה שבקר הם ברשותה ומה שלה: במקור לא קנה בגזן כרקע דק"ל (מ"ד דף מ"ט) כמכר לא קנה בכסף אינו נקנה בכך דלאו מדידי יהיב ליה: יצא ידי נתינה. ומוכרה לכהנים והדמים שלו וקמחן פריך ממה נפשתי: ואסור לעשות בן. לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות שהתנו לו

ואקדש התרומה ותנן בבכורות (מ"ד דף ס"ט) כהנים המשמיעים בבית הגרנות אין נוהגין להם תרומה ומעשרות בשכרן ואם עשו בן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאי ט) שחתם ברית הלוי: לא תחזירו לא יצא. דהיה ליה גזל למפרע: אלא אמר רב אשי. ודאי בכולהו אמר רבא דקונה לבר מאשה כו' ונאי לחליפין דמי כקנן בסודר דאינו אלא אוהו בה ומחזירו:

ואקדש התרומה ותנן בבכורות (מ"ד דף ס"ט) כהנים המשמיעים בבית הגרנות אין נוהגין להם תרומה ומעשרות בשכרן ואם עשו בן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאי ט) שחתם ברית הלוי: לא תחזירו לא יצא. דהיה ליה גזל למפרע: אלא אמר רב אשי. ודאי בכולהו אמר רבא דקונה לבר מאשה כו' ונאי לחליפין דמי כקנן בסודר דאינו אלא אוהו בה ומחזירו:

התנאי והחזירו את הכסף, משום שכיון שעליהם להחזיר את הכסף אין זה נחשב שקבלו דבר. אבל בתרומה שנתן לכהן על מנת שיחזירנה לו, יצא ידי נתינה, וכשהכהן מחזיר לו התרומה שלו, ואסור לעשות כן, מפני שהכהן נראה ככהן המפניע לבעל התבואה בעבודתו בבית הנהגות שבשדה על מנת שיתן לו את התרומה, ואסור לכהן לעשות זאת משום שהוא נראה כקונה תרומה בשכר, ואם עשה כן חילל את השם ואסור לתת לו את התרומה.

מקשה הגמרא: מאי קסבר רבא שחילק בין מכירה וקידושין ופדיון הבן לתרומה, אי קסבר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אף שעליו להחזירו לאחר מכן, אפילו כולו נמי – אף במכר וקידושין ופדיון הבן תועיל נתינה זו לקנין, ואי קסבר רבא שמתנה על מנת להחזיר לא שמה מתנה, אפילו תרומה נמי לא יצא ידי חובתו. ועוד, הא רבא הוא דאמר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, דאמר רבא, האומר לחבירו הילך אתרוג זה וצא בו ידי חובת נטילת אתרוג בחג הסוכות, על מנת שתחזירנה לי אחר כך, אם נטלו והחזירו, יצא ידי חובתו, ואם לאו, לא יצא ידי חובה כיון שלא נתקיים התנאי ונתבטלה הנתינה והרי הוא למפרע גזול בידו, ואין יוצאים ידי חובה באתרוג גזול. ומבאר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, שאם לא כן לא היה יוצא ידי חובה באתרוג זה שניתן לו על מנת להחזיר בלבד.

מתרצת הגמרא: אלא אמר רב אשי, כבוליהו – במכר ובפדיון הבן ובתרומה, אמר רבא שקני – שקנה את הקרקע, והבן פדוי, ובתרומה יצא ידי חובת נתינה, משום שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, לבר – הוץ מאשה שאינה מתקדשת בכסף שניתן לה על מנת להחזיר, לפי שאין אשה נקנית בתליפין, והנותן מתנה על מנת להחזיר הוא כמקדש בחליפין, שדרך חליפין הוא שנותן האחד לחבירו סודר לקנין והוא אוהו בו ומחזירו, ולכן אינה מקודשת. הגמרא מביאה סיוע לפירוש זה: אמר ליה רב הונא מר בריה דרב נתנה לרב אשי, הכי אמרינן משמיה דרבא כוונתיה – כך אנו אומרים בשם רבא, שמתנה על מנת להחזיר מועילה במכר ובפדיון הבן ובתרומה, ואינה מועילה בקידושין.

הגמרא דנה על דרכים נוספות של נתינת כסף לקידושין:

אמר רבא, אמרה האשה לאיש תן מנה לפלוני

– מהו שטר זה, אמר רב ששת, דקתב ליה האדון, כשתברך ממנו – מן הנכרי, אין לי עסק בך, ולשון זה לשון שחרור הוא. ולמדנו מכאן שאין לי עסק בך, הוא לשון שחרור:

שנינו במשנה (לעיל ב.) שהאשה נקנית לבעלה בכסף. הגמרא דנה אלו נתינות נחשבות כנתינה לקידושין ואלו לא: אמר אביי, המקדש במלוה, שאמר לה התקדשי לי במלוה שהלויתי לך, אינה מקודשת, מפני שקידושי כסף נלמדים (לעיל ד:) בגזירה שוה קידה קידה קידה משדה עפרון, ולומדים משם שעל האיש לתת לאשה בשעת הקידושין דבר של ממש כדי לקדשה, ואילו המעות שהלוה לה הם כבר שלה, ונמצא שלא נותן לה כלום כשהוא מקדש אותה. ואם אמר לה התקדשי לי בהנאות מלוה, מקודשת, ואסור לעשות כן מפני הערמת ריבית.

מבררת הגמרא: האי הנאות מלוה היכי דמי, אילמא דאוקפה – אם נאמר שזקף את ההלוואה בריבית מלכתחילה, דאמר ליה הריני מלוה לך ארבע זוז בתמשה זחיס, ועתה אומר לה התקדשי לי בוז החמישי, הא רבית מעלייתה, הוא – זו ריבית גמורה, ולא הערמת ריבית, ומדוע אמר אביי שזה הערמת ריבית. ועוד, היינו מקדש במלוה, שהרי אף את הזוז החמישי היא חייבת לו, ואם כן אינו נותן עתה דבר חדש, ולמה נחשב כמקדש בהנאות מלוה? שמקודשת.

מבארת הגמרא: לא צריכא, מקדש בהנאות מלוה? שמקודשת, הכוונה דארווח ליה זמנא – שדחה לה את זמן הפרעון, ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שהיית נותנת פרוטה לאדם שישלני, או לי, כדי שאדחה את הפרעון. ואין זו ריבית גמורה מפני שלא התנה עמה בשעת ההלוואה שעבור זה הוא מלוה לה, אלא זה רק הערמת ריבית. וכל שכן אם מחל לה על ההלוואה ואמר לה התקדשי לי בהנאה שמחלתי לך, מקודשת. ואין זה כמקדש במלוה שאינה מקודשת, ששם מקדשה במעות ההלוואה, ואינו נותן לה כלום מפני שהמעות כבר שלה, אבל כאן הוא נותן לה את ההנאה עצמה:

הגמרא דנה על נתינת כסף על מנת להחזירו, בקידושין, ובדינים אחרים: אמר רבא, נתן כסף לאדם ואמר לו הילך – קח לך מנה על מנת שתחזירנה לי אחר כך, במכר, הקונה קרקע בכסף על מנת שהמוכר יחזיר לו, לא קנה, וכן באשה, המקדש אשה בכסף על מנת שתחזירנה לו, אינה מקודשת, וכן בפדיון הבן, הפודה את בנו בחמישה סלעים על מנת שהכהן יחזירם לו אחר הפדיון, אין בנו פדוי, ואפילו אם התקיים

לא אמר ולא בלום, מפני שאין זה לשון גירושין, שהרי גם נשואה היא בת חורין. וכן פשוט שאם אמר – כתב ליה לשפחתו בשטר שחרור חרי את מותרת לבל אדם, לא אמר ולא בלום, מפני שאין זה לשון שחרור, ורק לאשה מועיל לשון זה, כיון שהיתה אסורה לכל ועל ידי הגירושין היא מותרת, אבל שפחה על ידי שחרורה אינה נעשית מותרת לכל, אלא אדרבה נאסרת לעבדים שהיתה מותרת להם כשהיא שפחה. אמנם יש להסתפק אם אמר – כתב ליה לאשתו בגט חרי את לעצמו, מהו – האם הגירושין חלים או לא, מי אמרינן למלאכה קאמר לה – האם אומרים שכונתו שמעשי ידיה יהיו לעצמה, או דילמא לגמרי קאמר לה – או שכונתו שתהיה לעצמה אפילו להינשא לאחר, כלאמר גרשה.

הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע, דתניא, גופו – נוסח עיקרו של גט שחרור בעבד כנעני, חרי אתה בן חורין או חרי אתה לעצמך. השתא נלמד קל וחומר, ומה עבד כנעני, דקני ליה גופיה – שגופו קנוי לאדון, כי אמר ליה – כשכתב לו בשטר שחרור חרי אתה לעצמך, לגמרי קאמר ליה – כונתו שיהיה לעצמו לגמרי, אשה, דלא קני ליה גופיה – שאין גופה קנוי לבעלה, לא כל שבין שיעיל לשון זה.

הגמרא דנה על לשון נוסף: אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר – כתב לעבדו הכנעני בשטר שחרור אין לי עסק בך, מאי – האם העבד משוחרר או לא, מי אמרינן – האם אנו אומרים שאין לי עסק בך, לגמרי קאמר ליה – כונתו שלא יהיה לו בו עסק לגמרי, ואף את גופו הוא משחרר והעבד מותר בבת חורין, או דילמא למלאכה קאמר ליה – או שכונתו רק לשחררו ממלאכתו, ולא לשחרר את גופו.

הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה רב נחמן לרב אשי, ואמרי ליה שאמר רב תנין מהוזהא לרב אשי, תא שמע מהברייתא. המוכר עבדו לעובד כוכבים, ואצל הגוי לא יוכל העבד לקיים מצוות, קנסוהו חכמים שעליו לפדותו אפילו בפי עשרה משווה, ואף שפודהו אין העבד חוזר אליו, ויצא העבד לחירות, וצריה גט שחרור מרב רבאשון שיהיה מותר בבת ישראל. אמר רבן שמעון בן גמליאל, כמה דברים אמורים שצריך גט שחרור, שלא כתב עליו – על העבד, אונז – שטר כשמכרו לגוי, אבל אם כתב עליו אונז, זהו שחרורו, ואינו צריך שטר נוסף. וביארה הגמרא (גיטין מג.): הכי דמי אונז

וְאֶקְדַּשׁ אֲנִי לָךְ, וכשנתן את המנה לאותו פלוני אמר לה הנותן 'הרי את מקדשת לי, מְקַדְּשֶׁת אף שלא הגיע לידה שום ממון, ולמדים זאת מְדִין עָרֵב. שהרי עָרֵב על הלאוה, לֹא אָף על גַּב דְּלֹא מְטִי הִנָּחָה לְיָדֶיהָ – האם אין זה כך שאף שלא הגיע ממון לידו, קָא מְשַׁעְבְּדִי נַפְשֵׁיהּ – משעבד את עצמו למלוה לפרוע את ההלוואה, וְהָאִי אִיתְתָּא נְמִי – אף אשה זו, אָף על גַּב דְּלֹא מְטִי הִנָּחָה לְיָדֶיהָ קָא מְשַׁעְבְּרָא וּמְקַנְיָא נַפְשָׁהּ – אפילו שלא הגיעה הנאת המנה לידה, משתעבדת ומקנה את עצמה למקדש.

דין נוסף שאמר רבא: אדם שנשלח לקדש אשה, וּבֹא אצל האשה ואמר לה הִלְיָךְ – קחי לך מְנָה משלי, וְהִתְקַדְּשִׁי בוּ לְפִלוֹנִי המשלח, מְקַדְּשֶׁת אף שלא התקדשה בממונו של המשלח, ולמדים זאת מְדִין שְׁחֹרֵר עָבְדָּא כְּנַעֲנִי. שהרי עָבְדָּא כְּנַעֲנִי קונה את עצמו בכסף על ידי אחרים, כלומר שאחרים פודים אותו בממונם והוא קונה את עצמו ויוצא לחירות, ומוכיחה הגמרא, לֹא אָף על גַּב דְּלֹא קָא חֶסֶר וְלֹא מִיָּד – האם אין זה כך שאף שלא חסר העבד כלום, קָא קְנִי נַפְשֵׁיהּ – הוא קונה את עצמו, וְהָאִי נְקָרָא נְמִי – מי שנתנו לאשה מנה בשביל שתתקדש לו, אָף על גַּב דְּלֹא קָא חֶסֶר וְלֹא מִיָּד – אפילו שלא חסר כלום מממונו בקידושין אלו, קָא קְנִי לָהּ לְהָאִי אִיתְתָּא – הוא קונה את האשה.

משני הדינים האמורים עד עתה, אומר רבא שיש ללמוד דין שלישי: אמרה אשה לאדם, הֵן מְנָה לְפִלוֹנִי וְאֶקְדַּשׁ אֲנִי לוֹ – לאותו פלוני במנה שנתת לו בשבילי, ונתן לאותו פלוני את המנה, מְקַדְּשֶׁת האשה למי שקיבל את המנה, ודין זה נלמד מְדִין שְׁנֵיהֶם א- ערב ועבד כנעני, עָרֵב, לֹא אָף על גַּב דְּלֹא קָא מְטִי הִנָּחָה לְיָדֶיהָ – האם אין זה כך שאף שלא הגיע ממון לידו, קָא מְשַׁעְבְּדִי נַפְשֵׁיהּ – משעבד את עצמו לפרוע את ההלוואה, וְהָאִי אִיתְתָּא נְמִי – אף אשה זו, אָף על גַּב דְּלֹא קָא מְטִי הִנָּחָה לְיָדֶיהָ קָא מְקַנְיָא נַפְשָׁהּ – אפילו שלא הגיעה הנאת המנה לידה, מקנה את עצמה למקדש. אולם יש לדחות, מִי דְמִי, בְּעָרֵב הָאִי דְקָא קְנִי לִיהָ קָא חֶסֶר מְמוֹנָא – המלוה נחסר ממון על פי הערב ולכן הערב משתלח לו, ואילו הָאִי נְקָרָא – אדם זה, אפילו היא מתקדשת, קָא קְנִי לָהּ לְהָאִי אִיתְתָּא וְלֹא קָא חֶסֶר וְלֹא מִיָּד – קונה את האשה אף שאינו נחסר שום דבר. והתשובה לכך היא, שְׁעָבְדָּא כְּנַעֲנִי יוֹכִיחַ, דְּלֹא קָא חֶסֶר מְמוֹנָא וְקָא קְנִי נַפְשֵׁיהּ – שאינו נחסר ממון כשאחרים פודים אותו, והוא קונה את עצמו, ויש ללמוד שגם האשה מתקדשת לאותו פלוני אף שלא נחסר ממון. ועדיין יש לדחות, מִי דְמִי, הֵתָם – בעבד כנעני, הֵךְ דְּקָא מְקַנְיָא קָא קְנִי – האדון שמשחררו מקבל תמורתו כסף, ואילו הָתָם – בקידושין אלו, הָאִי אִיתְתָּא מְקַנְיָא נַפְשָׁהּ וְלֹא קָא קְנִיָא וְלֹא מִיָּד – אשה זו מקנה את עצמה אף שאינה מקבלת שום דבר תמורת זאת. והתשובה לכך היא, עָרֵב יוֹכִיחַ, שֶׁאָף עַל גַּב דְּלֹא קָא מְטִי הִנָּחָה לְיָדֶיהָ מְשַׁעְבְּדִי נַפְשֵׁיהּ – שאף שאינו מקבל שום דבר, משעבד את עצמו, ויש ללמוד שגם האשה מתקדשת אף שאינה מקבלת שום דבר תמורת הקידושין. רבא דן באופן נוסף של ניתנת מעות לקידושין:

כְּעִי דְרָבָא, אמרה האשה לאיש, הִלְיָךְ מְנָה וְאֶקְדַּשׁ אֲנִי לָךְ, וקיבל את המנה ואמר לה 'התקדשי לי בכך, מְהוּ. פרשטת הגמרא: אָמַר מִר זוּמְרָא מְשַׁמְיָה דְרַב פִּפְא, מְקַדְּשֶׁת. והבינה הגמרא שהטעם הוא משום שאגב המנה שנקנה במשיכה, קונה גם את האשה, ותמחה הגמרא: אָמַר לִיהָ רַב אֲשִׁי לְמִר זוּמְרָא, אִם כֵּן, הִנֵּה לִיָּה נְכָסִים שְׁיֵשׁ לְהֵם אֲחֵרִיּוֹת – קרקעות, וכן אדם שהקוש לקרקע, נְקַנְיָן עִם – אגב נְכָסִים שְׁאִין לְהֵם אֲחֵרִיּוֹת – מיטלטלין, ויכול אדם לקנות קרקעות אגב מיטלטלין, וְאִנְן אִיפְכָא – להיפך הִנְנּוּ (לקמן כו.). נְכָסִים שְׁאִין לְהֵם אֲחֵרִיּוֹת – מיטלטלין, נְקַנְיָן עִם – אגב נְכָסִים שְׁיֵשׁ לְהֵם אֲחֵרִיּוֹת – קרקעות כְּכִסְף פְּשָׁמִר וּבְחֻזְקָה, ומבואר שקרקעות אינם נקנים אגב מיטלטלין. תמרצת הגמרא: אָמַר לִיהָ מִר זוּטְרָא לְרַב אֲשִׁי, מִי כְּסָרְתָּ דְאָמְרָה לִיָּה אֲנִי – וכי אתה סובר שמדובר כאן בקנין אגב, הֵכָא בְּאִרְסֵי חֲשׁוּב עֲסָקִינָן – מדובר באופן שהמקדש הוא אדם חשוב שאינו רגיל לקבל מתנות, דְכִתְהִיבֵיהּ הִנָּחָה דְקָא מְקַבֵּל מִתְנָה מִיָּנָה זְמַרְהָ וּמְקַנְיָא לִיהָ נַפְשָׁהּ. ותמורת הנחה זו שקבל ממנה את המנה, היא מקנה לו את עצמה, והנאה זו שיהיה ממון, שהרי היתה רוצה לתת פרוטה לאדם שישלחו לקבל ממנה מתנה.

הגמרא מביאה דין נוסף בשם רבא, שיש ללמוד מערב ומעבד כנעני גם לענין מכירה: אִיתְמַר נְמִי מְשַׁמְיָה דְרָבָא, וְכֵן לְעֵנָן מְמוֹנָא, שגם בקניית קרקעות באגב כסף יש ללמוד מערב ומעבד כנעני. שאם מכר לו שדה ואמר לו תן מנה לפלוני ושדי מכורה לך, קנה את השדה מדין ערב. ואם קח מנה ותאה שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני את השדה מדין עבד כנעני. ואם אמר תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי, קנה אותו פלוני את השדה מדין שניהם. הגמרא מבארת מדוע כפל רבא את דבריו: וְצָרִיכָא לומר דינים אלו גם בקידושין וגם בממנות, דְּיָא אֲשַׁמְעִינָן בְּקִידוּשִׁין, היה מקום לומר שרק אשה נקנית באופנים אלו, מְשׁוּם דְּהָא אִיתְתָּא נִיתָא לָהּ כְּכָל דְּהוּ – שאשה נוח לה להתקדש בכל דבר, ואפילו בטובת הנאה בלבד, וּבְרִיךְ לְקִישׁ, דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ פִּתְגַם זֶה שְׁנַשִּׁים רְגִילוֹת לומר, מִכּ מְלִמִּיתַב מִן דּוּ מְלִמִּיתַב אֲרַמְלוֹ – מוטב לישב בשני גופים, דהיינו עם בעל, יהא זה מי שיהיה, מלישב בדרך בלא בעל, וכיון שהיא רוצה כל כך להינשא, נוח לה להתקדש בכל דבר, אֲכָל בְּמְמוֹנָא, אִימָא – הייתי אומר שלא יועיל קנין כסף באופנים אלו. וְאִי אֲשַׁמְעִינָן בְּמְמוֹנָא, הייתי אומר שרק בענייני ממון מועיל לקנות באופנים אלו, מְשׁוּם דְּאִיתְהִיב לְמַחֲלָה – שמומן ניתן למחילה, כלומר שרשאי אדם למוחלו ולכן הוא יכול להסכים להקנות באופנים אלו. אֲכָל בְּקִידוּשִׁין אִימָא – הייתי אומר שלא יועילו אופנים אלו. צָרִיכָא – לכך הוצרך רבא לחדש גם בקידושין וגם בממנות:

משום שנאמר (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה/ ודורשים ש'אשה' שלימה אָמַר רְחֵמָנָא, וְלֹא חֲצִי אֲשָׁה, ולכן אינו יכול לקדש רק את חצייה, הֵכָא נְמִי – כך יש לדרוש מהפסוק ש'איש' שלם אָמַר רְחֵמָנָא, וְלֹא חֲצִי אֲשָׁה, ומדוע אם אמר 'התקדשי לי לחצי' מקדשת. אָמַר לִיָּה רַבָּא לַאֲבִי, הֵכִי הִשְׁתָּא – וכי דומים שני הדינים, הֵתָם – כשאמר 'חצי' מקדשת לי, אִיתְתָּא לְכִי תְרִי לֹא חוּזָא – אשה אינה ראויה להינשא לשני בעלים, וכיון שכונתו שתתקדש לו בחצייה, וחצייה האחר לא יתקדש כדי שתנשא בו לאחר, אינה מקדשת, אֲלֵא נְקָרָא – האיש, מִי לֹא חוּזִי לְכִי תְרִי – האם אינו ראוי לשאת שתי נשים, וְהֵכִי קָאָמַר לָהּ – וכשאמר 'התקדשי לי לחצי' כוונתו היתה דְּיָא כְּעֵינָא לְמִינְכֵב אֲחֵרִיתִי נְסִיכָנָא – שאם אחפץ לשאת אשה אחרת, אשא, ולא התכוין שתהיה נשואה לחצי בו בלבד, ולכן מקדשת.

הגמרא מקשה על דברי רבא: אָמַר לִיָּה מִר זוּמְרָא בְרִיהָ דְרַב מְרִי לְרִבְיָנָא, מדוע כאשר קידש חצי אשה, לא חלו הקידושין, וְנִיפְשָׁמוּ לָהּ קִידוּשֵׁי כְּבוּלָה – הלא צריך להיות שהקידושין שעשה על חצייה יתפשטו בכלה, שהרי מקדשה לו בלשון של הקדש, ועל קידושיה להיות כדן הקדש שהקדושה מתפשטת ממקצת על הכל, מִי לֹא תִנְיָא, הָאוּמַר רַגְלָהּ שֵׁל בַּהֲמָה זֹו עוֹלָה, תְּהָא כּוּלָּה עוֹלָה, מפני שהקדושה מתפשטת מן הרגל על כולה. וְאִפִּילוּ לְמַאן דְאָמַר – שאין בּוּלָה עוֹלָה, מפני שהקדושה אינה מתפשטת בכלה, הֵנִי מִיָּלִי הֵיכָא מְקַדְּשִׁי דְכָר – אבר שְׁאִין הִנְשָׁמָה תְלוּיָה בּוּ, כמו רגל, שיכולה לחיות גם בלעדיה, שבוה הקדושה לא פשטה על כולה, אֲכָל אִם מְקַדְּשִׁי דְכָר שְׁהַנְשָׁמָה תְלוּיָה בּוּ, לכל הדעות הֵינָא בּוּלָה עוֹלָה – פרשטת הקדושה על כולה. וגם באשה, כיון שקידש את חצייה מדוע לא יפשטו הקידושין בכלה. תמרצת הגמרא: מִי דְמִי, הֵתָם – במקדש חצי בהמה, הִכְהִימָה כולה שלו, ולכן יש כח בדבריו שהקדושה תתפשט על כולה, אבל הֵכָא – באשה, יש כאן דְעַת אֲחֵרָת, כלומר דעתה של האשה שמים ויהיה רוצה להתקדש בקידושין אינם יכולים לחלו, ואינה התרצתה להתקדש רק בחצייה, ואין בכח דיבורו להתפשט על כולה, וְהָא לֹא מְמוֹנָא – אין זה דומה אֲלֵא לְהָא דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּתַמָּה שֵׁל שְׁנֵי שׁוֹתְפִין, הִקְדִּישׁ הָאֶחָד אֶת חֲצִיָּהּ הַשֵּׁינִי לוֹ, [אחר כך חוֹר וּיְקַחָהּ מִשׁוֹתְפֵי וְהִקְדִּישָׁהּ, קְדוּשָׁה הִבְהֵמָה כולה, וְאִתָּה קְרִיבָה לַמְבוֹת, כיון שבתחילה לא היתה ראויה להקרבה, שרק חצייה הוקדש, ונדרתה מלהיות קרבן, ואין לה תקנה כי אם למוכרה ולהקריב בדמיה בהמה אחרת, וְעוֹשָׂה תְמוּרָה – אם החליף אותה בהמה אחרת, וְתִמְוָרְתָּה – בהמה שהחליף אותה בה דינה בְּיוֹצֵא בָּהּ – כבהמה זו שבה הומררה, שאינה קריבה אלא תימכר ויביא בדמיה אחרת. וכן המקדש חצי אשה הקידושין אינם פושטים בכלה, משום דעת האשה המעכבת בדבר. ומשום שאין אפשרות לקדש רק חצי אשה, אינה מקדשת.

הגמרא מבארת את הדינים הנלמדים מדברי רבי יוחנן: שְׁמַע מִיָּנָה מדברי רבי יוחנן, תְּגַלְת – שלושה דינים, ושלתם בענייני דיחוי בקרבן,

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף ז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קט

תוספות

אם בן הו"ל נכסים שיש להם אחריות. פי' בנקוטטרס דאדם הוקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם לרשת אחוזה וקשה להוזהר קרא כתיב בעבד אכל בן חורין לא איתקש אלא דוקא בדימי עלי לפי ששמין אותו בעבד כדאיתא בפ"ק דסנהדרין דף ט"ו ועבד נמי פלוגתא היא בפ"ק דב"ק דף י"ג אי במקרקעי אי במטלטלי דמי ונראה דלא דוקא אי להם אחריות אלא אף כי נמי אין להם אחריות לא מצינו מטלטלין נקניין אגב מטלטלין דנכסים שאין להם אחריות לא שייך בהו אגב א"כ י"ל דה"ק ע"כ אי אשה נקנית אגב מטלטלין שדה נמי נקנה אגב מטלטלין שהרי קנין בסוף דאשה לפיכך משדה קיחה קיחה ואם אין שדה נקנה מתיבא מתיבא אשת:

ונפשטו קידושי בבולה מי לא תניא

כו'. תימה דבריש תמורה דף י"א וליף רגלה של זו עולה ובדבר שהנשמה תלויה בו מקרא דכתיב כל אשר יתן ממנו לה' וגבי אשה לא כתיב קראי וא"כ מאי פריך הא לא דמי להדדי ונראה שלכך דקדק רש"י ופירש דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר לה וכדאמר בריש פירקין דאטר לה אכ"ע בהקדש שאדם עושה אותה בהקדש לפיכך יש להיות דינה בהקדש אבל אם היה אומר מאורסת או חד מנהוה לישני דלעיל (דף ט"ו) על זה לא היה מקשה ונפשטו קידושי בבולה לפירוש זה: **והו"ל** ולקחה. הא דנקט חזון ולקחה ולא נקט בהמה של שני שותפין שהקדוש כל אחד חציה משום דלא שייך התם ועושה תמורה ותמורתה מיוצא בה דשותפין אין ממירין כדאמר בתמורה דף י"ג ובפ"ק דזבחים דף ט"ו): **ואפי'** למאן דאמר אין בולה עולה. התם (פמ"ט י"א) מפרש למאן דאמר דאין בולה עולה מה יעשה ממנה וקאמר דימכרה לצרכי עולות חזון מדמי הרגל שהקדיש ופריך הויאף ופטר זה מעולתו הא הויא ליה עולה חסירה ומשני בגו' דאמר רבי עלי עולה כמו שאמץ אנה: **למחילה** אבל קידושין אימא לא צריכא: אמר רבא התקדשי לי לחצי מקודשת חצייה מקודשת לי אינה מקודשת אמר ליה אביי לרבא מאי שנא חצייה מקודשת לי דאינה מקודשת אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה ה"נ איש אמר רחמנא ולא חצי איש א"ל הכי השתא התם איתתא לבי תרי לא חזיא אלא גברא מי לא חזי לבי תרי וה"ק לה דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא וניפשטו לה קידושי בבולה מי לא תניא האומר רגלה של זו עולה תהא בולה עולה ואפי' למ"ד אין בולה עולה ה"מ הויא דמקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו אבל מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו הויא בולה עולה מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת הא לא דמיא אלא להא דאמר רבי יוחנן בהמה של שני שותפין הקדיש חצייה וחזון ולקחה והקדישה קדושה ואינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה מיוצא בה שמע מינה תלת ש"מ

ואקדש אני לך. ובשנתנו לו א"ל התקדשי לי מקודשת ואע"ג דלא מטי הנאה לך: ממה שמצינו בתורה שהעבר משמעבד למלוה אנו כולין ללמוד: הילך מנה והתקדשי לפלוני. והוא שלוחו אלא שמקדשה משלו: **מקודשת**. ואע"ג דממונא לאו של משלח הוא: מדין עבד כנעני. דתנן במתני'

לקמן דף כ"ט קונה את עצמו בכסף ע"י אחרים שאחרים פודין אותו ממנו והוא קונה עצמו ויוצא לחירות ואע"ג דלא חסר איהו בהאי ממונא מידי: **ואקדש אני** לו. לאותו פלוני במנה שתתן לו בשבילי: מדין שניהם. מבין שני הדינין הללו של ערב ושל עבד כנעני אנו למידין: **האי דקא מקני**. בעל העבד שהוא מקנה את העבד לחירות קא קני האי כסף שמקבל בפדיונו: **ואקדש אני** לך. והוא קיבולו ואמר לה התקדשי לי בכף: **מקודשת**. כדמפרש ואזיל טעמיה לקמיה: שיש להן אחריות. אדם הוקש לקרקעות דכתיב ויחלה כ"ט והתנחלתם אותם לרשת אחוזה: עם נכסים שאין להם אחריות. שמוכר את נותן לו קרקעות ומטלטלין וזה מושך המטלטלין והקרקעות קניינים לו במשיכת המטלטלין: ואנן **איפכא** תנן. שצריך לקנות הקרקע באחד מן הדברים שהקרקע נקנה בהן כגון כסף או שטר או חזקה דנעל וגדר ופרץ כל שהוא והמטלטלים נקנים אגב: **באדם חשוב** עסקינן. שאינו רגיל לקבל מתנות: **בהויא הנאה** כו'. שתרצה זאת לתת פרוטה לאדם שפייסנו לזה לקבל הימנה מתנה: וכן לענין ממונא. הך שמעתא דרבא דילפינא קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני פן לענין ממונא מכל לו שדה ואמר לו תן הכסף לפלוני ושרי מכורה לך בו קנה מדין ערב הילך מנה ותהא שך מכורה לפלוני קנה אותו פלוני השדה מדין עבד תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי בו קונה מדין שניהם: ניהא ליה. להיות נקנית בכל דהו כקנין כל שהוא ואפילו בטובת הנאה בעלמא: פן דו. בגופים שנים בעל ואשתו ואפילו אינו לה אלא לצות בעלמא: **דאיתיהבי** למחילה. שאדם רשאי למחול: אשה אמר רחמנא. כי יקח איש אשה: איש אמר רחמנא. כי יקח איש: **איתתא לבי תרי**. להנשא להם אי אפשר הילךר האי לא קדיש אלא פלגא וחצייה נשאר לאחר אי"כ אינה מקודשת לזה: **ניפשטו** קידושי בבולה. כי אמר חצייה מקודשת לי דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר לה: **ואפי'** למ"ד כו'. פלוגתיהו במסכת תמורה: התם בהמה היא. ושלו היא ואין מעבד על ידו מלהתקדש לפיכך יש בה במאמרו לפשוט והכא דעת אחרת יש חשיבה כמותו המעכבת בדבר שאם אין

אשה רוצה אינם קידושין וזו לא נתרצה אלא לחציה לפיכך אין דיבורו תפיס בה: **הא לא דמיא** כו'. מסקנא דתירוצא הוא אין דבר זה דומה אלא לבהמה של שני שותפין דאיכא דעת אחרת המעכבת בה והתם לא אמרי' דתקדש בולה ע"פ האחד: **ואינה קריבה**. הואיל ובתחלת הקדישה לא נראית לקרב שלא קדישה אלא חציה ותמכר וקריב אחרת בדמיה: ועושה תמורה. אם המיר בה: **ותמורתה מיוצא** בה. דאינה קריבה דמכח קדושה דחזיה באתה:

בעלי

אף שנה כסף נמי דקניין – עליו להיות קצוץ ובעל ערך ידוע, ואם ערכו לא ידוע, אי אפשר לקדש בו, ולכן צריך לשום את בגדי המשי קודם הקידושין.

רב יוסף מביא ראיה לדבריו: **אמר רב יוסף, מנא אמינא לה – מניין למתני דין זה, דתנינא, על הפסוק שנאמר בעבד עברי שפודה את עצמו בכסף, (ויקרא כה נא) 'אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו', ומדוייק שבכסף הוא נקנה לעבד ואינו נקנה בתבואה וכלים שהם שוה כסף, ויש לשאול, הא תבואה וכלים היכי דמי, אילימא דלא מקנה בהו כולל – אם נאמר שאין קונים בהם כלל, ורק בכסף ממש אפשר לקנות עבד, הלא דורשים מהפסוק 'ישיב גאלתו' אמר רחמנא, והמילה 'ישיב' מיותרת, שהיה די לומר 'לפיהן גאלתו מכסף מקנתו', ובא הכתוב לרבות שנפדה בשנה כסף ככסף, וכיון שנאמר 'גאלתו מכסף מקנתו', שהפדיון הוא החזר של דמי הקניה, למדנו שגם נקנה בשוה כסף. ואי דלית כהו – ואם מדובר בברייתא שאין בתבואה ובכלים שנה פרוטה, מאי איריא – מדוע נקטה הברייתא תבואה וכלים, הלא אפילו בכסף נמי אינו נקנה בפחות משוה פרוטה. אלא לאו דאית כהו – מדובר שיש בתבואה וכלים שנה פרוטה ואף על פי כן כיון דלא קניי – שאין דמיהם קצובים, לא נקנה בהם העבד, וכוונת הברייתא לומר שאינו נקנה בתבואה וכלים אם אין דמיהם ידועים. ומבואר שאין קנין נעשה בשוה כסף שאין דמיו ידועים.**

הגמרא מבארת מה יענה רבה על ראיה זו: ואיך, רבה הוה חסף, על רב יוסף ואינו מצריך שומא לשוה כסף, ידחה שלחבי קאמר – כך כוונת הברייתא. שעבד עברי בתורת כסף הוא נקנה, דהיינו בקנין כסף שנעשה בין בכסף ובין בשוה כסף, ואין עבד עברי נקנה בתורת תבואה וכלים, ומאי נינהו – ומה הם, כלומר באיזה קנין מדובר, בקנין חליפין הנעשה בתבואה וכלים ולא בכסף ממש.

שאלת הגמרא: וילב נחמן דאמר שפירות לא עבדי חליפין – שאין עושים קנין חליפין בפירות, מאי איבא למימר – כיצד נפרש את הברייתא, שהרי אין לפרש שהכוונה למעט קנין חליפין, ואם כן בהכרח הוכונה למעט תבואה וכלים משום שאינם קצובים, וכדברי רב יוסף.

הגמרא מיישבת באופן אחר: אלא לעולם מדובר בברייתא, בתבואה וכלים דלית כהו – שאין בהם שנה פרוטה, ובאה הברייתא לומר שאין קונים בהם, ודקאמרת מאי איריא – ומה ששאלת מדוע נקטו דווקא תבואה וכלים, הלא אפילו כסף נמי אין לקנות בו אם אין בו שוה פרוטה, התשובה לכך היא שהתנא בדרך של 'לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא – לא הוצרכה הברייתא לומר שבכסף הדין הוא דאי אית ביה – שאם יש בו שנה פרוטה, אין – כן קונים בו ואי לא, לא קונים בו, שדבר זה פשוט הוא. אכל תבואה וכלים אימא – הייתי אומר מדמקרא הנאמרתיה – שכיון שהנתתם קרובה יותר מכסף שנועד לקניית דברים אחרים ולא ליהנות בגופו, נמר בדעתו ומקני נפשיה – והקנה את עצמו לעבד אפילו שאין בהם שוה פרוטה, קא משמע

לן – השמיעה לנו הברייתא שאין זה כך, אלא אין קונים בפחות משוה פרוטה כלל, בין בכסף ובין בתבואה וכלים.

רב יוסף מביא ראיה נוספת: **אמר רב יוסף, מנא אמינא לה – מדויכן למדתי את שיטתי, דתנינא, אדם שפדה את בנו הבכור, ואמר לכהן עגל זה אני נתן לפדיון בני, או טלית זה אני נתן לפדיון בני, ונתנם לכהן, לא אמר כלום, ובנו אינו פדוי, אבל אם אמר עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני, או שאמר טלית זו בחמש סלעים לפדיון בני, ונתנם לכהן, בנו פדוי, ויש לשאול, הא פדיון שעשה בעגל ובטלית, היכי דמי – כיצד מדובר, אילימא – אם נאמר דלא שני – שהעגל והטלית אינם שוים חמשה סלעים, כל במיניה – וכי יכול הוא לפדות את בנו כשיאמר 'עגל או טלית זו בחמש סלעים', הלא אינם שוים כך. אלא לאו – האם אין המדובר אף על גב דשני העגל והטלית חמשה סלעים, ולכן בסיפא הפדיון מועיל, וברישא כיון דלא קניי – שערכם אינו ידוע, לא מועיל הפדיון בהם. ומוכח שקנין פדיון אינם נעשים בשוה כסף שאין דמיו קצובים.**

הגמרא דוחה את הראיה: לא, לעולם מדובר דלא שני – שהעגל והטלית לא שוים חמשה סלעים, ומה שנאמר בסיפא שאם אמר 'עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני' בנו פדוי, ובגזון דקביל כהן עילויה – מדובר שהכהן קיבל עליו הסכים לכך, כי הא – כמעשה זה דרב כהנא שקביל סוחרא – נטל סודר מפי פדיון תמן אף שלא היה שוה חמשה סלעים, ואמר ליה לאבי הבן, לדידי חזי לי – לי הוא ראוי ושוה חמש סלעים. ואף כאן בסיפא מדובר שעבור הכהן הם שוים חמש סלעים, ולכן הבן פדוי.

הגמרא דנה בדין זה שאפשר להעריך דבר ביותר משוויו: **אמר רב אשי, לא אמרנו – לא אמרנו שהכהן יכול לומר שדבר שאינו שוה חמש סלעים, עברו הוא שוה חמש סלעים, אלא באדם כגון רב כהנא, דהנבאר רבה הוא ומבעי ליה סוחרא ארשייה – שאדם גדול הוא, וזקוק לעטוף את ראשו בסודר, אכל בולף עלמא שאינם זקוקים כל כך לסודר לא יוכלו לומר שהם מקבלים אותו ביותר מערכו, כי הא – כמעשה זה דמר בר רב אשי וכן סוחרא – קנה סודר מאימיה דרבא, משאמי של רבה למקום הנקרא קובי, והסודר היה שני עשרה זוחים בלבד, ואילו מר בר רב אשי קנאו תתליסר – בשלושה עשר זוחים, וכפי שאמרנו שאדם גדול זקוק ביותר לסודר:**

הגמרא דנה במי שקידש בסכום כסף ונתן רק את חלקו: **אמר רבי אלעזר, אמר לאשה התקדשי לי בכהן שהוא מאה דינר, ונתן לה דינר אחד בלבד, הרי זו מקודשת מיד בדינר זה, ונתנאי שישלים את שאר הסכום, משום שדעתה לקבלו לשם קידושין על מנת שישלם את כל הסכום. מבררת הגמרא: מאי טעמא שמקודשת מיד. כיון דאמר לה מנה ונתב – ונתן לה דינר בלבד, כמאן דאמר לה 'התקדשי לי בדינר על מנת שאשלים לך למנה', דמי – הוא דומה, ואמר רב הונא אמר רב, כל האומר לשון 'על מנת, כאומר מעשני דמי, היינו שהקנין או הקידושין**

יחולו מעכשיו, ואין כוונתו שיחולו רק כשיתקיים התנאי, ולכן היא מקודשת מיד.

הגמרא מקשה על דין זה: **מיתיבי, שנינו בברייתא, אמר לאשה התקדשי לי בכהן שהוא מאה דינר, והיה מונה והולך ונותן לה את מאת הדינרים אחד אחד, ורצה אחר מנה לחזור בו מהקידושין, אפילו בדינר האחרון, הרשות בידו לחזור בו, משום שאין הקידושין חלים עד שתקבל את כל מאת הדינרים, וקשה על רבי אלעזר שאמר שהקידושין חלו, אלא שמוטל עליו להשלים את תנאו ולתת לה את השאר.**

מתרצת הגמרא: **הא קמאי עסקינן – הברייתא מדברת באופן דאמר לה שמקדשה בכהן זה, ודעתה להתקדש בכל המנה, ולכן כל עוד שלא גמר לתת לה את כל המנה אינה מקודשת.**

הגמרא תמהה: **הא מדיסיפא – והלא ממה שהסיפא מדברת שקדשה בכהן זה, וכפי שיובא מיד, יש לדייק שהרישא מדברת שקדשה בכהן סתם, דהיינו שלא אמר לה שמקדשה בימנה זה, דקא תני – ששנינו בספא, אמר לה התקדשי לי בכהן זה ונתנו לה ונמצא אחד כך שהמנה חסר דינר או שאחד מהדינרים הוא דינר של נהשת ולא של כסף כפי שראוי להיות, אינה מקודשת, אבל אם נמצא דינר אחד שהוא רע, הרי זו מקודשת ויחליף אותו בדינר טוב. ומכיון שבסיפא מדובר שאמר 'מנה זה', מוכח שברישא מדובר שלא אמר 'מנה זה'. מתרצת הגמרא: לא, גם הרישא וגם הסיפא מדברות דאמר לה בכהן זה, והסיפא פרושי קא מפרש את הגמרא, וכך מונה והולך, רצה אחר מנה לחזור ואפילו בדינר האחרון, הרשות בידו, כיצד, בגזון דאמר לה התקדשי לי בכהן זה, ונמצא חסר דינר, שאינה מקודשת ויכולים לחזור בהם עד שיתן את הכל.**

הגמרא מוכיחה שכך יש לבאר את הברייתא: **הכי נמי מסתברא – כך גם מסתבר שהסיפא מפרשת את הרישא, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה על דעתך לומר שהרישא מדברת בכהן סתם, קשה, השתא – כשקידשה בכהן סתם, כל עוד שלא נתן את כל המנה, לא הוו קידושי, אם כן, כשקידשה בכהן זה, וכי צריכה הברייתא לומר שאם המנה נמצא חסר, יכולה לחזור בו, הלא ודאי שכך הדין, יכולה להשלים לתת לה 'מנה זה', ומוכח שבין ברישא ובין בסיפא מדובר במנה זה, והסיפא מפרשת את הרישא.**

הגמרא דוחה את ההוכחה: **אי משום הא לא איריא – אם זו ההוכחה, אין להוכיח, שאפשר לדחותה שבאמת ברישא מדובר במנה סתם ובסיפא מדובר במנה זו, והתנא – והתנא שנה את הסיפא ללוי – לגלות על הרישא, שלא התם שהרישא מדברת בכהן זה, אכל בכהן סתם הוו קידושי ואינה יכולה לחזור בו קודם שנתן את כל המנה, לפיכך תנא – שנה התנא בסיפא בכהן זה, כדי שתדייק מכלל זה הרישא מדברת בכהן סתם, ואפילו הכי לא הוו קידושי עד שיתן את הכל, ושלא כדברי רבי אלעזר.**

הגמרא מביאה תירוץ נוסף לקושיא על רבי אלעזר: **רב אשי אמר, אופן שהוא מונה והולך המשך בעמוד קיא**

אף שוה כסף דקניין. הא דאמרין לקמן (ד' י"ג) הוהא גברא דקדוש בוזדא דאורדי יתיב רב שימי בר חיאי וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה אין אי לא לא לכאורה דומה דלא כרב יוסף:

ומאי ניהו חליפין. אין עבד עברי נקנה בחליפין ולא קונה עצמו בחליפין דמה שהוא קונה בכסף נפקא לן מהאי קרא דמכסף מקנתו לקמן (ד' י"ג) אבל עבד כנעני נקנה בחליפין כדתיני בפי השולח (ויסין דף ט"ז) גבי שקל כמתא וקדא בה אמר לה קני האי וקנה נפשו ומשמע משום דהויא ליה כליו של מקנה לא עשה ולא כלום אבל בכליו של קונה קנתה ומתורת חליפין משמע ולא בתורת כסף וכך פירש רבינו חננאל שם: **מנא** אמינא לה דתניא עגל זה. ללשנא קמא מייתי ראיה:

רב פהנא שקל סודרא בפדיון הבן. משמע הךא דרב פהנא היה בן ותימה דבסוף אלו עורבין (פסחים דף ט"ז) משמע דלא היה בן דקאמר אי לא דסיבי בהנתא לא גלאי וי"ל דתרי רב פהנא הוה אי נמי י"ל דבשביל אשתו היה לוקח כדאשכחן בפרק הירוצע (חולין דף ט"ז) רב פהנא אבל בשביל אשתו:

אבל כולי עלמא לא. וא"ת מאי טעמא דלא מהני מי גרע ממתנה ע"מ להחזיר דאמרין לעיל (ד' י"ג) דשמה מתנה וי"ל דאין הכי נמי דמיגרע גרע דהתם איכא דבר חשוב דהוי מתנה א"ע שנתן ע"מ להחזיר אבל הךא גבי פדיון לא היה שוה אותו סודר חמש סלעים ומתחילה כשנתן לו לא יצא ודי תנינה: **השתא** במנה סתם לא הוה קידושין במנה זו מיבעיא. וא"ת דמתא הוא קמ"ל דבמנה זו אע"ג דלא חזרה בה לא הוי קידושין פיון שנמצא חסר ויש לומר דמרישא שמעת מינה פיון דבמנה סתם יכולה לחזור בה ולא אמרין ישלים אלמא לא חלו הקידושין בכלל עד שישלים הכי נמי כי אמר לה במנה זו ונמצא חסר לא חלו הקידושין ואף ההשלמה לא מתניא שהרי לא סמכה דעתה להשלמתו אלא למנה שמראה לה והרי הוא חסר: מנה

במאי עסקינן דאמר במנה זו הא מדסיפא במנה זו רישא במנה דקא תני סיפא אמר לה התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף לא רישא וסיפא דאמר במנה זו ופרושי קא מפרש רצה אחד מהן לחזור אפי' בדינר האחרון הרישות בידו כיצד גגון דאמר לה במנה זו והכי נמי מסתברא דאי ס"ד רישא במנה סתם השתא במנה סתם לא הוה קידושי במנה זו מיבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא ללגוי רישא שלא תאמר רישא במנה זו אבל במנה סתם הוה קידושין תנא סיפא במנה זו מפלל דרישא במנה סתם ואפילו הכי לא הוה קידושין רב אשי אמר מונה והולך שאני דדעתה אכוליה האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה לא צריכא דיהביה ניהליה בלייא אי נמי דאשתפח ליה ביני וזוי האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחשת אמר רב נחמן אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכונ עליה אינה מקודשת

מנה

שוה כסף בכסף. גבי קידושין כסף בתיב ושוה כסף איתרבי בכסף כדאמרין לקמן ושיב לרבות שוה כסף הלכך כי כסף בעינן דקניין: **מכסף** מקנתו. בעבד עברי בתיב: **ושיב גאולתו**. ושיב קרא יתירא הוא דמצי למכתב לפתון גאולתו לרבות שוה כסף לענין פדיון וכיון דמיפרוק ביה איקוני נמי מקנה ביה דכתיב גאולתו ומכסף מקנתו: **ובין דלא קניין לא**.

וד"ק ואינו נקנה בתבואה וכלים אלא איכ קצין דמיה: **בתורת כסף וכו'**. בתורת דמים הוא נקנה בין שנזתין עליו כסף בין שוה כסף בתורת חליפין לעשות חליפין בתבואה וכלים. פלים שגאמר (ד' ט"ז) שלף איש נעלו ותבואה נמי דכתיב (ט"ז) כל דבר: וליב נחמן דאמר. בפרק הוהב פירי לא עבדי חליפין אם נתן תבואה בתורת חליפין כמו סודר לקנות בזה שוה או שום דבר בחליפין לא קנו והאי כל דבר מפרש ליה דהכל נקנה במנעל השתא ליכא למימר תורת תבואה וכלים היינו בחליפין מאי איכא למימר: **אלא לעולם**. ואינו נקנה בתבואה וכלים דקאמר בדלית בהו שוה פרוטה: **מסתרקא הנאתיהו**. מוזמנין ליהנות מהם: **לפדיון בני**. לחמש סלעים של פדיון הבכור דכתיב (מנכ"י י"ח) ופדיון מכן חדש תפדה בערפק כסף חמשת שקלים: **לא אמר כלום**. אפי' נתנו לכהן: **כל כמיניה**. כי אמר בחמש סלעים בתמיה: **דשו**. ואפי' הכי קתני רישא לא אמר כלום הואיל ולא נישומה לדידי שווי לי. אפי' שם אותו לעצמי ואקבלו בכף: **דנכרא רבה הוא**. ולא אזיל בגילוי הראש: **מקובי**. שם מקום: **ונתן לה דינר**. מיד מקודשת דקיבלה ליה לשם קידושין ע"מ שישלים תנאו: **הרישות בידו**. שאין קידושין חלון עד שתקבל את כולו ואת אמרת מקודשת: **במנה זו**. ודעתה אכוליה: **דינר רע**. לקמן מפרש: **כיצד דאמר במנה זו**. ונמצא חסר דינר אינה מקודשת והיינו דקאמר רצה אחד לחזור הרישות בידו: **מסתברא**. דפרושי מפרש: **השתא במנה סתם**. תנא ליה דיכולים לחזור כל זמן שלא קבלה את כולה: **במנה זו**. ונמצא חסר דהשתא לא קבלה כולה מיבעי' דמצי הדרא: **מונה והולך שאני**. ואע"ג דאמר במנה סתם פיון דחיותיה מונה והולך דעתה אכוליה אבל כי לא נתן לה אלא דינר וקבילתיה ודאי לשם קידושין קבילתיה ועל מנת שישלים: **דאשתפח ביני וזוי**. ולא הכירה בו מתחילה שהיה מעורב ביניהם: **תינו דינר של נחשת**. ואמאי מקודשת:

מנה

סיפא ללגוי רישא שלא תאמר רישא במנה זו אבל במנה סתם הוה קידושין תנא סיפא במנה זו מפלל דרישא במנה סתם ואפילו הכי לא הוה קידושין רב אשי אמר מונה והולך שאני דדעתה אכוליה האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה לא צריכא דיהביה ניהליה בלייא אי נמי דאשתפח ליה ביני וזוי האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחשת אמר רב נחמן אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכונ עליה אינה מקודשת

מנה אין כאן משכון אין באן. פי' ואינה מקודשת לפי שהאשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין היאך יקנה שאין המשכון תחת הכסף כיון שלא ישאר ביד האשה ודאי אי אמר לה התקדשי לי במשכון זה והמשכון יהיה שלך פשיטא דמקודשת וכמו כן אם אדם אומר לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה לא קנה המתנה במשיכת המשכון ואין לחלק בין מתנה לקידושין ורבינו חיים פה בשם ר"ת אומר שאם אמר אדם לחבירו אתן לך מנה במתנה והיךך משכון עליו ואל תחזיר לי המשכון עד שאאתן לך המתנה דאו דאי יכול לעבב המשכון עד שימתן לו המתנה והימיה מהא דאמר בהשוכר את האומנין (ב"מ דף ט"ז ע"ב) גבי השוכר את הפועלים להעלות פשתן וכן דבר שהוא אבוד מקום שאין שם אדם וחזרו ביה שוכר עליהן או מטען וקאמרינן עד כמה שוכר עליהן א"ר נחמן עד כדי שכון איתיביה רבא לרב נחמן עד ארבעים וחמשים וזו התם בשבטא חבילה בידו פירוש שבאנו כלי אומנות של פועל ליד בעל הבית והשתא כי באת חבילה בידו מאי הוי הא מנה אין כאן משכון אין כאן ו"ל דלא דמי דהתם גרמו לו הפסד ועוד שאין החבילה בתורת משכון אלא קנייה לו לשכור פועליו וכשרגילין לעשות שידוכין צריך ליתנה בדרך יפה שיאמר הרי אני מקנה לך כך וכך בגוף החפץ דאם אמר אם אהזור בי אתן לך כך וכך והא לך משכון מנה אין כאן משכון אין כאן ושמוא בשדוכין לא אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן כיון שפשעאחד מתן חזון בו השני מתבייש בדרך:

מנה אין באן. הלכך משכון אינו שנה (באן) כלום שאין המשכון מתנה: **במשכון דאחרים**. שהיה בידו וקדשה בחוב שיש לו עליו הלכך מקודשת שהמשכון עצמו קני לה: **בפריטי**. על מנת לקבל פרוטות של חושתי: **נסבא**. חתיכה של כסף: **פריטי אין באן**. שהתנו עליה הלכך נסבא שהוא משכון אין באן להיות במקומו לקנות שאם נתנו הפרוטות היתה קנייה להם דעבר בעניי נקנה בכסף: **נמלתי וזרקתי לים**. בפניו לומר איני רוצה: **הא שדיתניהו קמיה**. במקום שאינו אבוד הו קידושין בהמתנה: **מדיאיתייבא ביה**. לשלומי גמרה וקדשה נפשה ולפי שהוא שלה ורקתו לנסות את זה אם הוא רגון: **אינה מקודשת**. ואינו דומה לתן מנה לפלוני ואיקדש לך דהתם אידי קאמרה ליה מעיקרא אבל כאן משטה היא בו כלומר תן מעותיך לאחרים: **להודיעך בך דרישא** דאף על גב דאביה הוא לא גמרה וקדשה נפשה: **ב"ח דסיפא**. דאמר מקודשת דאע"ג דלא קרוב שלה הוא: **סמכה עליה**. דעביד שליחותיה וכי מקבל להו הנה שלוחה ומקדשה: **ואם היה סלע שלה מקודשת**. שחצרו של אדם קונה והרי הוא כמו שמקבלת: **ר"ן אהריה**. לנשוכה: חומרי

מנה אין באן משכון אין באן איתביה רבא לרב נחמן קידשה במשכון מקודשת התם במשכון דאחרים ודרבי יצחק דאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שגאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון בני רב הונא בר אבין זבון ההיא אמתא בפריטי לא הו בהדיהו אותיבי נסבא עליה לסוף אייךר אמתא אתו לקמיה דרבי אמי אמר להו פריטי אין באן נסבא אין באן ת"ה התקדשי לי במנה נמלתי וזרקתי לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת הא שדיתניהו קמיה הו קידושין הא קאמרה ליה שקיל לא בעינא לא מיבעיא קא אמר לא מיבעיא שדיתניהו קמיה דלא הו קידושין אבל ורקתו לים או לאור אימא כיון דמתייבא בהו קדישי קדיש נפשה והא דקא עבדא הכי סברא איבדקיה להאי גברא אי רתתנא הוא או לא קמ"ל

תנו רבנן התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביד אינה מקודשת על מנת שיקבלום לי מקודשת תנא אבא להודיעך בך דרישא תנא אביד להודיעך בך דסיפא התקדשי לי במנה תנם לפלוני אינה מקודשת על מנת שיקבלום לי מקודשת וצריכא דאי אשמעינן אבא ואביד התם הוא דכי אמרה על מנת שיקבלום לי הו קידושין דסמכה דעתה עלייהו סברא עבדו לי שליחותאי אבל פלוני לא ואי אשמעינן פלוני הכא הוא דכי אמרה תנם לפלוני לא הו קידוש דלא מקרא דעתה לגביה למיתבה ליה במתנה אבל אבא ואביד דמקרא דעתה לגבייהו אימא במתנה והביתיה ניהליהו צריכא ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו התקדשי לי בכסף תנהו לכלב אינה מקודשת ואם היה פלב שלה מקודשת בעי רב מרי פלב רץ אהריה מהו בהוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה גמרה ומקניא ליה נפשה או דלמא מצוי אמרה ליה מדאורייתא חיובי מהיבת לאצולן תיקו התקדשי לי בכסף תנהו לעני אינה מקודשת אפילו עני הפסוד עליה מאי מעמא אמרה ליה כי היכי דמתייבא ביה אנא הכי מחייבת ביה אתה ההוא גברא דתוה קא מובין חומרי

וקרקעות וכן צריך לפרש בפ' השולח (גיטין דף ט"ו ע"ב) בהדיא דאמר המלוה על המשכון אינו משמט ומפרש התם משום דקני ליה כרבי יצחק ורבי יצחק הוי שלא בשעת הלואה והמלוה משמע בשעת הלואה כדמשמע סוף פרק האומנין (ב"מ פ"א ע"ב) אלא הי' התם כיון דקני ליה שלא בשעת הלואה לגמרי סברא הוא דיקנה הוא בשעת הלואה שלא ישמט דחשיב של אחיך בדרך ודרשינן בספרי (פ' ואלו) את אחיך תשמט דרך ולא של אחיך בדרך וכן יש לפרש פרק כל שעה (פסחים דף ט"ז ע"ב) בהדיא דישאל אלך את העובד בוכבים על המצו אחר הפסח עובר לרבי מאיר ומפרש התם משום דקנה ליה כר' יצחק וכיון דקני ליה כרבי יצחק שלא בשעת הלואה בשעת הלואה קני ליה נמי לענין דקרינן ליה שלף אי אתה רואה: **מנין** לבעל חוב שקונה משכון. פי' בוקט' בשאר דוכמי להתחייב באונסין וקשה דהא ר"מ ור' הודה פליגי במלוה על המשכון אי הוי שומר שקר אי שומר חנם אבל שואל לא הוי ואוקי גמרא ר"מ כר' יצחק משמע דר' יצחק לא אמר להתחייב באונסין לכך נראה לי שקנה את המשכון להתחייב בגניבה ואבידה:

צדקה מנין. וא"ת איבא צדקה ממה שחזיר לו לשכב עליו ו"ל דייק מדתניב (בבב"ס כ"ד) ושכב בשלמתו וברבך ואי לא הוי קונה ליה א"כ כשמברכו העני הוי ליה רביה דברים ויש מפרשים דלא מיקרי צדקה אלא הנותן משלו כמו צדק משלך ותן לו (ב"ב פ"ה):

תנם לאבא או לאביד אינה מקודשת. ואם תאמר הא אמרינן לעיל (דף ע"א) תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת ויש לומר דלא דמי דהתם שהתחילה היא בדרך איבא למימר דעתה להתקדש אבל הקא שהוא אמר לה תחילה התקדשי לי והיא משיבה תנם למי שתצדא איבא למימר דאין דעתה להתקדש אלא היא משטה בו ואינה חוששת: **תנם** לפלוני אינה מקודשת. וא"ת אמאי קתני לעיל בברייתא אביד לאבא ולפלוני סגיא ואיבא למיעבד כל דמי אריכותא ושמוא יש לומר דאין לחוש לכך כיון דלא תנא אביד בברייתא לחודיה אי נמי ו"ל דלכהי תנא אביד ופלוני משום דס"ד דליהו מקודשת טפי כשאמרה תנם לפלוני מכשאמרה תנם לאביד דסמכה דעתה טפי כשיחא ביד פלוני: **אם** היה סלע שלה מקודשת. פי' בוקט'ס דצדקה קונה לה ולא נהירא דאם פן מאי בעי סלע של שניהם מהו פשיטא דאינה קונה כיון דהוא חצר של שניהם כדאמרינן פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף ט"ז ע"ב) אמר רבי יצאי חצר של שני שותפין קונין זה מזה ומוקי לה במויד בתוך קופתו של לוקח אבל במויד על הקרקע לא ונראה לפרש דהקא השעם אין תלוי בקנין חצרה אלא כשהסלע שלה סמכה דעתה ובשאינו שלה לא סמכה דעתה ובעי כשהסלע של שניהם אי סמכה דעתה או לא:

קטו קידושין דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה" – עוז והדר" (ליום תמישי)

רק באופן זה, כשאמרה 'תנם לפלוני' ולא הוסיפה 'על מנת שיקבלם לי', לא הווי קידושין, משום דלא מקריבא דעתה לגבייה למיתבחה ליה במתנה – שאין דעתה קרובה אליו לתת לו את המנה במתנה, ולכן אין לומר אלא שהיא משטה בו, אבל 'אבא ואבדי', דמקריבא דעתה לגבייהו – שדעתה קרובה אליהם, אימא במתנה – יתביתיה ניתלייהו – היינו אומרים שכוונתה שיתן להם את המנה במתנה ובכך היא תתקדש. מסכמת הגמרא: אריבא.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, אמר לאשה 'התקדשי לי במנה', ואמרה לו 'תנם על גבי סלע', אינה מקודשת, משום שלא זכתה במנה. ואם היה הסלע שלה, מקודשת, כיון שחצרו של אדם קונה לו, וכשהניח את המנה על גבי הסלע, קנתה את המנה. הגמרא מביאה ספק בענין זה: בעי רב ביבי, אם אמרה לו לתת את המנה על גבי סלע של שניהם, מהו. מסיקה הגמרא: תיקו – ספק זה לא נפשוט.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי בככר לחם', ואמרה לו 'תנהו לי לבל', אינה מקודשת. ואם היה הכלב שלה, מקודשת, שהרי היא מרויחה ממון מהדתינה. הגמרא מביאה ספק בענין זה: בעי רב מרי, אם הכלב היה רץ אחריה לנושכה, ובנתינת הככר היא מצילה את עצמה ממנו, מהו, האם נאמר שבהווי הנאה דקא מצילה נפש מיניה – שבהנאה זו שהיא ניצלת מהכלב, נמרה בדעתה ומקניא ליה נפש – ומקנה לו את עצמה, או דלמא מצוי אמרה ליה – היא יכולה לומר לו, מדאורייתא חייבתי לך מצולן – אתה מחויב להצילני, ולא התרציתי להתקדש. מסיקה הגמרא: תיקו – ספק זה לא נפשוט.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי בככר', ואמרה לו 'תנהו לעני', אינה מקודשת, אפילו הוא עני הסמוך עליה. מבאר הגמרא: מאי טעמא, מפני שאמרה ליה – שהרי היא כאומרת למקדש, פי' חייב דמתיבנא ביה אבא חייבתי ביה את – כשם שאני מחויבת להאכילו, כך אתה מחויב בכך, ולא התכוונה להתקדש.

הגמרא מביאה מעשים לגבי אומדן דעת האשה בדבריה למקדש: תהוה נברא דתהוה קא מניין – מעשה באדם שהיה מוכר

– לא הוצרכה הברייתא לומר שאם שריתיהו קמיה – זרקה לפניו דלא הווי קידושין, אבל אם זרקתו לים או לאור אימא – היינו אומרים שפיון דמיתייבא בהו – כיון שאם לא תתקדש לו היא חייבת לשלם את נוקו, על כן קדושי קדיש נפשה – התכוונה להתקדש, והיא דקא עברא חיי – ומה שזרקה את המנה לים, סברא איבדקיה להאי נברא אי רתחנא הוא או לא – סברה לברוק אותו בכך האם הוא כססן או לא, קא טשטמו לן שאפילו באופן שמתחייבת בנוק, הוריקה מורה שאין דעתה להתקדש.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, אמר לאשה 'התקדשי לי במנה', ואמרה לו 'תנם לאבא שלי ולאבדי' – או לאבדי, אינה מקודשת, מפני שהיא משטה בו ואומרת תן מעותיך לאחרים. שאינו רוצה להתקדש לך. אבל אם אמרה, 'תנם לאבוי או לאבדי על מנת שיקבלום לי', מקודשת, מפני שכוונתה שהם יהיו שליחים לקבל עבורה את הקידושין. הגמרא מבאר מדוע נאמר בברייתא גם 'אבא' וגם 'אבדי': תנא – שנה התנא 'אבא' להודיעך בך דרישא, שאף שאמרה שיתנם לאבדי, מכל מקום אינה חפצה להתקדש. ותנא – ושנה התנא 'אבדי' להודיעך בך דסיפא, שאף שאמרה שיתנם לאבוי שלו, שאינו קרוב שלה, כיון שאמרה 'על מנת שיקבלם לי' התכוונה שיהיה שליחה ויקבל עבורה.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי במנה', ואמרה לו 'תנם לפלוני', אינה מקודשת, מפני שהיא משטה בו ואומרת תן מעותיך לאחרים, שאינו רוצה להתקדש לך. אבל אם אמרה, 'תנם לפלוני על מנת שיקבלום לי', מקודשת, מפני שכוונתה שהפלוני יהיה שליח עבורה לקבל את הקידושין. הגמרא מבאר מדוע הוצרכה הברייתא לומר דינים אלו גם באבא ואבדי וגם בפלוני אחר: וצריבא, דאי אשמעין – שאם היתה הברייתא משמיעה לנו רק 'אבא ואבדי', היינו אומרים, תתם הוא דכי אמרה – רק באופן זה, כשהוסיפה 'על מנת שיקבלום לי', הווי קידושין, משום דממכה דעתה עיליהו – שהיא סומכת את דעתה עליהם, סברה עקרין לי שליחותא – ואומרת בליבה שיעשו שליחותה ויקבלו עבורה את הקידושין. אבל 'פלוני' שהוא אדם זר, היינו אומרים שהיא לא סומכת דעתה שיהיה שליח עבורה, ואינה מקודשת. ואי אשמעין – ואם היתה הברייתא משמיעה לנו רק 'פלוני', היינו אומרים, תתם הוא דכי אמרה –

והטעם, כיון שמתנה אין פאה, שהרי לא נתן לה את המנה, לפיכך משבון אין פאה, שאינו מועיל לקדשה בו במקום המנה, שהרי אינו ניתן לה במתנה.

הגמרא מקשה על דין זה: אייתביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, קידשה במשבון, מקודשת. ומבואר שאשה מתקדשת במשכון. מתרצת הגמרא: התם – בברייתא מדובר שמקדשה במשבון דאחרים שהיו חייבים לו ממון, והניחו לו משכון על החוב, והוא מקדשה בחוב שיש על המשכון, והיא מקודשת מפני שהמשכון עצמו קנוי לה. ובדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, מנין לבעל חוב שקונה משבון שמקבל על הלוואתו, שפאה על אדם שקיבל משכון על הלוואתו (דברים כד יג) הדין תשיב לו את העובט וגו' ולך תהיה צדקה, הרי שהשבת המשכון נחשבת צדקה, ואם בעל חוב אינו קונה את המשכון, צדקה מנין – מדוע נחשבת ההשבה לצדקה, מנין למדנו לבעל חוב שקונה משבון, ולכן יכול לקדש בו אשה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: בעי רב הונא בר אבין וזון תהיא אמתא בפרימי – קנו שפחה בפרוטות נחושת, אולם לא הווי בתייהו – לא היה בידם לתת למוכר פרוטות, ולכן אותיבי נכסא עליה – נתנו לו חתיכה של כסף כמשכון. לסוף אייקר אמתא – לאחר מכן נתייקר מחיר השפחה, והסתפקו האם היא שלהם וברשותם התייקרה, או שעדיין לא קנו אותה ועליהם להוסיף דמים למוכר. אתו לקמיה – באו לפני דרבי אמי לשואלו, אמר להו רבי אמי, פרימי אין פאה, שהרי לא נתתם אותו למוכר, ולכן נכסא אין פאה, שאין חתיכת הכסף שנתתם מועילה לקנות בה, שהרי לא ניתנה למוכר במתנה.

הגמרא מביאה ברייתות בענין אשה שלא רצתה לקבל את מעות הקידושין: תנו רבנן, אמר לאשה 'התקדשי לי במנה' ונתנו לה, ונמלתה את המנה וזרקתו בפני המקדש לים או לאור – לאש, או לכל דבר האבד, אינה מקודשת, שהרי היא כאומרת שאינה רוצה להתקדש. מדייקת הגמרא: מדברי הברייתא משמע שרק אם זרקה את המנה למקום האבד אינה מקודשת, אבל הא שריתיהו קמיה – אם זרקה לפניו במקום שאינו אבד, הווי קידושין. ושואלת הגמרא: הא קאמרה ליה שקיל לא בעינא – הלא כשזרקה לפניו היא כאומרת לו, קח את המנה, ואיני רוצה בקידושין. משיבה הגמרא: התנא בדרך 'לא מיבעיא קא אמר, לא מיבעיא

הוּמְרֵי פְתֻקְיָתָא – טבעות דקות מזכוכית שמסודרות על חוט כעין שרשרת. אֶתְאִי הֵיִיא אִיתְתָּא – באה אשה אחת, אֶמְרָה לִיהּ, חָב לִי חַד שׁוּבְרָא – תן לי שרשרת של טבעות. אֶמְרַ לָּהּ – שאל אותה. אִי יְהִיבָנָא לִידָּךְ מִקְדֻשְׁתָּ לִי – אם אתן לך שרשרת זו בלא תשלום, האם תתקדשי לי בה. אֶמְרָה לִיהּ, הֵבָה מִיְהָבָה – נתון תתן. אֶמְרַ רַב הֵמָּא, כָּל שאמרה בלשון 'הֵבָה מִיְהָבָה', לֹא יְהִיבָנָא לִי, לאו בְּלוּם הוּא, שאין כוונתה להתקדש לו.

מעשה נוסף: הֵהוּא נִבְרָא דִּתְהוּ קָא שְׁתֵּי חֲמָרָא בְּחִנּוּתָא – מעשה באדם שהיה שותה מין בחנות, אֶתְאִי הֵיִיא אִיתְתָּא, אֶמְרָה לִיהּ, חָב לִי חַד כְּסָא – תן לי כוס אחת. אֶמְרַ לָּהּ – שאל אותה, אִי יְהִיבָנָא לִידָּךְ מִקְדֻשְׁתָּ לִי – אם אתן לך כוס מין, האם תתקדשי לי בה. אֶמְרָה לִיהּ, אֶשְׁקִינִי אֶשְׁקִינִי – השקה תשקיני. אֶמְרַ רַב הֵמָּא, כָּל שאמרה בלשון 'אֶשְׁקִינִי אֶשְׁקִינִי', לֹא יְהִיבָנָא לִי, לאו כוונתה להתקדש לו.

מעשה נוסף: הֵהוּא נִבְרָא דִּתְהוּ קָא שְׁדֵי תַמְרֵי מְדֻקְלָא – מעשה באדם שהיה משליך תמרים מן הדקל, אֶתְאִי הֵיִיא אִיתְתָּא, אֶמְרָה לִיהּ, שְׁדֵי לִי תַרְתֵּי – השלך לי שתי תמרים. אֶמְרַ לָּהּ – שאל אותה, אִי שְׁדֵינָא לִידָּךְ מִקְדֻשְׁתָּ לִי – אם אשליך לך, האם תתקדשי לי. אֶמְרָה לִיהּ, שְׁדֵי מִיְשְׁדָּא – זרוק תזרוק. אֶמְרַ רַב יְבִידֵי, כָּל שאמרה בלשון 'שְׁדֵי מִיְשְׁדָּא', לֹא יְהִיבָנָא לִי, לאו כוונתה להתקדש לו.

אִיבְעִינָא לָּהּ, במעשים האמורים למעלה, אם לא כפלה את לשונה, אלא אמרה רק 'חָב' – תן, 'אֶשְׁקִי' – מעשה, ו'שְׁדֵי' – השלך, מהו. אֶמְרַ רַבִּינָא, מְקוּדֻשְׁתָּ רַב כְּסָא פִּרְקָתָא אֶמְרַ, תֵּנָא דְמִלְכָּא – הריני נשבע בכתר המלך שאִינָּה מְקוּדֻשְׁתָּ. וְהִלְכְתָּא, אִינָּה מְקוּדֻשְׁתָּ.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה בסוגיות קודמות: וְהִלְכְתָּא כַרְבָּה הַסּוּבֵר (לעיל ז): שְׁרִירָא – בגדי משי, וכן שאר חפצים, לֹא צְרִיכֵי שׁוּמְרָא קודם הקידושין, והאשה מקודשת גם כאשר אין דמיהם ידועים, ולא כרב יוסף הסובר שבלי שומא אינה מקודשת. וְהִלְכְתָּא בְּרַבִּי אֱלֵעָזָר, שאמר לעיל (ח). שאם אמר לאשה התקדשי לי במננה ונתן לה דינר בלבד, מקודשת בדינר זה, ועליו להשלים את השאר. וְהִלְכְתָּא בְּרַבִּי אֶמְרַ רַב נְחֻמָּה, שאמר לעיל (ח): שאם קידש אשה במננה ולא נתנו לה אלא נתן לה

משכון עליו, אינה מקודשת, לפי שכיון שאין כאן מנה אין כאן גם משכון. שנינו במשנה (לעיל ב). שאשה מתקדשת בשטר, הגמרא מביאה ברייתא על דרך הקנין בשטר: תֵּנּוּ רַבְּנָן, בְּשֵׁטֶר, בִּיצֵרֵי הוּא אוֹפֵן הַקִּדּוּשִׁין בּו. מבארת הברייתא, אדם שיש לו בת שעדיין לא בגרה והיא ברשותו לקדשה, וְכַתֵּב לֹא הִבֵּעַ עַל הַנֵּייר אוּ עַל הַחֶרֶס, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בּו – בנייר או בחרס שְׁנֵיה פְּרוּזָה, פְּתֻדָּה מְקוּדֻשְׁתָּ לִי 'פְּתֻדָּה מְאֻרְסֶת לִי' 'פְּתֻדָּה לִי לֹאִינְתוּ – לאשה', ומסר לו את הנייר או החרס, הָרִי זֶה מְקוּדֻשְׁתָּ.

מבואר בברייתא שאת השטר כותב הבעל שהוא הקונה, לאב שהוא המקנה את הבת. מקשה הגמרא: מִתְקַרְף לָּהּ רַבִּי וִירָא בַר מִמֶּל, הָא לֹא דְמִי הָאִי שְׁטָרָא לְשֵׁטֶר זְבִינִי – הלא אינו דומה שטר זה לשטר מכירה, הֵתֵם – בשטר מכירה המוכר בּוֹתֵב לֹא קוֹנֵה 'שְׁדֵי מְבֻרְהָ לָּךְ', ואילו הֵבָא – בקידושין, הִפְעֵל שֶׁהוּא הַקּוֹנֵה בּוֹתֵב 'פְּתֻדָּה מְקוּדֻשְׁתָּ לִי', ומנין לנו שבשטר קידושין הקונה בּוֹתֵב לֹא הַמוּכָר. מתרצת הגמרא: אֶמְרַ רַבִּיא, הֵתֵם – בשטר מכירה אנו למדים שהמוכר כּוֹתֵבו, מְעַנְיָנָא דְקָרָא – מעניינו של הפסוק האמור בו, וְהֵבָא – ובשטר קידושין אנו למדים שהבעל כּוֹתֵבו, מְעַנְיָנָא דְקָרָא – מעניינו של הפסוק האמור בו. ומבארת הגמרא: הֵתֵם – במכירה פְּתִיב (ויקרא כה כה) 'וּמְכַר מֵאֲחֻזְתּוֹ', הָרִי שְׂכָמוֹכָּר תֵּלֵחַ רְחֻמָּנָא אֵת הַמְכִירָה, ולכן הוא כּוֹתֵב אֵת הַשֵּׁטֶר, אבל הֵבָא – בקידושין פְּתִיב (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה', הָרִי שֶׁבְּעַל תֵּלֵחַ רְחֻמָּנָא אֵת הַקִּדּוּשִׁין, ולכן הוא כּוֹתֵב אֵת הַשֵּׁטֶר.

שואלת הגמרא: הֵתֵם נְמִי – גם במכירה פְּתִיב (ירמיה לב מד) 'שְׁדוֹת בְּכַסְף וְקִנְיֹה, ונמצא שהמכירה נאמרת על שם הקונה. משיבה הגמרא: קָרִי בִּיה – יש לקרוא את הפסוק כאילו נאמר 'קִנְיֹה', כלומר שאין הפסוק מדבר על הקונה, אלא על המוכר.

שואלת הגמרא: מַאי מְעַמָּא קָרִית בִּיה – שאמרת שיש לקרוא 'קִנְיֹה', מְשׁוּם דְבִתְנִיב 'וּמְכַר מֵאֲחֻזְתּוֹ' שהמכירה תלויה במוכר, אם כן, הֵבִי נְמִי – גם בקידושין תוכל לשנות את קריאת הפסוק 'כִּי יִקַּח וְקָרִי בִּיה' ותקרא את הפסוק כאילו כּוֹתֵבו בּו 'כִּי יִקַּח', כלומר שהאב נותן את בתו למקדש, מְשׁוּם דְבִתְנִיב (דברים כב טז) 'אֵת

בְּתִי נְתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה, ומבואר שהאב הוא המוסר את בתו. הגמרא מביאה ביאור אחר: אֵלָּא אֶמְרַ רַבִּיא, דינים אלו בכתיבת שטרות, הִלְכְתָּא נִיבְהוּ – הלכות שנאמרו למשה מסיני הם, וְאֶסְמְכִינְהוּ רַבְּנָן אֶתְרָא' – הסמיכום חכמים ורמזום בפסוקי התורה.

ביאור נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא, שאכן כתיבת השטר תלויה במי שהתורה תלתה בו את הקנין, ושטר מכירה נכתב על ידי המוכר שנאמר 'וּמְכַר מֵאֲחֻזְתּוֹ', ומה שקשה שנאמר גם 'שְׁדוֹת בְּכַסְף וְקִנְיֹה', הֵתֵם נְמִי – גם שם פְּתִיב (ירמיה לב יא) 'וְאִקַּח אֵת כְּסַפְּךָ מִקְּנָה', והכוונה שם שירמיה כּוֹתֵב 'זֵאתֵן אֵת כְּסַפְּךָ מִקְּנָה', שירמיה הקונה נתן את השטר לחנמאל המוכר, אבל בקידושין נאמר 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה', שהלקיחה תלויה בבעל, ולכן הוא כּוֹתֵב אֵת שֵׁטֶר הַקִּדּוּשִׁין.

הגמרא מביאה את דיני קבלת השטר: וְאֶמְרַ רַבִּיא אֶמְרַ רַב נְחֻמָּה, פְּתִיב לֹא הִבֵּעַ לְאִבֵי הַבֵּת, עַל הַנֵּייר אוּ עַל הַחֶרֶס, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בּו שְׁנֵיה פְּרוּזָה, פְּתֻדָּה מְקוּדֻשְׁתָּ לִי 'פְּתֻדָּה מְאֻרְסֶת לִי' 'פְּתֻדָּה לִי לֹאִינְתוּ – לאשה', בִּין אֵם קִבְּלַת הַשֵּׁטֶר הִיתָה עַל יְדֵי אֲבִיהָ וּבִין אֵם הִיתָה עַל יְדֵי עַצְמָהּ, מְקוּדֻשְׁתָּ, ובלבד שקבלתה היתה מְדַעְתָּהּ של האב, והוא שְׁלֵא בְּגֵרָה עֵדִינָּה, שאם בגרה אינה צריכה את דעתו, וכן אין קבלתו מועילה ללא דעתו. פְּתִיב לָּהּ הִבֵּעַ לְאִשָּׁה, עַל הַנֵּייר אוּ עַל הַחֶרֶס אֵף עַל פִּי שְׂאִין בּו שְׁנֵיה פְּרוּזָה, 'הָרִי אֵת מְקוּדֻשְׁתָּ לִי' 'הָרִי אֵת לִי לֹאִינְתוּ – לאשה', הָרִי אֵת מְאֻרְסֶת לִי, מְקוּדֻשְׁתָּ, בִּין אֵם קִבְּלַת הַשֵּׁטֶר הִיתָה עַל יְדֵי אֲבִיהָ וּבִין אֵם הִיתָה עַל יְדֵי עַצְמָהּ, ובלבד שקבלת האב היתה מְדַעְתָּהּ שאמרה לו לקבל, וְהוּא שְׂכַבֵּר בְּגֵרָה וְאִינָּה בְּרִשׁוֹת הַאֵב, שאם היא עדיין ברשותו אינו צריך את דעתו, וכן אין קבלתו מועילה ללא דעתו.

הגמרא דנה על 'לשמה' בשטר זה: כְּעִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שְׁמַר אִירוּסִין שְׁבִתְכוּ הִבֵּעַ שְׁלֵא לְשִׁמְהָ שֶׁל הָאִשָּׁה אֵלָּא לְשֵׁם אִשָּׁה אַחֲרָת, ולכסוף קידש בו אשה זו, מהו, האם כיון שנאמר (דברים כד א) 'וְיִצְאָה וְגו' וְהִיתָה לְאִישׁ אַחֵר', הָיוֹת לִיצִיאוֹת מְקַשְׁיָן – מקישים קידושין לגירושין, מַה

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שבת קודש עמ'

תפיסת קידושין, ומכל מקום בְּכַסְף שנקנתה על ידו להיות שפחה מְאֻבְּלָתָה פְּתֻרָמָה, שהרי היא קנין כספו, וְלֹא תִישְׁיָן לְסִימְפּוֹן – שמה ימצא בה מום ויתבטל הקנין למפרע, ונמצאת עיב'ם אוכלת בתרומה, זו – אשת כהן, שְׁבִיבָתָה שעל ידי חופה מְאֻבְּלָתָה פְּתֻרָמָה אפילו

מדרבנו, שכן בנשואה הכל מודים שאוכלת ואין חוששים לסימפון, משום שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ויודע מה יש בו, והסכים, אִינּו דִּין שְׂכַסְפָּה שנתקדשה על ידו מְאֻבְּלָתָה פְּתֻרָמָה וְלֹא נִחוּשׁ לְסִימְפּוֹן – ולא נחושש ונאסור עליה את האכילה משום סימפון.

ומסיים רבי יהודה: אֲבָל מַה אֶעֱשֶׂה – אף על פי שאני דן בקל וחומר שאין לחוש לסימפון, אינה אוכלת מטעם אחר, שְׁהָרִי אֶמְרוּ תְּכַמִּים אִירוּסָה לְכוּן וְהִיא בֵּת יִשְׂרָאֵל אִינָּה אוֹכֵלַת בְּתֻרָמָה

הב' אשקי ושידי אינה מקודשת. וא"ת מי גרע מתן מעות לפלוני דמקודשת כ"ש כשאומרת תן לי וי"ל דשאני הכא דמעיקרא היתה שואלת שלא בתורת קידושין ומשום הכי איכא למימר כשאומרת הב אדעתא דמעיקרא קאמר: **כ"ל** אשקי אשקויי כו'. הנהך תלת עובדי איצטריך לאשמועינן דבשום דבר אין מועיל לא במידי דאכילה ושתיה ולא בשאר מילי

והלקחא

שיראי לא צריך שומא. וא"ת אמאי איצטריך לפסוק ברבא לגבי רב יוסף דהא בבבא בתרא (דף קמ"ג) פסקינן הלקחא ברבא בר משהו ענן ומחצה וי"מ דהיינו דוקא במילי דב"ב ולא הדיא דע"ב כבולי גמרא הלקחא ברבא כדמוכח פרק מי שאתו (י"טו דף ס"ג) גבי ההוא דאמר ליה לארסייה כ"ע דלו תלתא ונשקלו ריבעא כו' וקאמר ותסבא דרבה פרשב"ג והא קו"ל הלקחא ברבא ובהא קו"ל אין הלקח פרשב"ג משמע מדקאמר והא קו"ל הלקחא ברבא משמע דבבולי גמרא הלקחא כוונתיה ושמא יש לדחות דהתם יש ספרים דגרסי בהא קו"ל הלקחא ברבא דמשמע בהא דוקא ולא בבולי גמרא מיהו קשיא אמאי לא קאמר בהדיא הלקחא כוונתיה דרבה כדאמר הלקחא בר' אלעזר והלקחא ברבא אמר רב נחמן ואומר ר"ל דתא לאשמועינן דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא לפי ששומתן יודע קצת ואין רגילין לטעות בו כל כך אבל שאר דברים גגון אגבים טובות ומרגילות שיש שאינם טובות אלא מעט ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים צריכי שומא משום דלא סבכה דעתה ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבאי שאין בה אבן והוא דאמר לקמן בפרק שני (דף ס"ח) שהוסיף לה נופך משלו יש לומר ששמו אותו אי נמי ההוא נופך בעין שיראי שדיע שווי קצת והוא גברא דקדש באבנא דבהקלא ק"ל (למטו דף י"ב) והוא רב חסדא משער אי אית ביה שוה פרוטה אבנא דבהקלא לא תוי כשאר אבנים טובות אלא בעין אבני שיש כדאשבחנא פ"ה דטובה (דף ס"ג) בהורדוס דבניה לבהמ"ק באבני דשיאי ובהקלא ומרמא

הומרי. בוטייני"ש שעושין של בדיל וחרוין הרבה מןו בחוט אחד ועושין אותו כמין ענן ונושאין בצואריהו למכור ויש גורסין פתקיתא והו של זכוכית כמין טבעות דקים וקורין אותו פוריל"ש ובלשון רבותינו אושטנית: **ת"ר** שו"כא. מלא חוט הענן: מיקדשת ליה בלשון שאילה: **הב** אשקי ושידי. דלא כפלתיה

הומרי פתקיתא אתאי הויה איתתא אמרה ליה הב לי חד שו"כא אמר לה אי יהבינא לך מיקדשת לי אמרה ליה הבה מיהבה אמר רב חמא כל הבה מיהבה לאו כלום הוא ההוא גברא דהוה קא שתי חמרא כהנותא אתאי הויה איתתא אמרה ליה הב לי חד כסא אמר לה אי יהבינא לך מיקדשת לי אמרה ליה אשקויי אשקויי אמר רב חמא כל אשקויי אשקויי לאו כלום הוא ההוא גברא דהוה קא שדי תמרי מדקלא אתאי הויה איתתא א"ל שדי לי תרתי אמר לה אי שדינא לך מיקדשת לי אמרה ליה שדי מישדא אמר רב זביד כל שדי מישדא לאו כלום הוא איבעיא להו הב אשקי ושידי מהו אמר רבינא מקודשת רב סמא בר רקתא אמר תנא דמלכא אינה מקודשת והלקחא אינה מקודשת והלקחא שיראי לא צריכי שומא והלקחא בר"א והלקחא ברבא אמר רב נחמן: **ת"ר** בשטר ביצד כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתד מקודשת לי בתד מאורסת לי בתד לי לאיתנו הרי זו מקודשת

מתקוף לה ר' זירא בר ממל הא לא דמי האי שטרא לשטר וכיני התם מוכר פותב לו שדי מוכרה לך הכא בעל פותב בתד מקודשת לי אמר רבא התם מעניינא דקרא והכא מעניינא דקרא התם פתיב ומכר מאחוזתו מוכר תלה רחמנא הכא פתיב פי יקח כעל תלה רחמנא התם נמי פתיב שדות בכסף יקנו קרי ביה יקנו מאי טעמא קרית ביה יקנו משום דכתיב ומכר ה"נ קרי ביה פי יקח דכתיב את פתי נתתי לאיש הזה אמר רבא הלקחא ניהו ואסמיכניהו רבנן אקראי ואיבעית אימא התם נמי פתיב וקאח את ספר המקנה ואמר רבא אמר רב נחמן כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתד מקודשת לי בתד מאורסת לי בתד לי לאיתנו בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתה והוא שלא בגרה פתיב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי הרי את לי לאיתנו הרי את מאורסת לי מקודשת בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מדעתה והוא שבגרה: **בעי** ר' שמעון בן לקיש שטר ארוסין שכתבו שלא לשמה מהו היות ליציאות מקשינן מה

י"מ משום הכי איצטריך לפסוק ברבא לגבי רב יוסף משום דרב יוסף הביא לעיל (דף ס"ח) במה ראיות לדבריו עוד י"מ משה"ה לא קאמר הלקחא ברבא דלא תימא דהיינו רבה דאיכא דאמרי דבכל דהו לא צריכי שומא אבל אמר לה חמשין ושוני חמשין בעי שומא לפיכך פסק דבשום ענין לא בעי שומא לפי זה השעם יתיישב וכן לא איצטריך לפסוק ברבא אע"ג דבכל דבכתא קו"ל כוונתיה: **כתב** על הנייר ועל החרס. משמע דשטר פשר על החרס וכן משמע לקמן בפירקין (דף ט) דאמר כתב לו על הנייר ועל החרס שדי מוכרה לך שדי נתונה לך הרי זו מוכרה ונתונה וקשה דאמר בפ"ה דכתובות (דף ס"ג) האי מאן דבעי לאחויי תתימת ודיה בבי דינא לכתוב אחספא כו' וקאמר דוקא אחספא אבל אמגילתא לא דלמא משכח איניש דלא מעלי וכתבי עליה מאי דבעי ותנן הוציא עליו כתב ודו משמע אבל על חרס ליכא למיחש להכי דאפי' כתוב עליו לא יועיל ואומר ר"ת דהאיא דלקמן וזהיא דהכא אתיא בר' אלעזר דאמר (מניטין דף ס"ג) עדי מסירה פרתיה וזהיא דכתובות אתיא בר"מ דאמר (ס"ג) עדי תתימה פרתיה וזהיא דהכא לא אתיא בר' מאיר דכיון דבעין בשטר קדושין עדי תתימה פדמוכח לקמן בפרק שני (דף ס"ח) ועדים שעל גפי החרס לא חשיבי ואין מוכיח מתוכו כלום פתס דבר שיקול להודיין הוא ותנן בפ"ה דגישין (דף ס"ג) אלא כותבין לאו כן גייר מחוק ולא על דפתקרא משום שיקול להודיין ותבמים מכשירין ואמרו מאן חבמים ר' אלעזר ש"מ דלא מתייב דבר שיקול להודיין ונא"ג דאמר גבישין אלו סוף פרק שני (דף ס"ג) על הכשיר ר' אלעזר אלא בגיטין אבל בשטרות לא ה"מ בשטרות העומדות לראיה דבעין ראוי לעמוד גמיי רבים אבל זה שאינו עמוי אלא קשי בו אשה ולקנות בו שדה בעין גיטין הוה שעשוי לגרש בו את האשה לפי שעה ואע"פ שהשטר של קנן יכול להועיל לראיה כמו כן הגט יכול להועיל כדאמר בפ' הכותב (מסכת ס"ג) ובפ"ה דב"מ (דף ס"ג) וכו' ליקרעניה בעינא לאינוכבי ביה אלמא אע"פ שהיא צריכה לראיה עיקרו לא לך נעשה: **אף** על פי שאין בו שוה פרוטה. הכא ניקא דקצת הוא רבותא לפי דבשונה פרוטה היתה ראיה להתקדש בלא שטר אבל לקמן (דף ס"ג) גבי שדי מוכרה לך יש לתמוה מאי רבותא דאע"פ שאין בו שוה פרוטה והתם המוכר נתן השטר וכן לי בשוה פרוטה כמו באין בו שוה פרוטה וי"ל משום דכתב ביה נתניה אחריתי ספר המקנה ס"ד דליבעי שוה פרוטה משום דמוכר מקנה שדהו ללוקח קמ"ל דלא בעי **הא** לא דמי האי שטרא וכו'. ומגט לא היה יכול להתקשות דבצד דהו דמי שפיר וגט דמה גט הבעל פותב ביה: **והלקחא** ניהו. תימה פיון דהלקחא ניהו ל"ל קרא דווצאה היתה שהאשה נקנית בשטר וי"ל דשטר מוכר לחו"י הוה הלקחא ושטר קידושין נפקי מפי יקח דבעל פותבו ודמי למכר ואע"ג דקאמר הלקחא ניהו לשון רבים לאו אתרוניהו קאי ובהיא גוונא אשבחן פריש בגנות פותים (ס"ג) דקאמר הו קרא ותי הלקחא אף קשה דלקמן (דף ס"ג) גבי שדה קבעי מנין שבקנית בשטר ואייתיה קרא דכתיב וקאח את ספר המקנה ושמא י"ל דכיון דההוא קרא לא הוי אלא מדברי קבלה אין להקפיד בכך אי נמי יש לפרש הלקוח מדינה כלומר מנתג היה פך:

רש"י

יציאה בעינין לשמה. דכתיב (דברים כז) וכתב לה לשמה: הוייה דכסף לא בעינין שמהא לשמה. שמהא צורת הדינר טובעה לשמה: הדר פשמה. ויצאה והיתה שהרי עיקר שהשטר קונה באשה מכאן למנה: שלא מדעתה. קודם הכתיבה לא נמלך בה ואח"כ הודיעה וקבלתה ובגדולה קאי והוא הדין בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה: מה יציאה שלא

מדעתה. שהרי על כרחיה היא מתקשרת: דעת מקנה. היינו בעל שהקנה אותה בגט זה לעצמה ופוטרה ממנו ובעינין שיתכונן מדעתו דכתיב וכתב לה: אף כאן דעת מקנה. דהיינו האשה שקנית לבעל: מאי לאו שטר אירוסין ממש. גגון בתר מקודשת לי: שטר פסיקתא. התנאים שביניהם וממנו שפוסקין זה לזה: באמירה. בלא קנין שהקדושין הן גמר הדיבר דבהיא הנאה דקא מתקתני אהדי גמרי ומקני ובאותן התנאים קאמר שהעדים אין רשאין לכתוב עליהם שטר אלא מדעתם ודניחא להו שתהא כמולה על פה ולא כמולה בשטר: אמר קרא בעולת בעל. כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל: בעודה זו. בתמיה ובי איה מקובלת עליך שאתה מחזור ללמדה ממקום אחר: עד דמקניש. בכסף והדר בעיל ברכתיב כי יקח דהיינו כסף והדר ובעלה: א"כ. דהכי קאמר קרא דבעינין כסף וביאה ובלאו ביאה לא מקודשה: נערה מאורסה דבסקילה בוי. הלכך ע"כ כי יקח הוה קידושין לעצמן ובעלה הוה קידושין לעצמן בלא כסף ומשכחת סקילה בקידושי כסף בלא ביאה: בעולה היא. וסקילה בתולה כתיבא ומכיס כס כי יהיה נערה בתולה מאורסה לאיש וגו' ודרשין (מסות דף סח) בתולה ולא בעולה שהבעולה בחנק בשאר אשת איש: שלא כדרכה. דאיתקוש משכבות לחדדי דכתיב ויקח ס משכבי אשה שתי משכבות וקרינא בה כי יקח ובעלה ואפתי בתולה היא: א"ל אפי' ליכא לאוקמי הכי דאי בא עליה ארוס שלא בדרבה תו לא הויא בסקילה דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי גבי באו עליה עשרה שלא בדרבה ואמרו בולן בסקילה אלא באחר שאינו בעלה אבל בעלה עושה אותה בעולה בשלא בדרבה דילפינן לה מבעולת בעל בדרבנן: ועדיין היא בתולה. שבאו בולן עליה שלא בדרבה: תראשון בסקילה. לקמן לוי טעמא בשמעתין: משכחת לה. דבסקילה: שקודשה בשטר. והיא לא בעיא ביאה: דהואיל וגומר ומוציא גומר ומכנים.

הן הן הדברים הנקנים באמירה. תימה דבפרק שני דיני גזירות (מסות ט) תנן הפוסק מעות לחתנו ופשוט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה ולמה תשב ושאנה ויקרא חמיו לדון ביון דתן הן דברים הנקנין באמירה וי"ל שהתנן אינו רוצה לטרוח בב"ד ולמיסם בדינא ורשב"ם פ' דרוקא בשמתוך התנאים

עמדו וקדשו או נקנים באמירה ומדקדק מדקדקי עמדו ונהא דשני דיני גזירות מיירי בשלא קדשו מתוך הדברים ומ"מ מאחר שהסכימו על כך תשב עד שתלבין ראשה ומיהו אין ראיה מלשון עמדו דאורחיה דגמרא בהכי כמו קטנה שלא מינה (והגדילה) ועמדה ונשאת ביבמות פ' ב"ש (דף קט) ור"ת פ' דהא דאמר נקנים באמירה בנישואין ראשונים דוקא שהאב משיא את בתו ויש לו קרוב דעת גדול אצל חתנו אבל התם מיירי בשניים וכן היה אומר ר"ת אין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אחיה ואמה לא: עד

הוייה ליציאה מה יציאה בעינין דעת מקנה אף הוייה בעינין דעת מקנה מיתבי אין בולבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן מאי לאו שטרי אירוסין ונשואין ממש לא שטרי פסיקתא וכדרכ גידל אמר רב דאמר רב גידל אמר רב פמה אתה נותן לבנך כף וכף לבתך כף וכף עמדו וקדשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה: ובביאה: מנא לן אמר ר' אבהו א"ר יוחנן דאמר קרא בעולת בעל מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה א"ל ר' אבהו ואלו אמרי לה ר"ל לרבי יוחנן בעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה אי מהתם הוה אמניא עד דמקדש והדר בעיל קמ"ל מתקף לה ר' אבא בר מפל אם כן נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה אי דאקדיש והדר בעיל בעולה היא אי דאקדיש ולא בעיל לא כלום הוא אמרוה רבנן קמיה דאבי משכחת לה בגון שבא עליה ארוס שלא בדרבה א"ל אבי עד פאן לא פליגי רבי ורבנן אלא באחר אבל בעל דבר הכל אם בא עליה שלא בדרבה עשאה בעולה מאי היא דתניא באו עליה 'אנשים ועדיין היא בתולה בולן בסקילה רבי אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולן בחנק אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה בגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכנים ור' יוחנן האי ובעלה מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה זו נקנית בביאה ואין אמה העבריה נקנית בביאה ס"ד אמניא תיתי בק"ו מיכמה ומה יכמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה מה ליכמה שבין זקוקה ועומדת ס"ד אמניא הואיל וכתב אם אהרת יקח לו הקישה הכתוב לאהרת מה אהרת מיכמה בביאה אף אמה העבריה מיכמה בביאה קמ"ל ורבי האי סברא מנא ליה א"כ לכתוב רחמנא ובעל מאי ובעלה שמע מינה תרתי ולרבי דאמר בר אהינא אסברה לי כי יקח איש אשה ובעלה קידושין המסורין לביאה הוה קידושין קידושין שאין מסורין לביאה לא הוה קידושין מאי איכא למימר אם כן נכתוב קרא או בעלה מאי ובעלה שמע מינה בולוהו ורבי האי בעולת בעל מאי עביד ליה האי מיבעי ליה בעל עושה אותה בעולה שלא בדרבה ואין אחר עושה אותה בעולה שלא בדרבה ומי אית ליה לרבי האי סברא והתניא באו עליה 'אנשים ועדיין היא בתולה כולם בסקילה רבי אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולם בחנק אמר

בלא ביאה הלכך אם לאו דר' יוחנן הוה אמניא לגבי כסף עד דמקדש ובעיל אבל השתא דנפקא לן מבעולת בעל דבבעילה לחודה מיקדשה ע"כ כי יקח דילין קיהא קיהא באגמריה דבכסף לחודה מיקדשה דאי עד דמקדש ובעיל כסף מאי אהני? לאהרת. אשתו: א"כ. דלא אשמעינן אלא קידושי ביאה לכתוב ובעל מאי ובעלה זו ולא אמה העבריה: ולרבי דאמר. לקמן בפ' שני גבי מקדש אחת משתי אחיות סתם לא הוה קידושין והואיל ואין ראויין לביאה שאינו ידוע איזו אשתו ואיזו אחות אשתו שהיא בבת ואמר רבא בר אהינא אסברה לי חכם אחד ששמו בר אהינא לימדני טעם זה מן המורא כי יקח ובעלה קיהא כסף תראינה לבעלה הוא דתניא קיהא מנא ליה הא דרש"י ליה לכדרי ובעולת ביאה ולמעוטי אמה: א"כ. דלקידושי ביאה ולמעוטי אמה ותו לא: לוי מינה לכתוב או בעלה: מאי ובעלה. משמע דקאי נמי אקיהא למילף הך דבר אהינא: האי סברא. דאין אחר עושה אותה בעולה שלא בדרבה:

קידושין דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה" – עוז והדר" (ליום שישי) קיט

מועיל בלא ביאה. והטעם שבשטר פשוט לנו שמועיל לבדו, שהזואיל וְשטר גומר ומוציא אשה מבעלה, שמתגרשת בגט, גומר השטר ומכניס לבדו בלי ביאה.

הגמרא דנה מה לומר רבי יוחנן מ'ז'ובעלה'. שואלת הגמרא: ורבי יוחנן שלמד קידושי ביאה מ'ז'ובעולת בעל, האי ובעלה' מאי עביר ליה – מה הוא לומד ממנו. משיבה הגמרא: ההוא – פסוק זה מ'ז'בעל ליה – נצרך לומר שו – אשה לבעלה, נקנית בביאה, ואין אמה העברה נקנית לארונה בביאה. סלקא דעתך אמינא לומר תיתי – שיש ללמוד שאף אמה עבריה תקנה לארונה בביאה, כגל וחומר מבימה, ומה במה שאין נקנית ליבם בכסף, נקנית לו בביאה, זו – אמה עבריה, שנקנית בכסף, האם אינו דין שנקנית לו בביאה. פורכת הגמרא, מה ליבמה שכן היא וקוקה ועומרת ליבם מחמת קידושי אחיו המת, ואין ללמוד ממנה שאמה שניה זקוקה לארון תקנה בביאה. וכיון שהקל וחומר נדחה, חזרת השאלה מה לומר רבי יוחנן מ'ז'ובעלה'.

הגמרא מבארת בדרך אחרת מדוע צריך פסוק לומר שאמה עבריה אינה נקנית בביאה: סלקא דעתך אמינא לומר שהזואיל וְזכתב – באמה עבריה (שמות כא י) 'אם אחרת יקח לו, והכוונה שהארון יקח אותה לאשה, הקישה הכתוב את האמה לאחרת – לאשה, מה אחרת – אשה מ'ז'ביאה – נקנית לבעלה בביאה, אף אמה העברה מ'ז'ביאה – נקנית בביאה, קא משמע לן ובעלה' שרק אשה נקנית בביאה, ולא אמה עבריה.

הגמרא דנה מנין לומר רבי שאמה עבריה אינה נקנית בביאה. שואלת הגמרא: ורבי שלמד מ'ז'ובעלה' שאשה נקנית בביאה, האי סלקא מנא ליה – מנין הוא לומד שאמה עבריה אינה נקנית בביאה. משיבה הגמרא, אף רבי לומד זאת מהפסוק ובעלה, שאם פן, שהפסוק מלמד רק קידושי ביאה, לכתוב רחמנא ובעל, מאי – מדוע כתוב ובעלה', שמע מינה תיתי – שני דינים, מ'ז'ובעל' לומדים קידושי ביאה, ומ'ז'ובעלה' ממעטים שאמה עבריה אינה נקנית בביאה.

שואלת הגמרא: ולרבי דאמר שחכם ושמו פר אהינא אסברה ל – לימדני לדרוש מהפסוק כי יקח איש אשה ובעלה' שקידושין הפסוקין לביאה, כלומר שעל ידי הקידושין יכול המקדש לבוא על המתקדשת, הווי קידושין, וקידושין שאין מסורין לביאה, כגון שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע מי מהן קידש, שהוא אסור לבוא על אף אחת מהן, לא הווי קידושין, מאי איבא למיטר – מהיכן ילמד קידושי ביאה ושאמה עבריה אינה נקנית בביאה. משיבה הגמרא: אף רבא לומד דינים אלו מפסוק זה, שאם פן שהפסוק בל ללמד רק קידושי ביאה ולמעט שאמה עבריה אינה נקנית בביאה, נכתוב קרא או בעלה', מאי – ומדוע כתוב ובעלה', שמע מינה פולחו – את שלושת הדינים, מ'ז'ובעל' לומדים קידושי ביאה, מ'ז'ובעלה' ממעטים שאמה העבריה אינה נקנית בביאה, וממה שנאמר ובעלה' ולא או בעלה' לומדים שקידושי כסף האמורים בתחילת הפסוק המשך בעמוד קכ

בשטר וביאה. הגמרא מבררת את מקור קידושי ביאה: מנא לן – מנין לנו שאשה נקנית בביאה. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, דאמר קרא – (דברים כב כב) 'כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל, מלמד שהאיש נעשה לה בעל על ידי בעלה'.

הגמרא תמחה: אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבהו, ואמרי לה שאמר זאת ריש לקיש לרבי יוחנן, האם בעורה ואינה נאה ברייתא זו ששנה רבי, שהפסוק (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה ובעלה' מלמד שנקנית בביאה, ולמה הוצרכת ללמוד מפסוק אחר. משיבה הגמרא: אי מהתם – אם היינו לומדים מהפסוק ובעלה, הווי אמינא שאינה מקודשת עד דמקדש בכסף והדר בעל – ואחר כך יבעל, שהרי בתחילת הפסוק נאמר קנן כסף 'כי יקח איש אשה' ואחר כך נאמר ובעלה', קא משמע לן הפסוק השני ובעולת בעל, שמתקדשת בביאה בלבד.

הגמרא תמחה על ההווי אמינא שביאה ובסף אינם מועילים לבדם: מתקיף לה רבי אבהו בר מל, אם פן, שהיינו אמורים שספק לבדו אינו קונה, נערה המאורסה, דאמר רחמנא שאם זינתה עונשה בסקילה, היכי משפכת לה – איך תמצא מקרה כזה, שהרי אי דאקדיש והדר בעל – אם קידשה בכסף ובביאה, בעולה היא, ואין דינה בסקילה אלא בחנק, ואי דאקדיש רק בכסף ולא בעל – ולא בביאה, לאו כלום הוא, שעדיין אינה מקודשת. משיבה הגמרא: אמרוה רבנן קמיה דאביי – אמרו חכמים לפני אביי, משפכת לה – יתכן מקרה זה של נערה המאורסה, כגון שפא עליה הארוס שלא כדרךכה – שלא במקום ביאה, שיש כאן ביאה והיא מקודשת, ואף על פי כן עדיין היא בתולה.

דחה אביי את דבריהם: אמר להו אביי, עד כאן לא פליגי רבי ורבנן במחלוקתם שתובא בסמוך, אלא פאדם אחר שבא עליה שלא כדרךכה, ונחלקו האם היא נחשבת בעולה או לא. אבל בעל, דברי הכל שאם פא עליה שלא כדרךכה עשאיה בעולה, ולכן אין לומר כדבריהם, שהמקדש נערה בכסף ובא עליה שלא כדרךכה, נחשבת בעולה ואם זינתה עונשה בחנק, וחזרת השאלה איך יתכן שיהיה אמינא שקידושין אינם נעשים בכסף לבדו, הלא באופן זה אין נערה המאורסה שהיא בתולה חייבת סקילה.

הגמרא מביאה את מחלוקת רבי וחכמים: מאי היא מחלוקת זו של רבי וחכמים, דתניא, נערה המאורסה שפא עליה עשרה אנשים שלא כדרךכה, ועדיין היא בתולה, כולן בסקילה, שהרי כולם באו עליה כשהייתה בתולה. רבי אומר, אומר אני, רק הראשון בסקילה, שכשבא עליה היתה בתולה, וכולן בתוקף, כי אף שהראשון בא עליה שלא כדרךכה, היא נחשבת בעולה.

הגמרא חזרת ליישב למה הוצרכנו ללמוד מהפסוק ובעולת בעל שאין צורך לקדש בכסף וביאה יחד, הלא מנערה המאורסה מוכח שאף שנתקדשה יכולה להיות בתולה: אמר רב נחמן בר יצחק, משפכת לה – מצינו אופן שתהיה מקודשת ובתולה, כגון שקדשה בשטר, שוראי

יצאה – בגירושין בעין – הגט צריך להיכתב לשמה של האשה, שנאמר (שם) וכתב לה ספר ברית, ודורשים לה – לשמה, אף הווייה – בקידושין, בעין – השטר צריך להיכתב לשמה, או דלמא הווייה לתרתי מקשינן – מקישים קידושי שטר לקידושי כסף, מה הווייה דכסף – קידושי כסף, לא בעין – אין צורך שהמטבע יוטבע לשמה, אף הווייה דשטר – קידושי שטר, לא בעין – אין צורך שהשטר יכתב לשמה. כתר דבעל הדר פשמה – אחר שנסתפק, חזר ריש לקיש והכריע, הווייה הווייה ליצאה מקשינן – מקישים קידושין לגירושין ולא קידושי שטר לקידושי כסף, משום דאמר קרא (דברים כד ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, ומכאן למדנו (לעיל ה.) עיקרו של קנן שטר באשה שקונה כפי שמגרש, ולכן עדיף ללמוד מהיקש זה שצריך שהשטר יכתב לשמה:

הגמרא דנה על שטר קידושין שנכתב שלא מדעת האשה: איתמר, כתבו הבעל את שטר הקידושין לשמה ושלם מדעתה, שלא נמלך בה קודם הכתיבה, ואחר כך הסכימה להתקדש בו, רבא ורבינא אמרי, מקודשת, ורב פפא ורב שרביא אמרי, אינה מקודשת. אמר רב פפא, אימא מעמא דידהו ואימא מעמא דידו – אומר את טעמם של רבא ורבינא, ואומר גם את טעמי. אימא מעמא דידהו – אומר את טעמם, דכתבי (דברים כד א) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, מקיש הכתוב הווייה – קידושין ליצאה – לגירושין, מה יצאה – גירושין נעשים בשטר שנכתב לשמה ושלם מדעתה, שהרי מתגרשת על כרחיה, אף הווייה – קידושין נמי נעשים בשטר שנכתב לשמה ושלם מדעתה. ואימא מעמא דידו – ואומר את טעמי, שאני לומד מאותו פסוק ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, מקיש הכתוב הווייה – קידושין ליצאה – לגירושין, מה יצאה – בגירושין בעין – צריכים את דעת המקנה, שהוא הבעל, שנאמר (שם) וכתב לה, אף הווייה – בקידושין בעין – צריכים את דעת המקנה, שהיא האשה. הגמרא מקשה על הסוברים שבשטר קידושין אין צורך ברעת האשה: מיתיבי, שינוי במשנה (ב"ב סז): אין בותבין שטרי ארוסין ונשואין אלא מדעת שניתן – הבעל והאשה. מאי לאו – האם אין מדובר בשטרי ארוסין ונשואין ממש, ומבואר שצריך את דעת האשה. מתרצת הגמרא: לא, מדובר בשטרי פסיקתא – שטרי התנאים בהם כותבים הצדדים את ההתחייבויות שלהם זה לזה, וכדבר גדל אמר רב, דאמר רב גדל אמר רב, אדם שאמר לחבירו פמה אתה גותן לך, לך, וךך ממון, וחבירו אמר לו כמה אתה נותן לכתך, כך וךך ממון, ועמרו וקדשו האיש והאשה, קנו – התחייבו שלא נעשה קנין ממש שחן הן, הן הקנים פאמיה בלא קנין, שבהנאה שהם מתחננים זה עם זה גמרו ברעתם להתחייב בלא קנין, ובשטרות אלו אמרה המשנה שלא יכתבו אותם שלא מדעתם, שמא הם מעדיפים שיהיו כמלוה בעל פה, ולא כמלוה בשטר:

שינוי במשנה (לעיל ב.). האשה נקנית בכסף

על ידי עבודתה שייך לאביה, הואיל ועד הגיעה לבגרות היא ברשותו. ובהפירת נדריה – ואם נדרה יכול להפר את הנדר. ומקבל את גיטתה – אם רצה בעלה לאחר האירוסין לגרשה בעודה נערה. בקבלת הגט על ידי האב היא מגורשת אף שלא הגיע לידה. ואינו אוכל פירות בתייה – כגון אם נפלו לה בירושה נכסים מבית אבי אמה. אין אביה זכאי בפירות נכסים הללו והם שלה. וכאשר נישאת הבת, יתר עליו הפעל – זכות הבעל יתירה על זכות האב, שאוכל פירות בתייה – שהבעל זכאי בפירות נכסי אשתו, בנוסף לכל הדברים השנויים למעלה שהאב זכאי בבתו.

ומדייקת הגמרא: קתני ברישא ביהא – האב זכאי לקדש את בתו בכסף שטר וביאה, וקתני בספא שאם לאחר הקידושין הללו נישאת, יתר זכות הבעל וכו', ואם כן מוכח שגם לאחר הביאה שהיא בכלל הקידושין שהוזכרו עדיין אין הבעל אוכל פירות בחיה בבכחל נשואה עד שיעשה בה מעשה של נישואין, והרי שביאה אירוסין עושה ולא נישואין.

דוחה הגמרא: כי קתני בסוף המשנה נישאת, ומשמע שעד כה לא היתה נשואה, אשארא – על שאר דרכי הקדושין דהיינו קידושי כסף ושטר השנויים במשנה נאמר דין זה, אומנם בקידושי ביאה יש לומר שמיד נעשית נשואה.

מביאה הגמרא ראייה נוספת, אמר רבא, הוה שמיע שביאה עושה רק אירוסין: ששנינו בנדה (מד): קטנה בת שלש שנים ויום אחד, שמו נעשית ראויה לביאה, מתקדשת בביאה – אם מסרה אביה לביאה לשם קדושין הרי זו מקודשת.

ואם בא עליה נכס – קידשה אביה ובעודה בקטנותה מת בעלה בלא בנין וצריכה להתייבם לאחד מאחיו, אם בא עליה אחד מהם, קנאה – כיון שמזמן זה שביאתה ביאה התקיימה מצות היבום, ומעתה הרי היא כאשתו לכל דבר, ואם רוצה לגרשה אינה צריכה חליצה אלא גט ככל אשה.

והיינו עליה משום אשת איש – אם נתקדשה על ידי אביה, הרי היא כאשת איש לכל דבר וזו הבא עליה חייב מיתה.

ומממא את בעלה – כל הבא עליה כשהיא נדה נטמא כמותה להיות טמא שבעת ימים.

צריכה גט מהשני. אי נמי – דין נוסף התלוי בזה, לכהן גדול, שאסור להינשא לבעולה, דקא קני בתולה בביאה, שאם תחילת ביאה קונה, מותר לו לקדש בביאה, אבל אם סוף ביאה קונה אסור לו לקדש בביאה, משום שמשעת העראה ואילך היא כבר בעולה ואסורה לו. שואלת הגמרא: מאי – מהו הדין בזה. פושטת הגמרא: אמר אממר משמיה דרבא, כל הבעל דעתו על גמר ביאה, רק וא חל הקנין, ולכן אם הערה בה אחד וקבלה קידושין מאדם אחר, צריכה גט מהשני, וכן אסור לכהן גדול לקדש בביאה משום שבעת גמר הביאה היא כבר בעולה:

הגמרא בסוגיא שלפנינו דנה האם אפשר לעשות אירוסין ונישואין על ידי ביאה אחת: איבעיא להו, המקדש אשה על ידי ביאה ונתכוין שתהא גם לשם נישואין, האם אכן ביאה זו נישואין עושה – מיד היא ככל נשואה, לפי שביאה היא קנין המועיל גם לקידושין וגם לנישואין יש מקום לומר שיחולו שני הקניינים הללו על ידי ביאה אחת. או רק אירוסין עושה, שאין כח במעשה אחד לעשות שני קניינים, וצריכה עוד מעשה של הכנסה לחופה.

מביאה הגמרא נפקא מינה היוצא מספק זה: א. ליוזשה – האם כשמתה בעלה יורש את נכסיה. ב. וליטמא לה – היה בעלה כהן האם הוא נטמא לה במותה. ג. ולהפר נדריה – שבעל זכאי להפר נדרי עיניו נפש של אשתו ונדרים שבינו לבינה.

מבאר הגמרא: אי אמרת שהביאה גם נישואין עושה, בעלה יורשה, ומיטמא לה, ומיפר נדריה כדן כל אשה נשואה, ואי אמרת שביאה זו רק אירוסין היא עושה, אינו יורשה. ואינו מיטמא לה. ואינו מיפר נדריה – לבד, רק יחד עם אביה עד שתגיע לבגרות. מאי – מה היא ההלכה בנידון זה.

מביאה הגמרא ראייה לפשוט ספק זה: אמר אביי, הוה שמיע שביאה אירוסין עושה, ששנינו בכתובות (מו): הוה זבאי בבתו בקדושייה – יכול לקבל קידושין עבור בתו בימי קטנותה ונערוותה. ואם נעשו הקידושין בכתה, שייך הכסף לו. ואם נעשו בשטר, בקבלת השטר על ידי אביה נעשית מקודשת. ובביאה – ורשאי אביה למסרה בעל כרחו לביאה לשם קידושין. וזבאי האב גם במציאתה – במציאות שמצאה בתו. ובמעשה ירייה – וכן כל כסף שמתכרת

משיבה הגמרא: אמר רבי ירמיה, מודה רבי לענין תשלומי קנס של אונס ומפתה, שאם אינה ארוסה ואנסו או פיתו אותה שלא כדרכה, דכבוליהו משלמי, שלגבי זה אינה נחשבת בעולה, ובזה הוא סובר שבעל עושה אותה בעולה גם בביאה שלא כדרכה.

תמדה הגמרא: מאי שנא מקטלא – במה שונה קנס של אונס ומפתה שאם באו עליה שלא כדרכה, נחשבת בתולה, מנערה מאורסה שאם באו עליה שלא כדרכה, נחשבת בעולה. משיבה הגמרא: שאני התם, דאמר רבא (דברים כב כה) 'ומת האיש אשר שכב עמה לברו', ופסוק זה מיותר, שהרי כתוב (שם כו) 'ולנערה לא תעשה דבר' שהרי אנוסה היא, אלא בא ללמדנו שרק הראשון שבא עליה חייב סקילה.

שואלת הגמרא: ורבנן הסוברים שכולם בסקילה, האי לברו' מאי עברי ליה – מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: מיבעי ליה – פסוק זה נצרך להם לבריתא, נאמר בבא על אשת איש (דברים כב כב) 'ומתו גם שניהם', ודורשים מפסוק זה שאינם נהרגים עד שיהיו שוין באחד – שיהיו שניהם חייבים, שאם הוא גדול והיא קטנה אינו נהרג, דברי רבי אשיעיא [אשייה]. רבי יונה אומר, נאמר בנערה המאורסה (שם כה) 'ומת האיש אשר שכב עמה לברו', ולומדים מפסוק זה שהוא נענש לברו גם אם אינה בת עונשים.

הגמרא חוזרת לברר את דעת רבי יוחנן. שואלת הגמרא: ורבי יוחנן שלמד מבעולת בעל קידושי ביאה, האי סברא – סברא זו שבעל עושה אותה בעולה גם בביאה שלא כדרכה, מנא ליה – מנין לו. משיבה הגמרא: אף רבי יוחנן לומד דין זה מבעולת בעל, משום שאם כן, שהפסוק בא ללמד קידושי ביאה בלבד, נכתוב קרא בעולת איש, מאי – ומדוע כתוב בעולת בעל, אלא שמע מינה תרתי – שני דינים אלו, קידושי ביאה, ושבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה:

הגמרא מביאה ספק על קנין ביאה: איבעיא להו, תחילת ביאה – העראה, קונה לקידושין, או סוף ביאה – בעילה גמורה קונה. והנפקא מינה, כגון שהערה בה – שעשה בה העראה בלבד, ואחר כך פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר, שאם היא מקודשת בהעראה בלבד, אין קידושי השני תופסים, ואם רק סוף ביאה קונה,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שבת קודש עמ'

בולסם בסקילה, שכולם באו עליה כשהיתה בתולה. רבי אומר, אומר אני, רק הראשון בסקילה, שכשבה עליה היתה בתולה. ובולסם בנהק, כי אף שהראשון בא עליה שלא כדרכה, היא נחשבת לבעולה שהבא עליה חייב חנק. נמצא שדעת רבי שגם אדם אחר עושה אותה בעולה בביאה שלא כדרכה.

נצרך לו ללמד שבעל עושה אותה בעולה גם כשבה עליה שלא כדרכה, ואין אדם אחר עושה אותה בעולה אם בא עליה שלא כדרכה. תמדה הגמרא: ומי אית ליה לרבי האי סברא שרק הבעל עושה אותה בעולה בביאה שלא כדרכה, והתניא, נערה המאורסה שפאו עליה עשרה אנשים שלא כדרכה, ועדיין היא בתולה,

כי יקח איש אשה' חלים רק באופן שיכול להיות גם לבעלה, היינו שמטורים לביאה.

הגמרא חוזרת לבאר את דעת רבי הלומד קידושי ביאה מ'בעולה' בלבד. שואלת הגמרא: ורבי, האי בעולת בעל' שממנו למד רבי יוחנן קידושי ביאה, מאי עביד ליה – מה הוא לומד ממנו. משיבה הגמרא: האי מיבעי ליה – פסוק זה

עד שיהיו שניהם שוין. פי' הקונטרס בני עונשין למעט גדול הבא על הקטנה ולא נהירא דהא תנן בפ' יוצא דופן (מס' דף סז) ומייתא לה בסמוך בת ג' שנים ויום אחד כו' וקא אמר אם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על דיה משמע דגדול הבא על הקטנה חייב ואע"ג דקטנה לאו בת עונשין היא ויש מפרשים דהיא דהתם איתא כרבי יונתן דפליג אדרכי אושעיא דרזוח הוא ור"ת פי' עד שיהיו שניהם במיתה אחת ולא בכני עונשין תליא מילתא ואפילו גדול הבא על הקטנה חייב אם הם שוים בקטלא וקאי אמילתיה דר"מ דאמר בפ' ד' מיתות (פסולין דף סז) גבי נערה המאורסה דר"מ סבר נערה ולא קטנה ותקמים אומרים נערה אפילו קטנה במשמע ועבא מיפיה רבי יעקב בר אבא מרב בא על קטנה המאורסה לרבי מאיר מהו לגמרי ממעטין לה או מסקילה ממעט לה אבל מנחם לא וקאמר התם מסתברא דלגמרי ממעט לה דאי הי' מסקילה ממעט לה אבל חנן חייב הוא בעין שניהם שוין כלומר באותה מיתה שאם היתה גדולה בסקילה ולפירוש זה ניקח דבעי התם רבי יעקב בר אבא בא על קטנה המאורסה לרבי מאיר מהו דוקא בארסה מיבעיא ליה משום דאינן שוין במיתה אבל בנשואה ליכא למיבעי שהרי מיתתו בתנא ואם היתה גדולה היתה נמי בחנן ושניהם שוין למיתה אבל לפ"ה קשה אמאי מיבעי ליה בארסה טפי מבנשואה ומיהו י"ל כיון דמתו גם שניהם כתיב בנשואה פשיטא ליה דפטור אבל בקטנה ארסה מיבעיא ליה דס"ד דחייב וקאמר עד שיהיו שניהם שוין כלומר דאפילו ארסה נמי הוא פטור לפי שאינם

מודה לענין קנס. אע"ג דלענין קטלא לא חשיב לה כבתולה לענין קנס בשאינה ארוסה מודה וכולהו משלמי לבריה. קרא ותיבא הוא דהא כתיב (מכילס סג) ולנערה לא תעשה דבר: שניהם שוים. בני עונשין למעטי גדול הבא על הקטנה: האי כפרא. דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה כו' מנלן: תחילת ביאה קונה באירוסין: או נמי לכתן גדול. אם מהיר לקדש בביאה אי אמרת תחילת ביאה קונה מותר ואם סוף ביאה קונה נמצאת בעולה משעת העראה שלא לשם קדושין ואסירה ליה דכתיב (ויקרא סח) בתולה מעמי וקח: ביאה אירוסין עושה כו'. המקדש בביאה מי הויא הך ביאה כנשואין או אינה אלא משאר אירוסין: ואינו יורשה כו'. דקדיל (נכנס דף סט) אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה מתה אינו יורשה ואינו מיפר נדריה בלא אביה ומקבל את גיטתה. אם גירשה בעלה מן האירוסין בעודה נערה: פירות. מנכסים הנופלים לה מבית אבי אמה: קתני. קידושי ביאה והדר תני נשאת אלא ביאה לא נישואין עבדי: כי קתני נשאת אשאר. אכסף ושטר דאין עונשין נשואין אבל ביאה לעולם אימא לך דנשואין עושה: פתקדשת כביאה. מדעת האב אבל פחות מכאן כגותן אצבע בעין ואינה ביאה: קנאה. ואם רוצה להוציאה מוציאה בגט: ותייבין עליה משום אשת איש. אם קיבל לה אביה קדושין: ומטמאה את בועלה. כשהיא נדה שבעת ימים כדכתיב (ויקרא טו) ותהי נדה עליה: למבא

אמר רבי זורא מודה רבי לענין קנס וכולהו משלמי מאי שנא מקטלא שאני התם דאמר קרא ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ורנן האי לבדו מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתנן ומתו גם שניהם עד שיהיו שוין כאחד דכרי ר' אושעיא רבי יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ורבי יונתן האי סברא מנא ליה אם בן נכתוב קרא בעולת איש מאי בעולת בעל ש"מ תרתי: איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה נפקא מינה כגון שהערה בה ופשיטה דיה וקבלה קדושין מאחר אי נמי לכתן גדול דקא קני בתולה כביאה מאי אמר אממר משמיה דרבא כל הבעול דעתו על גמר ביאה: איבעיא להו ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה נפקא מינה לזירשה ולמטא לה ולהפר נדריה אי אמרת נשואין עושה יורשה ומיטמא לה ומיפר נדריה ואי אמרת אירוסין עושה אינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מיפר נדריה מאי אמר אבי ת"ש האב זכאי בבתו בקדושה בכסף בשטר ובביאה זכאי במציאתה ובמעשה ידה ובהפרת נדריה ומקבל את גיטתה ואינו אוכל פירות בחייה נישאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה קתני ביאה וקתני נישאת אמר רבא תא שמע בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת כביאה ואם בא עליה יבם קנאה ותייבין עליה משום אשת איש ומטמאה את בועלה

בני עונשין וקשה דאיכא התם אמוקאי דנפקי מלתא דר"מ דחייב בחנן מהאי קרא דכתיב ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ובעי התם לר"מ האי ומתו גם שניהם לר"מ מאי עבדי ליה ומאי בעי לוקמא בנשואה כדפי' וי"ל דניחא ליה לתנא לרזוח לאוקמי מתניתין דיוצא דופן (מס' דף סז) אפילו כר"מ: כל הבעול דעתו על גמר ביאה. תימה דבפ' הבא על יבמתו (נכנס דף סט) ולפיכך דאשה נקנית לבעלה בהעראה איתא קתה קתה דעריות והעראה היינו תחילת ביאה והבא מסיק דסוף ביאה קונה ואומר רשב"א דכי אמרינן העראה קונה היינו בשלא עשה כי אם העראה ופירש מיד דמוכח שלא היה בדעתו לקנות בגמר אבל אכל הבא מיירי שגמר ביאתו דאן לא קני בהעראה כיון שדעתו על גמר ביאה והולשון מוכיח דאקמר כל הבעול ולא קאמר כל המערה והרי"ם תירץ דאנקנית בהעראה היינו במפרש לקנות בהעראה אבל בסתם דעתו על גמר ביאה ור"ת תירץ דאחרי שנתרבתה העראה בגמר ביאה אם בן כל מקום שמוכר ביאה בהעראה קאמר וה"ק תחילת העראה קונה או בסוף העראה קונה ולמ"ד (סס) העראה זו הכנסת עטרה דשניף בה תחלה וסוף ורבינו נסים גאון תירץ דהנאה דיבמות איירי אחר קדושין דע"ז אותה העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קדושין וקשה לפירוש דקתה קתה גבי קדושין כתיב ולא מיירי בחופה קלל: ומקבל את גיטתה. יש להסתפק אם יכול האב לקבל על לבתו קטנה משנשאת ונראה למורי הר"ר יצחק דמשנשאת אין האב יכול לקבל לה על ואפילו היא קטנה ומביא ראיה מהא דתנן בירושלמי במסכת תרומות בפ"ח דהכי תנו התם האשה שהיתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעליך או גירשך וכן העבד שהיה אוכל בתרומה וכו' רבי אליעזר מתייב קרן חומש רבי יהושע פטר וקאמר עלה בגמרא ניהא מת בעליך גירשך מי לא ידעה רבנן אמרו כמשנה ראשונה שכן ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ואביה מקבל גיטה ור"א אומר אפילו תימא כמשנה אחרונה תפטר שאמרה לו התקבל לי גיטי במקום פלוני וקחה לו להביאו בי' ימים ומצא סוס רץ והביאו בה' ימים והשתא מדרחיק לאוקמי כמשנה אחרונה וכגון שאמרה התקבל וכו' ולא מוקי לה בשנשאת כשהיא קטנה ואביה מקבל את גיטה משמע דמשנשאת אף פי היא קטנה אין אביה מקבל גיטה:

והתייבין עליה משום אשת איש. פי"ה אם קיבל בה אביה קדושין ויש להמנה אמאי איצטרך ותייבין עליה משום אשת איש והא קתני סיפא אם בא עליה אחד מכל העריות בשתורה מומתים על דיה ואשת איש בכלל דמוכח פרק בן סורר ומורה (פסולין דף סט) אפילו בהמה כדאייתא פרק ד' מיתות (ס) בשמעתא דתקלה וקולן ונראה לר"י דקאי אאם בא עליה יבם קנאה וקא משמע לו דקונה כקנן גומר ותייבין עליה אף מדאורייתא דסד"א ולא קנאי אלא מדרבנן כדאמר רבא (נכנס דף סח) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול דממעטין לה לקמן בפירקין (דף ע"ג) מאשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן הי' נעשה ביאה בקטנה כמאמר בגדול קמ"ל מיהו קשה דבפרק בן סורר ומורה (פסולין דף סט) דייק מנה דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב דאי לא אולין אחר הרוב ניהו דילקא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש והשתא כיון דאאם בא עליה יבם קאי הוה ליה למימר אדעתא דהכי לא ייבם וכו' דאקדושין דאחיו שמת קאי ולהכי קאמר דאדעתא דהכי לא קדיש והשתא מאי נ"מ אפילו אדעתא דהכי קדיש מ"מ מצי למיפרך אמאי חייבים משום אשת איש והא איילונית לאו בת ייבום היא דכתיב (מכילס סג) אשר תלד פרט לאיילונית לכן נראה לפרש דחייבין עליה משום אשת איש בין אאם בא עליה יבם בין אאשת איש דעלמא קאי וחדוש הוי דקאי נמי אאם בא עליה יבם דמיספא דאם בא עליה א' מכל העריות כו' לא הוה שמעינן דמהייתא לא משתמע אלא דוקא אי"א והתם פריך מהא דמחייבין משום אשת איש והר"ר דוד תירץ דאיצטרך למיחיה ותייבין עליה משום אשת איש לאשמעינן דסיפא דמומתיים על דיה ר"ל דאף בהמה לא הויא באה על האשה נהרמה על דיה בהמה דאי לא תני אלא הא דמומתיים על דיה היא היינו דוקא עריות דמינא דאי"א אבל בהמה לא אכל השתא דתנא ברישא ותייבין עליה משום אשת איש סיפא דקתני מומתים על דיה אשמועינן חדוש דאף אותן עריות דלא דמיין לאי"א כמו בהמה אמרינן נהרגת. ווע"ז תוס' ותייבין

נו: ותוס' סנהדרין נה:

ומה שפחה כנענית וכו' זו שביאתה מאבילתה בתרומה אינו דין שפספה מאבילתה. וא"ת ונימא יבמה תוכיח שביאתה מאבילתה ואין כספה מאבילתה אף אני אביא ארוסה ויש לומר דהאי ק"ו אינו כ"א גלוי מלתא בעלמא דארוסה מקרי קנן כספו כמו שפחה הלך לא שייך למיפרך יוכיח ע"ל דליבא למימר יבמה תוכיח דאיכא למיפרך מה ליבמה שכן אינה נקנית בכסף תאמר באשה כנענית בכסף דין הוא שתאכל בתרומה על ידי כסף. **מה** שפחה כנענית שאין ביאתה מאבילתה. מהאי ק"ו ליבא למילף שתהא אשה נקנית בכסף ובשטר דאיכא למיפרך מה לשפחה כנענית שכן יוצאה בכסף כדפרקי לעיל גבי אמה העבירה אכל לענן אבילת תרומה לא שייך למיפרך הכי:

וזו שביאתה מאבילתה אינו דין שפספה מאבילתה. וא"ת ונימא דיו אסוף דינא בלומר מאיזה בח אתה בא ללמוד כסף מבח ביאה דיו כביאה ולא יאכל אלא אחר חופה ודומקתה בפ"ב דב"ק (דף סג.) וי"ל הכא סברי כרבי טרפון דאמר לא אמרין דיו היבא דמיפרך ק"ו ואי אמרת הכא דיו מיפרך ק"ו ורבינו שמשון מקוצי תריץ דלא אמרין דיו אלא היבא דבעי למימר דין חדש בגון התם דאמר קרן ב"ה חצי נוק ואתה בא ללמוד נ"ש מק"ו דשן ורגל אכל הכא דרחמנא אמר קנן כסף אוכל ואין אנו באין ללמוד מן הק"ו אלא מהו קנן כסף. **רבינא** אמר מדאורייתא מיפשת פשיטא דאכלה. פי ורבינא בא לקיים לעולם אימא לך דביאה אירוסין עושה ודקאמרת מאי שנא הכא דפשיטא ליה ונמאי שנא הכא דמספקא ליה בדאורייתא פשיטא דאכלה בין כביאה בין בכסף והא דשלח ליה לאוסרה בתרומה מדרבנן ומדרבנן היה ריב"ב דן ק"ו דביאה פשיטא ליה דאכלה אפילו מדרבנן דלא שייך בה חשש סימפון משום דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ומק"ו רוצה לדון דבכסף נמי ליבא למיפשת לסימפון כדמפרש בגמרא:

וזו שביאתה מאבילתה בתרומה. פ"ה דבנישאת פשיטא דכ"ע מודו דלא חיישינן לסימפון דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו וידע וקבל עליו וקשה מה שפירש קונט' דאירי בנישאת דהא לא בא רבינא ליישב אלא דאירוסין עושה ויש ליישב דה"ק כי היכי דבנישואין פשיטא ליה דאכלה דכ"ע מודו דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו ה"נ אינו בא עליה אלא א"כ בודקה ואין אדם עושה בעילתו בעילת נזות הורר"ם פירש דה"ק מה שפחה כנענית שאין ביאתה מאבילתה בתרומה אפילו מן התורה כספה מאבילתה אפילו מדרבנן זו שביאתה מאבילתה מן התורה אינו דין שפספה מאבילתה אפילו מדרבנן ומיירי שפיר כביאה שלא ע"י חופה: עד

לממא משכב תחתון בעליון. שעושה בו עולה מושב ומשכב אפי' עשר מצעות אבל לא להיות אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמשכבה של נדה עצמה אלא לטמא אוכלין ומשקין כעליונו של זב וכן מפרש לה במס' נדה (דף סג.) אבל פתוהא מבת שלש שנים אינה מטמאה את בועלה אלא טומאת ערב כגונגו בעלמא:

נישאת לכהן קס"ד שזכרנו אכל חופה לנישואין אוכלת בתרומה אבל פתוהא מבת ג' שנים אין חופתה מאבילתה הואיל ואין ביאתה ביאה והיא פטורה. לפי שאינה בת עונשין. **אי הני נישואין**. האי מתקדשת בבאה דתנא ברישא אי לכהן הוי אוכלת בתרומה: **שאין ביאתה מאבילתה**. אם בא עליה כהן ולא קנאה בכסף אינה אוכלת דבעינן קנן כספו וקדושין נמי לא תפסי בה שתהא מקדשת לו כביאתה שהרי היא כהמור עם הדומה לחמור: **כספה מאבילתה**. דכתיב (ויקרא סג.) קנן כספו הוא יאכל בו: **זו שביאתה מאבילתה**. קס"ד השתא דביאה עושה נישואין כדמפרש ואילו נישאת פשיטא ליה דאכלה דנפקא ליה בספרי מקל טהור בביתך יאכל אותו ודף דבן בג בג התם תני לה: **היכי דמי**. דלוי כסף מביאה אי נימא ביאה שלאחר חופה וליף מיניה כסף שהכניסה אחר כך לחופה: **בתרומה אוכלת**. ומאי אכל מה אעשה דאמר: **אכל כביאה שע"י חופה**. וקא לוי מיניה כסף שלא על ידי חופה היכי לוי לה מיניה הכא תרתי והכא תרא: **מאי שנא**. ביאה דפשיטא ליה: **ומאי שנא**. כסף דמספקא ליה: **ואפילו ע"י חופה**. דהא לאו בת נישואין היא: **משום דעולא**. דאמר'י בריש פירקין (דף ס.) שפא ימנוג לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותיה: **לא שייך בקניניה**. אחר שנתן הכסף אין חקנן חסר כלום: **הכא שייך בקניניה**. דאבתי מחסרה מסידה לחופה לענן לירשה ולשמא לה: **רבינא אמר**. מהכא ליבא למיפשת דנישואין עושה דהא אפילו אירוסין עושה אכלה כדאורייתא וכסף נמי מדרבנן אכלה: ומדרבנן הוא דשלח ליה. הא דשלח ליה לאוסרה בתרומה מדרבנן הוא דאטר לה: **משום סימפון**. שמא ימצא בה מום ונמצאו קידושין טעוה: **סימפון**. כל דבר המבטל דבר קרוי סימפון שלו כגון שובר הוי סימפון של שטר בשנים ארבעין (ב"מ ס.) וכאן קורא סימפון דבר המבטל את הקידושין או את המקום של עבד: **אי אתה יודע**. בתמיה: **זו שביאתה מאבילתה**. דבנישאת מודה דלא חיישינן לסימפון דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וידע וקבל עליה **אכל מה אעשה בו**. ולקמיה פריך מאי בנייהו וראיל וסוף סוף לא אכלה:

סימפון

ולא ניווש לסימפון אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים ארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה עד

עוד חומרא יש לטומאת הבעל בדומה לנדא: שאם ישב או שכב על מטה ותחתיו כמה מצעות, די בזה כדי לטמא משכב ו-מצעו תחתון – שישב מעליה הגם שלא נגע בו. פגוליון – של זב, וטומאת מצע זה היא כטומאת חפץ שזב נושאו ואינו נוגע בו, דהיינו שהמצע מטמא רק אוכלין ומשקין. אבל קודם שלש שנים ויום אחד שאינה בת ביאה, אינה מטמאה את הבעל אלא כנוגע בנדה, שטובל וטמא עד הערב וטהר.

ואם נישאת לכהן – שקדשה אביה לכהן, והכניסה לחופה כשהיא בת שלש שנים ויום אחד, אוכלת בתרומה, כדון בת ישראל הנשואה לכהן האוכלת בתרומה. אבל הכניסה כשהיא בפתח מנך, כיון שאינה ראויה לביאה, אין חופה תופסת בה אלא נשאת ארוסה כמו שהייתה ואינה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה אחר שתהא ראויה לביאה. ואם בא עליה אחר מכל צדיות שבתורה – המפורשות בפרשת אחרי מות (ויקרא יח) מומתין על ידה, כדון כל הבא על הערה שהיא במיתה, והיא פטורה הואיל והיא קטנה ואינה בת עונשין. ואם בא עליה אחר מן הפסולין – כגון חלל נתן ממזר עכו"ם, או אלמנה לכהן גדול פסלה מן הכהונה, שנעשית זונה על ידי ביאתו.

מוכיחה הגמרא ממשנה זו: קתני ברישא ביאה – שבת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, וקתני בהמשך, ואם נישאת לכהן אוכלת בתרומה, משמע שאם לא נישאה לו אף על פי שקדשה בביאה אינה אוכלת, והרי שביאה רק אירוסין עושה ולא נישואין.

דוחה הגמרא: שלעולם נישואין עושה, ומה שכתוב ואם נישאת, הרי קאמר – כך פירוש הדברים, אי הני נישואין – אם הנישואין הללו שנעשו על ידי ביאה, דקתני ניהו – הם נישואין לבעל שהוא כהן, אוכלת בתרומה מיד, שכהן מאכיל את אשתו הנשואה בתרומה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע, וכבר שלח יוחנן בן בנאי אצל רבי יהודה בן בתירה, לצידין – שם עירו של רבי יהודה, שמעתי עליך שאתה אומר שאשה ארוסה לכהן היא בת ישראל, אוכלת בתרומה גם קודם הנישואין, ומה טעם לומר כן. שלח לו – רבי יהודה בן בתירה, ואתה אי – האם אין אתה אומר בן מסכים לדון זה, מוהן קני – יודע אני כן שאתה בקי בתרבי תורה, ויודע לדרוש בקל וחומר בכל מקום בתורה, אי אתה יודע לדרוש קל וחומר זה המתירה לאכול. ומה שפחה כנוגעת בשום ענין, בין אם יבוא עליה כהן כדי לקנותה בכך להיות שפחתו, אינה אוכלת לפי שאין שפחה נקנית בביאה, ובין אם יתכוין לקדשה לו לאשה בביתו, אינה אוכלת בתרומה לפי שאין קידושין תופסים בעכו"ם, ומכל מקום כספה מאכילתה בתרומה – אם קנאה הכהן בכסף להיות לו לשפחה, מותרת באכילת תרומה, וזו – אשה שביאתה מאכילתה בתרומה – שאם בא עליה כהן לשם נישואין אוכלת כמבואר לעיל שביאה עושה נישואין אינו דין שפחה מאכילתה בתרומה – קל

וחומר שעל ידי קנין כסף אוכלת. ומסיים רבי יהודה בן בתירה: אף שמדבר תורה אוכלת, אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה לכהן שהיא בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, ולפיכך אף אני מורה כן הלכה למעשה שלא תאכל, מחמת דברי החכמים.

מבררת הגמרא: הרי דמי – על איזה מקרה של ארוסה שנתקדשה בכסף דנו התנאים שרשאית לאכול מצד קל וחומר מביאה, אי בביאה שעל ידי חופה – שהכניסה לחופה ולאחר מכן קידשה בביאה, ונקפה – ובדומה לזה בקידושי כסף, שעל ידי חופה – שלאחר שקדשה בכסף הכניסה לחופה, ורוצה ללמוד בקל וחומר מביאה שאף בכסף שעל ידי חופה אוכלת. אי אפשר לומר כך, הרי בתרבייהו – בשני המקרים המדוברים, לדברי הכל הלכה למעשה מיכל אכלה בתרומה, שכבר נכנסה לחופה והיא ככל אשה נשואה רגילה, ולמה סיים רבי יהודה בן בתירה 'אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה'.

ואלא נאמר שדבריו אמורים בביאה שעל ידי חופה – שלאחר חופה קידשה בביאה, ונקפה – ובקידושי כסף מדובר שלא על ידי חופה – שקדשה ולא הכניסה לחופה, ודן רבי יהודה בן בתירה בקל וחומר מביאה שעל ידי חופה שאף בקדושי כסף חזר וטבל לאכול בתרומה. דוחה הגמרא שקל וחומר זה מופרך מעיקרה: שכן הקא תרבי – בקנין של ביאה נעשו שני דברים: א. קידושי הביאה, ב. הכנסה לחופה, והקא – בקנין כסף, קרא – נעשה רק קנין אחד, קידושין בלבד, ואיך נוכל להשוותם וללמוד אחד מחבירו.

אלא לאו – אלא על כרחך צריך לומר שהדברים אמורים בביאה שלא על ידי חופה – שקדשה בביאה ולא הכניסה לחופה, ונקפה – ובדומה לזה בקידושי כסף, שלא על ידי חופה, והיא פשוט לו לרבי יהודה בן בתירה שביאה ודאי אוכלת בתרומה, ובא לדון קל וחומר שאף בקידושי כסף אוכלת. מוכיחה מכך הגמרא, אי אמרת בשלמא שגם ביאה אחר נישואין עושה, מובן אם כן משום הרי – משום שנישואין עושה, מדוע פשיטא ליה לרבי יהודה בן בתירה, דפליגי לה ביאה כנסה – שביאה עדיפה מכסף, ועל ידה אוכלת בתרומה, ואילו בכסף, שאין כאן אלא קידושין בלבד, צריך קל וחומר ללמדנו שמאכיל. אלא אי אמרת – אך אם אומר אתה, שביאה רק קידושין עושה, וצריך אחר כך להכניסה לחופה כדי שתהיה נשואה, מאי שנא הקא – במה שונים קידושי ביאה דפשיטא ליה לרבי יהודה בן בתירה שהם מאכילים בתרומה גם קודם היותה נשואה, ומאי שנא הקא – בקידושי כסף דמספקא ליה – בהם והוצרך קל וחומר ללמדנו שמאכילים, מה מקום יש לחלק ביניהם הרי שניהם שווים שעושים קידושין בלבד, ואם כן מוכח שביאה נישואין עושה, ולכן פשוט לו שבביאה אוכלת.

דוחה הגמרא: אמר רב נתן בר יצחק, לעולם אימא לך שביאה עושה רק אירוסין, ורבי יהודה בן בתירה שהיה פשוט לו שביאה מאכילה

בתרומה, ובכסף הוצרך לקל וחומר, דבריו אמורים בביאה שעל ידי חופה, ולכן פשוט שאוכלת ככל אשה נשואה, ונקפה – ובקידושי כסף מדובר שלא על ידי חופה, ונקמה – וזה שאמרת להקשות, הקא תרבי – בקידושי ביאה נעשו שני קנינים, והקא קרא – ואילו בקידושי כסף יש רק קנין אחד ואיך אפשר לדמותם, אין זו דחיה, שכן קל וחומר מביאה אינה – הקל וחומר מכל מקום גם באופן זה יתכן, וכפי שמבואר להלן.

והרי שלח ליה – רבי יהודה בן בתירה לרבי יוחנן בן בריה, ומה שפחה כנוגעת שאין ביאתה – לשם קידושין מאכילתה בתרומה אפילו על ידי חופה – לפי שאין קידושין ונישואין תופסים בה, ומכל מקום אם קנאה הכהן בכסף להיות לו לשפחה כספה זה מאכילתה בלא חופה, זו – אשת כהן שביאתה – לשם קידושין מאכילתה בתרומה על ידי חופה שלאחר הקידושין, אינו דין שפחה – שנתקדשה על ידו היא, ומאכילתה בתרומה אפילו בלא חופה, אבל מה אעשה – אף שמה התורה יכולה לאכול, מכל מקום גם דעתי היא שהלכה למעשה לא תאכל, שהרי אמרו חכמים אין ארוסה לכהן שהיא בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, משום הטעם דעוילא שאמר שמא כשימזוג לה כוס של תרומה בעודה בבית אביה תשקה לאחיה ולאחיותיה, ונמצא שמכשילה זרים באכילת תרומה.

מסיימת הגמרא: וכן כג שוארין שאף מדאורייתא אסורה לאכול, סובר שאין ללמוד משפחה לאשה, כי כפי שפחה כנוגעת לא שרי בקנינה – שנקנית לו לגמרי על ידי הכסף בלא תוספת שום קנין אחר ולכן כספה מאכילה, אבל הקא – באשה המאורסת לכהן שרי בקנינה – שעדיין צריך להכניסה לחופה כדי שתהיה אשתו גמורה, לפיכך אין לדמותה לשפחה ולומר שאף כספה מאכילה.

דעה אחרת מדוע אין הוכחה מן הברייתא שביאה עושה נישואין: רבינא אמר, מדאורייתא מפשיטא פשיטא ליה לכן בג בג דאכלת ארוסה בתרומה, משום שעל ידי קנין קידושין היא נחשבת קנין כספה, ולכן גם אם ביאה רק אירוסין עושה אוכלת, ומדרבנן הוא שלח ליה – לרבי יהודה בן בתירה, והרי שלח ליה, שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה לכהן שהיא בת ישראל אוכלת בתרומה ואפילו מדרבנן, ולא תישת לסימפון – לביטול הקידושין, מדוע באמת אתה לא חושש שמא ימצא בה מום, ויתבטלו הקידושין למפרע לפי שהיו בטעות, ונמצאת זרה אוכלת בתרומה.

שלח ליה – השיב לו רבי יהודה בן בתירה ואתה אי אתה אומר בן – האם אתה אינך מודה שלא חוששים לסימפון, מוהן קני כן שאתה בקי בתרבי תורה לדרוש בקל וחומר, אי – האם אין אתה יודע את הקל וחומר המלמדנו שלא חוששים חשש זה,

שהרי ומה שפחה כנוגעת שאין ביאתה לשם קידושין מאכילתה בתרומה – לפי שאין בה המשך בעמוד 82

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יח ואפילו על גבי הפירה אין היתר אלא כשכבר נתבשל המאכל כל צרכו אע"פ שהוא מצטמק ויפה לו אכל
 אם עדיין לא נתבשל כל צרכו אע"פ שכבר נתבשל יותר ממאכל בן דרוסאי אסור להחזירו בשבת מן
 התורה מפני שהוא מבשל ממש*¹²⁴ ואפילו אם נתבשל כל צרכו אלא שכבר נצטנן לגמרי* אסור להחזירו בכל
 ענין אפילו אם הוא בענין שאין בו משום איסור בישול כגון שהוא תבשיל יבש שאין בו מרק כלל שכשהוא
 מבושל כל צרכו אין בו משום איסור בישול לדברי הכל אף שנצטנן לגמרי כמו שיתבאר בס' שו"ח¹²⁶ מפל מקום
 על גבי הפירה אסור להחזירו דביון שנצטנן לגמרי בטלה לה שהיה הראשונה והרי זה כמושיב בשבת לכתחלה*:

ביאורים

שכבר נצטנן לגמרי – עד שאינו ראוי יותר לאכילה.¹²⁵
 כמושיב בשבת לכתחילה – ונראה כמבשל לכתחילה
 בשבת, (כנוצר לעיל סעיף יד) ותנאי זה שלא תצטנן
 לגמרי, מצטרף לתנאי החזרה שנתבאר שם, אלא שחילקו
 רבינו בסעיף נפרד, כיון שכאשר יש בו משום בישול –
 אסור מדאורייתא, ולא רק משום 'מחזי כמבשל'¹²⁷.

מפני שהוא מבשל ממש – קדירת חמין שיש בתוכה
 עצמות שדרך מקצת אנשים לאכלם כשמתרככות – אף
 שהוא עצמו אין דרכו בכך, או שדרכו של אדם זה לאכלם
 אע"פ שאין כן דרך אנשי העיר, אין להחזיר הקדירה אלא
 אם כן כבר נתרככו כל העצמות, וכשישנו ספק אם
 נתרככו: אם דרכו לאכלם כך עליו להחמיר, אבל אם הוא
 עצמו אינו נוהג לאכלם – יכול להחזירם על גבי האש¹²³.

מקורות

126) סעיף יא: תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל – אין בו
 בישול אחר בישול, אם נתבשל כבר כל צרכו ואפילו נצטנן
 לגמרי.
 127) איסור מחזי כמבשל נזכר ב: לעיל ס"ד, להלן קו"א ס"ק
 ח (האם איסור החזרה מטעם 'מחזי כמבשל' או מחמת 'שמא
 יחתה', שם ס"ק י (סברת מחזי כמבשל לגבי מניח לכתחילה
 בשבת על פי קדירה, וכן 'מחזי כמבשל' לגבי תנור).

חלק ב סימן רנג, דין כירה ותנור ליתן עליה
 הקדירות בערב שבת סעיף יח

שולחן ערוך – הלכות ברכות השחר

ואם אין ט' שומעין לשליח צבור – לא יאמר קול קדיש, שכל
 דבר שבקדשה אי אפשר לומר בפחות מ' – ט' שומעין ואחד
 אומר. וכן צריך להזהיר להאומרים "ועתה יגדל נא וגו' זכר וגו'",
 שיאמרו קדם שיתחיל השליח צבור "יתגדל" (עין סימן ס"ו):

ה' יש אומרים שאין צריך לעמד כשעונין קדיש ו"ברכו", אלא
 שכל קדיש שתפסו מעמד כגון שלאחר הלל – טוב שלא
 ישב עד לאחר שיענה "אמן" והא שמה רבא".

ויש אומרים שיש לעמד כשעונה קדיש או כל דבר שבקדשה, שיש
 לעמד קל וזמיר מעגלון מלך מואב שקם מעצמו מעל כסאו לדברי
 ה', כל שכן אנהנו עמו. וטוב לחוש לדברייהם (עין סימן קמ"ו):

ו' יש מקומות נוהגין לענות אמן אחר "ברוך הוא", שסוברים
 ד"ברוך הוא" חוזר על "דקדשא", והוא תרגום של הקדוש
 ברוך הוא. אבל במדינות אלו אין מפסיקים כלל בין "ברוך הוא"
 ל"לעלא מן כל ברכתא", שסוברים ד"שמה דקדשא" הוא הפסק
 מאמר ו"ברוך הוא לעלא כו" – הוא ענין בפני עצמו. ומכל מקום
 לא יפה עושים קצת שעונין "ברוך הוא לעלא" שהוא כמו חרוף,

ד' מצות הקדיש הוא לשמע מן השליח צבור "יתגדל כו'", ועל זה
 יענה "אמן" והא שמה רבא", ש"אמן" והא שמה רבא" הוא עניה
 על "יתגדל כו'". וצריך לשמע לכוון על מה הוא עונה, כמו שצריך
 לכתחילה לשמע ולכוון לברכה שעונה עליו אמן. וגם השליח צבור
 צריך לומר גם כן (איש"ר) "הא שמה רבא" כו' כמו הצבור.

ומכל מקום אינו דומה לגמרי לענין אמן, שבדיעבד אם בא לבית
 הכנסת כשהצבור עונין כבר "אמן" והא שמה רבא" – עונה
 עמהם (איש"ר) "הא שמה רבא". הואיל והוא שוב בפני
 עצמו, אף על פי שאומרים אותו על "יתגדל כו'". אבל לא יענה
 "אמן" והא שמה רבא", אלא אם כן יוכל לכוון דעתו שידע לענות
 על הקדיש, שאז אינה אמן ותומה בדיעבד אף על פי שלא שמע.
 כיון שידע על מה הוא עונה, כמו שיתבאר סימן (קכ"ה) [קכ"ד].

אבל לכתחילה כשאפשר לו לשמע – צריך לשמע, ולא יסמוך
 על מה שיוכל לכוון דעתו אחר כך. ולכן יש לגער בהמשיחים
 כשהשליח צבור אומר הקדיש, אפלו כשיש מנין בלעדס
 השומעים ומכוונים לשליח צבור.

"יתברך". ומנהג יפה הוא, לפי שפשהשליח צבור אומר במהירות יצטרף הוא למהר יותר פדי לענות אמן אחריו והמהירות מבטלת הפונה, לכן מוטב לשמע:

ח נזהגין שהשליח צבור כורע ה' פריעות בקדיש: ב"יתגדל", וב"יהא שמה רבא", וב"יתברך", וב"ברוך הוא", ובאמן. ולאחר שפסי הקדיש — נזהגין לפסע ג' פסיעות ואחר כך אומר "עושה שלום במרומיו", כמו בסיים שמונה עשרה:

חלק א סימן נ, דין עניית הקדיש על ידי הקהל טעמים דח

א השליח צבור צריך לומר "ברכו את ה' המברך" בקול רם, פדי שישמעו כל הקהל ויענו אחריו "ברוך ה' המברך לעולם ועד":

ב ואם אמר בלחש, יש אומרים שמי שלא שמע (א) ממנו "ברכו" אלא שמע הקהל שסביביו עונין אחריו "ברוך ה' כו" — אינו יכול לענות עמם, אלא עונה אחרים אמן.

ויש מי שאומר שאם ט' שמעו ממנו "ברכו" ועונין אחריו — יכולים כל הקהל לענות עמם, פיון שיש פאן עשרה האומרים דבר שבקרושה. וכן עקר, כמו שיתבאר בסימן קכ"ד (עיינ במגן אברהם שם):

חלק א סימן נ, דין ברכו וענייתו טעמים אב

שמשמע שאינו מברך אלא למעלה ולא למטה, אלא יש להם לומר גם "מן כל ברכתא כו". וגם לא יפה עושים החזנים שמשפטיקים בנגונם בין "מכל" ל"ברכתא" בשבת ויום טוב:

ז פעם אחת מצאו אליהו זכור לטוב ועמו ד' אֶלפים גמלים טעונים, אמרו לו: מה אלו טעונים? אמר להם: אף וחקמה, למה? אמר להם: לעשות נקמה באף וחקמה ממי שמספר בין קדיש ל"ברכו", בין קדשה לקדשה, בין "קדוש" ל"ברוך", בין ברכה לברכה, בין פרק לפרק, בין "אמן" יהא שמה רבא ל"יתברך". וכל המדבר בהן — עליו נאמר: "ולא אתי קראת וגו'".

יש למדין מכאן שהעונה "אמן" יהא שמה רבא — צריך לומר גם "יתברך" עד "דאמירן בעלמא".

ויש אומרים שיוצא ידי חובתו במה ששומע מהשליח צבור, ושומע פונה. ומה שאסרו לדבר בין "אמן" יהא שמה רבא ל"יתברך", אם השליח צבור הוא מאריך ב"אמן" יהא שמה רבא והוא ענה כבר — לא יספיק כלום קדם שיתחיל השליח צבור "יתברך". ועוד שאפשר שלא הקפיד אליהו אלא על תבת "יתברך" בלבד שצריך לאמרה ולהסמיכה לתבת "עלמא", אבל יותר אין צריך לומר אלא לשמע, כמו שאסור לומר "יתגדל" עם השליח צבור אלא צריך לכוין ולשמע. וכן נזהגין לענות עד

לקוטי תורה

תוכן הפרק: הקשר הפנימי בין נתינת התורה (לוחות אחרונות) לכפרת יום הכיפורים

[לאחרי שנתבאר בארוכה, שעיקר ענין התשובה תלוי בביטול הישות וגסות הרוח שבאדם (שהיא סתירה לגלוי אחדותו ית' בנפשו) - ישוב לתרץ את השאלה שבתחילת המאמר, מהו כפל הלשון "לטהר אתכם" . לפני ה' תטהרו!:]

והנה יש ב' מיני גסות הרוח. בחינת חיצונית, שידוע בעצמו ערכו השפל ואעפ"כ מחשב את עצמו ליש ודבר בעיני הבריות. ויש בבחינת פנימיות, שהוא בחינת עצמיות הגסות, שדרכו ישר בעיניו והוא באמת חשוב גם בעיני עצמו.

ידוע דזה לעומת זה עשה האלקים, וכשם שבעבודת השם יש הבדל בין תורה ומצוות, דמצות הן (בעיקר) במעשה בפועל שזהו "חיצונית" האדם, ואילו עסק התורה הוא במחשבה ו"פנימיות" האדם - כך בלעומת-זה, יש שני סוגים בגסות הרוח: גסות בחיצונית - הנהגה בפועל באופן של גאווה וגסות הרוח (ויתכן שידוע בעצמו שבאמת אין לו במה להתגאות על הזולת), או גסות הרוח פנימית, שחשוב בעיני עצמו באמת.

והנה על בחינה הא' נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, עליכם דייקא, דהיינו מה שעליכם מבחוץ [היא גסות הרוח בבחינת חיצונית].

ועל הבחינה הב' אמר מכל חטאתיכם, דהיינו חטאת פנימיות שלכם, לפני ה' תטהרו.

פירוש לפני ה', קודם בחינת הוי', כי התורה היא שמותיו של הקב"ה, יו"ד היא חכמה אורייתא מחכמה נפקת.

הסליחה היא מהקב"ה בכבודו ובעצמו, למעלה מהתורה, וזהו "לפני ה' תטהרו", שהטהרה היא מבחינה שקודמת לשם הוי'. דהתורה היא "שמותיו של הקב"ה", תורת הוי' נכי "אורייתא מחכמה נפקת", וחכמה היא אות יו"ד של שם הוי', שהיא התחלתו ומקורו של כל השם, ונמצא שכל התורה כולה מקורה משם הוי' - ואילו הטהרה היא מ"לפני הוי'", לפני - היינו קודם ולמעלה משם הוי'.

אבל על ידי התשובה מעומקא דליבא, ממעמקים קראתיך ה', שממשיך בחינת הוי'.

הפירוש הפנימי ב"ממעמקים קראתיך הוי'" הוא, שהאדם קורא וממשיך ומגלה את שם הוי', "כאדם

שזהו הכמחה שלא יהיו אלהים אחרים מעלימים ומסתירים את בחינת פנימיות, כי עונותיכם מבדילים בו'.

על ידי בחינת "אנכי" ("לפני הוי") נפעל ענין הטהרה, שהיא הסרת כל הקליפות ("אלקים אחרים") המעלימות ומסתירות על גילוי פנימיות, "פניך הוי" ("על פני"). וזהו פירוש "אנכי ה' אלקיך גו' לא יהי לך אלקים אחרים גו'", שעל ידי גילוי בחינת "אנכי", בוודאי (לשון הבטחה) ש"לא יהי לך אלקים אחרים (שום העלם והסתר) על פני".

[לאחרי שביאר הטעם שיום כיפור נקרא "ביום חתונתו זה מתן תורה", יש להבין אמאי אין חוגגים שמחת תורה ביום הכיפורים? - וזהו שמסיים:]

אך ביום כיפור הוא בהעלם, כי לוחות אחרונות נתנו בצנעה, אבל הגילוי הוא בשמחת תורה, שמחה של תורה, דהיינו גילוי מקור התורה, והוא גילוי עונג העליון ב"ה.

הטעם שהחג דשמחת תורה הוא רק בסיום חג הסוכות, ולא תיכף ביום כיפור שבו ניתנו לוחות אחרונות, הוא לפי שביום כיפור הוא רק זמן המשכת אור אין סוף ב"ה, אבל עדיין אינו מתגלה בנפש האדם (וזהו התוכן הפנימי דנתינת לוחות האחרונות בחשאי ובצנעה); ובחג הסוכות הוא זמן שמחה, לפי שאז מתגלה כל מה שנפעל בעשרת ימי תשובה.

וסיום ושלמות ההתגלות דחג הסוכות הוא ב"שמחת תורה", שאז מתגלה מקורה של תורה (בחינת "אנכי") בהתגלות ממש בבני ישראל, הבא לידי ביטוי שבני ישראל שמחים ומתענגים בתורה, "גילוי עונג העליון ב"ה".

ד"ה כי ביום הזה יכפר פרק ט

הקורא לחבירו שיבא אצלו"; ו"ממעמקים" - הוא "עומק העליון", היינו אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו שלמעלה משם הוי' ומקור אליו. כלומר, על ידי התשובה מגיעים לאור אין סוף ב"ה בעצמו כנ"ל, ולכן בכח התשובה להמשיך גילוי שם הוי' משרשו ומקורו.

ואז תטהרו מסטרא דקליפה, בכדי שלא יהא העלם והסתר מאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין.

ענין הטהרה ("לפני הוי' תטהרו") הוא הסרת ה"קליפה" המעלמת ומסתרת על גילוי אור אין סוף ב"ה.

וזהו שנתנו לוחות אחרונות ביום כיפור, גילוי אנכי ה' אלהיך, אנכי ממש.

על פי הנ"ל יובן גם הטעם שלוחות אחרונות ניתנו לישראל ביום הכיפורים, ועד שיום כיפור נקרא בחז"ל "ביום חתונתו זה מתן תורה", דלכאורה אינו מובן מהי השייכות בין הסליחה דיום כיפור למתן תורה?

אך, ענין "מתן תורה" הוא - שאז נמשכה התורה (שהיא בחינת הוי' כנ"ל) משרשה ומקורה באור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, וזהו שנאמר בתחלת עשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך", אשר הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא: "אנכי" הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו שלמעלה מגדר "שם" ("לא אתרמיז לא בשום אות וקוץ"), "אנכי ממש", וממנו יתברך נמשך "הוי" (וכנ"ל בפירוש "ממעמקים קראתיך הוי"). והוא הוא ענין מתן תורה כנ"ל.

ולכן ניתנו לוחות אחרונות ביום הכיפורים כי שניהם ענין אחד: גילוי "אנכי ממש" ("לפני הוי").

ובזה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, פירוש,

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

רק עכ"ז נראה כאילו מחשבתו וידיעתו בדבר מקפת אותו מכל צדדיו כו' כמ"ש בלק"א, וזהו ידיעה שבבחי' מקיף, וידיעה זו למעלה בדוגמא יובן שזהו כמו שא' וירא און לו ולא יתבונן כו' שמקפת הדבר מבחוץ ולא שנכנס בתוך תוכו, רק בבחי' העלם היינו מה שהוא ית' יודע את כל ההשתלשלו' מראש לסוף בבחי' מקיף בהעלם כמו שא' שצופה ומביט עד סוף כל הדורו' בסקירה א' כאדם שמרגיש א"ע מראש לרגל כבת א' כו' (והוא בחי' שם מ"ה

ולחבין זה בתוס' ביאור הנה יש להקדים ענין ב' מיני ידיעה שהן בחי' מקיף ופנימי ונק' ידיעה כללית וידיעה פרטי' ד"ע וד"ת והוא ענין בחי' הכלים באור"פ ומקיף כנ"ל. דהנה ידוע בענין ב' כתובים דסתרי אהודי דכתי' וירא און ולא יתבונן וכת' עיניך פקוחו' כו', שיש ידיעה בבחי' מקיף מלמעלה עד"מ ידיעה שאדם יודע דבר שחוץ ממנו שמציירו במחשבתו שלא נכנס גוף הדבר במחשבתו רק שמציירו בדמיונו ברוחניו' ואין לו קשר עמו

הנמשך מבחי' הכלים למקבלי' כמו מבחי' כלי החכמ' דאצי' להשפיע מקור לחכמ' דבריאי' עד חכמ' דעשי' כחכמת שלמה כו', וכמו חסד דאצי' שנמשך לבי"ע עד שזן ומפרנס כו' הכל מבחי' ו"ה שבשם הוי' דכלים דאצי' לפי שהוי"ו הוא בחי' יריד' השפע למטה והיא הוא המתפשט בכלי המקבל, משא"כ חו"ב ד"ה הם למעלה עדיין מבחי' יריד' האור למטה כנ"ל (וזהו הכוונ' שבשם הוי' בכל ברכה כמו ברוי"ך את"ה הוי"ו רופא חולי שהוא בניקוד סגול בבחי' ת"ת היינו להמשיך באותיו ו"ה שיבא הרפוא' למטה כו' וכה"ג). והנה המצות נק' ג"כ כלים לאורו' עליוני' כנ"ל ושרשן במקיף דהוי' דכלים דאצי' היינו ג"כ ע"ד הנ"ל בד' אותיו' דשם הוי' דבחי' ו"ה הוא היורד ונמשך למטה להתלבש במעשה המצוה בפ"מ בדבר גשמי ואותיו' י"ה הוא למעלה בהעלם ולא ירד למטה, וז"ש הנסתריו' לה' כו' י"ה דכל מצוה והנגלות לנו כו' בחי' ו"ה כו', שהרי המצוה באה בהתלבשו' בדצ"ח הגשמי' דנוג' דעשי' כמו מצות אתרוג ולולב דצומח גשמי שנעשה בו המצוה הרי נתלבש בגשם האתרוג מבחי' אור הכת"ר עליון שהוא בחי' רצון העליון שלמעלה מן החכמ' כו', ולמעלה הרי הוא פנימי' ומקור דשם הוי' דכלים דע"ס והוא בחי' מקיפי' דכת"ר כנ"ל ואיך אפשר שיומשך למטה במעשה המצוה שבגשמי', מאחר שגם למעלה הוא בבחי' מקיף על שם הוי' דכלים דע"ס וכנ"ל דתוס' וריבוי אור גדול שבו ע"י הכלים היינו מצד שרשם בבחי' מקיפי' והוא רצון העליון שבמצו' למעלה כידוע, ועכ"ז כל מצוה כמו שהיא למעלה נעשה על ידה תוס' אור באצי' בשם הוי' דע"ס כידוע, אבל איך אפשר שיאיר תוס' אור דשם הוי' שבמצות ה' למטה שבאה בגשמי' דנוג' כו' כקלף וצמר דתפילין וטלית ואתרוג ולולב וסכך הסוכה וכה"ג. אך הענין הוא דאותיות י"ה שבם הוי' דמצות הוי' שלמעלה מתחלפי' בחילוף דאתב"ש במ"ם וצדי"ק להלביש ולהעלים האור דיו"ד והיא שהן פנימי' הכלי דמצות הוי' שלמעלה וכנ"ל ד"ה אינו יורד למטה כו', ואז יכול לבא אור רצון העליון במצוה שבגשמי' ונק' נסתרות לה' אלקינו בחי' חו"ב ד"ה כו' מפני שמלובשי' ונעלמי' באותיו' אחרי' דמ' וצ' דמצו"ה שנתחלפו במקום אותיו' י"ה כנ"ל וד"ל, אבל אותיו' ו"ה שבשם הוי' שבמצות הוי' דכלים פנימי' דאצי' א"צ חילוף והלבשה כלל לפי שאותיו' ו"ה היינו בחי' חיצוני' הכלי דע"ס שמשם יורד האור והשפע בהתלבשו' וצמצומי' למטה מטה עד התהוו' דצ"ח דעשי' כו' והן שרשי כל הנמצאי', ע"כ אין בזה הסתר כלל לבחי' ו"ה שבשם הוי' דמצוה דאצי' שנק' אורחו' הוי' באמת ולא יש שינוי מצד אותיות הללו בין אצי' לעשי' כלל וד"ל (ועיקר הטעם הוא לפי שהנגלו' לנו ולבנינו באותיו' דו"ה לענין מעשה נמשך בלי חילוף ולבוש דאתב"ש כלל משום דנועץ תחלתן בסופן דוקא כמ"ש במ"א וד"ל).

מלגי"ו דוקא דאיהו ארח כל האצי' כמ"ש במ"א), וזהו שנק' ידיעה כללי' שבידיעת עצמו יודע את כל הנבראי' ונאצלי' כו' (וזהו בחי' מקור כל אורו' וכלים שבמחשב' א' הקדומ' כוללם יחד כמ"ש במ"א), וידיעה הב' היינו מה שבו בדרך פרט בכל פרטי הנמצאי' שיוורד האור האלקי בגילוי בריבוי צמצומי' בכל עולם לפי ערכו בנשמו' ומלאכי' עד שמשגיח בכל הארץ דעולם העשי' כמ"ש משמים הביט כו' השגיח על כל כו' וכן ענין פקוחו' על כל דרכי בני"א וכמא' דע מה מלמעלה ממך עי"ן רוא"ה להשגיח על כל מעשה בני"א דרך פרט כמ"ש המבין אל כל מעשיהם כו' וד"ל, וזהו ענין ובחי' הכלים דע"ס דאצי' שבו משם ירידת האור והשפע בהשגח' אלקי' בכל השתלשלו' דבי"ע כנ"ל ושרש הכלים המגבילי' שבו דרך פרט היינו בחי' המקיפי' דוקא שהוא כענין ידיעה כללי' שיוודע א"ע, ובידיעה זו יודע את הכל בבחי' מקיף כצופה ומביט כו' כנ"ל וד"ל, ובוה יש יתרון מעלה בבחי' הכלים שברשם למעלה מבחי' שרש האורו' עצמן מטעם הנ"ל באורך וד"ל.

ומעלתה יש להבין שרש המצות שנק' ג"כ כלים והן רמ"ח איברי' דמלכא אך שהן בבחי' מקיפי' שרש הכלים כנ"ל, דהנה יודע דמצו"ה היינו ממש שם הוי' רק שאות המ"ם וצדי"ק שבתוכה מצו"ה בא בחילוף אתב"ש משם הוי' מאותיו' ד"ה דשם הוי', אבל אותיו' ו"ה לא נתחלפו כלל ולע"ל שיהי' גילוי שם הוי' כמ"ש ונגלה כבוד הוי' היינו שם הוי' שבמצו"ה שנק' מצות הוי' כו' כי יתגלה אותיו' י"ה ולא יסתיר הלבוש דמ"צ כו', וזהו ולא יכנף עוד מוריך כו' וד"ל. ולהבין זה יש להקדים תחלה ענין שם הוי' באצי' שהוא בחי' פנימי' הכלים דע"ס דאצי' כמו שם הוי' בניקוד צירי הוא בבניה בשם ס"ג ובניקוד פת"ח הוא בחכמ' בשם ע"ב כו' וכן במדות חג"ת דאצי' שם הוי' בחסד היינו פנימי' כלי אור החסד דאצי' כו' כידוע ככווננו' דשם הוי' שבח"י ברכו' דש"ע כו', והטעם הוא כי ידוע דכל שם היינו כאשר בא האור בצרופי' אותיו' המגבילי' כו' והיינו שהאור בא דרך המשכה וירידה עכ"פ אז בא בשמו' וצירופי'. אך חיצוני' הכלים היינו בשם אלקי"ם ופנימי' הכלים הוא בשם הוי' כידוע דשם ע"ב במילוי יודי"ן הוא פנימי' כלי החכמ' כו' וכה"ג, וגם בשם הוי' עצמו יש פנימי' וחיצוני' והוא ההפרש בין י"ה לו"ה דאותיו' הללו יו"ד ה"א וי"ו כו' ידוע שזהו בחי' צמצום והתפשטו' והמשכה והתפשטו', דיו"ד הוא בחי' הצמצום וה"א התפשטו' אורך ורוחב והיינו אותיו' י"ה דחו"ב ואותיו' ו"ה המשכה בוי"ו שהן שבלב והתפשטו' במקבל בה"א אחרונה בדיבור. ונמצא דצמצום והתפשטות ד"ה היינו עדיין במשפיע רק שהוא לצורך ההשפעה אבל ו"ה היינו ירידת השפע למקבל עכ"פ וע"כ אותיו' י"ה הוא פנימי' הכלי כו' טרם שנמשך למטה למקבל, ואותיו' ו"ה הוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

להתודות על העונות עם התשובה שנאמר והתוודו את חטאתם אשר עשו (במדבר ה' ז'), ופי' שעיקר מצות תשובה מן התורה היא עזיבת החטא והיודוי ובקשת מחילה כמ"ש באגרת התשובה פ"א בשם הרמב"ם וסמ"ג, וצריך לבאר שורש ענין ב' דברים אלו שהם א' עזיבת החטא על להבא ובכלל זה החרטה על העבר (כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' תשו' ה"ב) הנק' תשובה, ב' היודוי הנק' בקשת מחילה (כדאי' ברמב"ם פ"א), מה ענינם שבוה יכופר לו על הפגמים שעשה. הנה המצות נקראים מצות הוי' לפי שכל ענינם הוא המשכות וגילוי אא"ס בשם הוי' כי אא"ס ב"ה מצד עצמו הוא לאו מכל אינון מדות כלל ולהיות נק' חכים בחכמה ומבין בכינה שהם י"ה דהוי' וכן להיות חסיד בחסד וגבור בגבורה כו' שו"ס ו"ה הוא ע"י מעשה המצות באתעדל"ת אתעדל"ע אהבה דוחקת להיות מתצמצם במדות אלו כדי להאיר ולהחיות העולמות ויש מהמצות שתלויים ביו"ד ויש בה' וכמ"ש בזהר כענבין דתליין באתכלא ולכן נקראים איברים דמלכא שע"ס הנ"ל הם כמו גוף לגבי האור המתלבש בתוכן מא"ס ב"ה ע"י המצות, וז"ס תמים תהי' עם הוי' (דברים י"ח י"ג) להמשיך רמ"ח איברים וציוור קומה אך אם חטא על הנפש בביטול מ"ע או בעברו על ל"ת הרי עושה מום כי ממעט המשכת החיות באותו מדה וספ"י וגם ממשיך מהחיות שבתוכן תוספת יניקה לעמקי הקליפות ביתר שאת על מה שנקצב להם ע"י קו המדה מבחי' אחוריים דאחוריים בלבד כי הוא ממשיך להם מפנימי' השפע המלוכש בכלים די"ס וגדול עונו מאד וכמ"ש באגה"ת פ"ז שו"ס מלך אסור ברהטים (שה"ש ז' ו') ואין לך עלבון גדול מזה ולכן נק' הקב"ה מלך עלוב וז"ס הפגם אם פגמתי באות יו"ד אם פגמתי באות ה' וכמ"ש ונוקב שם הוי' (ויקרא כ"ד ט"ז) שנוקב ח"ו הכלים די"ס ומוציא האור שבתוכן לחיצונים כנוקב אבר שיוצא דם ה"י, ובכדי לתקן זה ציונו הש"י ברוב רחמיו במצות התשובה שמביאה רפואה לעולם ומשלמת הפגמים הנ"ל. והנה מילוי חסרונות הנ"ל הם ב' דברים בכלל א' למלאות הפגמים והחסרונות במיעוט המשכות אא"ס ב"ה בי"ס כנ"ל ב' להעביר יניקת החיצונים, אך העברת יניקת החיצונים גופא הם ב' ענינים א' שלא ינקו עוד ביותר ב' להעביר מה שעשה כבר, והנה ב' חלוקות ראשונות הוא ע"י המשכת אא"ס מלמעלה בבחי' מקיף שהמקיף מסמא עיני החיצוני' שלא ינקו עוד וגם הוא ממלא כל הפגמים כי איהו שלימא דכולהו וכולא קמי'

כטפה מאוקיינוס כי רק הודו על ארץ ושמים כו' וכמשנ"ת במ"א ע"פ כי המצוה הזאת לא נפלאה היא ממך כו' (דברים ל' י"א) והוא ע"י התשובה והחרטה כמשי"ת אי"ה פ"ב, אך החלוקה הג' להעביר יניקת החיצוני' שריבה במאד הנה לזה צריך וידוי דברים עם החרטה, והענין כי מודעת זאת שהקליפות יש להם ג"כ אור וכלי נפש וגוף והתהוותם ע"י חטא הוא כי ע"י התאוה מתהווה הנפש הרעה ר"ל וע"י המעשה מתהווה הגוף הן אם המעשה היא במחשבה כמו הרהורים רעים הנה מהאותריות מתהווה הגוף של הקליפה הנ"ל ומן התאוה מתהווה הנפש, וכן אם הוא דיבור כמו לה"ר ורכילות ושבעות שוא ושקר וכיוצא וכ"ש במעשה שמוזה מתהווה הגוף של הקליפה ומן התאוה שבלב נוצר הנפש של הקליפה וכ"ז הוא לפי שהאדם מושרש למעלה בע"ס דקדושה ועי"כ ע"י התאוה והמעשה שלו ממשיך להם נפש וגוף מיניקה שמי"ס כמש"ל, והנה ז"ס וחסאתי נגדי תמיד (תלים נ"א ה') שהוא הקליפה שהאדם עושה ע"י חטא עומדת נגדו להצר לו כמ"ש תיסרך רעתך (ירמי' ב' י"ט) וכתוב פועל אדם ישלם לו (איוב ל"ד י"א) כדאי' בזהר והנה כששב אזי צריך להמית את הקליפות הנ"ל להעבירם מן העולם כדכתיב מחיתי כעב פשעין (ישעי' מ"ד כ"ב) וזהו ע"י החרטה עם היודוי כי הנה ע"י החרטה שהוא עקירת הרצון מן החטא בזה מוציא הנפש מן הקליפה שתולדתה הי' מן התאוה שבלב ועתה בעקירת רצונו ותאותו הרי מוציא נפשה כנ"ל אך כדי למחות גופה הוא ע"י וידוי דברים דעקימת שפתיו הוי מעשה וכוזה הוא ממחה גופה והי' כלא הי' (ומ"מ ארז"ל איזהו בע"ת זה שבא דבר עבירה ובאותו מקום ובאותה אשה (יומא פ"ו ע"ב ע"ש) כי אז המעשה שעושה למחות גוף הקליפה שוה ממש להמעשה שעושה גופה בעברו העבירה ועתה כשמונע א"ע מעשות זה הרי הורג גופה לגמרי אך אעפ"כ מחסדי האל להשוות מעשה דעקימת שפתיו למעשה גמור למחות גוף הקליפה) וז"ס נפ"א שתיקנו חז"ל לומר אשמנו בגדנו כו' באל"ף ב"ית כי הנה ע"י מחשבות זרות והרהורים רעים שאין אדם ניצול מהם בכל יום ואין שום א' מהם נאבד ומזה יש לאדם כף הקלע שהמחשבות מקיפים נפשו בצאתו מן הגוף להיות נדמה לו כעושה מעיני גשמי' וחושב ומתחכם בהם וז"ס מלפפתו כו' ולכן ע"י אמירת כ"ב אותיות הנ"ל דאשמנו בגדנו כו' הוא מוחה גוף כ"ב אותיות שבכל הרהורים רעים אלא שצ"ל עקירת הרצון ג"כ מכל הרהורים רעים כדי להוציא הפנימי' כמש"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

הדעת שנחלק לחו"ג, והיינו בעבודה דואהבת וגו' בכל לבבך בשני יצריך שהם חו"ג, עד שמגיע לבחי' הדעת להיות בבחי' דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, פי' לב שלם היינו בשני יצריך ואז העבודה היא בשלימות, וזהו הפתח השני. ועוד יש שני פתחים היינו הפתח האחד [שתי המוזוות] הוא חו"ב והמשקוף כתר, וגם ג' ראשי ראשים הם ג"כ משקוף ושתי המוזוות. אך מה שאמרו לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים היינו שהעבודה שיוכל האדם להגיע מלמטלמ"ע הוא רק שני הפתחים [התחתונים], ושני הפתחים העליונים נותנים לו בבחי' מתנה מלמעלמ"ט, אמנם כמו שהנותן מתנה אינו נותן כ"א למי דעביד ל' נייחא, כן אין נותנים מלמעלה בחי' שני הפתחים העליונים כ"א למי שהגיע בעבודתו ונכנס שיעור שני פתחים שמלמטלמ"ע, ואז נותנים לו בבחי' שני פתחים שמלמעלמ"ט.

ועפ"ז יובן ענין דוד ויהונתן, שדוד הוא בחי' הב' דלת"ן שמלמטלמ"ע, ויהונתן הי' לו מס"נ על דוד שקראו שאול בן נעות המרדות והכלימו והוא עמד במס"נ על בחי' השני פתחים הנ"ל ניתוסף לו ה"א שהוא מהפתחים העליונים, וכמו יוסף שע"י הברור זכה לה"א עילאה כן יהונתן ע"י המס"נ דוד זכה ג"כ לה"א, ולכן עד הכריתות ברית דוד הי' נק' יונתן ואח"כ ע"י דוד ניתוסף לו ה"א, כענין בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו דוקא, כן ע"י חיבורו בשכינת' בחי' דוד שהי' מרכבה לבחי' המל' זכה לתוס' ה"א, וכמו יוסף יהוסף.

המשך והחריט תרל"א

מאמר ד"ה ומעתה יובן כו' בעטרה שעטרה

[[עד]] **וכ"ז** הוא הקדמה להבין ענין דוד ויהונתן¹⁶, דהנה דוד הוא ב' דלת"ן והוא"ו מחבר ב' הדלת"ן, והענין דהנה דל"ת הוא מלשון דל, והיינו ענין העוני והדלות, וגם דל"ת הוא מלשון דלו עיני למרום, ולכאורה ענינם אחד שמהיותו דל ה"ה מגביה עיניו למרום, וכענין שאמרו יאה עניותא כו'. אך באמת י"ל דפי' דלו עיני למרום הוא כי מרום הוא בחי' כתר כמ"ש ואתה מרום לעולם ה', וארז"ל במד"ר רוממות אתה נוהג¹⁷ בעולמך, כהונה לעולם, מלכות בית דוד לעולם, שזהו מבחי' כתר ונמצא כי ענין דלו עיני למרום הוא בחי' חו"ב שהם בבחי' הבטה למרום כתר.

ולהבין ביאור הענין, הנה ארז"ל לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל¹⁸, שנא' אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי ב' דלתות והיינו ב' פתחים, והם הם ב' דלת"ן שבדוד. והענין הוא דלת הוא הפתח שיש בה ב' מוזוות ומשקוף, וענין ב' המוזוות הם נו"ה והמשקוף הוא ת"ת, ובעבודה הוא ענין מה שמתחילי' בתפלה בהודאה הודו לה' קראו בשמו, ועוד קודם לזה בכרכת השחר מתחילי' מודה אני, וזהו בחי' המוזווה דהוד. וצריך לנצח בהודאה זו כי ענין ההודאה הוא לפי שאינו משיג זה כ"א מודה כמ"ש ענין זה במ"א באריכות¹⁹, ולכן צ"ל בבחי' נצח לנצח א"ע להיות בבחי' הודאה, עד שמגיע ע"י התעוררות רחמים לבחי' העבודה דלאסתכלא ביקרא דמלכא, וזהו פתח א'. והפתח השני שתי המוזוות הם חו"ג, והמשקוף הוא

16) וכ"ז הוא הקדמה להבין ענין דוד ויהונתן: בהבא לקמן בפיסקא

זו ראה אוה"ת בראשית שם יז, א.

17) מרום הוא בחי' כתר כמ"ש ואתה מרום. רוממות אתה נוהג:

ראה אוה"ת קדושים ס"ע קח"ט. ואתחנן ע' עג. סה"מ תרכ"ז ע' רצב.

שפט. תרל"ב ח"א ע' קסה. וראה גם פיה"מ לאדהאמ"צ פו, ג.

18) ולהבין ביאור הענין. שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל: בהבא

לקמן בפיסקא זו ראה אוה"ת חנוכה שכה, א ואילך. שלה, סע"ב. ויגש

(כרך ה) תתקפו. ב. בא ע' שי ואילך. קרח ע' תרסג ואילך. תשג ואילך. ואתחנן ע' שג. שם (כרך ו) ע' ב'רפה ואילך. נ"ך ע' תכ. תקצ. סה"מ תרכ"ו ע' קמו ואילך. תרכ"ט ע' שח. תרע"ח ע' רמד ואילך. ובארוכה סה"מ תרל"ב ח"א ע' רצט ואילך. [נראה לקו"א להה"מ סי' רכא (נד, א): סוד ב' פתחים.. ר"ל אהבה ויראה. עיי"ש].

19) ענין ההודאה. שאינו משיג זה כ"א מודה כמ"ש. במ"א

באריכות: ראה סידור עם דא"ח שג, ג ואילך. שו, ב ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהר"ש

קונטרס החלצו

לגמרי מצד הישות שבהם כו'. (דזהו עיקר ההפרש בשרשו בין ספירות דתהו לספירות דתקון דספירות דתהו היו בבחינת אנא אמלוך דוקא אני ולא אחר כו'. וגם ענין

ח. והנה כל זה הוא בסטרא דקדושה שיש שם בחינת הביטול והוא סיבת ההתאחדות וההתכללות כו'. מה שאין כן בסטרא אחרא שהם בבחינת הפירוד

שום רעה ואין בו שום התנגדות פרטי נגדו) רק בזה שהוא נמצא בעולם, שבזה הרי הוא ממעט ישותו ומשום זה אינו יכול לסובלו ושונא אותו ומכל שכן שאינו יכול להתחבר עמו כו'. וכמו שנמצא בעונותינו הרבים בדורות האחרונים בכל מקומות מושבות בני ישראל שיש חילוקי דיעות בכל דבר ובכל ענין מענינים הכללים ובפרט בדברים שבקדושה (כמו בעניני הרבנים ושוחטים ועניני בית הכנסת וכדומה) שאי אפשר להתאחד. אדרבה מה שזה אומר אומר חבירו בהיפך. ומה שזה בונה זה מהרס. והחילוקי דיעות באמת הם פירוד לבבות, דמה שאומר בהיפך מזולתו אין זה מצד ששכלו מחייב כן, כי אם אומר מה שהוא רוצה ולא מצד הכרח השכל, ולמה הוא רוצה כך זהו רק מפני שחבירו רוצה באופן אחר כו'. דהכלל הוא שצריך לרצות ולאמר בהיפך מזולתו, והיינו מצד הפירוד לבבות שאינם יכולים לסבול זה את זה ומשום זה הם מנגדים זה לזה כו'. (ועל ידי זה נפסד הענין הכללי הנצרך ומוכרח כו'. ואינם מביטים על זה כלל, כי העיקר הוא ישות עצמו כו').

קיצור. הפרש דספירות דתיקון ותהו - ביטול וישות שוב ורצוא. ישות סיבה לפירוד ושנאת חנם.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

המלוכה הוא בחינת ישות והתפשטות כו'. וזהו גם כן הסיבה מה שהביטול שלהם היה בבחינת רצוא לבד ולא בבחינת שוב כידוע ומבואר במקום אחר. והיינו כידוע שבחינת רצוא אינו ביטול אמיתי כי אם הרגש עצמו כו'. ועיקר הביטול הוא בבחינת השוב דוקא וזהו לא היה בספירות דתהו מצד הישות שבהם. ולכן היו בבחינת ענפין מתפרדין כו'. מה שאין כן בספירות דתיקון שהן בבחינת הביטול ולכן עיקרן בבחינת שוב שזהו ענין ההתיישבות שיש בתיקון שהוא בחינת השוב להיות מתיישב בכלי דוקא כו', כידוע וכמו שכתוב במקום אחר. ומשבירת הכלים דתהו נעשה למטה מציאות הסטרא אחרא בבחינת יש ורע גמור כו'. וזהו סיבת הפירוד וההתחלקות כו'. וזהו ענין קליפת מדין שהוא המדון והריב ושנאת חנם בין איש לרעהו גם שלא עשה לו שום רע כלל ולא נגע בכל אשר לו לא דבר וחצי דבר כו', וגם הוא אינו חורש רעה עליו כלל. רק שלא יוכל לסובלו והוא שונא אותו בתכלית עד שלא יכול לדבר עמו ולא להתערב עמו בשום דבר, אף בדבר שבקדושה. והסיבה לזה הוא רק מצד הישות שלו אינו נותן מקום להזולת, והוא מנגד לו (אף שלא עשה לו

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'ש"ת

פירוש הפסוק כוס ישועות - כלים לקבל האורות, אשא - יחוד אורות וכלים, הוי' ואלקים. ובשם ה' אקרא - גילוי שם הוי' בעולם. הרועה בשושנים, ששונים בתורה שנדרשת ב"ג מדות, כנגד י"ג מדות הרחמים שמאירים בחודש אלול.

שְׁכָתוֹב "בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים", וְהַעֲבֹדָה הַיָּהּ לְגִלוֹת הַדְרָךְ הַיָּהּ בְּעוֹלָם, וְהַפּוֹעֲלִים גְּלוֹי שֵׁם הַיָּהּ בְּעוֹלָם הֵם נִשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֲבָדֵי הַיָּהּ. וְזֶהוּ "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי הִרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים, מִה שׁוֹשְׁנָה אֵית לָהּ תְּלִיסֵר עֲלֵיךְ דְּסִתְרִין לָהּ, אוֹ 21 כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֵית לָהּ תְּלִיסֵר מְכִילִין דְּרַחֲמֵי", וְזֶהוּ הַשִּׁיכּוֹת דִּי"ג מְדוֹת הַרַחֲמִים לְ"אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי", לְפִי דְחֻדָּשׁ אֱלוֹל הוּא חֻדָּשׁ הַרַחֲמִים, הַרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים שְׁשׁוֹנִים בְּתוֹרָה שְׁנֵדְרָשׁת בִּי"ג מְדוֹת נְגִד י"ג מְדוֹת הַרַחֲמִים, דְּחֻדָּשׁ אֱלוֹל הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה וְהַכְּנָה לְהַעֲבֹדָה דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכְּפּוּרִים, וְבוֹ מְאִירִים גְּלוֹי י"ג מְדוֹת הַרַחֲמִים.

ד"ה אני לדודי ודודי לי

א' אלול ה'ש"ת

וְזֶהוּ שְׁהָאוֹרוֹת נִקְרָאִים "ישועות", שֶׁהוּא עֲנִין יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר, וְ"כּוֹס ישועות" הֵם בְּחִינַת הַכְּלִים אֶל הָאוֹרוֹת, דְּ"כּוֹס" 19 בְּגִימְטְרִיא "אֱלֹקִים", דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא מְקוֹר כָּל הַכְּלִים וְשֵׁם הַיָּהּ מְקוֹר הָאוֹר, וְזֶהוּ "כּוֹס ישועות", שֶׁעַל יְדֵי הַכּוֹס שֶׁהוּא שֵׁם אֱלֹקִים עֲנִין הַכְּלִים נִעְשִׂים הָאוֹרוֹת בְּבְחִינַת ישועות, וְזֶהוּ "כּוֹס ישועות אֶשָּׂא", שֶׁהוּא יְחִוּד הָאוֹרוֹת וְכִלִּים, שֶׁהוּא עֲנִין הִיחּוּד דְּשִׁמּוֹת הַיָּהּ וְאֱלֹקִים, וְזֶהוּ "וּבְשֵׁם הַיָּהּ אֶקְרָא", שֶׁיְהִיָּה גְלוֹי שֵׁם הַיָּהּ בְּעוֹלָם, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב 20 "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ הַיָּהּ" לְהַמְשִׁיךְ גְּלוֹי שֵׁם הַיָּהּ בְּעוֹלָם, דְּהַעוֹלָם עֲצָמוֹ הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים, וְכִמּוֹ

21) לכאורה צריך להיות: אוף הכי. המו"ל.

19) זוהר חלק ג רמה, סוף עמוד א. תיקוני זוהר סוף תיקון מז.
20) בראשית יח, יט.

חיך הרבי ואמר לי לומר את חידושי התורה שלי. הייתי מרוצה מאד בראותי שהרבי מאזן ל"תורה" שאני אומר. כשסיימתי, אומר לי הרבי, אמנם התורה טובה והסברות יפות, אבל חסרה הנקודה. כלומר, יסוד ההנחה עליו בניתי את חידושי אינו אמיתי. והרבי אומר לי שמשנה מפורשת היפך מהנחתי.

איבדתי עשתונותי - מספר הגאון מלובלין - ושאלתי, רבי, באיזה סדר? בקדשים - היתה תשובתו. עברתי במחשבתי על אותו סדר ואמרתי - רבי אינני יודע, אולי יאמר לי הרבי באיזו מסכת! במסכת בכורות - ענה הרבי. עברתי במחשבתי על מסכת בכורות ולא מצאתי. עד שהרבי החל לחזור על לשון המשנה ולפרשה, ורק אז עמדתי על טעותי. אז - אמר הגאון מלובלין - ראיתי והרגשתי מה נקרא לימוד התורה לשמה.

ד. אתם - אומר אבי למסובים, שהיו ברובם מבני פולין והונגריה - אינכם יודעים מי הוא הגאון מלובלין. הוא היה גאון שגם בדורות שעברו היו מחשיבים אותו לגאון, וגאון זה הניח הנחה שכלית בתורה - וטעה.

טעותו של הגאון מלובלין היתה ב"נקודה". הסברות היו טובות, ורק נקודת ההנחה היתה מוטעית. ומאידך, אף שנקודת ההנחה היתה מוטעית, היו סברות השכל טובות וישרות.

עדותו של הסבא שהסברות היו טובות - מספיקה. הסבא היה המבין האמיתי של סברות שכליות, זאת רואים אנו מתשובותיו, מההוספות וההגהות שלו על המאמרים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה"¹⁰ וממאות המאמרים שלו שעדיין בכתב יד.

פעם בהיותי אצל אבי¹¹ ב"יחידות", הזכיר אבי את הרבי¹² ואמר, שהוא היה "עצמי", ופירש ש"עצמי" הוא "שכלי", ששכלו הוא שכל עצמי. בשכל אלקי גופא ישנם חילוקי דרגות, ולמשל בחכמת התורה שהיא שכל אלקי, ישנם חילוקי מדריגות. ולמשל בחכמת התורה שהיא שכל אלקי, ישנם חילוקי מדריגות. נוסף על כך שבשכל יש קטנות וגדלות, שכל קטן ושכל גדול, ויש בו חכמה וטעות, שכל מחוכם ושכל מטופש, ישנם גם חילוקי דרגות של בעלי השכלה ובעלי השגה בחכמת התורה, שהיא שכל אלקי.

אבי¹³ הסביר לי את חילוקי הדרגות שבשכל אלקי, על דרך שלשת ההבדלים שב"אמת".

ג. יסוד החסידות הוא שכל עצמי, ושורש החסידות הוא חיות אלקית גלויה. לכן הבנתם של חסידים ברורה ובהירה. עצם הדבר כפי שהוא באמת, בלי משקפיים ובלי סרח, ההבנה החסידית היא בשכל החסידי הזך.

יסוד החסידות הוא שכל עצמי, ושורש החסידות - חיות אלקית.

היסוד, הבסיס עליו בנוי הבנין, הוא מתחת לבנין. ואילו השורש הוא הגרעין שממנו צומח הדבר, והשורש הוא למעלה מהדבר הצומח ממנו.

יסוד החסידות הוא שכל עצמי. ב"שכל" ישנם שכלים שונים, שכל אנושי, שכל אלקי. שכל אנושי הוא שכל הנקנה ושכל אלקי הוא שכל עצמי. ומציאות המהות של שכל עצמי היא מהות מציאות אחרת לגמרי מאשר שכל אנושי.

בהיותי עם אבי בווינה, בפורים תרס"ג, דיבר אבי ב"שולחן" בענין לימוד התורה לשמה, לשם התורה. מתאחדים עם התורה עד שהלומד והתורה נעשים לדבר אחד. סגנון לשונו נעשה לשון של תורה ושכלו - לשכל של תורה.

הסבא⁴ סיפר לאבי⁵ שלקראת הבר מצוה שלו, אמר לו סבו⁶, שצריכים ללמוד תורה לשמה, וההכנה לכך היא להיות בקי בבבלי וירושלמי, תוספתא, ספרא וספרי, באותה מדה שהרמב"ם היה בקי בהם.

הגאון מלובלין⁷ סיפר לי, כשבא לליובאוויטש אל הסבא⁸ בשנת תרי"ד - רגיל היה הגאון מלובלין להכין כל פעם, לקראת בואו לליובאוויטש, ענין בלימוד בו היה מתפלפל עם הסבא - הביא אתו פלפול עמוק עם הרבה חידושים.

בבואו לליובאוויטש, עבר במחשבתו עוד הפעם על הפלפול ועל חידושי התורה שהכין, והיה שבע רצון מאד, בידעו שיגרום בכך נחת רוח רב לסבא, ובעיני חסיד - גרימת נחת רוח לרבי היא אחד מהדברים הגדולים ביותר, כי חסיד יודע ש"עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה"⁹, מי שמקושר לרבי בעולם התחתון, זוכה להיות מקושר לרבי בעולם העליון. ולהיות ליד הרבי בעולם העליון, זה כבר דבר אחר לגמרי.

כשנכנסתי אל הרבי - סיפר הגאון מלובלין - והתחלנו לשוחח בעניני לימוד, הצעתי לפניו את הפלפול שהכנתי.

(10) המאמרים שבספר "תורה אור" ו"לקוטי תורה" על חמשה חומשי תורה ושיר השירים הם של רבנו הגדול בעל התניא וההגהות והביאורים על המאמרים הם של כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(11) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

(12) כ"ק רבנו הגדול בעל התניא.

(13) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

(4) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(5) כ"ק בנו אדמו"ר מוהר"ש.

(6) כ"ק רבנו הזקן בעל התניא.

(7) הרב ר' שניאור זלמן בעהמ"ח שו"ת "תורת חסד".

(8) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(9) ראה "לקוטי דיבורים" כרך ד. עמוד 1542.

ב"אמת" ישנן שלש דרגות כוללות:

(א) שפת אמת.

(ב) אמת.

(ג) אמת לאמיתו.

כל שלש הדרגות הן אמת. ועל אף זאת, האמת של "שפת אמת" איננה האמת כפי שהיא במדריגת ה"אמת" עצמה, והאמת של מדריגת ה"אמת" עצמה, איננה האמת של מדריגת "אמת לאמיתו".

שלש הדרגות שבאמת, אמר אבי, הן שלשה עולמות עם כמה וכמה מדריגות חלוקות זו מזו, שבדרך כלל הרי בספירות הן שלשת הענינים של חב"ד, חג"ת, נה"י, ובעולמות - אצילות, בריאה, יצירה.

ה. למי שלומד חסידות חב"ד - אמר אבי¹⁴ - מיותר להסביר שחב"ד חג"ת, נה"י, ואצילות בריאה ויצירה, הרי - עולם האצילות ושלשת הספירות חב"ד הם מדריגת "אמת לאמיתו";

עולם הבריאה ושלשת הספירות חג"ת - "אמת"; עולם היצירה ושלשת הספירות נה"י - "שפת אמת". ברם, לחסידים אחרים, וכן לחסידים שלנו שאינם לומדים חסידות - למרות שאם אינם לומדים חסידות במה הם חסידים שלנו - אך זה ענין בפני עצמו. אבל ישנם כאלה שאינם לומדים חסידות והם גם כן שלנו, שעלינו לדאוג עבורם ביחוד. מה שאני אומר "ביחוד" הוא, שכן לאמיתו של דבר הרי לא צריכים להיות הבדלים ביהודים, יש לדאוג לכל בני ישראל. אך, מכל מקום ישנם הבדלים, כפי שהדבר הוא על פי תורה, ולאלה יש להסביר את הדבר.

את תורת החסידות אין מן הצורך להציע. הרבי אמר שישנם שלשה דברים שלא צריכים להציע אותם: שידוך, עצה וגמילות חסדים. ורק מצד אהבת ישראל יש להשתדל בהשתדלות הגדולה ביותר בכל הענינים שלזולת יוטב.

אכן, אין להציע את תורת החסידות, אבל לתלות שלט - צריכים, הזולת צריך לראות איזה סוג סחורה היא חסידות, וכשהוא רואה את הסחורה, אולי יתחשק לו לרכשה. אך, כיוון שישנה סחורה שלא כל אחד שרואה אותה מבין את טיבה, צריכים לכן להסביר לו אותה.

ב"אמת" ישנן שלש דרגות: "אמת לאמיתו"; "אמת" ו"שפת אמת". כולם מבינים שהדרגה הגבוהה ביותר היא "אמת לאמיתו", והתחתונה ביותר - "שפת אמת". אבל לא כל אחד מבין כיצד אפשר לחלק את האמת לחלקים, ובמה מובדלות הדרגות שבאמת אחת מהשניה.

הדרגה התחתונה שבאמת, זו הנקראת "שפת אמת", היא למעלה מהדרגה הגבוהה והמזוככת ביותר של מציאות. כל מציאות איזו שתהיה אין לה קיום עצמי, ואילו הדרגה התחתונה שבאמת - "שפת אמת" - יש לה קיום עצמי, ככתוב¹⁵ "שפת אמת תכון לעד", מפרש רש"י - שתתבסס ותתקיים, כלומר, שמזמן לזמן היא מתחזקת ונעשית טובה יותר.

ו. "אמת" היא מדריגה שלמעלה ממדריגת "שפת אמת". משה רבנו נרעש מפני מדת האמת. כתוב¹⁶ "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו", שואלת הגמרא¹⁷ - מה ראה משה?

שאלה זו - מה ראה משה - שבגמרא, מוקשה קצת, מדוע דוקא בענין זה שואלת הגמרא מה ראה משה. כאשר משה ראה את הסנה והקב"ה מספר על פליאתו הרבה של משה רבנו בראותו את ה"סנה בוער באש והסנה איננו אוכל"¹⁸, ואף על פי כן אין הגמרא שואלת מה ראה משה. כן בזמנים ואירועים שונים כמו בקריעת ים סוף, מתן תורה, הקמת המשכן, אין הגמרא שואלת מה ראה משה, ורק בגילוי י"ג מדות הרחמים שואלת הגמרא מה ראה משה?

יודע אני שיענו לי על פי פשוט, מפני שכאן נאמר "וימהר משה" לכן שואלת הגמרא מה ראה משה שבגללו מיהר ו"ויקוד ארצה וישתחו". ברם, פירוש זה עצמו יש להבין ותורת החסידות מסבירה זאת היטב.

משה רבנו הוא במדריגת חכמה דאצילות. על הפסוק¹⁹ "ויהי אור", כתוב בזהר - "דא חכמה". חכמה היא אור, במקום שיש אור רואים כל דבר בבהירות ובזכות. וכשרואים דבר בבהירות, כלומר כשיודעים ומבינים מה שרואים - האדם אז במנוחה ובמתינות. ואילו כשהאדם בהול, מורה הדבר שהוא נמצא בהתפעלות.

בכל האירועים, אף הגדולים ביותר, היה משה רבנו רגוע ושל. ואילו בשעת גילוי י"ג מדות הרחמים היה בהול ונמהר. דבר זה מתמיה את הגמרא, מה ראה משה שהביא אותו ל"וימהר ויקוד וישתחו".

ז. ידוע לכל שקיים הבדל גדול בין קידה להשתחוואה.

שלשה אופנים בהשתחוואה:

(א) קידה.

(ב) כריעה.

(ג) השתחוואה.

ואף ששלשתם הם אותו דבר, המראה על ענין הביטול. אך בביטול עצמו ישנן דרגות, ולכל דרגה

(17) סנהדרין קיא, א.

(18) שמות ג, ב.

(19) בראשית א, ג.

(14) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

(15) משלי יב, יט.

(16) שמות לב, ח.

שיעורה המוגבל.

חשוב לומר, שכל "פועל" בא על פי הכרח חיוב שכלי. כלומר, לכל פועל ישנו טעם מדוע הוא פועל כזה, ממילא מובן שלכל שיעור בביטול ישנו טעם מיוחד, והטעם הוא ההכרח השכלי לאותו ביטול.

בשלשת אופני הביטול, הרי קידה היא הרכנת הראש. שכן, בהרכנת הראש ניכרות כל דרגות הביטול. ביטול היינו הנחת עצמו, וזה ניכר בראשו של האדם. וכאן נפרדים שלשת האופנים בשיעורי הביטול.

האופן הא' בביטול הוא קידה. גופו של האדם נשאר במקומו, הוא רק מרכין את הראש.

האופן הב' בביטול הוא כריעה. ואם כי גם כאן נשאר האדם כולו על עמדו, אך כל קומת האדם מתגמדת, מפני שהוא מעמיד עצמו על ברכיו. ואף כי אופן ביטול זה נעלה מאופן הביטול של קידה, מכל מקום גם ב"כריעה" ניכר ההפרש בין הראש לרגל.

האופן הג' בביטול הוא ההשתחוואה בפשוט ידים ורגלים. הדרגא הגבוהה ביותר של ביטול, שהראש והרגל שווים.

כשראה משה רבנו את גילוי י"ג מדות הרחמים, נתבטל בדרגא הגבוהה ביותר של ביטול, השתחוואה, ולכן שואלת הגמרא - מה ראה משה?

ועל כך מביאה הגמרא שתי תשובות המהוות שתי דיעות. ר' חנינא בן גמלא אמר - ארך אפים ראה, ורבנן אמרי - אמת ראה. משראה משה רבנו את מדת האמת - נתבטל בדרגת הביטול הגבוהה ביותר, הביטול של השתחוואה.

ה. כל האמור הוא ביחס לדרגא השניה שב"אמת".

ואילו ביחס לדרגא השלישית שבאמת - "אמת לאמיתו" - אין כלל מלים להסבירה. כלומר, המושג של "אמת לאמיתה" הוא מהעניינים שנשארים בהגיון הלב, ואינם ניתנים להתבטא במלים.

ברם, גם ביחס לעניינים שאינם ניתנים להתבטא במלים, רוצה תורת החסידות שיהיה לאדם מושג שכלי בהם. וזה מה שאמר לי אבי²⁰ במלותיו הקצרות, ששלשת ההבדלים שב"אמת" הרי בספירות הם חב"ד, חג"ת, נה"י. ובעולמות - אצילות, בריאה, יצירה.

בהסבר של ספירות היה עלי להבין את שלשת חילוקי הדרגות שב"אמת". הרי, ביחס לשתי הדרגות הראשונות "שפת אמת" ו"אמת" היה עלי לעמול הרבה, אבל סוף סוף הגעתי לאיזו שהיא ידיעה בהן, ואילו ביחס לדרגא השלישית, "אמת לאמיתו", גם העמל והיגיעה לא עזרו. העדר הידיעה נגע עמוק ללבי, והחלטתי להיכנס אל אבי ל"יחידות", וסידרתי לעצמי את השאלות.

בשעות הערב המאוחרות נכנס אלי החסיד הרי"מ²¹. ראיתי שהוא מרוגש מאד. בהמשך הדיבורים סיפר לי שהיה היום ב"יחידות" אצל אבי, ואמר שאינו רוצה ללמוד, אינו רוצה לעסוק בעבודה מפני שאינו מבין. ענה לו אבי על כך: מה אתה תובע ממני, תבע מעצמך, וכשתתבע מעצמך תתחיל להבין.

בשמעי תשובה זו, שכשאדם תובע מעצמו הוא מתחיל להבין, התעודדתי להמשיך לעמול בביאור ענין "אמת לאמיתו". ולאחרי יגיעה רבה העניק לי השי"ת מתנה טובה בהבנת הענין. מקור החיים של ההבנה היה אצלי בענין "נקודה בהיכלא". היכלא היא בינה, כלומר השגה, ו"נקודה" היא חכמה, כלומר השכלה.

שמחת תורה תר"ץ. ניו יורק.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק י"ד - עוז יהודי

באחד הערבים, כשברוך היה לבדו בפרדס, נפתחה לפתע דלת אהלו, ולהפתעתו עמד לפניו בן הפריץ. הפריץ הצעיר פתח ב"ערב טוב" צוהל, והסביר שאביו שלחו על מנת להזמין את ברוך לביתם לבלות את הערב. זאת, כדבריו, "כדי להוציאו מבדידותו", זאת מתוך השתתפות כל בני המשפחה בתחושת הבדידות שלו.

ברוך הבין שהדבר לא יביא תוצאות טובות, וניסה להתחמק: "אני מופקד על שמירת הפרדס, ואיני יכול להשאירו ללא השגחה". הצעיר הלך, כשברוך חושב שכבר נפטר ממנו, אך כעבור זמן קצר חזר עם שני גברתנים מלווים בכלבי שמירה גדולים, בהצהירו: "הבאתי אותם כדי לשמור על הפרדס כשתבלה אתנו".

ברוך נקלע למבוכה גדולה. תחילה חשב לדחות את ההזמנה האדיבה, אך מיד התבונן שהדבר עלול להרגיז את הפריץ והלה ישפוך את חמתו על יהודי ליאזנא. אהבת ישראל ומידת-האחריות עמדו אצלו מעל לכל, כך שברוך החליט שעליו, למגינת ליבו, להיענות להזמנה. לעצמו לא חשש מדחיית ההזמנה, אפילו במחיר זעם הפריץ, אבל לגרום נזק לאחרים לא רצה, גם אם לשם כך עליו לעשות צעד שאינו לרוחו. ברם, בליבו החליט לא לגלות שום ביטוי של פחד וכניעה בביקורו אצל הפריץ, ושכביקור זה יופיע בהדגשת הכבוד היהודי, ברוח התורה.

באחוזת הפריץ התקבל ברוך בידידות רבה, דבר שהיה למורת רוחו. כבר בכניסתו לבית הוכיח ברוך את עוז רוחו, בכך שלא הסיר את כובעו. בפולנית צחה הסביר את סירובו להתהלך גלוי ראש, על יסוד הפסוק "כל הנשמה תהלל י-ה", שעליו דרשו חכמינו ז"ל: "על כל נשימה ונשימה תהלל". מאחר שבכל רגע צריכה להיות הרגשה של עמידה לפני ה' והילולו על כל נשימה - איך אפשר להישאר רגע בגילוי ראש?

תקיפותו והחלטיותו של ברוך, יחד עם הסברתו הבהירה והנאה, השאירו רושם עז על הפריץ ומשפחתו. יתכן שהיתה זו הפעם הראשונה בחיי הפריץ ששמע מפי יהודי דיבורים החלטיים ותקיפים. הן הפריץ והן בני משפחתו לא היו רגילים להסתכל על יהודי באופן שונה מאשר על אנשים נכנעים ורועדים. הם הופתעו לראות ביטוי כזה של כוח ועוז רוח אצל בחור יהודי פשוט המשמש כשומר בפרדס. הפריץ רחש הערכה רבה לברוך, עד כדי כך שהוא עצמו חבש לראשו את כובעו שלו.

ברוך פיתח שיחה מעמיקה על חשיבותם של המנהגים היהודיים, ורמז אגב כך על אי הצדק שבהפרעת מנהגי הדת של הזולת. בדבריו השתמש ברוך רבות בפסוקים ומאמרי חכמינו ז"ל שתרגמו לפולנית, והסבירם בצורה מרתקת, להתפעלותם הגדולה של מאזיניו. בהמשך שיחתו תיאר שני עולמות מנוגדים, את עולם החומריות, שהוא העולם הגויי, ואת עולם הרוחניות, שהוא העולם היהודי. הפריץ ישב ושתה בצמא את דבריו רבי התוכן של ברוך, שהיו משובצים בידע רב בתחומים שונים.

ברם, ילדי הפריץ לא היו שבעי רצון מן הצורה שקיבל הביקור. הם הביעו דעתם שנושאים כאלה מתאימים לדיון מיוחד בהשתתפות הכומר. על כן הודיעו שמחר יבואו הם לבדם לפרדס ויבלו עם ברוך בשיחות על נושאים קלילים יותר.

ברוך נדהם. הוא ראה סכנה בהתפתחות הידידות מצד משפחת הפריץ, והחליט לשים קץ לידידות זו. מוחו פעל בקדחתנות בטיכוס עצה כיצד למנוע את הביקור הצפוי של הצעירים, וכאשר הביע הפריץ את צערו על כך שרק עתה, בסוף הקיץ הכיר את ברוך - שמח ברוך דוקא לעובדה שהקיץ עומד לפני סיומו. בינתיים הוזמן ברוך לחדר האוכל לארוחה שהוכנה מדברים המותרים באכילה. ברוך החליט לא לטעום דבר, למרות הכשרות, אך ורק כדי לגלות החלטיות ולהימנע מהגברת הידידות.

ההסברה שהכין ברוך להימנעותו מאכילה - שוב לא היתה דרושה, משום שברגע האחרון נרעד האוויר מצריחת אימים של ילד קטן, הצעיר בילדי הפריץ, שנכווה במים רותחים. בבית נעשה רעש, ומיד פנו הכל לטפל בילד. ברוך נשאר זמן מה בבית, אך נוכח לדעת כי טוב יעשה אם יעזוב מיד את המקום. הוא חזר לפרדס, ושני השומרים וכלביהם חזרו לאחוזת הפריץ.

אותו לילה לא ישן ברוך. שרוי היה בדאגה מן הערב הבא, כאשר יבואו בני הפריץ לבקרו. הוא החל באמירת תהלים. כל הלילה נישא קול בכי של פסוקי תהלים מאהל השומר בפרדס.

למחרת הופיעו, כרגיל, לפרדס ר' אברהם ור' עזריאל ושאר העובדים, וברוך עזר בעבודה. מן האחוזה הגיעה הידיעה על מות ילדו של הפריץ, דבר שגרם לברוך כאב, אך ברוך לא הביע בפני איש

רחשי ליבו. עם פנות היום חש ברוך אי-נוחות ודאגה מביקור בני הפריץ. הוא הבין שלא יוכל לשוחח איתם בענינים רציניים ולהשפיע עליהם לטובה כפי שעשה זאת לגבי הפריץ עצמו. כך אין שום סיכוי שתצמח טובה כלשהי מן הביקור. הוא החליט לכן לקיים שיחה רצינית עם ר' אברהם. הוא סיפר לר' אברהם את כל אשר אירע, והודיע שהגיע למסקנה שאסור לו ללון בפרדס, ר' אברהם הביע ספק, אם לאור האסון, יקיימו בני הפריץ את ביקורם המתוכנן, אך ברוך עמד על דעתו.

ר' אברהם נענה לברוך, ואותו ערב באו הוא ושותפו לשמור בפרדס. ר' אברהם הסביר לשותפו שברוך אינו חש בטוב ולא יוכל לשמור הערב. בלילה נוכח ר' אברהם שחששותיו של ברוך היו מוצדקים; בנו ובתו של הפריץ הופיעו לפתע באהל. מובן שכאשר נוכחו להיעדרו של ברוך אוכזבו קשות וחזרו כלעומת שבאו.

כאשר נסתיימה העבודה בפרדס - קיבל ברוך שכרו מן השותפים, וחזר לשבת בבית המדרש על התורה ועל העבודה, הכסף שהשתכר הספיק לו כדי מחייתו לתקופה ממושכת, שכן צרכיו היו מועטים ביותר: ימי שני וחמישי היו לדידו ימי צום, גם בשאר ימי החול הסתפק בלחם צר ומים לחץ שהשביעו את רעבונו. היום היחיד בשבוע שבו הרשה לעצמו ארוחה ממשית היה יום השבת. כל זמנו היה מוקדש לתורה ולעבודת ה'. ברוך הקדיש מזמני לימודו גם ללימוד ספרי מוסר, שהנחו לו את דרכו בחיים.

לילות החורף הארוכים, שהגיעו לאחר החגים, אפְּשְׁרוּ לו לשמור על תדמיתו כנער פשוט הרחוק מלהיות יודע ספר, שכן באותם לילות ארוכים ישב משך כל שעות הלילה לבדו בבית המדרש והתעמק בתורה בכל להט נפשו. גם ביום הצליח איך שהוא להתנהג בדרכו מבלי שימשוך אליו תשומת לב.

באחד הלילות, כשהיה שקוע בסוגיה עמוקה, הופיע לפניו לפתע ר' אברהם, מי שהיה בעל-הבית שלו בקיץ. "דע לך" - פנה אליו ר' אברהם - "שכל הזמן עקבתי אחרך. לא רציתי עד עתה לגלות לך כי יודע אני סודך, וכי לא פעם שמעתי ממחבואי בפרדס את לימודך. לא גיליתי לאיש את סודך, ואיני חושב לעשות זאת בעתיד, אך באתי בבקשה שנקבע שנינו זמן לשיעור יומי משותף בשלחן-ערוך חשן-משפט".

ברוך התלבט קשות, ולא ידע אם להיענות להצעה, ובכך להודות בעובדת היותו בן-תורה, או לא.

אגרות קודש

בי"ה, ב' כ"ה מני"א רפ"ד

ליענינגראד

רק ידעת ידידי ובשורתו.

והנה זה מכבר הימים ידעתי אשר אוהב הנהו דבר יסודי, ובכן, כאלו קול דבריו הנני שומע לאמר הא דפשיטא לך כי השי"ת יעזרני וכו' אם כי אינני סוחר על האמנה - קרעדיט - והנני חפץ במזומן, אבל בכל אופן הנני מסכים עמך. אמנם זה שאתה שמח בעוד טרם בא, מאי טעמי, וכי אפשר להתענג על דבר שעוד לא בא ולתומו ישאל, והשמחה מאין תמצא.

אמנם יסוד הדבר הוא, כי ראיית עין השכל הוא ראיית המהות, וביאורו כי יש ג' מוחין חב"ד, וכל מוח הוא כלי מיוחדת לאור שכלי מיוחד במהותו, אשר בזה יבדל מוח אחד מזולתו.

חכמה היא השכלה. וההשכלה היא אור - ליכטיג - וברק - בליץ, וכמו המשכיל האומר אט אזוי איז דער ענין. כי מפני ריבוי העומק אין ביכולתו לבאר זאת בהסבר איך ומה

כבוד ידידי הנעלה והכי נכבד אי"א

מו"ה ברוך הלוי שי

שלום וברכה.

מכתבי ידידי במועדס קבלתי, ומבלי הבט על תוכנם נעים הי' לי במאד לקרוא צחות לשונו, והסגנון המיוחד אשר לו, ואברכהו מקרב ולב עמוק כי בקרוב יבשרני מהטוב אשר יחננהו השי"ת, ועוד מעתה אשר עוד טרם הנני שמח על זה, כי שתיים ברור לי אשר יעזרהו השי"ת בבריאות הגוף כדרוש ובפרנסה בכבוד, וגם זאת ברור לי אשר בהופיע עזרתו ית', אחי אני מן הראשונים אשר יבשרני מטובו והצלחתו, והנני שמח כאלו כבר בא הטוב, וחסר לי לעי"ע

ומרוחק ממנו, והבינה אם שגדלה מעלתה בהשגה גמורה, והיינו שתופס בהענין, און פארשטייט אים זייער גוט, אבל מ"מ יש בו מחסור, והוא מה שהענין נתגשם אצלו, אט דאס גופא ואס ער פארשטייט דעם ענין שכלי זייער ברייט און זייער קלאר, הרי זה גופא מורה על ההגשמה של הענין, ולכן גזרו אומר דהשגה הוא בריחוק מן העצם, דהעצמי הוא רוחני ואי אפשר שיתפס בהשגה, אי"כ הרי שניהם - חכמה ובינה - חסרים ובאה מוח הדעת ומחברם, דעל ידי חיבור והרכבה זו מתמלא החסרון, וזהו"ע הדעת שהוא דביקות והתקשרות מה שע"י התקשרות זו ההשכלה דחכמה באה לידי השגה דבינה והשגה דבינה תופסת בההברקה דחכמה, ואז נעשה מזה ענין שלישי, שהוא באמת ענין ומהות דבר בפ"ע אבל בא ע"י כח שניהם דוקא, והוא הנקי הכרה - דער קענען דעם ענין - כמו אדם המכיר את חבירו שראה כבר - והרגשה - דערפיהלן דעם ענין דהלא הענין המושכל כבר הי' אצלו בהשכלה, אך ע"י ההשגה שתופס ומגשם את האור נתעלם, הנה ע"י ההתקשרות דדעת מכירו ומרגישו, וזהו הראי' וההכרה במהות הדבר, ולהיותו רואה ומכיר במהות הדבר הרי הדבר אצלו כאלו כבר בא בפועל, והי' אם הדבר הנראה בראיית עין השכל דבר טוב, הרי הוא שמח על הדבר כאלו הוא כבר בפועל.

והמשל בזה חכם מדיני - פוליטיקער - רואה ומכיר בדעתו מה שיהי' במשך שנים רבות, והגם שאינו יודע זמן מוגבל בדיוק, אבל יודע ברור כי יהי' כן, ואם הדבר הנראה בעין שכלו הוא דבר טוב, הי"ה מתענג ושמח בזה, כאלו כבר בא להיות כי אצלו בדעתו והכרתו כבר בא, ולכן הוא שמח.

כן אנחנו ישראל מאמינים בני מאמינים כי האלקים יחוס וירחם עלינו כלנו בתוך כלל ישראל, ויזכנו בשנה טובה ומתוקה מעוטרת בברכות מאליפות בבני חייא ומזונא רויחא, ועל כן עלינו לשמוח על כל הטוב והחסד בגו"ר אשר יעשה השי"ת עמנו כלנו יחדיו, ובכן אשמח, ועצתי כי ישמח גם ידידי.

ובשמחה נראה איש פני רעהו בברכה.

[אג"ק מוהרי"צ כ"ך א' עמ' תיד]

הוא (ויא און ואס איז דאס) אבל רואה כי כן הוא כמו בגשמיות הרואה דבר הרי יכול להיות כי לא יוכל לבאר ולהסביר הענין, אבל מ"מ רואה הוא כי הדבר כן הוא, וכן הוא בהשכלה ובפרטיות הנה בחכ' נקי' בחינה זו בשם הנחה - דער לייג - והיינו שאין לו טעם והסבר ע"ז רק רואה שהדבר כן. ועי"ד אמרם ז"ל (ביצה ד"ו ע"א) ומה בין זה לעגל שנוול מן הטרפה, שתיק רב, דשתיקה זו היא לפי שלא הי' יכול להסביר הענין בטעם שכלי. ורק ראה הדבר בהנחה שכלית, וזו היא מדרי' חכמה.

בינה היא השגה והבנה, והיינו דכל דבר השכלה מבארה ומסבירה בכמה אופנים שונים. המשונים אלו מאלו בטעמים וסברות, מהם המשתוים זל"ז ומחייבים לכאורה בכך אחד, אך על ידי העיון שבשכלו מוצא כי הטעמים והסברות אם שהם מתאימים בצלם ודמות תבניתם אבל משתוים הם בהבכך, כי טעם זה מגלה פרט כזה בהבכך ומדגישו ביותר, וטעם השני מגלה פרט אחר בהבכך ומדגישו, אשר מבין כולם יחדיו מתברר לו ההשכלה ההיא בהשגתו אז דער פארשטאנד איז אזי און אזי. ומבאר זאת בריבוי הסבר ושפה ברורה, דיבור דיבור על אופנו וכל אשר יחשוב יותר במחשבת השכל של ההשכלה ההיא, הי"ה מוצא בה טעם וחיות יותר, והולך מדרגא אל דרגא ומשליכה לשליכה בעמוד ההשגה וכאמרם ז"ל (עירובין נ"ד א') מה תאנה כ"ז שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים (שאינם מתבשלים בבת אחת אלא היום מעט ולמחר מעט וכל שעה ראוי מהן רש"י) אף ד"ת כ"ז שאדם הוגה בהן מוצא טעם, וזו היא מדריגת הבינה, דכל דבר הבנה מושג אצלו בהשגה גמורה, ופרושה לפניו כשלמה.

דעת היא מדה הממוצעת בין החכמה והבינה, המחברם יחדיו, והממלא החסרון שבשניהם. דהנה חכמה שהיא השכלה היא מדרי' ובחינה רמה ונשאה שהיא הנחה שכלית, כנ"ל, ומ"מ הרי יש בה מחסור והוא מה שאינה באה בהשגה, דהרי אינו יכול להסבירה ולהטעימה אפילו לעצמו, ומכ"ש שאין בכחו להבינו ולהסבירו לזולתו, והוא רק ראיית דבר מובדל

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחודש גו", ולא הפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את הפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של סוכות זכריה פרק יד

י'ד א הנה יום-בא ליהוה וחלק שללך בקרבך: כ ואספתי את-כל-הגוים אל-ירושלם למלחמה ונלפדה העיר ונשפו הבתים והנשים תשכבנה ויצא חצי העיר בגולה ויתר העם לא יפרת מן-העיר: ג ויצא יהוה ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב: ד ועמדו רגליו ביום-ההוא על-הר הזיתים אשר על-פני ירושלם מקדם ונבקעו הר הזיתים מחציו מזרחה וימה גיא גדולה מאד ומש חצי ההר צפונה וחציו נגבה: ה ונסתם גיא-הרי פייגוע גיהריים אל-אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה מלך-יהודה ובא יהוה אלתי כל-קדשים עמו: ו והיה ביום ההוא לא-יהיה אור יקרות וקפאון: ז והיה יום-אחד הוא יודע ליהוה לא-יום ולא-לילה והיה לעת-ערב יהיה-אור: ח והיה ביום ההוא יצאו מים-חיים מירושלם חצים אל-הים הקדמוני וחצים אל-הים האחרון בקיץ ובחורף יהיה: ט והיה יהוה למלך על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה אחד ושמו אחד: י יפוב כל-הארץ כערכה מגבע לרמון נגב ירושלם וראמה וישבה תחתיה למשער בנימן עד-מקום שער הראשון עד-שער הפנים ומגדל חננאל עד יקבי המלך: יא וישבו ביה וחרם לא יהיה-עוד וישבה ירושלם לבטח: יב וזאת תהיה המגפה אשר יגף יהוה את-כל-העמים אשר צבאו על-ירושלם המק בשרו והוא עמד על-רגליו ועיניו תפקנה בחריהן ולשונו תפק בפיהם: יג והיה ביום ההוא תהיה מהומת-יהוה רבה בהם והחזיקו איש יד רעהו ועלתה ידו על-יד רעהו: יד וגם-יהודה תלחם בירושלם ואסף חיל כל-הגוים סביב זהב וכסף ובגדים לרב מאד: טו וכן תהיה מגפת הפום הפרד הגמל והחמור וכל-הבהמה אשר יהיה במחנות ההמה במגפה הזאת: טז והיה כל-הנותר מכל-הגוים הבאים על-ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחות למלך יהוה צבאות ולחג את-חג הספות: יז והיה אשר לא-יעלה מאת משפחות הארץ אל-ירושלם להשתחות למלך יהוה צבאות ולא עליהם יהיה הגשם: יח ואם-משפחת מצרים לא-תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה אשר יגף יהוה את-הגוים אשר לא-יעלו לחג את-חג הספות: יט וזאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל-הגוים אשר לא יעלו לחג את-חג הספות: כ ביום ההוא יהיה על-מצלות הפום קדש ליהוה והיה הסירות בבית יהוה כמזרקים לפני המזבח: כא והיה כל-סיר בירושלם וביהודה קדש ליהוה צבאות ובאו כל-הזבחים ולקחו מהם ובשלו בהם ולא-יהיה כנעני עוד בבית-יהוה צבאות

ביום ההוא:

הפטרה ליום טוב שני של סוכות מלכים א, ח

ח וַיִּקְהָלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בֵּירַח הָאֲתָנָיִם בַּחֹג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ד וַיָּבֹאוּ כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן: ה וַיַּעֲלוּ אֶת־אָרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: ו וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עַדֹת יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אָתּוּ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזִּבְחִים צֵאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנֹו מֵרֹב: ז וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְּפֵי הַכְּרוּבִים: ח כִּי הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כַּנְּפִים אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיִּסְכוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בְּדָיו מִלְמַעְלָה: ט וַיֹּאכְרוּ הַכֹּהֲנִים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָדְאוּ הַחֻצָּה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הֵנִחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרֹב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יא וַיְהִי בְצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וַהֲעֵנָן מָלֵא אֶת־בַּיִת יְהוָה: יב וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי הָעֲנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בַּיִת יְהוָה: יג אַז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשִׁבְן בְּעַרְפֶּל: יד בָּנָה בְנִיתִי בַיִת זָבֵל לָךְ מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ עוֹלָמִים: טו וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיִּבְרַךְ אֶת כָּל־קַתֵּל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קַתֵּל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: טז וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דָּבַר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי וּבִידוֹ מָלֵא לֵאמֹר: יז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם לֹא־בַחַרְתִּי בְעֵיר מְכֹל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לַיהוָה שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדוֹד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יח וַיְהִי עִם־לִבְבִי דְוֹד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דְּוֹד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לִבְבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשְׁמִי הִטִּיבְתָּ כִּי הָיָה עִם־לִבְבִי: כ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֵי הַיָּצֵא מִחֻצֹיֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי: כא וַיִּקַּם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דָּבַר וְאָקַם תַּחַת דְּוֹד אָבִי וְאֵשֶׁב עַל־כַּפֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה וְאִבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כב וְאֵשֶׁם שָׁם מְקוֹם לְאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

הפטרה לשבת חול המועד סוכות יחזקאל פרק לח

לח יח וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא בַיּוֹם כִּזָּא אֶל־אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל נֹאֵם אֲדֹנָי יְהוִה תַעֲלֶה חֲמָתִי בְּאִפִּי: יט וּבִקְנֵאתִי בְּאֵשׁ־עֲבָרְתִי דְבַרְתִּי אִם־לֹא בַיּוֹם הַהוּא יִרְעַשׂ גְּדוֹל עַל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל: כ וַרְעִשׂוּ מִפְּנֵי דְגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְכָל־הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל־הָאֲדָמָה וְכָל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנִהְרְסוּ הַהָרִים וְנִפְּלוּ הַמְּדַרְגּוֹת וְכָל־חוֹמָה לְאֶרֶץ תְּפוֹל: כא וּקְרָאתִי עָלָיו לְכַל־הָרִי חֲרָב נֹאֵם אֲדֹנָי יְהוִה חֲרָב אִישׁ בְּאֶחָיו תִּהְיֶה: כב וְנִשְׁפָּטְתִי אֹתוֹ בְּדָבָר וּבְכֶסֶם וּגְשָׁם שׁוֹטֵף וְאִבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וּגְפָרִית אֲמַטִּיר עָלָיו וְעַל־אֲגָפָיו וְעַל־עַמּוּם רַבִּים אֲשֶׁר אֹתוֹ: כג וְהַתְגַּדְּלִתִּי וְהַתְקַדְּשִׁיתִי וְנִודַעְתִּי לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים וַיִּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: לד א וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנְבֵּא עַל־גּוֹג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מִשָּׁד וְתַבַּל: כו וְשִׁכַבְתִּיךָ וְשִׁשְׂאֲתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִירְכַתִּי צָפוֹן וְהִבְאוֹתִיךָ עַל־הָרִי יִשְׂרָאֵל:

ג וְהִפִּיתִי קִשְׁתִּי מִיַּד שְׂמֹאלְךָ וְחִצִּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אֶפֶּיִל: ד עַל־הָרִי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אֶתָּה וְכָל־אֲנָפֶיךָ וְעַמִּים
 אֲשֶׁר אֶתָּךְ לְעִיט צִפּוֹר כָּל־כְּנָף וְחֵית הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ לְאֹכְלָהּ: ה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי
 נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: ו וְשַׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמִזְוֵג וּבִישְׁבֵי הָאִיִּים לִכְמֹחַ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוִה: ז וְאֶת־שֵׁם קִדְשִׁי אֹדִיעַ
 בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־אֶחַל אֶת־שֵׁם־קִדְשִׁי עוֹד וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוִה קְדוֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל: ח הִנֵּה בָּאָה
 וְנִהְיִתָּה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי: ט וַיִּצְאֻ וְיִשְׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבְעָרֵי וְהִשְׁקוּ בְּנִשְׁק וּמִגֵּן
 וְצִנָּה בְּקִשְׁת וּבְחִצִּים וּבְמִקֵּל יָד וּבְרִמָּח וּבְעָרוּ בָהֶם אֵשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים: י וְלֹא־יִשְׁאֻ עֲצִים מִן־הַשָּׂדֶה וְלֹא
 יִחַטְּבוּ מִן־הַיַּעֲרִים כִּי בְנִשְׁק יִבְעֲרוּ־אֵשׁ וְשָׁלְלוּ אֶת־שַׁלְלֵיהֶם וּבְזוּז אֶת־בְּזוּזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: יא וְהָיָה
 בַּיּוֹם הַהוּא אֶתֶּן לָגוֹג מְקוֹם־שֵׁם קָבֵר בְּיִשְׂרָאֵל גַּי הָעֵבְרִים קִדְמַת הַיָּם וְחִסְמַת הָיָה אֶת־הָעֵבְרִים וְקָבְרוּ
 שֵׁם אֶת־גּוֹג וְאֶת־כָּל־הַמוֹנֵה וְקִרְאוּ גַּיִּא הַמּוֹן גּוֹג: יב וּקְבְרוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהַר אֶת־הָאָרֶץ שִׁבְעָה
 חֳדָשִׁים: יג וְקָבְרוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הַקְּבָדִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: יד וְאֲנִשִּׁי תְּמִיד יִבְדִּילוּ
 עֲבָרִים בָּאָרֶץ מִקְבָּרִים אֶת־הָעֵבְרִים אֶת־הַנּוֹתְרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ מִקְצֵה שִׁבְעַת־חֳדָשִׁים יִחְקְרוּ:
 טו וְעָבְרוּ הָעֵבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֵצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְּקַבְּרִים אֶל־גַּיִּא הַמּוֹן גּוֹג:
 טז וְגַם שֵׁם־עִיר הַמוֹנֵה וְטַהֲרוּ הָאָרֶץ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובהנוגע לסיום מכתבו, שעדיין לא מצא שום מקור פרנסה, - בודאי במח"כ, לא דייק בביטוי
 האמור, שהרי ברור הדבר, ואומרים זה בשם ומלכות, אשר ה' אלקינו מלך העולם הזן את העולם כולו
 בטובו בחן ובחסד וברחמים וכו', ואף שברכת המזון מן התורה אבל לא הנוסחא, הנה נוסף על אשר ערבים
 דברי סופרים וחומר בד"ס, הרי נוסח דברכה ראשונה דברכת המזון נתקן ע"י משה רבנו, מקבל הראשון
 של התורה, רעיא מהימנא של כל בני ישראל בכל הדורות עד הים, א"ת הים אלא היום, האחרון (ספרי
 עה"פ שם).

אלא שלימוד זכות על הביטוי, שגם יעקב אבינו נשא עינו אל ההרים מאין יבוא עזרי, אבל כמובן
 אין זה מספיק, שהרי סיפור ע"ד יעקב אבינו הוא סיפור ע"מ להורות לכל הבאים אחריו, שבאם מי שהוא
 יעמיד השאלה, תשובה מוכנה מאבינו יעקב - עזרי מעם ה'.

ויהי רצון שבקרוב ממש, תומשך ברכת השי"ת בנוסח הברכה האמורה למטה מעשרה טפחים.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

נ.ב.

אף שאינו מזכיר ע"ד לימוד החסידות, תקותי שקובע עתים לה, ועכ"פ יקבע מכאן ולהבא וכציווי
 הידוע באופן דמעלין בקדש, וכמדובר ע"ז בעת התראותנו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' חוהמ"ס, ומוכן שמה שכותב שמתירא לקבל עליו להיות חסיד חבד"י, מפני שהיא מטלת עול כבוד של לימוד חסידות וכו',

כמה תשובות בדבר, והעיקריות שבהן,

(א) אין זה הטלת עול חדש, לאחרי שכאו"א בכל יום מקבל עליו פעמים עומ"ש ועול מצות באמירת קריאת שמע, וכדבר משנה (ברכות פרק ב' משנה ב') והרי לימוד זה, חלק הוא מעול המצות, ולאחרי שמקבלים העול בכלל, הרי הכלל מורכב מפרטים.

(ב) עול האמור אינו כבד, כיון שלמוד תורת החסידות, כמו לימוד כל חלקי התורה, הרי הוא בהליכה מן הקל אל הכבד,

(ג) ובהמשך הליכה זו, כשמכירים יותר תוכן תורה זו, העמקות שבה וביחד עם זה הבהירות, מתרבה החשק ללמדה, והתענוג בהשגת הענינים ששני אלו מהפכים ענין עול לענין של רצון וחשק,

וידוע הסיפור ע"ד רבנו הזקן בעל התניא, שבתחלת פרסומו את תורתו, תורת חב"ד במדינת רייסין וליטא, עבר דרך שקלאוו, מבצר המנגדים אז לתורה זו ועניני, ועלה על הבימה בבית הכנסת הגדול שם, ובקול נגון כדרכו בקדש, הקריא הכתוב: טעמו וראו כי טוב ה', פארזוכט און זעהט ווי ה' (יתברך) איז גוט, ובהיות דבריו יוצאין מן הלב חוצב להבות אש, נכנסו ללב השומעים, וכמסופר מחסיד לחסיד דור אחר דור עד לדורינו זה, "זיינען עם נאכגעלאפען צענדליגער יונגע לייט", שעסקו אחרי כן בלימוד תורת החסידות, ובמשך הזמן נעשו לעמודי עדת החסידים.

החשש הנוסף שלו, שע"י לימוד החסידות לא יוכל להתרכז כ"כ בחקירותיו,

הנה בידו להקדיש ללימוד זה [ובתקופה הראשונה, זה יספיק] עכ"פ זמנו הפנוי מחקירות אלו.

ומה שכופל הנני זה כמה פעמים, ע"ד לימוד זה ונחיצותו, מפני שמצווה כאו"א מאתנו על הנהגה האמורה, כיון שאמרו חז"ל בכגון דא עד מאה פעמים.

ויהי רצון אשר מתאים לנקודת מכתבי הכללי לראש השנה דהשתא יראה את המניעות להאמור כמו שהן, זאת אומרת, קטנות ביותר, ואשר החלטה בתוקף הדעת בכיוון הנ"ל בכחה לבטלן כליל.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

לג א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ כִּס"ו:
ב וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשְׁעֵיר לָמוֹ
הוֹפִיעַ מִהָר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימֵינוּ
אִישׁ דָּת לָמוֹ כִּס"ז: ג אַף חִבַּב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו
בִּידְךָ וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלֶךָ יֵשׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ כִּס"ח:
ד תּוֹרָה צְוֶה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת
יַעֲקֹב כִּס"ט: ה וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאַסְּףָה רַאשֵׁי

א וְדָא בְרִכְתָּא דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה
נְבִיא דִּינִי יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם
מוֹתָה: ב וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי אֲתַגְּלִי
וְזָהוּר יְקָרָה מִשְׁעֵיר אֲתַחֲזִי לָנָא
אֲתַגְּלִי בְּגַבְרַתָּה מִטוֹרָא דְפָאֲרֹן
וְעַמָּה רַבַּבְתָּ קֹדִישִׁין כְּתַב יְמִינָה
מִגּוֹ אֲשַׁתָּא אֹרִיתָא יְהֵב לָנָא:
ג אַף חִבְּבֹנֹן לְשִׁבְטֵיָא כָּל
קֹדִישׁוּהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגַבּוּרָא
אֲפַקְנֹן מִמְצָרִים וְאֲנֹן מִדְּבָרִין
תַּחֲזוֹת עֲנַנְךָ נְטֻלִין עַל מִימְרֶךָ:
ד אֹרִיתָא יְהֵב לָנָא מֹשֶׁה מְסַרְה
יְרֵתָא לְכַנְשַׁת יַעֲקֹב: ה וְהָוָה
בִּישְׁרָאֵל מֶלֶכָא בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי

רש"י

קֹדְשָׁיו בִּידְךָ. נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כְּעֲנַן
שְׁנֵאמַר: (ש"א כה) "וַהֲיִתָּה נֶפֶשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצִרוּר
הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ": וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלֶךָ. וְהֵם
רְאוּיִים לְךָ, שְׁחָרֵי תָכֹן עֲצֻמָּן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר
לְרַגְלֶךָ, בְּסִינַי. תָּכֹן לְשׁוֹן פְּעֻלוֹ, הַתּוֹכּוֹ לְתוֹךְ
מְרַגְלוֹתֶיךָ: יֵשׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ. נִשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עַל
תּוֹרְתֶךָ: מִדְּבַרְתֶּיךָ. הַמ"ם בּוֹ קְרוּב לִיסוּד, כְּמוֹ:
(במדבר ז) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוִי", (יחזקאל
ב) "וַאֲשַׁמַּע אֶת מִדְּבַר אֱלֹוִי", כְּמוֹ 'מִתְדַבֵּר אֱלֹוִי',
אֵף זֶה "מִדְּבַרְתֶּיךָ", מֵה שְׁהִיִּת מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי
לֵאמֹר לָהֶם. טִישׁ פּוֹרְפּוֹרִיר"ש בְּלַע"ז (צִינֵנֶע
אוּנטעררעדנוגען). וְאוּנְקְלוֹס תְּרַגְּם שְׁהִיו נוֹסְעִים
עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מִשְׁמַשֵּׁת לְשׁוֹן
מִן. דְּבַר אַחֵר: "אַף חִבַּב עַמִּים", אֵף בְּשַׁעַת חִבְתָּן
שֶׁל הָאֲמוֹת שְׁהָרְאִית לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמְסַרְתָּ
אֶת יִשְׂרָאֵל בִּינְדָם: כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידְךָ. כָּל צְדִיקֵיהֶם
וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְךָ וְלֹא מִשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה
שׁוֹמְרָם: וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלֶךָ. וְהֵם מִתְמַצְעִים
וּמִתְכַּנְסִים לְתַחַת צִלְךָ: יֵשׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ. מְקַבְּלִים
גְּזוּרֹתֶיךָ וְדַתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאַלְהָ דְבָרֵיהֶם:
(ד) תּוֹרָה. אֲשֶׁר צְוֶה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא
לְקַהֲלַת יַעֲקֹב, אֲחֻזּוֹנָה וְלֹא נַעֲזָבָנָה: (ה) וַיְהִי.
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ. תְּמִיד עַל

(א) וְזֹאת הַבְּרָכָה. לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ
לְמִיתָתוֹ שְׂאֵם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימְתִי?: (ב) וַיֹּאמֶר ה'
מִסִּינַי בָּא. (שם) פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם,
וְאַחַר כֵּן פֶּתַח בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבְשִׁבְח
שֶׁפֶתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְּכָרֹת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכֹל זֶה דְרָךְ
רְצוּי הוּא, כְּלוֹמַר כְּדַאי הֵם אֵלּוֹ שֶׁתַּחֲזוֹל עֲלֵיהֶם
בְּרָכָה: מִסִּינַי בָּא. יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשִׁבְאוֹ לְהַתִּיצֵב
בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּחֻתֵּן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי כְּלָה,
שְׁנֵאמַר: (שמות יט) "לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנוּ
שִׁיֵּצֵא כְּנֻגְדָם: וְזָרַח מִשְׁעֵיר לָמוֹ. (ספרי) שֶׁפֶתַח
לְבַנְיָ עֲשׂוֹ שִׁיקְבְּלוֹ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רְצוֹ: הוֹפִיעַ.
לָהֶם: מִהָר פָּאֲרֹן. שֶׁהֵלֶךְ שָׁם וּפֶתַח לְבַנְיָ יִשְׁמַעֲלָל
שִׁיקְבְּלוּהָ, וְלֹא רְצוֹ: וְאַתָּה. לְיִשְׂרָאֵל (שם): מִרְבַּבְתָּ
קֹדֶשׁ. וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבּוֹת מִלְּאֲכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָּלָם,
וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְּדָרְךָ בְּשָׁר וְדָם שְׁמֵרָאָה כָּל כְּבוֹד
עֲשָׂרוֹ וְתַפְאָרְתוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ: אִישׁ דָּת. שְׁהִיִּתָּה
כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵי בָּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גְּבִי אִישׁ לְבָנָה,
נִתֵּן לָהֶם בְּלוֹחֹת כְּתַב יָד יְמִינוֹ. דְּבַר אַחֵר: "אִישׁ
דָּת", כְּתַרְגוּמוֹ, שְׁנִתְנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: (ג) אֵף
חִבַּב עַמִּים. גַּם חִבָּה יְתָרָה חִבְּב אֶת הַשְּׁבָטִים, כָּל
אֶחָד וְאֶחָד קְרוּי 'עַם', שְׁחָרֵי בְּנִימִין לְבָדוּ הָיָה
עֲתִיד לְהַגְלוֹד כְּשֶׁאֲמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְיַעֲקֹב:
(בראשית לה) "גוֹי וְקַהֲלֵ גוֹיִם יְהִיָּה מִמֶּךָ": כָּל־

עִם יַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ו יְחִי רְאוּבֵן
 וְאֶל־יִמָּת וְיִהְיֶה מִתּוֹ מִסְפָּר כְּשִׁי: ס ז וְזֹאת
 לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־
 עַמּוֹ תְּבִיאֵנּוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו
 תִּהְיֶה כְּשִׁי: פ לִי שְׁנֵי ה וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיד וְאוּרִיךְ
 לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה תִרְיַבְהוּ
 עַל־מֵי מְרִיבָה כְּשִׁי: ט הָאָמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
 רְאִיתִיו וְאֶת־אָחִיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע

עמא כחדא שבטיא דישראל:
 ו יחי ראובן לחיי עלמא ומותא
 תננינא לא ימות ויקבלון בנוהי
 אחסנתהון במנניהון: ז ודא
 ליהודה ואמר קבל יי עלותה
 דיהודה במפקה (באגחא)
 לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם
 ידוהי יעבדן לה פצענותא
 מסנאוהי וסעיד מפעלי דבכוהי
 הוי לה: ח וללוי אמר תמיא
 ואוריא אלבשתא לגבר דאשתכח
 חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא
 והוה שלים כחנתוהי על מי
 מצותא ואשתכח מהימן: ט דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא

רש"י

לו. גריבו ריבו וינקמו נקמתו: ועזר מצריו תהיה.
 על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד:
 (דה"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר:
 "שמע ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה
 לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו
 ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה,
 שנגמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני
 שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו?
 שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב
 באגדת תהלים) [מזמור צ: (ח) וללוי אמר. ועל
 לוי אמר: תמיד ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר:
 אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר
 המלינים: תריבהו וגו', פתרגומו, דבר אחר:
 "תריבהו על מי מריבה", נסתקפת לו לבא
 בעלילה, אם משה אמר: (במדבר כ) "שמעו נא
 המורים", אהרן ומרים מה עשו?: (ט) האמר
 לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל
 ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל
 בני לוי, וצויתים להרג את אבי אמו והוא
 מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן
 עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו,
 וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא

מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי
 חשבון אסיפתם: ראשי. כמו (שמות ל) "כי תשא
 את ראש", ראויין אלו שאברכם. דבר אחר:
 "בהתאסף", בהתאסף יחד, באגדה אחת ושלום
 ביניהם הוא מלפם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:
 (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל-ימת. לעולם
 הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה: ויהי מתו
 מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פענן
 שנגמר: (בראשית לה) "וישכב את בלחה, ויהיו בני
 יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין: (ז) וזאת
 ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני
 ששניהם הודו על קלקול שבגדם, שנגמר: (איוב
 טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא
 עבר זר בתוכם", (ב"ק צב) ועוד פרו רבותינו שכל
 מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה
 מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנגמר:
 (בראשית מד) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר
 משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו': שמע
 ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני
 הפושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני
 סנחריב: ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני
 המלחמה (ספרי אחרים: מן המלחמה): ידיו רב

כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ כִּסְיִי: י יִזְרוּ
 מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְתוֹרֹתֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמוּ
 קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ כִּסְיִי: יא בְּרַךְ
 יְהוָה חֵילוֹ וּפְעָלֵי יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מַתְנַיִם
 קָמְיוֹ וּמִשְׁנֵאָיו מִן־יְקוּמוֹן כִּסְיִי: ס יב לְבַנְיָמִן
 אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חֲפָף עָלָיו
 כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן כִּסְיִי: ס ישראל שלישי
 יג וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרַכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ מִמֶּגֶד
 שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת כִּסְיִי:
 יד וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גְּרֵשׁ

נסיב ארי נטרו מטרת מיקרף
 וקנימף לא אשניו: י כשרין אלין
 דילפון דיניף ליעקב ואורייתך
 לישראל ישוון קטרת בוסמין
 קדמף וגמיר לרעוא על מדבחה:
 יא ברה יי נכסוהי וקרפן ידוהי
 תקבל ברעוא תבר סרצא
 דסנאוהי ודבעלי דכבוהי דלא
 יקומון: יב לבנימן אמר רחיקא
 דני ישרי לרחצן עלוהי יהי מגן
 עלוהי כל יומא ובארעה תשרי
 שכנתא: יג וליוסף אמר מברכא
 מן קדם יי ארעה עבדא מגדנין
 מטלא דשמיא מלעלא וממבועי
 עינן ותהומין דנגדן ממעמקי
 ארעא מלרע: יד ועבדא מגדנין
 ועללן מיבול שמשא ועבדא

רש"י

שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי
 שבית עולמים חביב משילה, לכה הקדים בנימין
 ליוסף: חפף עליו. מכסה אותו ומגן עליו:
 כָּל־הַיּוֹם. לעולם. משנבחרה ירושלים, לא שרתה
 שכינה במקום אחר: וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן. בגבה ארצו
 הנה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין
 עיטם, ושם הנה דעתו של דוד לבנותו, פדאיתא
 בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום
 דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לה נאה בשור
 יותר מכתפיו: (יג) מְבֹרַכַת ה' ארצו. שלא היתה
 בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של
 יוסף: מִמֶּגֶד. לשון עדנים ומתק: ומתהום.
 שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אפה
 מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו
 של יעקב: (יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ. שהיתה
 ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות: גְּרֵשׁ
 ירחים. יש פרות שהלכנה מבשלתן, ואלו הן:
 קשואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים",
 שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש להחדש:

חטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי": פי
 שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ. לא יהיה לה אלהים אחרים:
 וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ. ברית מילה, שאותם שנוודו
 במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו
 מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם
 שנוודו במדבר, שישראל לא מלו את בניהם, והם
 היו מולין): (י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ. ראויין אלו לכה:
 וְכָלִיל. עולה: (יא) מִחֵץ מַתְנַיִם קָמְיוֹ. מחץ
 קמיו מפת מתננים, כענין שנאמר: (תהלים טט)
 "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הכהנה
 אמר בן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו
 להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי
 שהיו מועטים: "יב בני חשמונאי ואלעזר כנגד
 כמה רכבות. לכה נאמר: "ברה ה' חילו ופעל ידיו
 תרצה": וּמִשְׁנֵאָיו מִן־יְקוּמוֹן. מחץ קמיו ומשנאיו
 מהיות להם תקומה: (יב) לְבַנְיָמִן אָמַר. לפי
 שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין
 בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמף יוסף
 אחריו שאף הוא משכן שילה הנה בנוי בחלקו,

מגדנין מריש ירח בירח :
 טו ומריש טוריא בכיריא ומטוב
 רמן דלא פסקן : טז ומטוב
 ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה
 בשמיא ועל משה אתגלי באסנא
 יתנן כל אלין לרישא דיוסף
 ולגניא פרישא דאחיה : יז רבא
 דכנוהי זיוא לה וגבורן
 דאתעבידא לה מקדם תקפא
 ורומא דילה בגברתה עממיא
 יקטל פחדא עד ספי ארעא
 ואנון רבנתא דבית אפרים ואנון

ירחים כש"י : טו ומראש הררי קדם וממגד
 גבעות עולם כש"י : טז וממגד ארץ ומלאה ורצון
 שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד
 נזיר אחיו כש"י : יז בכור שורו הדר לו וקרני
 ראם קרניו בהם עמים יגח יחדו אפסי ארץ
 והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה כש"י : יח
 רביעי יח ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך
 ויששכר באהלך כש"י : יט עמים הררי קראו שם

אלפיא דבית מנשה : יח ולזבולן אמר חדי זבולן במפקד לאגחא קרבא על פעלי דבכר ויששכר במהכר
 למעפד זמני מועדיא בירושלם : יט שבטיא דישראל לטור בית מקדשא תפנשו תמן יכסון נכסת קודשין

רש"י

אפרים. אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע
 שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים
 שהרג גדעון במדין, שנאמר: (שופטים ח) וזבח
 וצלמנע בקרקר וגו': (יח) ולזבולן אמר. אלו
 חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד דן
 נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם,
 לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד
 יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) ומקצה
 אחיו לקח חמשה אנשים, לפי שנראים חלשים
 ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שמח זבולן
 בצאתך ויששכר באהלך. זבולן ויששכר עשו
 שתפות: "זבולן לחוף ימים ישכן", ויוצא
 לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוף פיו של
 יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך
 הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על
 ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך. הצלח
 בצאתך לסחורה: ויששכר. הצלח בשיבת אהלך
 לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבע חדשים, כמו
 שנאמר: (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה
 לעתים, ראשיהם מאתים, ראשי סנהדראות היו
 עוסקים בכך, ועל פי קביעת עתיהם ועבוריהם:
 (יט) עמים. של שבטי ישראל: הררי קראו. להר
 המוריה יאספו. כל אסיפה על ידי קריאה היא,

(טו) ומראש הררי קדם. ומברכת מראשית
 בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול
 פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר
 הרים: גבעות עולם. גבעות העושות פרות לעולם
 ואינן פוסקות מעצר הגשמים: (טז) ורצון שכני
 סנה. כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מברכת מרצונו
 ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי
 תחלה בסנה: רצון. נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון
 שבמקרא: תבואתה. ברכה זו לראש יוסף: נזיר
 אחיו. שהפרש מאחיו במכירתו: (יז) בכור
 שורו. יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות,
 שנאמר: (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו, וכן:
 (שמות ד) בני בכורי ישראל: בכור. מלך היוצא
 ממנו, והוא יהושע: שורו. שפחו קשה פשור
 לכבש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו, שנאמר:
 (במדבר כז) ונתתה מהודך עליו: וקרני ראם
 קרניו. שור כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם
 קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של
 שור, ויפי קרני ראם: אפסי ארץ. שלשים ואחד
 מלכים, אפשר שכלם מארץ ישראל היו? אלא אין
 לה כל מלך ושלטון, שלא קנה לו פלטרין ואחזה
 בארץ ישראל, שחשוכה לכלם היא, שנאמר:
 (ירמיה ג) נחלת צבי צבאות גוים: והם רבבות

שְׁתִּיא מִן נִחְלִיא דִּנְגָדָן מִן מִתְּנָן :
 כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע
 רַעְוָא וּמְלִי בְרַכָּן מִן קָדָם יי
 מַעְרַב יָם גְּנוּסֵר וְדְרוּמָא יָרֵת :
 כד וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרִיךְ מִבְּרַת
 בְּנִיאָ אֶשֶׁר יְהִי רַעְוָא לְאַחֵיהִי
 וְיִתְרַבִּי בְּתַפְנוּקֵי מְלָכִין :
 כה תַּקִּיף פְּפִרְזֵלָא וּנְחָשָׁא וּכְיוּמִי
 עוּלְמַתְךָ תְּקַפֵּךְ : כו לִית אֱלֹהַ
 כְּאַלְהָא דִּישְׂרָאֵל דְּשָׁכְנַתָּה
 בְּשַׁמְיָא בְּסַעְדָּךָ וְתַקְפָּה בְּשַׁמִּי
 שְׁמִיָּא : כז מְדוּר אֱלֹהָא דִּי
 מְלַקְדָּמִין בְּמִימְרָה מִתְּעַבְדַּ עֲלֵמָא

אֲרִיָּה יִזְנַק מִן־הַבָּשָׂן רַש"י: כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר
 נִפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן וּמְלָא בְרַכַּת יְהוָה יָם
 וְדָרוֹם יִרְשָׁה רַש"י: ס כד וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרִיךְ
 מִבְּנִים אֲשֶׁר יְהִי רָצוֹן אֲחִיו וְטַבֵּל בְּשָׁמֶן
 רְגֵלוֹ רַש"י: כה בְּרִזָּל וּנְחָשֶׁת מִנְעֶלְךָ וּכְיוּמִיךָ
 דְּבִאָךָ רַש"י: כו אֵין כָּאֵל יִשְׂרוּן רַכְבַּ שָׁמַיִם
 בְּעִזְרָךָ וּבְגֵאוֹתוֹ שְׁחָקִים רַש"י: שְׁשִׁי כו מְעַנָּה
 אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זְרַעַת עוֹלָם וּיְגַרְשׁ מִפְּנֵיךָ

רש"י

לודקנא לשמן, מנו להם פולמוסטוס אחד וכו'
 כדאיתא במנחות (פ"ה): (כה) ברזל ונחשת
 מנעלה. עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו
 גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא
 יוכלו האויבים ליכנס בה, כאלו היא סגורה
 במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר:
 "ברזל ונחשת מנעלה", ארצכם נעולה בהרים
 שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה
 מנעולה של ארץ ישראל: וכימיה דבאך. וכימיה
 שהם טובים לה, שהן ימי תחלתה, ימי נעוריה, כן
 יהיו ימי זקנתה, שהן דואבים, זבים ומתמוטטים.
 דבר אחר: "וכימיה דבאך", וכימיה שהם טובים
 לה, כמנזן ימיה כל הימים אשר אתם עושים רצונו
 של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות
 כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות,
 וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה
 כספם וזהבם, אשקלונו"ט, הכסף וזהב פלה מהם,
 שהן מזיבות אותם לארצכם: (כו) אין כאל
 ישרון. דע לה ישרון, שאין כאל בכל אלהי
 העובדי פוכבים, ולא פצורף צורם: רכב שמים.
 הוא אותו אלה שפעזרף, ובגאותו הוא רוכב
 שחקים: (כז) מענה אלהי קדם. למעון הם
 השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו

ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה
 של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא
 שנאמר: (שם) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני
 דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מכל אותו
 הרוח שהתחילו לנחל בו: (כג) שבע רצון.
 שהיתה ארצו שבעה פל רצון יושביה: ים ודרום
 ירשה. ים פגרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל
 חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות: ירשה.
 לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם
 שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש, ידע, לקח,
 שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה:
 שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה",
 לשון צווי ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא
 לשון צווי דטעמיהון מלעיל: (כד) ברזל מננים
 אשר. ראיתי בספרי: אין לה בכל השבטים
 שנתברך בכנים כאשר, ואיני יודע כיצד: יהי רצוי
 אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון
 ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר:
 "יהי רצוי אחיו", שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר
 בדברי הימים: (א ז) "הוא אבי ברזית", שהיו
 בנותיו נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן
 זית: וטבל בשמן רגלו. (ספרי) שהיתה ארצו
 מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי

אויב ויאמר השׁמד כס"י: כח וישכן ישראל בַּטַח
 בְּרַד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶף־
 שָׁמִיּוֹ יַעֲרֹפוּ־טַל כס"י: כט אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל מִי
 כְּמוֹךְ עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֲזָרְךָ וְאֲשֶׁר־חָרַב
 גְּאוֹתֶיךָ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בְּמוֹתֵימוֹ
 תִּדְרֹךְ כס"י: ס שביעי לד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת
 מוֹאָב אֶל־הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסִגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
 יַרְחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד
 עַד־דָּן כס"י: ב וְאַתָּה כָּל־נַפְתָּלִי וְאַתָּה אֶפְרַיִם
 וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם

וְתִרְיָךְ מִקְדָּמְךָ סְנֵאָה וְאָמַר שְׂצִי:
 כח וְשָׂרָא יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֹן
 בְּלַחֲדוּהִי כְּעֵין בְּרַפְתָּא דְּבִרְכַנּוֹן
 יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא עֲבָדָא עֲבוּר
 וְחָמַר אֶף שְׂמִיָּא דְּעַלְוִיהוֹן
 יִשְׁמַשְׁנוּן בְּטַלָּא: כט טוּבְךָ
 יִשְׂרָאֵל לִית דְּכּוֹתָךְ עֲמָא דְּפִרְקַנְהָ
 (מז) קָדָם יי תְּקִיף בְּסַעֲדָךְ וּדְמִן
 קְדָמוּהִי נִצְחֹן גְּבוּרָתְךָ וַיִּכְדּוּן
 סְנֵאָךְ לָךְ וְאַתָּה עַל פְּרִיקַת צְוֹאֲרֵי
 מַלְכִּיהוֹן תִּדְרֹךְ: א וְסַלַּק מֹשֶׁה
 מִמִּישְׁרָא דְּמוֹאָב לְטוּרָא דְּנָבוֹ
 רִישׁ רְמַתָּא דִּי עַל אֶפֶי יַרְחוֹ
 וְאַחֲזִינָה יי ית כל ארעא ית גלעד
 עד דן: ב וית כל נפתלי וית

רש"י

אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל מִי כְּמוֹךְ. תְּשׁוּעָתְךָ בַּהּ אֲשֶׁר הוּא
 מִגֵּן עֲזָרְךָ, (וְאֲשֶׁר הוּא) וְחָרַב גְּאוֹתֶיךָ: וַיִּכְחָשׁוּ
 אֵיבֶיךָ לָךְ. כְּגוֹן הַגְּבַעוֹנִים שְׂאֲמָרוּ: (יהושע ט)
 "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגו'": וְאַתָּה עַל־
 בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ. כְּעֵנִן שְׂנֵאָמַר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת
 רְגְלֵיכֶם עַל צְוֹאֲרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה": (א) מֵעֶרְבַת
 מוֹאָב אֶל־הַר נָבוֹ. כִּמְהָ מַעְלוֹת הָיוּ, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה
 בְּפִסְעֵהָ אַחַת: אֶת־כָּל־הָאָרֶץ. הִרְאֶהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ וְהַמְצִיקִין הֶעֱתִידִין לְהִיּוֹת מְצִיקִין
 לָהּ: עַד־דָּן. הִרְאֶהוּ בְּגִי דָן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת
 כּוֹכָבִים, שְׂנֵאָמַר: (שופטים יח) "וַיִּקְיָמוּ לָהֶם בְּגִי דָן
 אֶת הַפְּסָל", וְהִרְאֶהוּ שְׁמִשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ
 לְמוֹשִׁיעַ: (ב) וְאַתָּה כָּל־נַפְתָּלִי. הִרְאֶהוּ אֶרְצוֹ
 בְּשִׁלּוֹתָהּ וְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ דְּבוּרָהּ וּבָרַק מִקְדָּשׁ
 נַפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו: וְאַתָּה אֶרֶץ
 אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה. הִרְאֶהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ,
 וְהִרְאֶהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנָעַן, שְׂבָא
 מֵאֶפְרַיִם, וּגְדֵעוֹן שְׂבָא מִמְנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מְדִין
 וְעַמְלָק: וְאַתָּה כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה. בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ,
 וְהִרְאֶהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם: עַד הַיַּם

שְׂחָקִים לְשִׁבְתוֹ וּמַעוֹנָתוֹ, וּמַתַּחַת מַעוֹנָתוֹ כָּל בְּעַלִּי
 זְרוּעַ שׁוֹכְנִים: זְרַעַת עוֹלָם. סִיחוֹן וְעוּג וּמַלְכֵי
 כְּנָעַן, שְׁהִיוּ תְּקִפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ, עַל
 כְּרַחֲם יַחֲרָדוּ וְיִזְעוּ וְיִכְחָם חֵלֶשׁ מִפְּנֵיו. לְעוֹלָם
 אֵימַת הַגְּבִיָּה עַל הַנְּמוּךְ, וְהוּא שְׁהִכַח וְהַגְּבוּרָה שֶׁלּוֹ
 בְּעֲזָרְךָ: וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב. וַיֹּאמֶר לָךְ ה'שְׁמַד
 אוֹתָם: מְעַנָּה. כָּל תְּבָה שְׁצָרִיכָה לְמַד בְּתַחֲלָתָהּ
 הֵטִיל לָהּ ה'א בְּסוּפָהּ: (כח) בְּטַח בְּרַד. כָּל יַחֲדִי
 וְיַחֲדִי "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ", מִפְּזָרִין וְאִין
 צָרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלִישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב: עֵין
 יַעֲקֹב. כְּמוֹ: (כמדבר יא) "וְעֵינֵינוּ כְּעֵין הַבַּדְלַח", כְּעֵין
 הַבְּרָכָה שְׂבָרְכֶם יַעֲקֹב, לֹא כְּבָרְד שְׂאֲמַר יְרֻמְיָה:
 (ירמיה טו) "בְּרַד יִשְׁבְּתִי", אֲלֵא כְּעֵין הַבְּטָחָה
 שְׁהַבְטִיחָם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים
 עִמָּכֶם, וְהִשִּׁיב אִתְּכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם": יַעֲרֹפוּ.
 יְטִיפוּ: אֶף שְׁמִיּוֹ יַעֲרֹפוּ־טַל. אֶף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַצְחָק
 נוֹסַפְתָּ עַל בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כו) "וַיִּתֵּן לָךְ
 הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגו'": (כט) אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל
 יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שְׁפָרַט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם:
 'מָה לִּי לְפָרַט לָכֶם, כָּלֵל דְּבָר: הַכֵּל שְׁלָכֶם:

אַרְעָא דְאַפְרִים וּמְנַשֶׁה וְיֵת כָּל
 אַרְעָא דִּיהוּדָה עַד יָמָא מְעַרְבָא:
 ג וְיֵת דְרוּמָא וְיֵת מִיִּשְׂרָאֵל בְּקַעְתָּא
 דִּירְחוּ קְרַתָּא דְדַקְלִיא עַד צַעַר:
 ד וְאָמַר יְיָ לֵה דָא אַרְעָא דִּי
 קִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
 לְמִימְרָא לְבְנֵיָדָא אֲתַנְנָה אֲחֻזִּיתָדָּ
 בְּעֵינֵיָדָא וּלְתַמְזָן לָא תַעֲבֵר:
 ה וּמִית תַּמְזָן מִשָּׁה עֲבָדָא דִּי
 בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מִימְרָא דִּי:
 ו וַיִּקְבֹּר יִתְהָ בְּחִילְתָא בְּאַרְעָא
 דְמוֹאָב לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע
 אֲנָשׁ יֵת קְבֻרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:
 ז וּמִשָּׁה בַר מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין
 כַּד מִית לָא כָּהֵת עֵינֹהֵי וְלֹא
 שָׁנָא זִיו יִקְרָא דְאַפּוּהֵי: ח וּבְכוּ
 בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מִשָּׁה בְּמִישְׁרֵיא

הָאֲחֵרוֹן כִּסְיִי: ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכְּפָר בְּקַעַת
 יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צַעַר כִּסְיִי: ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ
 אֲתַנְנָה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ וְשָׁמָּה לֹא
 תַעֲבֹר כִּסְיִי: ה וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה
 בְּאַרְץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה כִּסְיִי: ו וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי
 בְּאַרְץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ
 אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּסְיִי: ז וּמִשָּׁה בִּן־
 מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָּהֵתָה עֵינֶיהָ
 וְלֹא־נָס לָחָה כִּסְיִי: ח וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
 מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי

רש"י

האחרון. ארץ המערב בשלוחה ובחרבנה. דבר
 אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא 'היום
 האחרון', הראהו הקדוש ברנף הוא כל המארעות
 שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים:
 (ג) ואת־הנגב. ארץ הדרום. דבר אחר: מערת
 המכפלה, שנאמר: (במדבר יג) "ויצלו בנגב, ויבא
 עד חברון": ואת־הכפר. הראהו שלמה יוצק כלי
 בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן
 יצקם המלך במעבה האדמה": (ד) לאמר לזרעך
 אתננה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר לאברהם,
 ליצחק וליעקב: 'שבועה שנשבע לכם הקדוש
 ברנף הוא, קימה', וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך,
 אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאולי
 כף, הייתי מקימך עד שתראה אותם נטועים
 וקבועים בה, ותלך ותגיד להם: (ה) וימת שם
 משה. (כ"ב טו) אפשר משה מת, וכתיב: "וימת
 שם משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך
 כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר ספר התורה

חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא): "לקוח את ספר
 התורה הזה"? אלא הקדוש ברנף הוא אומר,
 ומשה כותב בדמע: על־פי ה'. בנשיקה:
 (ו) ויקבר אתו. הקדוש ברנף הוא בכבודו. (ספרי
 נשא) רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו
 אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן,
 כיוצא בו (במדבר ו) "ביום מלאת ימי נזרו יביא
 אותו", הוא מביא את עצמו, כיוצא בו (ויקרא כב)
 "והשיאו אותם עון אשמה", וכי אחרים משיאים
 אותם? אלא הם משיאים את עצמם: מול בית
 פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית,
 לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים
 שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה):
 (ז) לא־כהתה עינו. אף משמת: ולא־נס לחה.
 לחלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר
 פניו: (ח) בני ישראל. הזכרים, אבל באהרן
 מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש
 לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר: (במדבר כ) "כל

בְּכִי אֲבָל מֹשֶׁה כִּסִּי: ט וַיְהִי וַשֵּׁעַ בֶּן־נֹון מֵלֵא רֹוחַ
 חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעֵנוּ
 אֱלֹוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
 כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים כִּסִּי:
 יא לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לַפְרָעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו
 וּלְכָל־אֶרְצוֹ: יב וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל
 הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־
 יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: חזק

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן

רש"י

בית ישראל, זכרים ונקבות: (י) אשר ידעו ה' פנים אל-פנים. שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר: (שמות לב) "ועתה אעלה אל ה'", (במדבר ט) "עמדו ואשמעו מה יצוה ה' לכם": (יב) ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול.

נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל-ישראל. שנשאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם, שנאמר: (לעיל ט) "ואשברם לעיניכם", והספימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר: (לעיל י) "אשר שברת", יישר כחך ששברת (שבת פז): חסלת פרשת וזאת הברכה

ב"ה. נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג הסוכות, זמן שמחתנו, ה'תשמ"ב

יום טוב ודזמן שמחתנו דישמח ישראל בעושיו וישמח השם במעשיו. לחיים ולברכה.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא הפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את הפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

יהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אל יהושע בן נון משרת משה לאמר: כ משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל מקום אשר תדרוך פה רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא יתיצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר היתי עם משה אהיה עמך לא ארפק ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשפיל בכל אשר תלך: ח לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשפיל: ט הלוא צויתוך חזק ואמץ אל תערץ ואל תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את שטרי העם לאמר: יא עברו בקרב המחנה וצו את העם לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עברים את הירדן הזה לבוא לרשת את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור את הדבר אשר צוה אתכם משה עבד יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם ונתן לכם את הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל ועזרתם אותם: טו עד אשר יניח יהוה לאחיכם ככם וירשו גם המה את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם ושבתם לארץ ירשתם אותה אשר נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש: טז ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל כל אשר תשלחנו נלך: יז ככל אשר שמענו אל משה בן נשמע אליך רק יהיה יהוה אלהיך עמך כאשר היה עם משה: יח כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוו יומת רק חזק ואמץ:

סדר מצות הדלקת נרות לחג הסוכות ושבט קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בליל יום א' של סוכות גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום א' של סוכות

יש להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הסוכות.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

בחול"ל ליל שני של חג הסוכות

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ליל שבת קודש חול המועד סוכות

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שֵׁשֶׁת קָדְשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפלפורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכלמעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כלרואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כלפה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

פקס 08-8502772 E-mail: chazak@zahav.net.il

Dvar Malchus
Issue # 00134
12/10/2008